

Україна

Оцінка відновлення та розбудови миру

**АНАЛІЗ ВПЛИВУ КРИЗИ ТА
ПОТРЕБ НА СХІДНІЙ УКРАЇНІ**

**Частина II:
ЗВІТИ ЗА КОМПОНЕНТАМИ**

березень 2015 року

Звіт щодо оцінки відновлення та розбудови миру на Східній Україні (ОВРМ) є спільним доробком Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй та Групи світового банку. Оскільки вищезазначені установи мають різні повноваження та сфери діяльності, висновки та рекомендації, визначені в ОВРМ не обов'язково відповідають поглядам та офіційним рекомендаціям ЄС, ООН та Групи світового банку, та можуть не відображати погляди керівних органів та держав-членів. З огляду на різні повноваження, не всі заходи, які були передбачені або запропоновані у звіті, будуть впроваджені спільно трьома інституціями. Кожна інституція буде здійснювати заходи відповідно до своєї сфери повноважень, політики та процедур.

Фото: Амнон Гутман

Дизайн обкладинки та тексту: Діна Рей-Бакович

Умовні позначення

Регіони (області)

Території у зоні конфлікту станом на 20 лютого 2015 р.

Райони (рожевим) та міста (жовтим) та міста (синім), що наразі перебувають під контролем уряду України

Міста, де тривають бойові дії (помаранчевим)

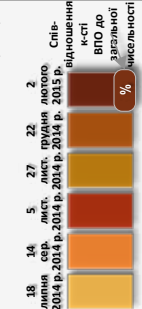
Кордон на території зони конфлікту

Загальний напрям руху ВПО

Загальний напрям руху у рамках повернення

Внутрішнє переміщення населення к-сть ВПО в області станом на відповідну дату

Демографічні характеристики ВПО у відповідних областях

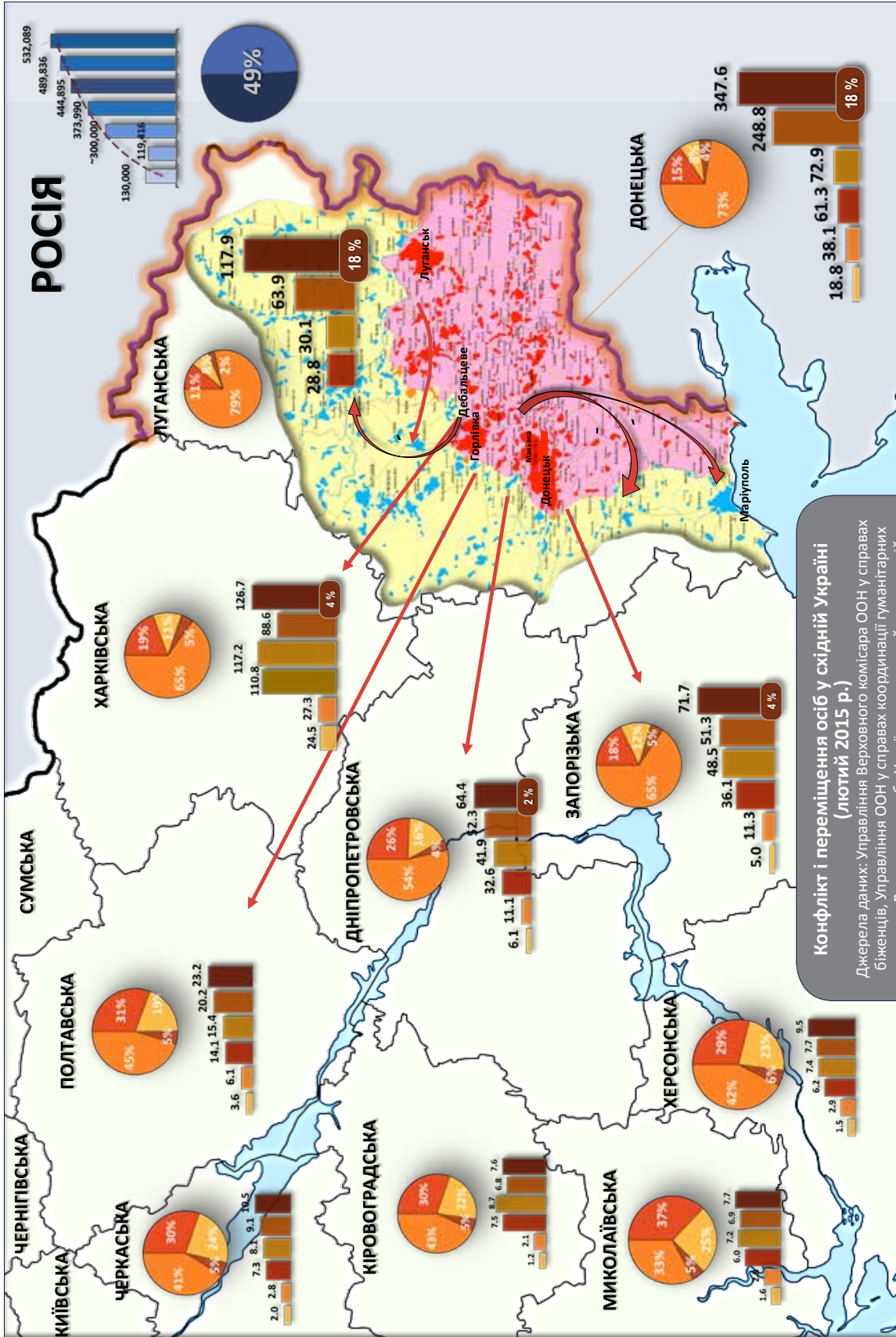
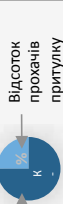

Біженці та прохачі притулку

Фактичні дані станом на відповідну дату та лінія тенденції, побудована на основі логарифму

Відсоток біженців у Росії

Конфлікт і переміщення осіб у східній Україні (лютий 2015 р.)

Джерела даних: Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Управління ООН у справах координації гуманітарних питань, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство соціальної політики України. Творчий доробок - Ніел, (CC BY-SA 4.0). Актуалізація - НСРПUNXKID.

ПОДЯКА

Оцінка шляхів відновлення та розбудови миру в Україні (ОВРМ) проводилась спільними зусиллями Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй та¹ Світового банку під керівництвом та за участі Уряду України.

Принципове значення для цієї роботи мало керівництво з боку вищих посадових осіб в Уряді України, зокрема, Голови Верховної Ради Володимира Гройсмана, віце-прем'єр-міністра Геннадія Зубка, міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Володимира Кістіона, першого заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Романа Чуприненка, заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства з питань європейської інтеграції Мирослава Кошелюка, заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. Неоціненну допомогу в цій роботі надали такі міністерства і відомства: Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство соціальної політики, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ, Міністерство інфраструктури, Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство юстиції, Секретаріат Кабінету Міністрів, Державна служба зайнятості, Державна адміністрація залізничного транспорту (Укрзалізниця), Українське державне підприємство поштового зв'язку (Укрпошта), Державна служба з надзвичайних ситуацій, Департамент з міжнародного співробітництва, відділ з питань звернень громадян, Запорізька обласна державна адміністрація, Донецька обласна державна адміністрація, Луганська обласна державна адміністрація, Харківська обласна державна адміністрація та Дніпропетровська обласна державна адміністрація.

Визначним явищем була активна підтримка і внесок багатьох різних національних зацікавлених сторін. Самовідданість і наполеглива праця групи ОВРМ за участю представників трьох організацій дали змогу оперативно скласти цей звіт.

---

1 ПРООН, ЮНІСЕФ, ФН ООН, ВООЗ, ЮНЕП, ООН-Жінки, УВКПЛ ООН, УКГП ООН, МОМ, МОП, УВКБ ООН.

ЗМІСТ

Подяка.....	iv
Скорочення та аббревіатури.....	1
Огляд потреб у відновленні.....	2
Компонент 1: Інфраструктура та соціальні послуги	3
1. Огляд.....	5
Участь Уряду.....	5
Значення та роль інфраструктури та соціальних послуг у подоланні кризи	5
Зв'язки з іншими компонентами ОБРМ	6
Методика та результати оцінки.....	7
Основні припущення, перешкоди та обмеження	9
2. Огляд докризового стану інфраструктури та соціальних послуг в постраждалих від конфлікту районах.....	10
3. Оцінка наслідків: результати та висновки	15
Вступ і стисла характеристика збитків і втрат	15
Стисла характеристика збитків, завданих сектору	15
4. Огляд короткострокових (24 місяці) цілей відновлення, результатів та потреб	23
Стратегічні варіанти і сценарії відновлення	23
Вирішення ключових наскрізних питань.....	25
Визначення та кількісний розрахунок потреб підсектору у відновленні.....	26
5. Перехідна стратегія впровадження та інституційні умови для відновлення.....	37
Консолідована таблиця стратегічних результатів для Компонента 1	37
Пропоновані інституційні заходи з відновлення.....	37
Компонент 1. Таблиця стратегічних результатів	40
Компонент 2: Економічне відновлення.....	55
1. Вступ.....	56
2. Огляд.....	58
3. Оцінка Впливу: Результати Та Висновки.....	59
Макроекономічний вплив	59
4. Фінансові послуги	63
Первинні наслідки:	63
Вторинні наслідки:	65
5. Зайнятість населення	67
Вступна частина до ситуації із зайнятістю населення в регіоні, постраждалому від конфлікту.....	67

Характеристики ринку праці у Східній Україні	68
Ситуація із зайнятістю: зменшення попиту на робочу силу	75
Професії та навички економічно активного населення у Східній Україні.....	77
Категорії професійної діяльності та заробітна плата	78
Мікро- і малі підприємства та підприємницька діяльність	81
Виробничий потенціал та засоби до існування	82
Первинні впливи	83
Вторинні впливи	84
6. Економічне планування на місцевому рівні	85
Первинний вплив	85
Вторинний вплив	85
7. Приватний сектор та малі і середні підприємства	87
Первинні впливи	87
Вторинні впливи	87
8. ЗАВДАННЯ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПОТРЕБИ ВІДБУДОВИ У КОРОТКОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ (24 МІСЯЦЯ).....	89
Працевлаштування: рекомендації та витрати	89
Юридичні та інформаційні бар'єри	92
Програма реагування на кризові ситуації.....	93
Виробничі потужності та засоби існування	99
Економічне планування на місцевому рівні	100
Приватний сектор та МСП.....	102
Фінансові послуги	103
Стратегія реалізації у перехідний період.....	104
Додаток 1. Додаткова загальна інформація про зайнятість.....	105
Компонент 2. Таблиця стратегічних результатів	109
КОМПОНЕНТ 3: Соціальна стійкість, розбудова миру та громадської безпеки	
117	
1. Огляд.....	118
2. Оцінка впливу: результати та висновки.....	121
Постраждале населення	121
Соціальна згуртованість	123
Захист постраждалого від конфлікту населення	125
Питання психічного здоров'я	127
Громадська безпека.....	128
3. Огляд рекомендованих короткострокових ініціатив (на 24 місяці)	130
Краще розуміння вразливості, ризиків та соціальної згуртованості	131
Сприяння соціальній згуртованості та відновлення довіри:	132
Сприяння культурі толерантності шляхом діалогу та участі громадськості.....	134
Сприяння доступу до правосуддя	136
Надання правової допомоги.....	137
Відновлення громадської безпеки	139

4. Стратегія реалізації у перехідний період	142
5. Інституційні механізми, управління і спроможність до впровадження.....	144
Компонент 3: Таблиця стратегічних результатів	146

Перелік ілюстрацій

Малюнок 1. Методологія оцінювання пошкоджень, збитків та потреб	7
Малюнок 2. Підсектори, які включені до компоненту інфраструктура та соціальні послуги	8
Малюнок 3. Збитки за секторами (млн дол. США)	15
Малюнок 4. Впровадження заходів з відновлення: від стратегії відновлення до проектного впровадження	23
Малюнок 5. Потреби у відновленні у розрізі секторів (млн дол. США)	26
Малюнок 6. Потреби сектору освіти для усіх областей (млн дол. США)	27
Малюнок 7. Потреби відновлення сектору енергетики (млн дол. США)	30
Малюнок 8. Потреби сектору довкілля	31
Малюнок 9. Потреби сектору житлових і громадських будівель в розрізі областей та витрат (млн дол. США)	33
Малюнок 10. Потреби сектору соціальної допомоги за підсекторами (млн дол. США)	34
Малюнок 11. Потреби транспортного сектору у розрізі підсекторів та витрат (млн дол. США)	35
Малюнок 12. Потреби сектору водопостачання та водовідведення у розрізі підсекторів та витрат (млн дол. США)	36
Малюнок 13. Промислове виробництво та обсяг роздрібного товарообороту підприємств (січень – грудень 2013 та 2014 рр., у зіставних цінах), %	71
Малюнок 14. Рівень зайнятості в різних секторах економіки в зоні конфлікту, в прилеглих регіонах на решті території України (відсоток зайнятого населення, за видами економічної діяльності та регіонами, 2013 р.)	71
Малюнок 15. Тенденція зміни зайнятості в Україні, січень 2013 р. грудень 2014 р. (тис. осіб)	74
Малюнок 16. Зміни в чистій зайнятості за областями, період від грудня 2013 р. до грудня 2014	74
Малюнок 17. Зміни в чистій зайнятості за видами виробництва, період від грудня 2013 р. до грудня 2014 р.	76
Малюнок 18. Працівники в зоні конфлікту, на прилеглих територіях і в решті регіонів України з розбиттям за їхніми основними категоріями професійної діяльності (у %, 2013 р.)	79
Малюнок 19. Зростання реальної заробітної плати у 2014 р., порівняно із зарплатами за той самий період 2013 р.	80
Малюнок 20. Частка невідконтрольних уряду районів (вимірюється на основі даних про виробництво і зайнятість у 2013 р.) у промисловому потенціалі Донбасу (станом на кінець 2014 р.)	82
Малюнок 21: Динаміка промислового виробництва у 2014 р. (рік до року), %	83
Рисунок 1. Структура виробництва, гірничодобувної промисловості у регіоні, охопленому конфліктом, сусідніх регіонах та на решті території України (тис.), 2013 р.	105

Рисунок 4. Частка робітників у Донбасі за розміром компаній та сектором економіки, 2013 р.	107
Рисунок 5. Частка компаній (у 3 галузях), розташованих у Києві та Київській області, які робили спроби винайняти працівників будь-якої із цих професій у 2013-14 рр.	107
Рисунок 7. Частка компаній (з 3 галузей економіки), розташованих у трьох областях поруч із Донбасом, які робили спроби винайняти працівників будь-якої із цих професій у 2013-14 рр.	108
Рисунок 12. Кількість осіб (тис.), зайнятих підприємницькою діяльністю у Донбасі у 2013 році.....	108
Мапа 1. Відношення кількості працездатних зареєстрованих ВПО у 2014 р. до кількості економічно активного населення в громадах, які приймають переселенців (у 2013 р.)	69
Карта 2. Переміщення населення станом на 6 лютого 2015 року	122

Перелік таблиць

Таблиця 1. Інфраструктура та соціальні послуги Загальна оцінка збитків	16
Таблиця 2. Збитки в енергетичному секторі	19
Таблиця 3. Інфраструктура та соціальні послуги: загальна оцінка потреб	27
Таблиця 4. Потреби сектору освіти	28
Таблиця 5. Потреби відновлення сектору охорони здоров'я.....	29
Таблиця 6. Загальні потреби	29
Таблиця 7. Структура витрат на потреби відновлення сектору енергетики	30
Таблиця 8. Потреби Сектору Довкілля	31
Таблиця 9. Потреби сектору житлових та громадських будівель able 9. Public buildings and housing sector needs.....	33
Таблиця 10. Потреби сектору соціальної допомоги на 2015-2016 роки	34
Таблиця 11. Збитки та потреби під сектору транспорту	35
Таблиця 12. Потреби сектору водопостачання та водовідведення	36
Відновлення економіки: структура сукупних витрат на вирішення потреб.....	55
Таблиця 13. Внесок Донецької та Луганської областей в основні сектори, частка в відповідному показнику	59
Таблиця 14. Пряма частка втраченої економічної діяльності на невідконтрольних урядів районах у загальному ВВП	60
Таблиця 15. Характеристика основних руйнувань унаслідок конфлікту у невідконтрольних урядів районах	62
Таблиця 16. Характеристики робочої сили для України загалом та для її окремих територій до початку конфлікту, 2013 р.....	69
Таблиця 17. Огляд запропонованого комплексного підходу до зайнятості та повторного працевлаштування	91
Таблиця 18. Оціночні витрати за трьома основними сценаріями	97
Таблиця 2. Характеристика зайнятості у бюджетній сфері та у фірмах приватного сектору у регіоні Донбасу (відсоток від загального числа у відповідній групі), 2013 р	106
Відновлення соціальної стійкості, розбудова миру та громадської безпеки: структура загальних потреб	117

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

ВООЗ	Всесвітня організація з охорони здоров'я
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЄБРР	Європейський банк реконструкції і розвитку
ІКТ	Інформаційні та комунікаційні технології
ІСП	Інфраструктура та соціальні послуги
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики
Мін'юст	Міністерство юстиції
МО	Моніторинг та оцінка
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МОП	Міжнародна організація праці
МСП	Малі та середні підприємства
НБУ	Національний банк України
НПМ	Національний превентивний механізм
НУО	Неурядова організація
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВРМ	Оцінка шляхів відновлення та розбудови миру
ОГС	Організація громадянського суспільства
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
ПСР	План стратегічного реагування
ПТСР	Посттравматичний стресовий розлад
РДР	Роззброєння, демобілізація та реінтеграція
СГН	Сексуальне та гендерно обумовлене насильство
ТЕС	Теплова електростанція
ТСР	Консолідована таблиця стратегічних результатів
УВКБ ООН	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
УВКПЛ ООН	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
УКГП ООН	Управління ООН з координації гуманітарних питань
УПЛ	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
ФН ООН	Фонд народонаселення ООН
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд ООН

ОГЛЯД ПОТРЕБ У ВІДНОВЛЕННІ

Оцінка сукупних потреб у відновленні		млн дол. США
Інфраструктура та соціальні послуги		1,257.7
	Охорона здоров'я	184.2
	Освіта	9.7
	Соціальне забезпечення	329.4
	Енергетика	78.9
	Транспорт	558.2
	Водопостачання та водовідведення	40.1
	Охорона довкілля	30.0
	Громадські будівлі та житло	27.2
Відновлення економіки		135.5
	Зайнятість	40.0
	Виробничий потенціал та засоби до існування	33.0
	Економічне планування на місцевому рівні	7.5
	МСП та приватний сектор	30.0
	Фінансові послуги	25.0
Соціальна стійкість, розбудова миру та громадська безпека		126.8
	Покращення розуміння вразливості, ризиків та проблем соціальної згуртованості	2.5
	Сприяння соціальній згуртованості і створення атмосфери довіри	19.7
	Підтримка культури толерантності через діалог	11.4
	Захист населення, постраждалого внаслідок конфлікту	5.8
	Забезпечення доступу до правосуддя	8.1
	Надання юридичної допомоги	6.6
	Психосоціальна підтримка	28.4
	Відновлення безпеки на рівні громад	23.9
	Підготовка до роззброєння, демобілізації та реінтеграції	20.4
Усього		1,520.0

КОМПОНЕНТ 1

ІНФРАСТРУКТУРА ТА СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Огляд потреб

Інфраструктура та соціальні послуги: структура розрахованих загальних потреб	
	млн дол. США
Освіта	9.7
Реконструкція та відновлення інфраструктури (у тому числі, відбудова з покращенням та удосконаленням)	5.8
Надання послуг	1.0
Розбудова спроможності	2.0
Зниження ризику та бюджетування з урахуванням непередбачуваних витрат	0.9
Енергетика	78.9
Електроенергія	49.2
Вугілля	1.3
Централізоване тепlopостачання	25.0
Нафта і газ	3.4
Охорона довкілля	30.0
Постконфліктна оцінка наслідків для довкілля	3.0
Стратегічна оцінка наслідків для довкілля в рамках Програми відновлення Донбасу	1.5
Відновлення програми екологічного моніторингу	2.5
Відновлення лісових насаджень і природоохоронних зон	17.5
Вивезення та утилізація уламків	5.0
Зміцнення готовності до надзвичайних екологічних ситуацій і розбудова спроможності реагування на надзвичайні ситуації	0.2
Зміцнення здатності держави протидіяти незаконному використанню природних ресурсів і екологічній злочинності	0.3
Охорона здоров'я	184.2
Відновлення інфраструктури: заклади охорони здоров'я/інфраструктура	5.6
Відновлення інфраструктури: обладнання. Забезпечення доступу до третинної медичної допомоги	101.6
Нагляд та діагностування	1.0
Надання соціальних консультаційних послуг	9.8
Системне реагування на прояви гендерного насильства	0.3
Модифікація та розробка нових моделей надання послуг	2.0
Гарантування доступу до медикаментів	63.9
Житлове господарство	27.2
Житлові будинки	20.1
Комунальні споруди та будівлі громадського користування	7.1

Соціальне забезпечення	329.4
Відновлення інфраструктури	2.9
Додатковий персонал для надання всіх видів соціального забезпечення	3.5
Допомога по безробіттю для ВПО	15.2
Заходи щодо забезпечення працевлаштування ВПО	6.5
Пільги для ВПО	301.3
Транспорт	558.2
Автомобільні дороги	477.0
Залізниця	14.7
Аеропорти	66.4
Водопостачання та водовідведення	40.1
Відновлення інфраструктури водопостачання	18.7
Відновлення інфраструктури водовідведення	8.2
Залучення додаткового персоналу та обладнання з метою належного надання послуг водопостачання та водовідведення	0.4
Наукові дослідження та розробка проектів диверсифікації джерел водопостачання та модернізації очисних споруд	12.8
Усього	1257.7

1. ОГЛЯД

Участь Уряду

Оцінка за компонентом «Інфраструктура та соціальні послуги» (ІСП) проводилася під керівництвом Уряду України. На центральному рівні основними учасниками реалізації цього компонента ОВРМ були Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства та Міністерство інфраструктури. Крім того, допомогу під час збору даних щодо збитків і потреб надавали уповноважені керівники відповідних секторів з інших міністерств. Міністерство регіонального розвитку також надавало допомогу під час збору даних через обласні і районні адміністрації. Усі зазначені відомства відіграли важливу роль у наданні даних про збитки та пропозицій щодо відповідних стратегій з відновлення та оцінки потреб.

Цей звіт повинен розглядатися не як остаточне завершення процесу оцінки збитків і потреб, а швидше як «безперервний процес і режим оцінювання». Деякі галузі, зокрема житлове господарство, транспорт² і охорона довкілля, потребують більше уваги та зусиль у зв'язку з відсутністю повних даних про збитки, особливо в районах, де конфлікт знаходиться в активній фазі. Зважаючи на непередбачуваність і невизначеність ситуації в окремих районах кризового регіону, ця оцінка потребуватиме оновлення в ході розвитку подій. Це може вимагати інтеграції шаблонів даних і методики аналізу, які застосовувалися під час цієї оцінки, до наявних урядових систем. Такий інституціоналізований підхід до збору даних і планування відновлення допоможе створити часову, галузеву та географічну «базу даних про збитки та потреби», яка міститиме інформацію, придатну для практичного використання та порівняння. У свою чергу, це сприятиме більш систематизованому плануванню з розподілом за часовими проміжками, яке дасть змогу впоратися з безпрецедентними труднощами та вимогами, які виникли внаслідок триваючого конфлікту. З цією метою партнери ОВРМ планують і надалі надавати активну технічну допомогу Уряду.

Значення та роль інфраструктури та соціальних послуг у подоланні кризи

Цілі компонента. Основна мета компонента ІСП: (а) охарактеризувати та оцінити вплив кризи на фізичну інфраструктуру та надання соціальних послуг у постраждалих районах; та (б) внести пропозиції щодо проектів стратегічних рішень і сценаріїв реконструкції, відновлення інфраструктури та надання соціальних послуг. У рамках цих стратегічних рішень і керівної політики, розробленої Урядом, підгалузеві групи ІСП також зробили спробу визначити, дати кількісну оцінку та розрахувати проміжні потреби відновлення. У цій главі наведено стислий аналіз наслідків кризи та потреб відновлення в усіх підгалузях ІПС. Докладніший аналіз і табличні дані можна знайти в додатках, присвячених відповідним секторам.

---

² Наприклад, збитки, завдані Донецькому аеропорту, можна лише частково визначити в рамках цієї оцінки.

Внесок у реалізацію цілей ОВРМ. Докорінне відновлення та вдосконалення сектору інфраструктури та соціальних послуг має вирішальне значення для нормалізації та стабілізації суспільного життя в постраждалих від кризи районах, а також створює умови для остаточного повернення ВПО. Ефективне та результативне відновлення інфраструктури та надання послуг не тільки полегшить страждання населення, але й суттєво прискорить відновлення довіри громадян до держави. Отже, негайне усунення гострих проблем із наданням послуг і незручностей, спричинених конфліктом, — це не просто можливий варіант дій, а нагальна необхідність. Наприклад, негайне відновлення енергетичного сектору необхідне для того, щоб уникнути потенційних руйнівних наслідків припинення його функціонування для населення у зимовий період³. Так само недоступність закладів третинної медичної допомоги створює серйозну загрозу для населення в підконтрольних Уряду районах Донецької та Луганської областей⁴.

Крім фізичного руйнування інфраструктури, існують ще й інші проблеми, які потребують вирішення, зокрема втрата обладнання та масовий виїзд працівників, а також різке падіння чисельності персоналу в безпосередньо постраждалих від конфлікту районах. Забезпечення задовільного надання соціальних послуг в опосередковано постраждалих від конфлікту районах ускладнюється напливом переселенців. Зокрема, дитсадки вже майже переповнені, мережа доріг страждає від збільшення обсягів використання, а системам водовідведення доводиться працювати в режимі підвищеного навантаження, спричиненого триваючим напливом ВПО в різні райони.

Зв'язки з іншими компонентами ОВРМ

Зв'язки з компонентами «Соціальна стійкість» та «Економічне відновлення». Компонент «Інфраструктура та соціальні послуги» охоплює широке коло питань суспільного життя. Надійне енергопостачання забезпечує роботу громадських, приватних і державних організацій, функціонування освітніх закладів звільняє їх працівників від необхідності пошуку нової роботи, безперебійна робота транспортних мереж робить їх артеріями здорової економіки. Таким чином, цей компонент має різнобічні зв'язки з компонентами ОВРМ «Соціальна стійкість» та «Економічне відновлення». Наприклад, відновлення та реконструкція пошкодженої інфраструктури створить можливості для запровадження технологій трудомісткого будівництва. Це відповідає пріоритетам Компонента 2, що передбачає організацію працевлаштування місцевого населення, особливо на об'єктах районної та місцевої інфраструктури. Так само рівномірне, стійке та пропорційне надання базових послуг місцевому населенню та ВПО сприятиме зміцненню соціальної згуртованості і захисту вразливих груп (компонент 3). Інклюзивне планування відновлення на основі культури прийняття узгоджених рішень з урахуванням потреб місцевих громад і ВПО сприятиме відновленню довіри громадян до держави та досягненню довгострокових цілей встановлення миру.

---

3 У зв'язку з ризиком виникнення хвороб і навіть потенційним ризиком смерті.

4 Усі заклади третинної допомоги у згаданих двох областях на час проведення оцінки були під контролем сепаратистів, що серйозно гальмувало задоволення вимог до обслуговування вагітних.

Методика та результати оцінки

Використання імпровізованої та адаптованої до місцевих умов методики, розробленої з урахуванням специфіки ситуації. Методика, розроблена для проведення цієї оцінки, поєднує різноманітні інструменти оцінки потреб, що виникають внаслідок конфліктів чи природних катастроф. Методика ґрунтується на місцевій системі знань і національних системах визначення, класифікації та кількісної оцінки збитків. Основні результати для кожного сектору ІСП охоплюють: (а) кількісну оцінку фізичної шкоди; (б) визначення та кількісну оцінку впливу кризи на надання відповідних послуг; (в) стратегію проміжного відновлення для окремих підгалузей; (г) кількісну оцінку і розрахунок відповідних потреб відновлення, у тому числі з урахуванням напливу ВПО та осіб, що повернулися; та (д) пропозиції щодо організаційних заходів і заходів з управління ефективністю відновлення.

Класифікація збитків і наслідків. Наслідки конфлікту для кожної підгалузі оцінювалися у вигляді прямих збитків і витрат на відновлення. Під прямими збитками розуміють грошову оцінку заміни повністю або частково зруйнованих споруд і рухомого майна, зокрема товарів, меблів, обладнання та матеріалів. Під час цієї оцінки не бралися до уваги непрямі збитки. Однак, в окремих випадках, коли приватному сектору було завдано особливо значних збитків, зокрема в секторах електропостачання та транспорту, вони також враховувалися під час оцінки потреб без віднесення до окремої категорії. Необхідно зазначити, що під час аналізу наслідків враховувалося зниження обсягів надання послуг у районах, що безпосередньо постраждали від конфлікту, а також додаткове навантаження на сферу послуг у районах, які обслуговують ВПО. Також потрібно зазначити, що під час визначення розміру збитків наразі не враховуються об'єкти, які перебувають під контролем сепаратистів. Однак поточна оцінка повністю враховує потреби, які виникають у зв'язку з недоступністю вказаних об'єктів для осіб, що проживають у підконтрольних уряду районах. Найбільш красномовним прикладом є мережа закладів третинної медичної допомоги, розташована у районах, непідконтрольних Уряду, у зв'язку з чим оцінка сектору

Малюнок 1. Методологія оцінювання пошкоджень, збитків та потреб

Малюнок 2. Підсектори, які включені до компоненту інфраструктура та соціальні послуги

охорони здоров'я має передбачати розробку альтернативних шляхів вирішення проблеми на наступні два роки.

Класифікація та кількісна оцінка потреб відновлення. Потреби відновлення — це витрати, пов'язані з рекомендованими заходами, які передбачають реконструкцію та відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури і обладнання. Ці витрати розраховувалися на основі вартості заміщення майна та інфраструктури з урахуванням надбавок для цілей відбудови з покращенням та удосконаленням. До потреб відновлення також відносяться витрати на розбудову спроможності та операційні витрати, необхідні для реалізації заходів протягом наступних двох років з метою стабілізації ситуації у постраждалих районах.

Збір і перевірка даних. Основним джерелом інформації для оцінки збитків і потреб були дані, зібрані Міністерством регіонального розвитку. Ці дані, з урахуванням останніх оновлень станом на 10–11 листопада 2014 року, стали основою для розрахунків збитків, завданих інфраструктурі та обладнанню. Ця інформація була доповнена завдяки незалежному збору вторинних даних з інших джерел групою ОВРМ. З цією метою були розроблені спеціальні шаблони для кожного сектора, які за допомогою Міністерства регіонального розвитку були розповсюджені між обласними і районними держадміністраціями. У секторах електропостачання та транспорту необхідні дані також збиралися через опитування приватних постачальників послуг. Перевірка даних здійснювалася за допомогою таких методів, як перевірки на місцях, опитування зацікавлених осіб, зокрема громадськості, а також документальні перевірки. Подальша перевірка даних здійснювалася за

допомогою методів перевірки процесів, фізичних перевірок правдивості даних та інших інструментів аналізу. За браком часу і відсутністю деталізованих гендерних даних у секторі інфраструктури до початку конфлікту, дані у звіті, в основному, не згруповані за гендерною ознакою. Але під час збору нових даних настійно рекомендовано компонувати їх з урахуванням віку і статі.

Основні припущення, перешкоди та обмеження

Галузеве охоплення оцінки. За домовленістю між Урядом та партнерами ОВРМ поточне охоплення компонента ІСП обмежується такими підгалузями: енергетика, транспорт, водопостачання та водовідведення, охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення, охорона довкілля, житлово-комунальні послуги та громадські будівлі.

Географічне охоплення. Оцінка передусім охоплює райони Донецької та Луганської областей, які безпосередньо постраждали внаслідок конфлікту і перебувають під контролем Уряду. Крім того, де це можливо, оцінка вибірково розповсюджується на окремі сектори в інших районах Донецької та Луганської областей, які вважаються опосередковано постраждалими. Якщо можливо, оцінка також включає деякі прилеглі області, які надають притулок ВПО і, як наслідок, стикаються з додатковим навантаженням на сферу послуг і засоби існування.

Адміністративний аспект і часовий період. Під час оцінки основна увага приділялася наслідкам кризи та відновленню об'єктів державної власності, за винятком окремих секторів, зокрема енергетики, де також враховувалися приватні підприємства, які надають комунальні послуги. Оскільки підприємства приватного сектор надають такі важливі комунальні послуги, як електро-, тепло- та газопостачання, наступним кроком для Уряду може стати запровадження заходів допомоги приватному сектору на основі практик, пристосованих для потреб виходу із кризи, які застосовуються в інших країнах світу.

Де можливо, аналіз збитків і потреб здійснювався окремо за районами і був узагальненим на рівні області. Під час оцінки враховувалися лише збитки та наслідки, спричинені кризою, починаючи з весни 2014 року, тобто з моменту її виникнення. Збір даних для цілей аналізу обмежується кінцем листопада 2014 року. Однак конфлікт триває, що спричиняє виникнення нових збитків і потреб. У зв'язку з цим, може виникнути необхідність у застосуванні принципу повторного аналізу, щоб забезпечити періодичне оновлення даних аналізу збитків і потреб через певні проміжки часу або за потребою.

2. ОГЛЯД ДОКРИЗОВОГО СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ПОСТТРАЖДАЛИХ ВІД КОНФЛІКТУ РАЙОНАХ

Вступ. У цьому розділі наведено загальну характеристику і умови функціонування підгалузей, які переважали в постраждалих від конфлікту районах до виникнення кризи. Збитки та потреби підгалузі мають визначатися в контексті умов функціонування відповідної підгалузі до виникнення кризи. Опис базових умов для кожної підгалузі містить: (а) стислу характеристику підгалузі; (б) опис об'єктів інфраструктури; (в) стан надання послуг; (г) вартість надання послуг; (д) проблеми розвитку сектора.

Освіта. Основним постачальником освітніх послуг виступає держава. У зв'язку зі зміною демографічних і податкових умов сектор освіти потребує нагального реформування якості та ефективності надання послуг. Крім того, існування зв'язку між малозабезпеченістю та кількістю дітей у сім'ї створює додаткове навантаження на сектор освіти, оскільки багатодітні сім'ї найбільш гостро потребують доступності освіти. В Україні найуразливішими групами з високим ризиком бідності є родини з трьома і більше дітьми та з дітьми до трьох років, особи з особливими потребами, переміщені особи, родини з пенсіонерами та неповні сім'ї. Таким чином, очікується, що порушення у процесі надання освітніх послуг матиме особливо відчутні негативні наслідки для малозабезпечених сімей і маргіналізованих груп.

Охорона здоров'я. Україна успадкувала систему охорони здоров'я з радянських часів. З моменту проголошення незалежності у 1991 році у цьому секторі не проводилося значних реформ. Загалом, ця система потребує значного вдосконалення через її фрагментарність і орієнтацію фінансування на витрати з надмірним акцентом на інфраструктурі. Це призводить до одних із найгірших в Європейському регіоні результатів заходів охорони здоров'я. Неefективна робота інфраструктури у сфері надання медичних послуг (поліклінік, лікарень тощо), у тому числі людських ресурсів, вимагала виділення сектора охорони здоров'я значної частки всіх видів державних ресурсів, внаслідок чого практично не залишалося коштів на покращення якості та запровадження сучасних моделей медичного обслуговування. Як наслідок, навіть дві тисячі наявних закладів охорони здоров'я не забезпечують відповідність обсягів медичного обслуговування наявним і новим потребам.

Медичні послуги надаються закладами первинної, вторинної, третинної та високоспеціалізованої медичної допомоги, більшість із яких перебуває в безпосередньому управлінні Міністерства охорони здоров'я. Заклади високоспеціалізованої та третинної медичної допомоги, в основному, якщо не повністю, розташовані в обласних центрах, а заклади вторинної та первинної медичної допомоги здебільшого функціонують у містах. Це призвело до недостатнього, нерівномірного та непропорційного територіального поширення медичних послуг у сільській місцевості, особливо у віддалених населених пунктах і селах.

Енергетика. В енергетичному секторі країни, у тому числі в секторі тепlopостачання, наразі плануються стратегічні зміни відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Проект оновленої Енергетичної стратегії України передбачає: (а) короткострокові заходи з метою подолання кризових явищ, (б) середньострокові заходи, спрямовані на окремі підгалузі енергетики, і (в) довгострокові стратегії, розроблені з урахуванням світових тенденцій. Проект Національного плану дій до 2020 року, окрім інших цілей, приділяє особливу увагу ефективному використанню біопалива для виробництва теплової енергії. Для подолання поточної кризової ситуації було розроблено проект Національного плану подолання кризи в секторі енергетики під час опалювального сезону 2014–2015 рр. Цей План визначає основні загрози для підприємств-виробників теплової енергії (котелень і ТЕС), які постачають тепло та гарячу воду для соціально важливих установ і населення.

- *Електропостачання.* Донецька область — найбільший промисловий регіон України, частка якого у промисловому виробництві і національному експорті становить 18%. Луганська область також має значний економічний потенціал і входить до п'ятірки найбільших промислових регіонів України. Її частка в загальній сумі валової доданої вартості становить 4,5%. Енергетика Донбасу будувалася з метою забезпечення потреб промисловості та однієї з найчисленніших груп побутових споживачів в Україні. Основними виробниками енергії в регіональній енергетичній системі Донбасу є теплоелектростанції загальною встановленою потужністю 10 977 МВт
- *Централізоване теплопостачання.* В українському секторі теплопостачання існує багато проблем, серед яких поточна політика встановлення тарифів, монопольне становище окремих постачальників, відсутність належного вимірювання та обліку, а також ринкових механізмів надання комунальних послуг, відсутність штрафів за несплату рахунків споживачами та значна зношеність установок і обладнання для виробництва енергії. У секторі теплопостачання спостерігаються низькі показники ефективності роботи. Серед основних причин цього явища можна зазначити такі: (i) високий рівень втрат енергії; (ii) недосконала система обліку теплової енергії; (iii) відсутність стимулювання енергоефективності; (iv) нездатність наявної системи парового опалення регулювати обсяги кінцевого споживання; та (v) відсутність ринкових механізмів.
- *Нафтогазовий сектор.* Цей сектор характеризується низьким рівнем надійності енергопостачання у зв'язку з гострим дефіцитом власних ресурсів, високими обсягами імпорту та відсутністю диверсифікації джерел такого імпорту. Уряд доклав зусиль, щоб забезпечити диверсифікацію імпорту природного газу зі Словаччини, Угорщини та Польщі. У цьому секторі спостерігаються такі системні проблеми, як високий рівень заборгованості, низькі темпи реформування сектора, у тому числі реформування НАК «Нафтогаз», а також проблеми, пов'язані зі споживанням природного газу, притаманні сектору комунальних послуг.

Охорона довкілля. Донбас вважається одним із найбільш забруднених регіонів України і колишнього СРСР. За майже двохсотрічну історію інтенсивного вугледобування в поєднанні з потужним арсеналом металургійної, хімічної, енергетичної промисловості та важкого машинобудування накопичилися значні екологічні зобов'язання. Згідно з оцінками, на території Донбасу, промислового центру України, розташовано близько 900 великих промислових підприємств, у тому числі 140 вугільних шахт, 40 металургійних заводів, сім теплоелектростанцій і 177 підприємств, які використовують небезпечні хімічні речовини, зокрема 113 підприємств, які використовують радіоактивні матеріали. Найбільш небезпечна галузь для довкілля — вугледобувна промисловість, що нараховує 248 шахт, багато з яких виснажені або не працюють. Крім того, на території регіону прокладено 1

230 кілометрів трубопроводів для транспортування нафти, газу і аміаку. Згідно з оцінками, до 2002 року на території Донбасу було накопичено 10 млрд тон промислових відходів, що дорівнює загальній вазі 320 000 т/км².

Донбас також володіє значними природними ресурсами — відкритими степами, лісами та ізольованими водотоками — які використовуються для відпочинку та дозвілля місцевого населення, що має важливе значення в умовах життя, що характеризуються високим стресом. Державні управління охорони навколишнього природного середовища при Донецькій і Луганській обласних державних адміністраціях відповідають за нагляд за екологічною ситуацією в регіоні та раціональне використання природних ресурсів. До їхніх обов'язків входить надання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферу, спеціальне використання природних ресурсів і поводження з відходами, а також дозволи на виділення земельних ділянок. Вони також уповноважені звітувати про стан довкілля і проводити освітні та інформаційні кампанії у сфері охорони довкілля.

Житлове господарство. Житлово-комунальне господарство країни майже не зазнало змін у результаті пострадянських ринкових реформ. Воно продовжує працювати на основі неефективних інституційних моделей і економічних зв'язків, встановлених ще за радянських часів. Прийнята п'ять років тому Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки та інші заходи не змогли виправити ситуацію, особливо в секторі багатоквартирних житлових будинків.

Серед серйозних проблем житлового господарства можна назвати такі: (а) недостатнє розуміння мешканцями принципу «фактичної відповідальності» в секторі багатоквартирних житлових будинків; (б) відсутність ринку якісних житлово-комунальних послуг; (в) необхідність капітального ремонту та модернізації зношених багатоквартирних житлових будинків⁵; (г) необхідність підвищення енергоефективності багатоквартирних житлових будинків; (д) недостатній доступ до кредитування; та (є) недостатня кількість документів і норм, які регулюють відносини між власниками житла, постачальниками послуг, державою, підприємницькими та фінансовими структурами.

Транспорт

Автомобільний транспорт. Цей сектор має надзвичайно важливе значення для української економіки, враховуючи його частку понад 11% у ВВП. Хоча в секторі транспортування великовагових вантажів і перевезень на великі відстані у країні продовжує домінувати залізничний та трубопровідний транспорт, попит на послуги автомобільного транспорту стабільно зростає протягом останніх десятиліть, і ця тенденція, ймовірно, триватиме в майбутньому. Недостатнє бюджетне фінансування технічного обслуговування та розвитку мережі доріг протягом останнього десятиліття призвело до значного погіршення стану мережі⁶, що негативно впливає на середню швидкість і призводить до підвищення розміру транспортних витрат. Крім хронічного дефіциту фінансування доріг, в автотранспортному секторі спостерігаються організаційні та управлінські проблеми, які негативно впливають

5 65,4% будинків були побудовані до 1980 року.

6 Характеризується подальшим погіршенням міжнародного індексу рівності покриття (IRI), структурними недоліками та нестачею потужностей.

на його здатність здійснювати експлуатацію та управління мережею високоякісних доріг.

Залізничний транспорт. Залізничний транспорт займає провідне місце у транспортному секторі країни. На нього припадає 82% загального вантажопотоку і майже 50% пасажиропотоку. Донецька залізниця⁷ обслуговує приблизно 8,5 млн населення і характеризується найбільшим потоком вантажних перевезень в Україні. Це основна форма транспортування продукції для понад 3 000 промислових підприємств Донецької та Луганської областей, зокрема вугільних шахт, металургійних, машинобудівних і станкобудівних заводів, переробних і хімічних підприємств тощо.

Повітряний транспорт. У Донецьку та Луганську розташовані два найбільші аеропорти на Донбасі, які знаходяться в адміністративному підпорядкуванні своїх відповідних областей. Міжнародний аеропорт «Донецьк» був найсучаснішим і одним із трьох найбільших аеропортів в Україні. Завдяки наявності бетонної злітно-посадочної смуги товщиною 1 м, довжиною 4 000 м і шириною 60 м та надсучасного обладнання, він міг приймати всі типи літаків в умовах майже нульової видимості та за будь-якої погоди. Завдяки поліпшенню інфраструктури в 2005–2006 рр., міжнародний аеропорт «Луганськ» зараз також може приймати різні види сучасних літаків.

Соціальне забезпечення

Пенсійне забезпечення. До виникнення конфлікту Донецька область як найбільший регіон України мала найбільшу кількість (1,4 млн) пенсіонерів. У Луганській області нараховувалося понад 730 тис. пенсіонерів. Загалом, станом на початок 2014 року в обох областях проживало 2,1 млн пенсіонерів. В обох областях зареєстровано близько 320 пенсіонерів на 1 000 населення порівняно із середнім показником близько 300 осіб. У 2014 році середній розмір пенсії в Донецькій і Луганській областях становив, відповідно, 1 793 грн. і 1 739 грн. Вищий розмір пенсій зафіксовано лише в Києві.

Пенсійна система Донбасу характеризується такими особливостями: (а) переважно міські поселення та зайнятість у промисловості; (б) відносно високий рівні офіційної зайнятості та високий розмір зарплат, особливо це стосується найманої праці на великих підприємствах; (в) переважна зайнятість на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці, що дає право раніше вийти на пенсію⁸; (г) найвищий рівень нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань та інвалідності в Україні. Дуже важливо, що в регіоні існує підвищений ризик бідності для жінок-пенсіонерів і матерів-одиначок, які становлять 70% від загальної кількості пенсіонерів, оскільки розмір пенсій жінок на 40% менше розміру пенсій чоловіків.

Зайнятість населення. Основні показники ринку зайнятості на Донбасі майже не відрізнялися від середніх показників по країні. Донецька область характеризувалася дещо вищими показниками рівня економічної активності населення, тобто кількості працюючого населення та безробітних, а Луганська область дещо нижчими. Однак у зв'язку з погіршенням економічних і політичних умов рівень безробіття населення в січні–червні 2014 року досяг 9,9% в Донецькій області та 9,3% в Луганській області. Внутрішньо

7 Обслуговує Донецьку, Луганську, Дніпропетровську, Харківську області та частину Запорізької області.

8 На 5–10 років раніше загального пенсійного віку.

переміщеним особам досить складно знайти роботу в районах, які надають притулок переселенцям, оскільки серед них переважають матері-одиначки та пенсіонери.

Водопостачання та водовідведення. До виникнення кризи значна частина систем водопостачання та водовідведення у постраждалих внаслідок конфлікту районах були застарілими і експлуатувалися на мінімальному рівні експлуатаційних можливостей. У результаті десятиліть недостатнього фінансування та неналежного технічного обслуговування сформувалася матеріальна база, яка гостро потребувала заміни та оновлення. Лише повне відновлення та модернізація системи могли вирішити проблему належного забезпечення потреб. Високі втрати питної води та стічних вод внаслідок протікання труб ще більше ускладнили стан системи. У багатьох районах вода постачається з перебоями, оскільки постачальники послуг не можуть здійснювати належне технічне обслуговування інфраструктури через нестачу коштів. Таким чином, утворилося порочне коло, де фінансові труднощі обмежують розмір інвестицій, необхідних для відновлення сектора. У свою чергу, це призводить до втрат та неефективності в системі, які продовжують негативно впливати на фінансове становище підприємств, які надають послуги з водопостачання та водовідведення.

3. ОЦІНКА НАСЛІДКІВ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ

Вступ і стисла характеристика збитків і втрат

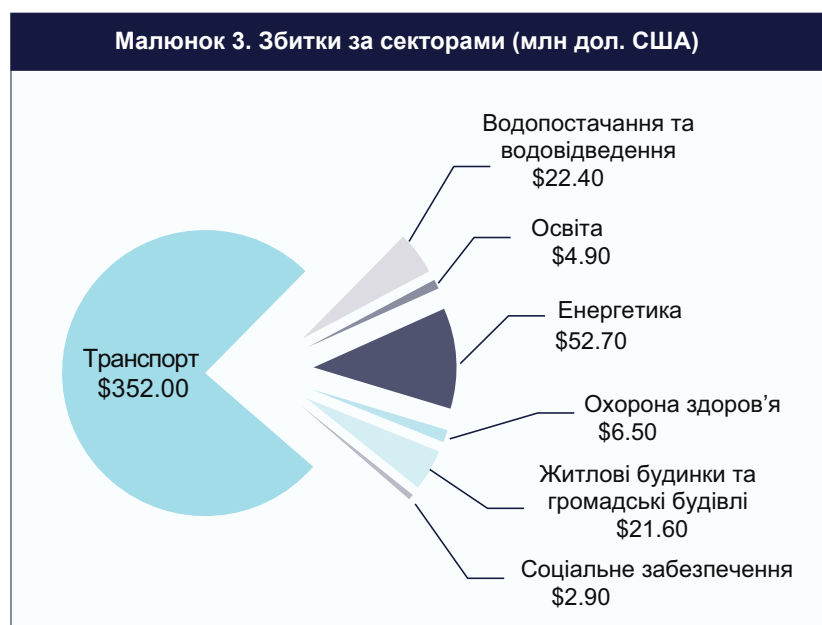
У цьому розділі наводиться загальний огляд прямих і опосередкованих наслідків конфлікту для різних підгалузей, які були об'єктом оцінки. Наслідки для фізичної інфраструктури та надання пов'язаних із нею послуг можна розділити на три великі категорії: (а) збитки, спричинені інтенсивними бойовими діями і артилерійським обстрілом поблизу основних об'єктів; (б) втрата об'єктів, що опинилися під контролем антиурядових озброєних груп; та (в) збитки, завдані інфраструктурі послуг і постачання, які унеможливають надання послуг постраждалому населенню.

Загальний розмір збитків, завданих сектору інфраструктури та надання послуг оцінюється в 463 млн доларів США, з них основну частку становлять збитки, завдані транспортному та енергетичному секторам. Хоча на цьому етапі не вимірюється шкода, завдана довкіллю, вона є серйозною і потребує належної уваги. Крім того, різні підгалузі зазнали втрат, які неповністю визначені на цьому етапі оцінки, а

саме: (а) зменшення обсягів виробництва, що призвело до зниження прибутків, внаслідок пошкодження інфраструктури та нестачі паливних ресурсів; (б) зростання виробничих витрат та значні витрати, пов'язані з аварійним ремонтом інфраструктури; (в) нездатність ефективно надавати послуги внаслідок пошкодження інфраструктури (також спричинена необхідністю аварійного ремонту інфраструктури); та (г) зниження спроможності споживачів сплачувати отримані послуги.

Стисла характеристика збитків, завданих сектору

Освіта (4,86 млн дол. США). Інтенсивні обстріли та бойові дії призвели до значного пошкодження інфраструктури і тривалих періодів припинення надання освітніх послуг. За даними Міністерства освіти і науки, у районах, які наразі контролюються Урядом, пошкоджено 126 об'єктів. Основні збитки завдано Донецькій області, де розташовані

всі 36 постраждалих дитсадків. Загалом у Донецькій і Луганській областях пошкоджено 57 початкових і середніх шкіл, 8 училищ, 12 вищих навчальних закладів і 15 інших освітніх установ. У багатьох школах вибито вікна, що створює серйозні проблеми, зважаючи на суворий і затяжний характер українських зим. В інших школах завдано значних пошкоджень стінам, стелі та системам електропостачання і опалення. Крім того, зареєстровано випадки мінування багатьох освітніх закладів.

Таблиця 1. Інфраструктура та соціальні послуги	
Загальна оцінка збитків	
млн дол. США	
Освіта	4.9
Енергетика	52.7
Охорона здоров'я	6.5
Житлові будинки та громадські будівлі	21.6
Соціальне забезпечення	2.9
Транспорт	352.0
Водопостачання та водовідведення	22.4
Охорона довкілля	n/a
Усього	463

Зниження доступу до освітніх закладів додатково ускладнюється збільшенням кількості дітей, які потребують відповідних послуг. Загалом зареєстровано 127 991 переміщених дітей, з них 68 000 відвідували заклади початкової, середньої та вищої освіти. Ще 5 538 осіб продовжують навчання в інших університетах. Як наслідок, освітні заклади швидко переповнюються і потребують збільшення потужностей у зв'язку з новим очікуваним напливом ВПО. Особливо це стосується дитсадків. У деяких районах початкові та середні школи вже запровадили навчання у дві зміни та подовжені уроки, щоб пристосуватися до збільшення кількості учнів⁹. Жодних істотних відмінностей в охопленні шкільною освітою хлопчиків і дівчаток у дошкільних установах і школах не спостерігається.

Охорона здоров'я (6 530 млн дол. США). Внаслідок конфлікту у Донецькій і Луганській областях було завдано шкоди двадцятьом закладам охорони здоров'я, які перебувають під контролем Уряду. У результаті використання важкої артилерії вибито вікна та двері, пошкоджено дахи та стіни, а також виведено з ладу інженерні комунікації. Три чверті зі згаданих 20 закладів розташовані в «найбільш постраждалих районах» двох областей. Серед них особливе значення має Донецька психіатрична лікарня, на яку припадає 80% збитків, зареєстрованих у двох областях. Частина інфраструктури втрачено внаслідок її захоплення сепаратистськими угрупованнями. Збитки, завдані апарату епідеміологічного контролю, оцінюються в 0,948 млн дол. США. Крім того, станом на листопад 2014 року всі заклади третинної медичної допомоги наразі розташовані в районах, непідконтрольних Уряду, залишаючи населення підконтрольних уряду територій без інфраструктури спеціалізованого медичного забезпечення. Хоча ця цифра не входить до зареєстрованої суми збитків, вона врахована в оцінці потреб у категорії заміщення закладів третинної медичної допомоги.

Конфлікт також негативно вплинув на обсяги надання медичних послуг, маючи наслідком лише часткове виконання державних цільових програм з профілактики, діагностики та лікування хронічних і гострих хвороб. Також негативного впливу зазнали людські

⁹ У той час як науково-дослідним інститутам також було завдано збитків, вони ще не враховані у підсумках через відсутність доступних даних на момент проведення оцінки.

ресурси у сфері охорони здоров'я в найбільш постраждалих районах Донецької та Луганської областей, що призвело до втрати близько 5% людського потенціалу. Очікується, що навантаження на сферу послуг і відповідну інфраструктуру й надалі зростатиме, оскільки припинення надання медичних послуг у непідконтрольних Уряду районах може спричинити масове переміщення людей у райони, що перебувають під контролем Уряду. Конфлікт також негативно вплинув на закупівлю та зберігання медичних препаратів, оскільки державні закупівельні підприємства змушені були перемістити склади, розташовані в Донецькій і Луганській областях. Нарешті, на додачу до втрати послуг та інфраструктури конфлікт також поглибив актуальну для України проблему імунізації населення, спричинивши різке падіння обсягів імунізації до 30,5% в окремих районах Луганської області.

Ще однією потенційною проблемою може стати зростання кількості випадків гендерного насильства в умовах конфлікту. Хоча станом на цей час група з питань фізичного та сексуального насильства не має даних щодо постраждалих внаслідок конфлікту східних регіонів, дані з інших країн світу свідчать про невідворотне зростання кількості випадків гендерного насильства в умовах конфлікту. Це пріоритетне питання широко розглядається в компоненті 3 ОВРМ. Інша проблема пов'язана з потенційним поширенням зловживання алкоголем і наркотичними речовинами, особливо серед чоловічої половини ВПО та колишніх учасників бойових дій¹⁰, тому необхідно розглянути можливість впровадження профілактичних програм і відповідних механізмів підтримки та лікування, які обговорюються в компоненті 3 ОВРМ.

Енергетика (52,72 млрд дол. США). Енергетичний сектор відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я та благополуччя постраждалого населення протягом цієї зими та подальших періодів. Основні наслідки кризи в цьому секторі спричиняють зниження виробництва та перебої з постачанням електроенергії, вугілля, централізованого теплопостачання, нафти і газу.

Електропостачання (збитки становлять 48,01 млн дол. США):

- *Виробництво електроенергії.* У Луганську, який став центром активних бойових дій, було завдано значної шкоди інфраструктурі, яка використовується для виробництва електроенергії. Внаслідок значних обстрілів Луганська теплоелектростанція (ТЕС) функціонує лише частково, і загальна сума завданих їй збитків складає 3,82 млн дол. США. З чотирьох об'єктів, які здійснюють виробництво електроенергії та обслуговують потреби підконтрольних Уряду районів Донецького регіону, найбільше постраждала Слов'янська ТЕС. Завдані їй збитки охоплюють руйнування всіх повітряних ліній електропередач та основного трансформаторного блоку, пошкодження будівель, значний розлив і займання сирої нафти. Збитки, завдані Слов'янській ТЕС, оцінюються в 21,74 млн дол. США.
- *Передача і розподіл електроенергії.* Донецька область обслуговується трьома електропостачальними підприємствами, які постраждали від серйозних пошкоджень інфраструктури з повним або частковим руйнування значної довжини ліній електропередач. Збитки, завдані системі розподілу електроенергії/

---

10 Згідно з моделями та історичними даними про подібні конфліктні ситуації в інших країнах.

галузевої інфраструктурі в Донецькій області, оцінюються в 10,38 млн дол. США. Енергопостачальному підприємству Луганська завдано не менш серйозних збитків, загальний розмір яких становить 0,6 млн дол. США¹¹. Збитки, завдані інфраструктурі, яка використовується для передачі електроенергії, оцінюються в 6,4 млн дол. США в Донецькій області та 4,6 млн дол. США в Луганській області. Конфлікт завдав фінансових збитків усім енергетичним підприємствам Донецької та Луганської областей. Перебої в роботі, втрати внаслідок зміни напрямків електропостачання та додаткові соціальні зобов'язання призвели до зниження прибутків і підвищення розміру операційних витрат енергетичних підприємств. Луганська область зазнала більш значних збитків на загальну суму 21,78 млн дол. США, більшість з яких припадає на Луганську ТЕС. Збитки, завдані в Донецькій області, оцінюються у 2,5 млн дол. США.

Вугілля (збитки становлять 1,27 млн дол. США). Крім значних збитків, завданих інфраструктурі вугільної промисловості, найбільш серйозним наслідком бойових дій у Донецькому басейні стало захоплення вугледобувних підприємств і шахт антиурядовими озброєними угрупованнями. Лише 55,5% видобутку вугілля в Донецькій області та 3,5 % в Луганській області залишаються під контролем Уряду в 2013 році. Крім того, з 93 непідконтрольних Уряду шахт (близько 60 % усіх шахт) 60 шахт працюють у режимі підтримки життєдіяльності (в основному, здійснюють викачування води або вентиляцію), а сім шахт повністю зруйновано. Таке різке падіння обсягів видобутку вугілля разом із збоями в роботі залізничного транспорту, які унеможлилювали імпорт вугілля, спричинило гостру нестачу паливних ресурсів.

У підконтрольних Уряду районах внаслідок конфлікту постраждали два вугледобувні підприємства - ДП «Дзержинськвугілля» в Донецькій області та ДП «Лисичанськвугілля» в Луганській області. Найбільша частка збитків припадає на ДП «Лисичанськвугілля», де було витрачено 1,15 млн доларів США на аварійний ремонт і будівництво. Ця сума враховувалася під час визначення розміру збитків сектора. Конфлікт завдав фінансових збитків усім вугледобувним підприємствам Донецької та Луганської областей, зокрема, внаслідок призупинення роботи, втрат через перебої в роботі залізничного транспорту та підвищення розміру операційних витрат. Донецька область зазнала більш значних збитків на загальну суму 18,37 млн дол. США, більшість з яких завдано внаслідок простою залізниці. Розмір збитків, завданих у Луганській області, оцінюється в 7,055 млн дол. США.

Централізоване теплопостачання (збитки становлять 1,11 млн дол. США). У Донецькій області збитки, завдані інфраструктурі теплопостачання, обмежуються містами Краматорськ і Слов'янськ і, відповідно, становлять 0,061 млн дол. США та 0,025 млн дол. США. У Слов'янську було завдано додаткових збитків внаслідок пошкодження котелень і пов'язаної інфраструктури на суму 0,963 млн дол. США. У Луганській області збитки, завдані відповідній інфраструктурі, обмежуються селищем Станиця Луганська і становлять 0,033 млн дол. США. У Станиці Луганській додаткові збитки, завдані будівлям і майну (у тому числі внаслідок пошкодження дахів та вікон), становлять 0,026 млн дол. США.

Нафтогазовий сектор (збитки становлять 2,34 млн дол. США). Внаслідок конфлікту було завдано шкоди фізичній інфраструктурі газового сектора, що іноді призводило до зривів

---

11 Без урахування більшості постраждалих об'єктів, які не пройшли огляд/перевірку через відсутність доступу. Згідно з оцінками експертів, загальний розмір збитків може у 2-3 рази перевищувати суму оцінки.

її функціонування. Також постраждала інфраструктура, яка використовується для постачання та транспортування газу, у тому числі магістральні та розподільчі трубопроводи, а також газорозподільні станції. Частка збитків, завданих трубопроводам у Донецькій області, у загальній сумі збитків становить 0,435 млн дол. США, а збитків, завданих газодобувному підприємству та відповідній інфраструктурі у Краматорську, 0,745 млн дол. США. Збитки, завдані трубопроводам у Луганській області, оцінюються в 0,062 млн дол. США. Крім того, у Донецькій області інфраструктурі нафтового сектора, у тому числі магістральним трубопроводам, було завдано шкоди на суму 0,009 млн дол. США.

Таблиця 2. Збитки в енергетичному секторі

	млн дол. США
Електропостачання	48.014
Вугільний сектор	1.265
Централізоване теплопостачання	1.107
Нафтогазовий сектор	2.337
Усього	52.723

Охорона довкілля. Конфлікт призвів до підвищення поточного рівня забруднення на Донбасі та спричинив додаткову екологічну шкоду.

- *Особливо забруднені об'єкти.* Внаслідок військових дій було пошкоджено кілька об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, що становить нагальну проблему та майбутній ризик для здоров'я населення, екосистем і людської життєдіяльності. Оскільки активні бойові дії завадили збору точних даних, очікується, що внаслідок військових операцій постраждала відносно велика кількість промислових установок і шахт, що, імовірно, призвело до забруднення територій, вод і ґрунтів та спричинило труднощі, пов'язані з поводженням із небезпечними відходами. За попередніми даними, у регіоні затоплено 10–20 шахт, що могло спричинити серйозну екологічну шкоду. Інші громадські та промислові об'єкти, які не були оцінені на даному етапі, могли зазнати схожих наслідків. Деякі шкідливі виробництва, розташовані у непідконтрольних Уряду районах, можуть також становити ризик для підконтрольних Уряду районів.
- *Екологічна інфраструктура послуг.* Внаслідок військових операцій також постраждала екологічна інфраструктура, яка забезпечує надання послуг з утилізації відходів і контролю рівня забруднення. Крім пошкодження інфраструктури, військові дії також спричинили зниження обсягів надання послуг через нестачу людських і матеріальних ресурсів та/або базових послуг з експлуатації та технічного обслуговування. Крім систем збору твердих відходів, необхідні спеціальні об'єкти поводження з відходами для утилізації уламків, що утворилися внаслідок пошкодження будівель. Факти свідчать про те, що збитки, завдані екологічній інфраструктурі важливих послуг, сконцентровані в певних районах. Наприклад, повідомляється, що в Донецьку утилізації відходів на міському звалищі часто заважають блокпости на дорогах, які перешкоджають вивозу сміття. Так само руйнування системи водовідведення у Слов'янську, за даними міського голови, призводить до скидання неочищених стічних вод у річку Сухий Торець.
- *Природні ресурси.* Безпосередньо, внаслідок військових дій, і опосередковано, через неможливість здійснення природоохоронних заходів, було завдано значної шкоди природним ресурсам, зокрема лісам і природоохоронним зонам, а також трав'яним степам і нивам. Згідно з даними супутникового дослідження, близько 2 970 кв. км, що становить майже 17% рослинного покриву в зоні, ураженій конфліктом, постраждало від пожеж. Зокрема, у 2014 році в зоні конфлікту було зареєстровано понад 3 000 лісових пожеж, що в 15 разів більше, ніж кількість пожеж, виявлених протягом того самого періоду у 2013 році. Збільшення випадків пожеж спричинено, зокрема: і) обстрілами та

вибухами боєприпасів; ii) зниженням здатності пожежників виявляти та локалізувати поширення пожеж; iii) шаром відмерлої рослинності в лісах, який сприяє виникненню пожеж внаслідок неналежного здійснення заходів з управління лісовим господарством; та iv) навмисними підпалами. Крім пожеж, шкоду цінним ландшафтам, у тому числі у природоохоронних зонах, завдали пересування та маневри важкої військової техніки, зокрема танків, ями від вибухів бомб, будівництво укріплень, викопування окопів і тунелів, а також мінування.

- *Екологічне управління.* Одним із наслідків конфлікту на сході України стало стрімке руйнування системи екологічного управління. Більшість державних органів, відповідальних за впровадження екологічних норм і управління природними ресурсами, а також за збір екологічних даних і системи моніторингу, зараз практично не виконують своїх функцій, а багато архівних даних було втрачено. Державна екологічна інспекція призупинила юридичні перевірки підприємств. Державні органи у сфері охорони довкілля та лісового господарства в Донецькій і Луганській областях змушені були змінити своє місцезнаходження та евакуювати працівників, що призвело до значних втрат людських ресурсів і компетенції. Робота місцевих державних управлінь охорони навколишнього природного середовища додатково ускладнюється пошкодженням офісних приміщень, транспортних засобів і обладнання. Таке зниження управлінського потенціалу призвело до поширення незаконної діяльності, що шкодить довкіллю, зокрема незаконної вирубки лісу та безпрецедентного розкрадання наявних запасів деревини збройними угрупованнями. Крім того, зростають обсяги незаконного видобутку вугілля, що перетворюється на великий організований бізнес із залученням кримінальних кіл. Ще одна важлива проблема пов'язана з тим, що втрата державного контролю над східними кордонами України може призвести до контрабанди шкідливих відходів, заборонених або незареєстрованих пестицидів, контрафактних хімічних і озоноруйнівних речовин. У регіоні зареєстровано випадки контрабанди небезпечних товарів, і хоча немає статистичних даних щодо обсягів цієї незаконної торгівлі, згідно з інформацією з багатьох джерел, збільшується кількість випадків виявлення хімічної продукції, зареєстрованої в іноземних країнах.

Житлові і адміністративні будівлі (21,64 млн дол. США). За даними повідомлень, внаслідок конфлікту пошкоджено та зруйновано значну кількість будинків і квартир у сільських, приміських і міських районах «найбільш постраждалих» районів Донецької та Луганської областей. Однак на всіх рівнях управління відсутній централізований і систематичний збір інформації про вказані збитки. Незважаючи на це, групі ОБВРМ з питань житлового господарства вдалося зібрати дані з таких районів і міст: Новоайдарського та Слов'янського районів, Северодонецька, Маріуполя, Краматорська, Слов'янська і Лисичанська (а також прилеглих міст Новодружеськ і Привілля). Збитки, завдані згаданим районам, охоплюють 7 багатоквартирних і 266 приватних житлових будинків, які були повністю зруйновані і зараз непридатні для проживання. Крім того, структурним елементам (дахам, стінам, вікнам) 429 багатоквартирних і 2 129 індивідуальних житлових будинків завдано пошкодження різного ступеня, які потребують термінового ремонту. Для цілей цього аналізу загальний розмір шкоди, завданої житловому господарству, оцінюється на 15–20 % нижче поточної вартості заміщення пошкоджених житлових і адміністративних будівель з урахуванням амортизаційних витрат. На додачу до наслідків, які вже спричинені конфліктом, спостерігається стрімке погіршення стану структурних елементів пошкоджених будинків і квартир, що підвищує розмір витрат на їх відновлення. Крім структурної шкоди, пошкодження стін, дахів і вікон також призводить до теплових втрат і робить житло

непридатним для проживання в зимовий період.

Багато сімей втратили належне їм нерухоме майно і зараз не мають постійного місця проживання. Станом на листопад 2014 року збитки, завдані житловому фонду, негативно позначились на 251 родині та 848 особах у Донецькій області та на 121 родині та 291 особі в Луганській області. Крім того, внутрішньо переміщені особи вважають фізичну небезпеку і втрату житла двома основними причинами, які змусили їх покинути місця постійного проживання. На їхню думку, підвищення рівня безпеки та відновлення будинків є основними потребами, які сприятимуть їх поверненню.

Соціальне забезпечення (2,87 млн дол. США). Загалом у підконтрольних Уряду районах пошкоджено 26 установ, з них 19 розрахунковою вартістю відновлення 0,88 млн дол. США розташовані в Донецькій області, а сім розрахунковою вартістю відновлення 1,987 млн дол. США у Луганській області. Серед пошкоджених установ заклади соціального обслуговування інтернатного та інших типів і реабілітаційні заклади для осіб з особливими потребами, дітей, людей похилого віку та бездомних, а також адміністративні будівлі Пенсійного фонду і центрів соціального забезпечення та зайнятості.

Транспорт (пошкодження становлять 352 млн дол. США). У транспортному секторі пошкодження завдані різним категоріям доріг, залізниць, мостів та інфраструктурі аеропортів. Найбільш значних фінансових збитків завдано мережі автомобільних доріг. Шкоду в секторі автомобільних доріг завдано не лише інтенсивними обстрілами та вибухами, а й використанням доріг для переміщення важкого броньованого транспорту. Як наслідок, збитків завдано 1 100 км державних доріг, у тому числі 10 мостам і 235 км місцевих доріг, включаючи кілька мостів. Загальна сума збитків, завданих мережі доріг у Донецькій і Луганській областях, становить 284 млн дол. США. Група з оцінки перевірила розмір збитків, повідомлений Урядом, використовуючи різні джерела і аналіз додаткових даних¹². Залізниця зазнала збитків внаслідок обстрілів і вибухів, багато з яких було усунуто за рахунок власних ресурсів адміністрації залізничного транспорту. Дві підстанції і два мости, розташовані в Луганській області, все ще потребують ремонту. Розмір згаданих збитків оцінюється в 12,2 млн дол. США.

Основні аеропорти Донецької та Луганської областей стали місцем активних бойових дій, внаслідок чого було завдано значної шкоди інфраструктурі. Оскільки Луганський аеропорт не перебуває під контролем Уряду, розмір збитків було визначено лише для Донецького аеропорту. Вони оцінюються в 55,4 млн дол. США¹³. Наплив ВПО в Луганську, Донецьку, Харківську, Запорізьку та Дніпропетровську області також призвів до підвищення витрат на експлуатацію та технічне обслуговування доріг. Збільшення потоку транспорту разом з порушенням цілісності інфраструктури доріг спричинили перевантаження, що призвело до збільшення тривалості пасажирських і вантажних перевезень, особливо в районах, де пошкоджено мости та основні транспортні сполучення. Розмір збитків, завданих транспортному сектору, оцінюється в 192,3 млн дол. США. Пошкодження інфраструктури залізничної мережі змусило шукати альтернативні маршрути для залізничного транспорту,

---

¹² У тому числі фотографії, аналітичні звіти та складені Урядом кошториси.

¹³ У рамках поточної оцінки не вдалося оцінити пошкодження, завдані терміналу та злітно-посадковій смузі внаслідок збройного конфлікту, що триває на території аеропорту. Тому поточна оцінка завданої підсектору аеропорту шкоди, включена в цей звіт, стосується тільки об'єктів управління повітряним рухом і радарних комплексів.

що призвело до підвищення витрат на експлуатацію та технічне обслуговування і збільшення часу перевезень. Згадані збитки супроводжуються зменшенням прибутків внаслідок зниження потоку пасажирів і вантажів. Загальні втрати в секторі залізничного транспорту оцінюються в 269,2 млн дол. США. Зниження обсягів перевезень також стало причиною значних втрат у сумі 50 млн дол. США у секторі повітряного транспорту.

Водопостачання та водовідведення (22,4 млн дол. США). Внаслідок збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях серйозно пошкоджено інфраструктуру водопостачання, водовідведення та електропостачання, що створило незручності приблизно для 4,5 млн людей, які проживають у відповідних районах. Загальна вартість пошкодженої інфраструктури в Донецькій області становить 16,77 млн дол. США, а розмір збитків, завданих у Луганській області, оцінюється в 5,59 млн дол. США. У секторі водопостачання шкоди завдано електричному і насосному обладнанню, системі хлорування, трубам, магістральним водопроводам та резервуарам, естакадам, що призвело до припинення роботи та блокування магістральних каналів водопостачання, водоочисним та фільтрувальним спорудам, дезінфікуючим і хімічним речовинам, лабораторному обладнанню та реагентам, технологічному транспорту і водозабірним спорудам. Також завдано шкоди каналу Сіверський Донець–Донбас, який перетинає територію Донецької та Луганської областей і зазнав найбільших збитків. Збитки, завдані системі водопостачання в обох областях, оцінюються в 12,2 млн дол. США.

Шкода, завдана системам водовідведення, також поширюється на труби і сантехнічне обладнання, очисні споруди та насосні станції, лабораторне обладнання, реагенти та хімічні речовини, технологічний транспорт та місця скидання очищених каналізаційних стоків. Збитки, завдані системі водовідведення в обох областях, оцінюються в 4,5 млн дол. США. Зниження потенціалу інфраструктури ускладнюється напливом ВПО, що створює додаткове навантаження на системи постачання питної води та каналізаційні споруди, особливо в районах, які розташовані найближче до поточної лінії протистояння, що характеризуються найвищою концентрацією ВПО та найбільш значними наслідками нещодавніх боїв. Внаслідок неналежного стану каналізаційних споруд особливо потерпають вразливі групи населення, в тому числі жінки і дівчата та бідні сім'ї.

4. ОГЛЯД КОРОТКОСТРОКОВИХ (24 МІСЯЦІ) ЦІЛЕЙ ВІДНОВЛЕННЯ, РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ПОТРЕБ

Стратегічні варіанти і сценарії відновлення

Цей розділ містить огляд оцінки стратегічних варіантів і сценаріїв перехідної стратегії відновлення і реконструкції у секторі. Він охоплює якісну оцінку інфраструктури, надання послуг, потреб у розбудові спроможності і розвитку людських ресурсів, а також кількісний підрахунок потрібних ресурсів для реконструкції необхідних об'єктів інфраструктури та відновлення соціальних послуг.

За оцінками, сукупні потреби у відновленні за компонентом Інфраструктура та соціальні послуги становлять 1,258 млрд дол. США. У транспорті, секторі охорони здоров'я та енергетиці потреби у відновленні найбільші і становлять 558 млн дол. США, 184 млн США та 79 млн США відповідно. Оцінки потреб у відновленні були зроблені на основі наявних даних про пошкодження інфраструктури, враховуючі необхідність: 1) реконструювати постраждалі об'єкти інфраструктури відповідно до покращених стандартів; 2) відновити надання послуг особам, що мешкають у Донецьку та Луганську, заміну пошкоджених об'єктів; та 3) надати соціальні послуг ВПО. Фінансування також охоплює потреби у людських та інших ресурсах, які необхідні для реконструкції інфраструктури та відновлення надання соціальних послуг.

Основні характеристики нової перехідної стратегії відновлення:

- Заходи, рекомендовані індивідуальним секторам, узгоджуються із загальним баченням Урядом України стратегічних перспектив відновлення. Хоча заходи, пропонувані для кожного сектору і направлені на стабілізацію умов життя у громадах, постраждалих внаслідок конфлікту, є фактично короткостроковими, вони сприяють реалізації порядку денного реформ Уряду на 2015-2017 рр.

- Варіанти з визначенням оцінки витрат наведено щодо впливу та потреб відновлення у кожному секторі, що дає Уряду кілька варіантів вибору на початку процесу реалізації відновлення. Це стосується: (а) реконструкції зруйнованої інфраструктури; (б) відновлення надання послуг особам, що проживають у Донецькій та Луганській областях, та (в) надання соціальних послуг особам, переміщеним у результаті конфлікту (ВПО), які проживають тепер головним чином в Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях.
- Стабілізація умов життя в постраждалих районах може означати реконструкцію та відновлення інфраструктури і надання послуг хоча б до рівня докризових умов¹⁴, але бажано до рівня підвищених стандартів. Цей підхід доречний, наприклад, в секторі освіти, де пропонується збільшення кількості місць в дошкільних навчальних закладах, щоб надати всім дітям можливості для освіти, і також, можливо, запропонувати їхнім матерям та батькам умови, що дозволять заробляти на життя. Так само це стосується реконструкції пошкоджених мостів, об'єктів інфраструктури системи охорони здоров'я, систем водопостачання та водовідведення, які, можливо, будуть застосовуватися для обслуговування великої кількості довгостроково переміщених осіб на невизначений період часу.
- Принцип відбудови з покращенням та удосконаленням застосовувався диференційовано та вибірково під час розрахунку витрат на відновлення всіх секторів і їх підсекторів. Це необхідно для забезпечення оптимізованих за витратами програм реконструкції та відновлення, які є чутливими до потреб найбільш вразливих верств населення і осіб, переміщених в результаті конфлікту. Рекомендації щодо відбудови з удосконаленням та покращенням у цьому компоненті головним чином стосуються відновлення, яке забезпечуватиме поліпшення в порівнянні з докризовими умовами. Наприклад, потреби в транспортному секторі охоплюють витрати на будівництво тротуарів і критих автобусних зупинок для кращого обслуговування жінок, дітей і молоді. Так само, сектору охорони здоров'я після втрати всіх закладів третинної медичної допомоги в Донецьку та Луганську, внаслідок захоплення цих міст озброєними угрупованнями, рекомендовано придбати нове обладнання, яке краще відповідатиме потребам населення. Аналогічно, сектору освіти рекомендовано навчати дітей, як визначати боєприпаси, що не вибухнули, щоб вирішити проблему розмінування шкіл, місць загального користування та інших громадських об'єктів (це питання розглядається у рамках компонента 3 ОВРМ).
- Здійснення відновлення, особливо із застосуванням елементів удосконалення та покращення, потребуватиме розвитку потенціалу відповідних державних установ. Відповідно, оцінка підсекторних потреб охоплює витрати та способи здійснення програм розвитку таких можливостей.
- Усі потреби було розподілено за пріоритетами з урахуванням невідкладності впровадження та величини впливу на одержувачів і, зокрема, потреб вразливих груп. Крім того, фінансові потреби і плани впровадження було представлено на період тривалістю два роки (інколи з виходом поза межі цих часових рамок щодо деяких заходів). Потреби також було узгоджено у розрізі всіх секторів для уникнення дублювання та визначення розривів, зокрема шляхом проведення попередніх

14 Визначаючи, що ці умови були гіршими за оптимальні.

обговорень з Урядом. Здійснювалася координація діяльності у різних секторах для забезпечення узгодженості між різними вартісними коефіцієнтами.

- В той час як більшість секторів, охоплених цією оцінкою, також потребують суттєвих реформ та вдосконалення управління, реформи не визначалися конкретно на цьому етапі ОВРМ. Винятком з цього є сектор довкілля, де невідкладні поліпшення у сфері управління вважалися необхідними навіть для того, щоб розпочати негайні заходи з відновлення протягом наступних двох років.

Вирішення ключових наскрізних питань

Потреби сектору було сформульовано та оцінено також з метою задоволення конкретних потреб внутрішньо переміщених осіб, прав уразливих груп населення, забезпечення гендерних прав, розширення прав і можливостей молоді, а також прав людини. Оцінку цих потреб було визначено під час консультацій з експертами з відповідних питань.

Включення гендерних питань та потреб: було складено список гендерних питань, розповсюджено його та обговорено з профільними експертами, щоб переконатися, що потреби і можливості чоловіків, жінок і молоді враховано під час оцінки потреб щодо інфраструктури та соціальних послуг, а також відображено у стратегіях відновлення та належним чином оцінено. Так, були розглянуті такі питання: а) безпека та надійність доступу до громадської інфраструктури для чоловіків, жінок, дітей, а також осіб літнього віку, та забезпечення умов, коли громадські місця (транспорт, лікарні, школи, ринки тощо) є вільними від насильства та порушень прав. Ці потреби можна задовольнити шляхом подовження часу і якості освітлення, розміщення найважливіших об'єктів інфраструктури поблизу житлових районів та надання житла жінкам і чоловікам з числа ВПО з різних сімей в різних приміщеннях; б) забезпечення комфортного доступу до інфраструктури для людей, які не мають транспортних засобів, людей в інвалідних візках та інших вразливих груп, а також в) максимізація фінансової доступності, оскільки багато ВПО та інших людей в районах, постраждалих від конфлікту, не мають постійних джерел доходу, особливо у випадку домогосподарств, очолюваних жінками.

Застосування гендерного підходу також корисне для розробки стратегій відбудови з покращенням та удосконаленням. Планування заходів з відновлення з урахуванням гендерних питань є ключовим для забезпечення умов, в яких оновлена інфраструктура сприяє рівноправному поліпшенню добробуту чоловіків, жінок, хлопців та дівчат. Створення інфраструктури на основі потреб, що враховує зміни в демографічному складі, спричинені конфліктом (зміни в кількості населення, віковому та гендерному складі), також відображено в стратегіях відновлення та кількісному підрахунку потреб різних підсекторів ІСП.

Ставлення та включення потреб ВПО: ключова мета рівноправного забезпечення інфраструктурними і соціальними послугами внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад у районах, постраждалих від конфлікту, була включена в різноманітні оцінки потреб підсекторів. Подальші рекомендації щодо включення питань ВПО у порядок денний відновлення передбачають таке: (а) забезпечення відновлення шкіл, закладів охорони здоров'я, систем водопостачання та водовідведення, наприклад, для задоволення додаткового попиту, пов'язаного з присутністю ВПО; (б) забезпечення рівного та адекватного доступу ВПО та приймаючого населення до відновлених послуг, щоб не спричинити небезпеки конфлікту між ВПО та приймаючими громадами в районах з високою

концентрацією ВПО; (в) залучення ВПО і приймаючих громад до процесу визначення пріоритетів відновлення в громадах на початку процесу відновлення; (г) обстеження намірів ВПО щодо повернення, механізмів реалізації та потреб ВПО щодо пріоритетності відновлення інфраструктури і соціальних послуг, які уможливають і зробляють сталим повернення, а також (д) створення можливостей для використання навичок ВПО, наприклад, під час виконання громадських, електротехнічних та гідрологічних робіт у процесі відновлення.

Визначення та кількісний розрахунок потреб підсектору у відновленні

Огляд і резюме потреб: згідно з оцінками, загальна потреба у відновленні компонента інфраструктури та соціальних послуг становитиме близько 1,258 млрд дол. США. Найбільшими є потреби у секторах транспорту, охорони здоров'я та енергетики – 558 млн дол. США, 184 млн дол. США та 329 млн дол. США відповідно.

Освіта (9,71 млн дол. США): заходи щодо відновлення були розроблені за принципом відновлення з покращенням і удосконаленням та з урахуванням захисту вразливих громад. Ключовими короткостроковими цілями відновлення є: (i) реконструкція інфраструктури; (ii) відновлення надання послуг (в постраждалих від конфлікту та приймаючих ВПО регіонах); (iii) розвиток потенціалу освітніх органів влади щодо чутливого до кризи планування та готовності; та (iv) пом'якшення ризиків, пов'язаних із кризою, таких як захист дітей від насильства, мін та боєприпасів, що не вибухнули.

Відновлення має бути використане, як можливість поліпшення доступу до якісної освіти через краще проектування навчального процесу, підвищення кваліфікації вчителів та розбудову спроможності органів освіти на всіх рівнях у сфері планування та впровадження відновлення системи освіти. Заходи щодо відновлення рекомендовано здійснювати за принципом відбудови з покращенням та удосконаленням, включаючи: забезпечення доступності для дітей з особливими потребами; водопостачання та водовідведення в школах; ефективніші системи опалення; дотримання сучасних екологічних стандартів і вимог та здатність тривалий час приймати переміщених дітей, які можуть інтегруватися в ці громади. У секторі початкової та середньої освіти будівництво та відновлення слід проводити з урахуванням необхідності консолідації освітніх закладів. Що стосується персоналу, можна наймати жінок з числа ВПО, які мають відповідний рівень освіти, в якості вчителів у школах та дитсадках.

Реконструкція пошкодженої інфраструктури оцінюється сумою 5,83 млн дол. США. Вартість надання послуг додатково оцінюється сумою 1,03 млн дол.

США. Успішне впровадження цих заходів потребуватиме інвестицій у заходи з інституційної розбудови та поліпшення управління, такі як навчання вчителів та персоналу з метою прискорення та сприяння прийняттю на навчання переміщених дітей. Потреби в розбудові спроможності оцінюються сумою 1,95 млн дол. США. Пов'язані з цим кампанії з інформування громадськості та інші заходи з пом'якшення ризику для учнів від мін та боєприпасів, що не вибухнули, оцінюються сумою 0,89 млн дол. США і будуть організовані у рамках ширшої діяльності зі знешкодження мін та боєприпасів у рамках компонента 3.

	млн дол. США
Охорона здоров'я	184.2
Освіта	9.7
Соціальна допомога	329.4
Енергетика	78.9
Транспорт	558.1
Водопостачання та водовідведення	40.1
Довкілля	30.0
Громадські будівлі та житло	27.2
Всього	1,257.8

Охорона здоров'я¹⁵ (184,2 млн дол. США). З метою максимізації довгострокового впливу заходів в галузі охорони здоров'я запропонована стратегія відновлення визначає пріоритетність адекватного надання послуг охорони здоров'я над потребами реконструкції інфраструктури. Основна частина витрат на відновлення розподілена на зміцнення системи охорони здоров'я для задоволення невідкладних потреб щодо охорони здоров'я ВПО та підтримки приймаючих громад (86,8 млн дол. США). Так само велика частина витрат призначена для забезпечення гарантованого доступу ВПО і населення задіяних громад до фармацевтичних препаратів шляхом відшкодування витрат чи забезпечення доступності медичних препаратів для пацієнтів іншими способами (48,2 млн дол. США). Згідно з оцінками, реконструкція пошкодженої інфраструктури охорони здоров'я становить 6,5 млн дол. США. Для ряду пошкоджених об'єктів інфраструктури охорони здоров'я (психіатричні лікарні, туберкульозні диспансери) відповідної потужності можна частково досягти шляхом застосування моделей амбулаторної допомоги, розробленої в координації із соціальними службами та НУО. Для відновлення інфраструктури, крім ремонту пошкоджених

15 Слід зазначити, що оцінки в секторі охорони здоров'я набагато перевищують потреби сектору освіти через особливі та невідкладні медичні потреби, зокрема, необхідність відтворення закладів третинної допомоги, які було втрачено в частинах Луганська та Донецька, що утримуються озброєними формуваннями.

Таблиця 4. Потреби сектору освіти	
	млн дол. США
Реконструкція та відновлення інфраструктури (включаючи відбудову з удосконаленням та покращенням)	5.83
Надання послуг	1.03
Розбудова спроможності	1.95
Пом'якшення ризиків і складання бюджету зі створенням резервного фонду на випадок непередбачених обставин	0.89
Всього	9.71

об'єктів, існує невідкладна потреба відновити потужності третинної допомоги замість тих, що тепер знаходяться поза контролем Уряду у Луганській та Донецькій областях. В даному випадку, відповідні витрати охоплюють модернізацію існуючих великих закладів вторинного рівня в двох областях з необхідним обладнанням та технологією для гарантування доступу населення до високоспеціалізованої допомоги. Необхідно також запровадити системне реагування на гендерно обумовлене насильство, яке

передбачає підготовку лікарів для надання допомоги постраждалим від насильства. Загальна оцінка вартості обладнання для цих двох областей становить 101,5 млн дол.

Енергетика (78,86 млн дол. США). Складається з секторів електроенергетики, вугільного сектору, централізованого тепlopостачання та нафтогазового сектору. Сектор енергетики є критично важливим для здоров'я та добробуту постраждалого населення протягом цієї зими і надалі. Основна частина коштів на відновлення призначається сектору електроенергетики, оскільки пошкоджено найбільші електростанції. Разом з тим, потреби у вугільному секторі та секторі централізованого тепlopостачання також потребують невідкладної уваги. Гострий дефіцит палива та потреби в опаленні протягом зими потребують першочергових заходів.

Електроенергетика (49,214 млн дол. США). Сім енергогенеруючих та енергопостачальних компаній¹⁶ у регіоні зазнали значних втрат. Ці компанії стикаються з суттєвими викликами, оскільки повинні виконувати термінові ремонтні роботи, підтримувати постачання енергії кінцевим споживачам, і все це за умов зниження доходів та прибутку. Визнаючи це, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уже вжила заходів для полегшення цього фінансового тягаря. Зокрема було надано 50 млн дол. США для поповнення значно вичерпаних запасів палива для енергогенеруючих об'єктів.

Сприяння відновленню приватного сектору в галузі енергетики: як було зазначено вище, Уряду рекомендовано сприяти відновленню приватного сектору в галузі енергетики з огляду на те, що він надає життєво важливі громадські послуги у постраждалих районах, відсутність яких може поставити під серйозну загрозу життя та добробут постійних мешканців і ВПО в цих районах.

Постачання електроенергії для ВПО: приплив ВПО був найбільшим у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Водночас, енергогенеруючі потужності в

16 Цими компаніями є ТОВ ДТЕК Електричні мережі, ПАТ «Донбасенерго», ПАТ ДТЕК «Донецькобленерго» та ПАТ ДТЕК «Енерговугілля» в Донецькій області, ТОВ ДТЕК «Східенерго», ТОВ «Луганська енергетична асоціація» та НЕК «Укренерго», яка транспортує електроенергію і в Донецьк, і в Луганськ.

Таблиця 5. Потреби відновлення сектору охорони здоров'я

		Витрати (млн дол. США)
(1) Відновлення інфраструктури, включаючи:		108.2
Заклади охорони здоров'я/ інфраструктура	Капітальні	5.6
Обладнання. Забезпечення доступу до допомоги третинного рівня	Капітальні	101.6
Нагляд	Капітальні/ операційні	1.0
(2) Задоволення невідкладних потреб охорони здоров'я, включаючи:		10.1
Соціально-медична підтримка	Операційні	9.8
Системна відповідь на гендерне насильство	Операційні	0.3
(3) Гарантований доступ до фармацевтичних препаратів		63.9
(4) Модифікація та розробка нових моделей надання послуг		2.0
Всього для всіх напрямків		184.2

Дніпропетровську та Запоріжжі оцінюються, як достатні, щоб задовольнити збільшений попит. Потреби в електроенергії в Харківській області вимагають додаткової оцінки, якщо кількість ВПО надалі зростатиме.

Вугілля (1,296 млн дол. США): шкода, завдана об'єктам, що знаходяться під контролем Уряду, порівняно невелика. Разом з тим, надавачі послуг зазнали суттєвих втрат. Оскільки обидва надавачі послуг є державними підприємствами, понесені збитки з часом будуть відшкодовані з державних бюджетів. Разом з тим, необхідно зробити доступним фінансування в короткостроковій перспективі, щоб уможливити повернення об'єктів до повномасштабного виробництва та запобігти подальшим збиткам. Це пропонується здійснити лише у рамках короткострокових невідкладних заходів без утримання цих збиткових підприємств протягом тривалого періоду, державні субсидії для яких мають бути припинені якнайшвидше.

Централізоване теплопостачання (24,986 млн дол. США). Пошкодженні інфраструктури найбільше зосереджені в Донецьку і становлять 97% потреб відновлення. Переважна більшість потреб відновлення (97%) стосується реконструкції інфраструктури, необхідної для постачання теплової енергії кінцевим споживачам. З них 92% коштів необхідні для реконструкції теплогенеруючих потужностей, зокрема, котелень. З огляду на суворий зимовий період, критично важливо, щоб фінансування було надано своєчасно. Це особливо важливо, оскільки переривання теплопостачання взимку, ймовірно, спричинить до масового застосування електричних приладів (обігрівачів) домогосподарствами, що різко збільшить навантаження на електричні мережі і може вплинути на енергопостачання. Інакше кажучи, споживач може втратити доступ до електроенергії разом з теплом. Приплив ВПО також створює додаткові потреби щодо збільшення водопостачання. Потреби в централізованому теплопостачанні

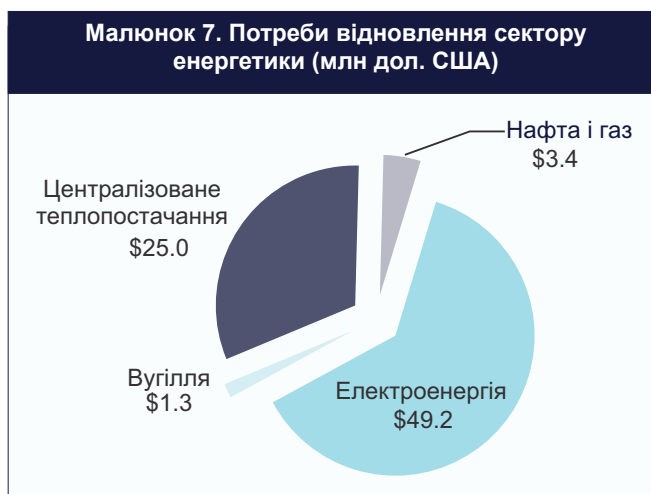
Таблиця 6. Загальні потреби

		млн дол. США
Електроенергія		49.214
Вугілля		1.297
Централізоване теплопостачання		24.986
Нафта і газ		3.400
Всього		78.900

для ВПО, включені до цієї оцінки, розраховані на піврічний період на основі поточних цифр ВПО та поточних тарифів на гарячу воду і опалення для Донецької та Луганської областей, а також Харкова, Запоріжжя та Дніпропетровська.

Нафта і газ (загальні потреби 3,4 млн дол. США). З огляду на зимові потреби, пріоритет необхідно віддати реконструкції інфраструктури, яка безпосередньо впливає на надання послуг кінцевим споживачам. Оцінка потреб нафтогазового сектору також охоплює газопостачання для ВПО на основі поточних показників ВПО та поточних тарифів на газопостачання для Донецької та Луганської областей, а також Харкова, Запоріжжя та Дніпропетровська.

Довкілля (30 млн дол. США): Згідно з оцінками, загалом потрібно 30 млн дол. США для досягнення екологічно прийнятної стратегії відновлення протягом наступних 24 місяців.

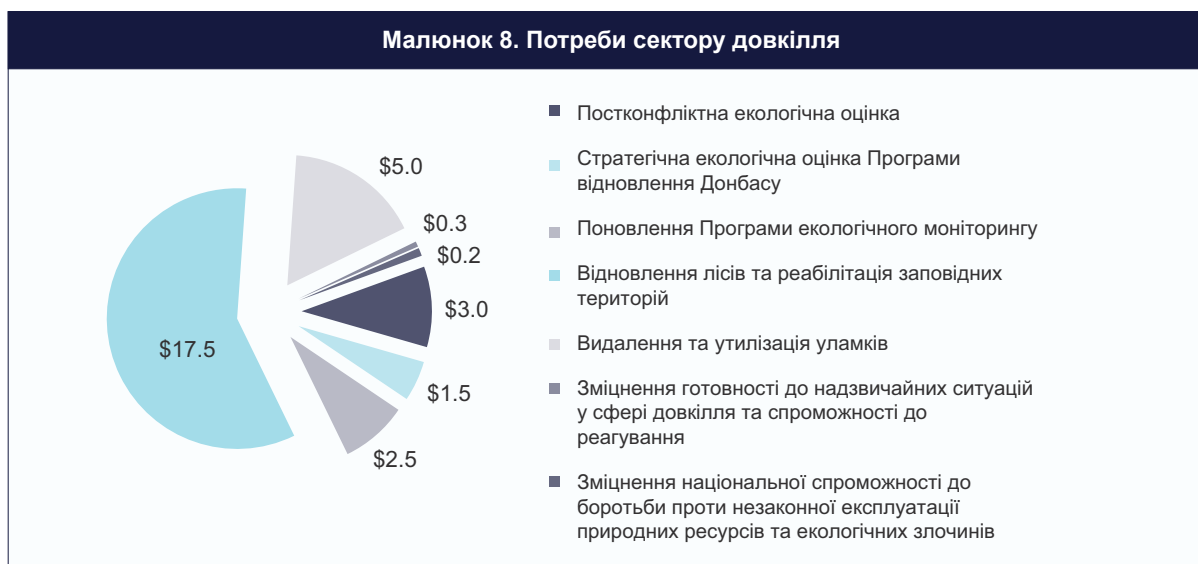
Таблиця 7. Структура витрат на потреби відновлення сектору енергетики

Компонент 1: інфраструктура та соціальні послуги	млн дол. США
Сектор електроенергії	
Захід 1: ремонт енергорозподільчих мереж	11.742
Захід 2: ремонт енергорозподільчої мережі	11.273
Захід 3: ремонт енергогенеруючих потужностей	26.199
Вугільний сектор	
Захід 4: ремонт вугільних шахт	1.296
Централізоване теплопостачання	
Захід 5: ремонт пошкоджених теплових мереж та котельень	1.108
Захід 6: ремонт будівель, включаючи скління вікон	1.135
Газовий сектор	
Захід 7: ремонт газопроводів	0.473
Захід 8: інші об'єкти (ремонт будівель, гаражів, майстерень, комунікацій, складів)	1.912
Нафтовий сектор	
Захід 9: ремонт нафтопроводів	9.000
Підтримка сектору енергетики для ВПО	
Захід 10: потреби державного бюджету для відшкодування переміщеним особам витрат на тепло в Донецькій області, Луганській області, Харкові, Запоріжжі, Дніпропетровську	23.851
Захід 11: потреби державного бюджету для відшкодування переміщеним особам витрат на газ в Донецькій області, Луганській області, Харкові, Запоріжжі, Дніпропетровську	0.970
Загальні потреби сектору енергетики	78.87

Таблиця 8. Потреби Сектору Довкілля

	млн дол. США
Постконфліктна екологічна оцінка	3.00
Стратегічна екологічна оцінка Програми відновлення Донбасу	1.50
Поновлення Програми екологічного моніторингу	2.50
Відновлення лісів та реабілітація заповідних територій	17.50
Видалення та утилізація уламків	5.00
Зміцнення готовності до надзвичайних ситуацій у сфері довкілля та спроможності до реагування	0.20
Зміцнення національної спроможності до боротьби проти незаконної експлуатації природних ресурсів та екологічних злочинів	0.30
ВСЬОГО	30.00

Малюнок 8. Потреби сектору довкілля

Пріоритетні потреби відновлення в екологічному секторі охоплюють: i) постконфліктну екологічну оцінку із зосередженням уваги на забруднених об'єктах (3 млн дол. США); ii) стратегічну екологічну оцінку Програми відновлення Донбасу (1,5 млн дол. США); iii) поновлення програми моніторингу довкілля (2,5 млн дол. США); iv) відновлення лісів та реабілітація заповідних територій (17,5 млн дол. США); v) видалення та утилізація уламків зруйнованих будинків та інфраструктури (5 млн дол. США); vi) зміцнення готовності до надзвичайних ситуацій у сфері довкілля та спроможності до реагування (200 000 дол. США), та vii) зміцнення національної спроможності щодо боротьби з незаконною експлуатацією природних ресурсів та екологічними злочинами (300 000 дол. США). Слід зазначити, що оцінки фізичних робіт є приблизними на цьому етапі та базуються на стандартних глобальних показниках і потребуватимуть перевірки на різних етапах оцінки. Оцінка потреб у відновленні лісів та реабілітації заповідних територій базується на припущенні, що близько 30% загальної оціненої спаленої площі лісів можуть бути серйозно пошкодженими і потребують пріоритетного відновлення. Потім

ці дані множаться на глобальну собівартість робіт з відновлення¹⁷. Так само, вартість видалення уламків базується на широкій оцінці загальної суми, яка розробляється на основі операційного досвіду групи з оцінки щодо негайного початку процесу очищення територій. Оціночна вартість постконфліктної екологічної оцінки базується на детальній оцінці 20 пріоритетних забруднених об'єктів, включаючи технічні консультації щодо заходів з ліквідації негативних наслідків для довкілля.

Громадські будівлі та житло (27,21 млн дол. США). Потреби оновлення житла розраховані для відбудови пошкоджених та зруйнованих багатоквартирних та приватних будинків за середньою вартістю одиниці житла, оціненої місцевими органами влади в різних містах та районах Донецької та Луганської областей. Вони базуються на припущенні, що Уряд, відповідно до своєї минулої практики, може надати компенсацію власникам житла на реконструкцію їхніх будинків за стандартною ставкою за 1 квадратний метр. Це бажаний сценарій або варіант, що застосовується до оцінки потреб за *моделлю реконструкції на основі компенсації та залучення підрядників*. Необхідно зазначити, що ці оцінки обмежуються лише районами та населеними пунктами, вказаними вище. Потрібно зібрати більше даних щодо решти постраждалих районів та населених пунктів Донецької та Луганської областей. Ці витрати загалом становлять 20,06 млн дол. США, з них 16,26 млн дол. США призначено для Донецької області, і 3,8 млн дол. США для Луганської області. Пошкодження в Донецькій області є найбільшими в Слов'янську і становлять 7,474 млн дол. США. В Луганській області пошкодження сконцентровані в Лисичанську і загалом становлять 3,514 млн дол. США.

Інші альтернативи реконструкції житла: інші варіанти відновлення житла, які не враховані в оцінці потреб, охоплюють можливе надання одноразової виплати на придбання нових будинків особам та сім'ям, чиє житло було пошкоджене. Згідно з оцінками, 372 сім'ї було переміщено у трьох населених пунктах та районах Донецької області та в одному населеному пункті Луганської області (оновлені дані і дані щодо інших населених пунктів та районів потрібно зібрати). Згідно з цим варіантом та з огляду на переважаючі ринкові ціни на двокімнатні квартири в постраждалих районах, може бути потрібно близько 7,14 млн дол. США для забезпечення придбання будинків для цих сімей. Третім варіантом може бути прив'язка платежів до обов'язкової кількості квадратних метрів на одну особу згідно із законом – цей варіант є більш наближеним до підходу на основі субсидії, ніж до підходу на основі компенсації. З огляду на обов'язкову кількість квадратних метрів на особу 13,65 кв. м. та додатково 10 кв. м. на сім'ю, вартість такої виплати всім постраждалим особам оцінюється сумою 5,95 млн дол. США.

Зрештою, оцінки потреб відновлення громадських будівель охоплюють реконструкцію або ремонт пошкоджених об'єктів, а також забезпечення обладнання для відновлення надання послуг. Дані базуються на оцінках, наданих місцевими органами влади в різних містах та районах Донецької та Луганської областей, під час їх відвідання для цілей оцінки.

Соціальна допомога (329,4 млн дол. США). Головна увага під час оцінки потреб у соціальній допомозі приділялася додатковим коштом, необхідним для надання допомоги та послуг ВПО. Разом з тим, оцінка також охоплює вартість ремонту пошкодженої фізичної

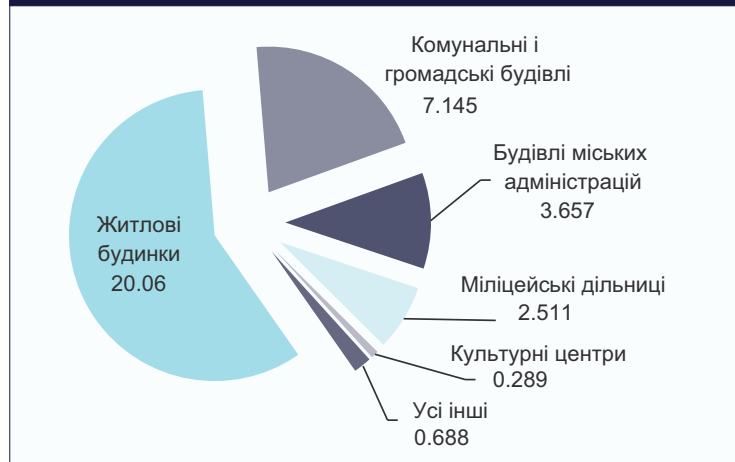
---

17 Використовуються дані з оцінки Світового банку 2005 року потенційного проекту відновлення лісів в Україні.

інфраструктури, пов'язаної з наданням та розподілом виплат соціальної допомоги. Очікується, що ВПО будуть одержувачами коштів в рамках регулярних програм соціальної допомоги, які існують в Україні, і кількість учасників програми гарантованого мінімального доходу, а також виплат за інвалідністю зросте. Це зростання компенсуватиметься сумою несплаченої допомоги мешканцям Криму. Крім того, витрати на активну політику на ринку праці, спрямовану на підтримку зайнятості серед ВПО, становитимуть близько 6,5 млн дол. США. Система соціального забезпечення в 5 областях також потребуватиме додаткових соціальних працівників для обробки справ зростаючої кількості заявників та клієнтів. Згідно з оцінками, в 5 областях знадобляться 500 додаткових соціальних працівників. Витрати, пов'язані з їхньою заробітною платою та навчанням оцінюються сумою 3,5 млн дол. США в 2015 році. Загалом, заходи, запропоновані в секторі соціальної допомоги, охоплюють такі складові:

Малюнок 9. Потреби сектору житлових і громадських будівель в розрізі областей та витрат (млн дол. США)

Допомога ВПО (301,3 млн дол. США). Згідно з рішенням Кабінету Міністрів, зареєстровані ВПО, які мають рахунок у банку, мають право на отримання допомоги протягом шести місяців сумою максимум 2 400 грн. на сім'ю на місяць. Видатки на допомогу ВПО до січня 2016 року оцінюються сумою 301,3 млн дол. США на основі нижчої оцінки кількості ВПО за прогнозом Світового банку.

Виплати на випадок безробіття (15,2 млн дол. США). Виплати на випадок безробіття розраховані на дворічний період на основі поточної кількості ВПО. Виплати на 2015 рік вищі в Донецькій області (далі у порядку зменшення йдуть Харків, Запоріжжя та Дніпропетровськ), водночас в Луганській області зареєстровано відносно невелику кількість безробітних.

Активні заходи на ринку праці (6,5 млн дол. США). Крім допомоги на випадок безробіття також існує потреба у розробці та інституційному втіленні активної політики на ринку праці,

Таблиця 9. Потреби сектору житлових та громадських будівель

Потреби відновлення (млн дол. США)	
Житлові будинки	20.060
Комунальні і громадські будівлі	7.145
Сільські ради	0.093
Будинки культури	0.289
Будинки-інтернати	0.115
Військкомати	0.072
Будівлі міських адміністрацій	3.657
Міліцейські дільниці	2.511
Будівлі служби безпеки	0.115
Будівлі державної прокуратури	0.042
Будівлі МНС	0.107
Податкові інспекції	0.142
РАГС	0.001
Бібліотеки (7)	0.001
ВСЬОГО	27.21

включаючи громадські роботи, підготовку і перепідготовку. Це особливо стосується жінок з огляду на значно вищий рівень безробіття серед них. Оцінка витрат на 2015 рік на інституційне втілення активної політики на ринку праці становить 6,5 млн дол. США.

Пенсії. Конфлікт призвів до масового переїзду пенсіонерів до Харківської, Запорізької та Дніпропетровської областей, на які, відповідно, припадає 26,5%, 24,4% та 15% усіх нових заяв на отримання пенсій. Кількість заяв про переведення пенсій в Донецьку та Луганську області є відносно меншою. Таким чином, переведення пенсійних виплат із зони конфлікту до інших регіонів не змінює загальні потреби Пенсійного фонду. Разом з тим, хоча додаткових ресурсів для цього не потрібно, необхідно невідкладно скоригувати перерозподіл ресурсів між областями.

Залучення додаткових соціальних працівників (3,5 млн дол. США). Через додаткове навантаження під час обробки документів стосовно всіх видів допомоги внаслідок збільшення населення на територіях, що приймають ВПО, потрібно буде найняти орієнтовно 478 нових працівників у п'яти областях. Витрати, пов'язані з цим заходом, становитимуть майже 3,5 млн дол. США в 2015 році і доповнюватимуть інші заходи щодо розширення доступу до соціального захисту, визначені в компоненті 3 ОВРМ.

Реконструкція інфраструктури (2,867 млн дол. США). Загалом постраждало 26 об'єктів на території, що контролюється Урядом. З них 19 знаходяться в Донецькій області і оціночна вартість їх реконструкції становить 0,88 млн дол. США, і сім знаходяться в Луганській області і оціночна вартість їх реконструкції становить 1,987 млн дол. США. Пошкоджені об'єкти охоплюють об'єкти житлового і нежитлового призначення для допомоги та реабілітації людей з особливими потребами, дітей, осіб похилого віку та бездомних, а також адміністративні будівлі та центри зайнятості.

Потреба в догляді в будинках-інтернатах. Конфлікт призвів для евакуації будинків-інтернатів для перестарілих, сиріт та людей з особливими потребами. Потреби щодо фінансування цих закладів оцінюються сумою 10 млн дол. США. Разом з тим, ці потреби не є додатковими для України, проте потребують перерозподілу фінансування між областями.

Транспорт (558,15 млн дол. США).

Таблиця 10. Потреби сектору соціальної допомоги на 2015-2016 роки

Потреби відновлення (дол. США)	
Реконструкція інфраструктури	2,867,239
Додаткові працівники для всіх видів соціальної допомоги	3,486,450
Допомога з безробіття для ВПО	15,184,615
Активні заходи на ринку праці для ВПО	6,500,000
Виплати для ВПО	301,308,653
Всього	329,346,954

Малюнок 10. Потреби сектору соціальної допомоги за підсекторами (млн дол. США)

Оцінка витрат на реконструкції пошкодженої транспортної інфраструктури здійснювалася з огляду на відбудову з покращенням і удосконаленням та з урахуванням гендерних питань. У секторі автомобільних доріг це означає надання пріоритету реконструкції державних і комунальних доріг відповідно до міжнародних стандартів безпеки дорожнього руху. Це також означає будівництво інфраструктури для неавтотранспортних засобів, зокрема, освітлених та доступних тротуарів, автобусних зупинок з укриттям та пішохідних переходів і мостів. Витрати на сектор автомобільних доріг також охоплюють зростання витрат на утримання мережі внаслідок додаткового навантаження дорожнього руху, створеного припливом ВПО. Згідно з оцінками ці заходи додадуть 30% до вартості реконструкції у секторі автомобільних доріг сумою 357 млн дол. США. Потреби відбудови з покращенням та удосконаленням також орієнтовно збільшать витрати на реконструкцію на 20% у секторах залізничного та повітряного транспорту сумою 14,7 млн дол. США та 66,7 млн дол. США відповідно.

Таблиця 11. Збитки та потреби під сектору транспорту

СЕКТОР	Автомобільних доріг	Залізниць	Аеропортів	ВСЬОГО (млн дол. США)
Пошкодження	284.08	12.231	55.385	351.69
Потреби відбудови з покращенням та удосконаленням	85.23	2.462	11.077	98.77
Потреби утримання	107.69	-	-	
Всього потреб	477.0	14.7	66.5	558.2

Необхідно зазначити, що аеропорти тепер чітко поділені за правом власності. Нині лише об'єкти управління повітряним рухом та радарні комплекси перебувають під прямим контролем Міністерства інфраструктури¹⁸, тоді як місто Донецьк володіє такими активами як пасажирський термінал та злітна смуга. Для цілей поточної оцінки було неможливо оцінити пошкодження терміналу та злітної смуги через збройний конфлікт, що триває в приміщеннях аеропорту. Таким чином, поточна оцінка пошкоджень сектору аеропортів, що включена до цього звіту, стосується лише об'єктів управління повітряним рухом та радарних комплексів.

Малюнок 11. Потреби транспортного сектору у розрізі підсекторів та витрат (млн дол. США)

18 Міністерство інфраструктури є джерелом інформації щодо загального компонента ІСП, а також конкретним учасником цієї оцінки потреб транспортного сектору.

Таблиця 12. Потреби сектору водопостачання та водовідведення

	Тип	Всього витрат (млн дол. США)
Відновлення інфраструктури водопостачання	Капітальні	18.712
Відновлення інфраструктури водовідведення	Капітальні	8.252
Збільшення потужності систем водопостачання	Капітальні	0.000
Збільшення потужності систем водовідведення	Капітальні	0.000
Залучення додаткового персоналу та обладнання, необхідних для належних послуг водопостачання та водовідведення	Операційні	0.365
Наукові дослідження та проектно-конструкторські роботи для диверсифікації джерел водопостачання та модернізації водоочисних споруд	Розбудова спроможності	12.777
Всього для всіх напрямків		40.107

Водопостачання та водовідведення (40,1 млн дол. США). Потреби відновлення сектору водопостачання та водовідведення передбачають (а) відновлення інфраструктури водопостачання та водовідведення; (б) збільшення потужності систем водопостачання та водовідведення; (в) залучення додаткового персоналу та обладнання, необхідного для надання належних послуг з водопостачання та водовідведення, а також (г) наукові дослідження та проектно-конструкторські роботи для диверсифікації джерел водопостачання та модернізації водоочисних споруд. Нерегулярне водопостачання, а також нерегулярне постачання електроенергії та тепла, як очікується, погіршить умови та збільшить вразливість людей, які проживають або бажають повернутися у райони, що постраждали від конфлікту. Суворя зима може призвести до розриву водогінних труб та ускладнити утримання системи централізованого водопостачання на цих територіях. Це вимагає термінового постійного моніторингу перебоїв з водопостачанням та їхнього впливу на водовідведення і загальну гігієну та стан здоров'я людей, що проживають на територіях, постраждалих від конфлікту, і поблизу цих районів. Це створить можливості для ефективного реагування та впровадження заходів, спрямованих на виправлення ситуації, з метою термінового відновлення цих послуг у безпосередньо постраждалих частинах Луганської та Донецької областей та інших опосередковано постраждалих районах.

Малюнок 12. Потреби сектору водопостачання та водовідведення у розрізі підсекторів та витрат (млн дол. США)

5. ПЕРЕХІДНА СТРАТЕГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Консолідована таблиця стратегічних результатів для Компонента 1

Міркування щодо розробки консолідованої таблиці стратегічних результатів (ТСР). В Додатку 1 наведено консолідовану ТСР для компонента 1, яка поєднує рамкові умови індивідуальних секторів в одне ціле. Це дозволяє визначити базові умови, показники результативності та послідовність впровадження заходів для різних секторів на рівні індивідуальних заходів. Ця таблиця може виявитися корисним інструментом як для визначення майбутніх пріоритетів на рівні окремих секторів та на міжсекторному рівні, так і для послідовності потреб відновлення і моніторингу, оцінки й подальших змін та коригувань програми відновлення.

ТСР компонента 1 дозволяє розробити заходи, які більш видимі для громадськості і можуть створити невеликі але відчутні «швидкі перемоги», що поглиблюватимуть або розширюватимуть загальнонаціональну зацікавленість і підтримку процесу відновлення та встановлення миру. Разом з цими видимими результатами вона окреслює менш видимі, але не менш важливі заходи у сфері розбудови спроможності та реформ, прозорості та управління природними ресурсами. Ці складові є критично важливою базою майбутнього управління, спроможності та підзвітності держави, без яких відповідальність щодо ризиків процесу стає номінальною, а не загальнонаціональною, і може згодом призвести до зворотних результатів.

Пропоновані інституційні заходи з відновлення

Загальні інституційні заходи для узгодженого програмного відновлення: гібридні інституційні заходи, які є збалансованим поєднанням зусиль спеціально створених центральних відомств та існуючих інститутів, можуть бути найбільш придатними для особливо складних обставин для ефективного та дієвого відновлення частин Східної України, що постраждали від конфлікту. Центральні відомства, зазначені вище в цьому аналізі, можуть взяти на себе центральну роль у сфері визначення політики, нагляду за впровадженням та управління результатами на центральному програмному рівні. Фактичне впровадження ймовірно буде здійснюватися різноманітними галузевими відомствами та департаментами галузевого, обласного і районного рівнів. Разом з тим, щоб зробити таку гібридну структуру дієвою, з самого початку необхідні роз'яснення стосовно операційних функцій ключових учасників у сфері відновлення та механізмів розробки політики, координації, моніторингу, оцінки та звітності. Також необхідно створити спеціальні механізми розподілу ресурсів, фінансового менеджменту, закупівель, розбудови спроможності та укомплектування персоналом, забезпечення якості, прозорості, комунікацій, розгляду скарг, збору даних та моніторингу.

Галузеві заходи та міркування щодо впровадження відновлення у секторах. В цьому розділі узагальнюються галузеві заходи та вимоги щодо ефективного та дієвого відновлення після кризи.

- *Сектор освіти.* Уряд вже здійснив певний прогрес у напрямку нормалізації надання освітніх послуг. В той час, як Міністерство освіти і науки відповідатиме за окреслення загальних контурів політики відновлення в секторі освіти, Уряд повинен відігравати ключову роль у плануванні та впровадженні такого відновлення на всіх рівнях. Малі міста та села відповідатимуть за дошкільну освіту; райони та міста відповідатимуть за початкову та середню освіту; області та міста з особливим статусом відповідатимуть за технічні та професійно-технічні заклади; центральний Уряд відповідатиме за вищу освіту. Разом з тим, спроможність освітніх органів влади на всіх рівнях щодо чутливого до кризи планування, бюджетування та впровадження заходів потребуватиме зміцнення. Це передбачає посилення та розбудову спроможності щодо реалізації відновлення на рівні міністерства, області, району, громади та школи.
- *Сектор охорони здоров'я.* Місцеві органи влади в галузі охорони здоров'я підтвердили свою рішучість очолити зусилля з відновлення. Міністерство охорони здоров'я через Кабінет Міністрів має просити повної підтримки від інших галузей та міністерств (інфраструктури, фінансів тощо) з метою спрощення тендерів та процедур закупівель послуг з реконструкції, а також фармацевтичних препаратів і товарів медичного призначення. Водночас, місцеві адміністрації з питань охорони здоров'я можуть одержати технічну допомогу у сфері міжнародного досвіду зміцнення систем охорони здоров'я, зокрема, системи надання медичних послуг, фармацевтичних препаратів та фінансування сектору охорони здоров'я. Крім того, деякі послуги, такі як соціальна підтримка ВПО, можуть надаватися організаціями громадянського суспільства.
- *Сектор енергетики.* Ефективне відновлення енергетичного сектору полягає в тому, щоб забезпечити комплексне поєднання впровадження галузевої політики та регулювання державним сектором та сприяння заходам щодо відновлення з боку приватного сектору. Державна структура, відповідальна за координацію діяльності з відновлення на Донбасі, має істотно зміцнити свій кадровий потенціал, вміння та спроможність для здійснення координації дій державного і приватного секторів у сфері відновлення і тісно співпрацювати з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, яка відповідає за тарифну політику, та іншими галузевими державними органами, включаючи міністерства, податкову адміністрацію та обласні адміністрації.
- *Транспортний сектор.* Міністерство інфраструктури разом з Міністерством регіонального розвитку відповідатиме за заходи з відновлення національних мереж транспорту та зв'язку. Разом з тим, процес повної реконструкції транспортного сектору не буде швидким, в кожному напрямку пошкоджень необхідно визначити пріоритети. Спершу необхідно відновити магістральні автошляхи, а потім місцеві дороги. До будь-яких позбавлених доступу до транспортних сполучень міст/сіл необхідно побудувати тимчасові під'їзні шляхи. Пішохідні мости і переходи та криті автобусні зупинки також мають належати до розряду пріоритетних, оскільки ними в основному користується вразливі категорії населення.
- *Житловий сектор.* Інститути місцевого самоврядування мають відповідати за координацію відновлення житлового сектору у спосіб, що спричиняє найменший можливий тягар та адміністративні витрати для цих місцевих органів, які й так мають недостатню спроможність. Таким чином, у кожному населеному пункті пропонується затвердити конкретні плани та графіки відновлення житла та можливих компенсацій в залежності від сценарію/схеми, затвердженої місцевим органом влади, враховуючи положення законодавства, доступність коштів та місцеву ситуацію. В разі необхідності,

в кожному районі та населеному пункті органи місцевого самоврядування сформують тимчасові комісії з питань «розгляду скарг та оцінки потреб» для виконання таких функцій: (а) розробка стандартизованої місцевої політики і процедури «єдиного вікна» для розгляду скарг, перевірки права на компенсації та виплати компенсацій; (б) ідентифікація та реєстрація всіх власників зруйнованих приватних будинків та квартир у багатоквартирних будинках, та (в) розподіл і перерахування коштів заявникам та моніторинг одержання компенсацій. Разом з тим, такі комісії потребуватимуть навчання і ресурсів для облаштування офісних приміщень і забезпечення надання комунальних послуг, обладнання, зарплати працівникам, зв'язку та покриття інших адміністративних витрат.

- *Сектор водопостачання та водовідведення.* Уряд України, разом зі своїми відомствами, особливо тими, що знаходяться в постраждалих областях і районах, та інші партнери вже безпосередньо або опосередковано займаються реконструкцією об'єктів у секторі водопостачання та водовідведення. Разом з тим, існує потреба в централізованому нагляді за координованим відновленням у цьому секторі з боку Міністерства регіонального розвитку, а також в подальшому зміцненні та посиленні засобів регуляторного контролю. Існує кілька інших варіантів того, як організувати комплексне та довгострокове відновлення у цьому секторі. В той час, як Уряд України має відігравати керівну роль під час такого відновлення, інші організації та донори можуть зробити істотний внесок шляхом надання консультацій, технічної або фінансової допомоги.
- *Сектор довкілля.* Впровадження відновлення сектору довкілля потребуватиме координації на трьох рівнях, включаючи Міністерство екології та природних ресурсів на центральному рівні, державну структуру, відповідальну за координацію заходів з відновлення Донбасу на регіональному рівні, та організації громадянського суспільства на місцевому рівні. Технічні адміністрації на обласному рівні, такі як Державна екологічна інспекція або Державний комітет лісового господарства, мають висококваліфікованих експертів з технічними навичками та досвідом, необхідним для управління впровадженням пропонованих проектів. Необхідно буде залучити та скористатися професійними навичками екологічних НУО, які відігравали критично важливу роль під час моніторингу та звітування про екологічну шкоду, спричинену конфліктом. З метою сприяння зацікавленості та активного залучення місцевих громад, важливо, щоб вони брали участь у дискусіях та процесі прийняття рішень із ключових питань. Доцільно також надати їм можливості працевлаштування у сфері екологічного відновлення за можливості (наприклад, у проектах відновлення лісів, операцій з прибирання відходів тощо). Зрештою, важливо співпрацювати з міжнародними організаціями, які можуть надати спеціалізовану технічну допомогу та здійснювати контроль якості, а також поділитися досвідом та уроками, здобутими під час впровадження відповідних ініціатив. Крім того, міжнародні партнери можуть надати підтримку у сфері управління проектами, особливо з огляду на меншу операційну спроможність національних інститутів у постконфліктний період.

Компонент 1. Таблиця стратегічних результатів

СТРАТЕГІЧНА МЕТА 1: ВІДНОВЛЕННЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Сектор: енергетичний							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: відновлення надання послуг в енергетичному секторі							
Ремонт розподільчих мереж	<p>Донецька область: 35 000 мешканців у 33 населених пунктах не мають електропостачання^а станом на 20 листопада 2014 р.</p> <p>1390 км ліній електропередачі напругою 6-110 кВ пошкоджено або зруйновано, 50 підстанцій напругою 6-150 кВ пошкоджено або зруйновано, 3 системи диспетчерського управління повністю зруйновано.</p> <p>Луганська область: 20 000 мешканців у 25 населених пунктах^б все ще не мають електропостачання</p> <p>13 ліній електропередач напругою 6-110 кВ зруйновано,</p> <p>3 підстанції напругою 6-150 кВ пошкоджено або зруйновано</p>	<p>Донецька область: відновлено електропостачання для 35 000 мешканців у 33 населених пунктах.</p> <p>Луганська область: відновлено електропостачання для 20 000 мешканців у 25 населених пунктах.</p>	25%	50% ^с	75%	100%	Міністерство енергетики Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
Ремонт розподільчої мережі	<p>В Луганській області було порушено цілісність Об'єднаної енергетичної системи України; Луганська ТЕС працює в «ізолюваному режимі». 57,4 км повітряних ліній електропередачі напругою 220-330-500-750 кВ пошкоджено або зруйновано, 10 підстанцій 220-330 кВ пошкоджено</p>	<p>Відновлено цілісність Об'єднаної енергетичної системи України та її пропускну здатність</p>	25%	50%	75%	100%	Міністерство енергетики Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей

^а Дані наведені для Донецької області загалом та показники для території, підконтрольних уряду, потребують уточнення.

^б Кількість постраждалих осіб та населених пунктів наведена в таблиці є оціночною. Через брак даних, точна кількість не могла бути визначеною під час написання даного звіту.

^с У таблиці представлені сукупні відсотки, якщо не вказано інше.

Відновлення енергетичної потужності	На двох ТЕС спостерігається втрата потужності: Слов'янська ТЕС з 880 МВт до 80 МВт, Луганська ТЕС з 1460 МВт до 385 МВт	Потужність Слов'янської ТЕС становить 880 МВт, а Луганської ТЕС – 1460 МВт	25%	50%	75%	100%	Міністерство енергетики Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
Мета: відновлення функціонування вугільних підприємств							
Відновлення вугільних шахт	4 шахти ДП «Дзержинськвугілля» у Донецькій області та 2 шахти ДП «Лисичанськвугілля» у Луганській області пошкоджено	Місячний видобуток ДП «Дзержинськвугілля» та ДП «Лисичанськвугілля» відповідає запланованим показникам	100%	0%			Міністерство енергетики Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
Мета: відновлення послуг у секторі централізованого тепlopостачання							
Відновлення пошкоджених мереж тепlopостачання та котельних	Частково пошкоджені мережі тепlopостачання у Слов'янську. Пошкоджено магістральні мережі тепlopостачання у Краматорську. Пошкоджено котельні, що призвело до зменшення видобутку теплової енергії у Слов'янську та у Станиці Луганській	Відновлено тепlopостачання всім постраждалим від конфлікту споживачам	100%	0%			Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
Ремонт будівель, у тому числі скління вікон	У Слов'янську в чотирьох котельнях зовнішньої мережі тепlopостачання пошкоджено віконні рами (159 мм x 45 погонних метрів)	Об'єкти тепlopостачання відновлені та працюють	50%	100%			Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
Мета: відновлення функціонування газового сектору							
Захід 7: ремонт газопроводів	У Маріуполі та Станиці Луганській частково пошкоджено розподільчі газопроводи	Послуги газопостачання відновлено для всіх постраждалих від конфлікту споживачів	100%	0%			Міністерство енергетики Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей

Інше майно (ремонт будівель, гаражів, майстерень, комунікацій, складських приміщень)	У Краматорську: пошкоджено будівлі, гаражі, майстерні, комунікації, складські приміщення	Відновлено роботу всіх підприємств газового сектору	25%	50%	75%	100%	Міністерство енергетики Місцеві органи влади
Мета: відновлення функціонування нафтового сектору							
Відновлення нафтопроводів	Артемівський та Слов'янський райони Донецької області. З метою усунення пошкоджень підприємство планує в рамках поточних ремонтних робіт виявити пошкодження та відремонтувати кабель технологічного зв'язку для нафтопроводу на 6 км та 82 км. Планується провести роботи після нормалізації ситуації та проведення розминування у відповідних районах	Відновлено надання нафтогазопостачання послуг для всіх постраждалих від конфлікту клієнтів	0%	100%	0%	0%	Міністерство енергетики
Мета: підтримка енергетичним сектором ВПО (централізоване теплопостачання)							
Потреби державного бюджету для відшкодування переміщеним особам витрат на теплоу енергію у Донецькій області, Луганській області, Харкові, Запоріжжі та Дніпропетровську			100%	0%			Міністерство соціальної політики Місцеві органи влади
Мета: підтримка енергетичним сектором ВПО (газовий сектор)							
Потреби державного бюджету для відшкодування переміщеним особам витрат на газ у Донецькій області, Луганській області, Харкові, Запоріжжі та Дніпропетровську			100%	0%			Міністерство соціальної політики Місцеві органи влади

Сектор: транспортний							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: відновлено доступ до найважливіших об'єктів транспортної інфраструктури та їх використання							
відновлення державної мережі доріг	пошкоджено 1 100 км доріг	км доріг відновлено	10%	40%	70%	100%	Міністерство інфраструктури
відновлення державної мережі мостів	пошкоджено 10 мостів	кількість відновлених мостів					Місцеві органи влади Луганської та Донецької областей
відновлення комунальної інфраструктури (дороги та мости)	пошкоджено 225 доріг та 12 мостів	відновлено км доріг та кількість мостів					
Сектор: водопостачання та водовідведення							
Мета: відновлення об'єктів водопостачання та водовідведення у найбільш постраждалих та менш постраждалих районах							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Відновлення пошкоджених об'єктів до їхніх попередніх параметрів до пошкодження (за принципом «відбудови з покращенням та удосконаленням»)	Пошкоджені об'єкти водопостачання та водовідведення у найбільш постраждалих та менш постраждалих районах Донецької та Луганської областей	% відновлених об'єктів водопостачання та водовідведення	25%	50%	75%	100%	Підрозділи Водоканалу у Донецькій та Луганській областях Міністерство регіонального розвитку (Мінрегіонбуд) та його підрозділи

Мета: відновлення роботи служб водопостачання та водовідведення в Донецькій та Луганській областях							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Відновлення роботи служб водопостачання та водовідведення в Донецькій та Луганській областях, у тому числі залучення додаткового обладнання та персоналу; надання послуг переміщеним особам	Служби водопостачання та водовідведення в регіоні стикаються із труднощами в роботі через пошкодження офісних приміщень, пошкодження та руйнування обладнання та зменшення кількості робітників, оскільки багато з них переїхали до інших регіонів. Працівники Донецького та Луганського управлінь (та деяких інших) були вимушені залишити свої приміщення та почати працювати в інших містах (див. Додаток С до звіту щодо водопостачання та водовідведення)	% відновлення роботи служб відповідно до визначеної вартості	20%	60%	80%	100%	Підрозділи Водоканалу у Донецькій та Луганській областях Міністерство регіонального розвитку (Мінрегіонбуд) та його підрозділи
Мета: децентралізація надання послуг водопостачання та водовідведення та диверсифікація джерел водопостачання в регіоні							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Децентралізація надання послуг з водопостачання та водовідведення та диверсифікація джерел водопостачання в регіоні 166,101 млн грн.	Основним постачальником послуг з водопостачання та водовідведення в регіоні є КП «Компанія «Вода Донбасу», яке неспроможне задовольнити поточні потреби, оскільки ситуація у віддалених районах залишається нестабільною. Основним джерелом питної та технічної води є канал Сіверський Донець-Донбас. Водночас регіон має інші місцеві ресурси, які потрібно досліджувати та використовувати	% заходів відповідно до визначеної вартості	6%	22%	64%	100%	Підрозділи Водоканалу у Донецькій та Луганській областях Міністерство регіонального розвитку (Мінрегіонбуд) та його підрозділи

Сектор: охорона здоров'я							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: відновлення інфраструктури охорони здоров'я до докризового рівня							
Відбудувати об'єкти	9% інфраструктури зруйновано/пошкоджено. 100% зруйнованих/	% of facilities re-built/reconstructed	20%	50%	100%		Luhansk oblast administration, Donetsk oblast administration
Відновити діагностування	Втрата обладнання на трьох об'єктах, відповідальних за здійснення нагляду у найбільш постраждалих районах	Кількість об'єктів з відновленим обладнанням	2 об'єкти	1 об'єкт			
Обладнання. Забезпечити доступ населення Донецької та Луганської областей до спеціалізованої медичної допомоги	Відсутність закладів спеціалізованої медичної допомоги	Доступ до послуг спеціалізованої медичної допомоги (текст)	Розробка плану відновлення послуг спеціалізованої медичної допомоги з прийняттям тимчасового рішення щодо надання доступу до допомоги для населення	Виконано 50% плану дій	Виконано 100% плану дій, населення обох областей має доступ до спеціалізованої медичної допомоги		Луганська обласна державна адміністрація, Донецька обласна державна адміністрація, МОЗ
Мета: посилення системи охорони здоров'я 5 областей з метою задоволення потреб ВПО в охороні здоров'я та підтримки приймаючих громад							
Збільшення бюджету 5 областей у сфері охорони здоров'я для надання послуг ВПО	Бюджет системи охорони здоров'я розраховано без урахування потреб ВПО	% сукупного бюджету у сфері охорони здоров'я для підтримки 2-річних потреб ВПО, виділений областям залежно від кількості ВПО	25%	25%	25%	25%	Міністерство фінансів, Міністерство охорони здоров'я

Надання ВПО соціальних консультацій	Обмежене надання соціальних консультацій	Надання всебічних соціальних консультацій	Надання всебічних соціальних консультацій	-	-	Луганська обласна державна адміністрація, Донецька обласна державна адміністрація, Міністерство соціальної політики (МСП), громадські організації
Впровадження необхідних систематичних заходів з протидії гендерному насильству	Обмежені заходи з протидії гендерному насильству	Кількість тренінгів з питань координації системних багатогалузевих заходів з протидії гендерному насильству	3	6 ^a		Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, громадські організації, області
Мета: забезпечення доступу ВПО до фармацевтичних препаратів						
Розробка механізму відшкодування витрат на лікарські засоби	Обмежене використання механізму відшкодування витрат на лікарські засоби	Розроблено механізм відшкодування витрат на лікарські засоби	Так	-	-	Міністерство охорони здоров'я, Луганська обласна державна адміністрація, Донецька обласна державна адміністрація
Впровадження механізму відшкодування витрат для ВПО, що мають право на відшкодування ^b , з метою надання доступу до фармацевтичних препаратів за допомогою такого механізму	0%	% ВПО, що мають право на відшкодування, які отримали доступ до фармацевтичних препаратів за допомогою механізму відшкодування витрат	100%	100%	100%	Міністерство охорони здоров'я, Луганська обласна державна адміністрація, Донецька обласна державна адміністрація

а Представлено сукупний відсоток.

б У цьому звіті критерієм доступу до механізму відшкодування витрат є наявність статусу ВПО, при цьому можуть вводитися також інші критерії.

Сектор: освіта							
Мета: відбудова закладів освіти у звільнених районах Луганської та Донецької областей							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Завершення пооб'єктної перевірки	126 закладів освіти пошкоджено в результаті збройного конфлікту	Завершення пооб'єктної перевірки із проведеними точної оцінки потреб у відновленні (будівель, меблів та обладнання, навчальних матеріалів, тощо)	100%				Міністерство регіонального розвитку разом з Міністерством освіти і науки та місцевими органами управління економікою та освітою на всіх рівнях
<p>a Cumulative amount presented.</p> <p>b In this report, eligibility criteria per access to reimbursement mechanism is defined as having IDP status; other eligibility criteria might be considered.</p>							
Відбудова, обладнання та оснащення закладів освіти	Кількість об'єктів, що потребують відбудови, обладнання та оснащення за результатами пооб'єктної перевірки	% відновлених, обладнаних та оснащених об'єктів освіти (пошкоджених у результаті збройного конфлікту у Луганській та Донецькій областях)	10%	30%	70%	100%	

Мета: забезпечення надання послуг у постраждалих від конфлікту регіонах та регіонах, приймаючих ВПО							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Завершення оцінки послуг з навчання та психологічної підтримки дітям та молоді у регіонах, що постраждали від конфлікту, та регіонах, приймаючих ВПО, публічне обговорення результатів та відповідне коригування надання послуг	Відсутність оцінки	Публічне обговорення оцінки надання послуг з навчання та психологічної підтримки та відповідне коригування надання послуг	100%				Міністерство регіонального розвитку разом з Міністерством освіти і науки (МОН) та місцевими органами управління освітою на всіх рівнях
Розробка програми інформування про мінну безпеку та початок її впровадження	Відсутність програми навчання	Розробка програми інформування про мінну безпеку та початок навчання	100%				Міністерство регіонального розвитку разом з Міністерством освіти і науки та місцевими органами управління освітою на всіх рівнях
Соціально-психологічна підтримка постраждалих учнів	0	Згідно з оцінками, 25% дітей потребують соціально-психологічної підтримки	40%	70%	100%		МОН, Мінсоцполітики та місцеві органи управління освітою на всіх рівнях
Додаткові заняття для учнів, які пропустили шкільні заняття внаслідок переміщення або збройного конфлікту	0	Згідно з оцінками, 25% дітей потребують підтримки	40%	70%	100%		МОН та місцеві органи управління освітою на всіх рівнях

Мета: розбудова спроможності органів влади (у регіонах, постраждалих від конфлікту, та регіонах, приймаючих ВПО) у сфері вирішення проблем, пов'язаних зі збройним конфліктом							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Навчання спеціалістів галузі освіти та інших галузей (шкільні психологи, вчителі, соціальні та медичні працівники) з метою надання підтримки батькам та дітям, постраждалим від конфлікту, у задоволенні потреб (залежно від кількості ВПО у школах)	0	Навчання 1000 спеціалістів галузі освіти та інших галузей (шкільні психологи, вчителі, соціальні та медичні працівники) з метою надання підтримки батькам та дітям, постраждалим від конфлікту, у задоволенні потреб (залежно від кількості ВПО у школах)	0%	30%	60%	100%	Міністерство регіонального розвитку разом з МОН, Мінсоцполітики, МОЗ та місцевими органами управління освітою на всіх рівнях
Впровадження механізму чіткого моніторингу (за статтю) відвідування шкіл та дошкільних закладів зареєстрованими дітьми з числа ВПО, що мають право на їх відвідування/для яких таке відвідування є обов'язковим	Відсутність відповідного механізму	Розробка відповідного механізму та його використання з метою забезпечення права дітей на освіту	0%	0%	100%		МОН, Мінсоцполітики та місцеві органи управління освітою на всіх рівнях

Мета: зменшення ризиків, пов'язаних з кризою							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Оцінка безпеки щодо потенційних ризиків (наприклад, боєприпаси, які не вибухнули, екологічні ризики, лінії електропередач)	Відсутня оцінка впливу з точки зору безпеки	Проведення оцінки впливу з точки зору безпеки та розробка на її основі програми відновлення та інформування про мінну небезпеку	100%	0%			Міністерство регіонального розвитку разом з Мінсоцполітики та місцевими органами управління освітою на всіх рівнях
Розробка та розповсюдження інформаційних і супутніх матеріалів для переміщених учнів	Інформаційні матеріали та гаряча лінія МОН, Міністерства соціальної політики та Державної служби України з надзвичайних ситуацій	Щомісячне оновлення інформації для переміщених учнів та їхніх батьків на веб-сайтах МОН, Мінсоцполітики та Державної служби України з надзвичайних ситуацій (12 оновлень)	25%	50%	75%	100%	МОН, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство соціальної політики, Міністерство регіонального розвитку
Сектор: соціальне забезпечення							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Відновлення або відбудова інфраструктури соціального забезпечення (приміщення пенсійного фонду, центрів зайнятості, соціальних служб)	5% інфраструктури потребує відновлення	% приміщень реконструйовано	20%	40%	70%	100%	Місцеві органи влади

Мета: система соціального забезпечення, адаптована до потреб населення, постраждалого від конфлікту

Надання допомоги ВПО	10% ВПО отримують допомогу	100% ВПО отримують допомогу	50%	60%	80%	100%	Міністерство соціальної політики та Міністерство фінансів
Надання допомоги по безробіттю ВПО	5% ВПО отримують допомогу по безробіттю	100% ВПО отримують допомогу по безробіттю	30%	50%	80%	100%	Міністерство соціальної політики та Служба зайнятості
Залучення додаткових соціальних працівників	Не залучені додаткові соціальні працівники	Залучено 500 соціальних працівників	100	200	400	500	Регіональні та місцеві органи влади
Впровадження активних заходів на ринку праці серед ВПО	Активні заходи на ринку праці застосовуються до 0% ВПО	30% ВПО отримують допомогу по безробіттю	0%	5%	10%	30%	Міністерство соціальної політики та Служба зайнятості
Сектор: житлове господарство							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6	12	18	24	
Objective: Repair housing and provide compensation							
Виплата належної компенсації власникам 266 зруйнованих (жилих) приватних будинків	266 зруйнованих приватних будинків	33 у Лисичанську 64 у Слов'янському районі 130 у Слов'янську 38 у Краматорську 1 у Маріуполі	100%				Під час підготовки звіту, переговори з Кабінетом Міністрів щодо міністерства, яке візьме на себе головну відповідальність за ці види діяльності, ще тривали. Імовірно міністерства та агентства, що розглядаються: Міністерство регіонального розвитку, Міністерство соціальної політики, Агентство з питань відновлення Донбасу.
Виплата належної компенсації сім'ям власникам квартир - у 7 зруйнованих (жилих) багатоквартирних будинках	4 зруйновані багатоквартирні будинки у Лисичанську 3 зруйновані багатоквартирні будинки у Слов'янську	88 сімей у Лисичанську 40 сімей у Слов'янську	100%				

Виплата належної компенсації власникам 2 129 пошкоджених приватних будинків	2 100 пошкоджених приватних будинків	180 у Новоайдарському районі 22 у Северодонецьку 207 у Лисичанську 321 у Слов'янському районі 1220 у Слов'янську 150 у Краматорську 29 у Маруполі	60%	100%						
Ремонт 429 пошкоджених багатоквартирних будинків	2 100 пошкоджених приватних будинків	16 у Северодонецьку 156 у Лисичанську 210 у Слов'янську 47 у Краматорську	50%	100%						
Сектор: охорона довкілля										
<i>Мета: поновлення та посилення управління природоохороною діяльністю у районах, постраждалих від конфлікту</i>										
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа			
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців				
Поновлення управління природоохороною діяльністю	Усі райони, постраждалі від конфлікту	Належним чином забезпечені персоналом, обладнанням повністю функціональні підрозділи та інспекції	25%	100%						Міністерство екології та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція та Державне агентство водних ресурсів

Постконфліктна оцінка стану довкілля	Усі безпосередньо або опосередковано постраждали райони	Публікація звіту за результатами постконфліктної оцінки стану довкілля	50%	100%			Міністерство регіонального розвитку та будівництва, Міністерство аграрної політики, включаючи Державне агентство лісових ресурсів і Державне агентство земельних ресурсів, Міністерство екології та природних ресурсів, включаючи Державну екологічну інспекцію та Державне агентство водних ресурсів, обласні державні адміністрації
Стратегічна оцінка стану довкілля у рамках Програми відновлення Донбасу	Усі безпосередньо постраждали райони	Заключний звіт за результатами стратегічної оцінки стану довкілля	100%				Міністерство регіонального розвитку, Міністерство екології та природних ресурсів, включаючи Державну екологічну інспекцію та Державне агентство водних ресурсів
Зміцнення спроможності реагування на надзвичайні екологічні ситуації	Уся Україна з приділенням особливої уваги постраждалим районам	Оцінка ризиків; розробка процедур; навчання персоналу	25%	50%	75%	100%	Міністерство регіонального розвитку, Державна служба з надзвичайних ситуацій
Зміцнення спроможності країни у сфері боротьби з нелегальним використанням природних ресурсів та екологічними злочинами	Уся Україна з приділенням особливої уваги постраждалим районам	Створення координаційної групи запобігання екологічним злочинам	100%				Міністерство аграрної політики, включаючи Державне агентство лісових ресурсів, Державне агентство земельних ресурсів, обласні державні адміністрації, Міністерство внутрішніх справ (міліцію), Митну службу, Міністерство екології та природних ресурсів, включаючи Державну екологічну інспекцію та Державне агентство водних ресурсів

Мета: досягнення видимого відновлення довкілля як внесок у розбудову миру							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Лісопосадження та реабілітація природоохоронних територій	Національні парки в Донецькій та Луганській областях	Загалом до 30-50% землі у кожній захищеній території	0%	50%	75%	100%	Міністерство аграрної політики, включаючи Державне агентство лісових ресурсів та Державне агентство земельних ресурсів
Видалення та утилізація уламків	Райони, постраждали від кризи		50%	75%	100%		Міністерство регіонального розвитку, Обласні державні адміністрації
Відновлення діяльності природоохоронних служб у містах	Райони, постраждали від кризи	Кількість відновлених об'єктів видалення відходів та очищення стічних вод	50 %	100%			Районні державні адміністрації, обласні державні адміністрації, муніципалітети

КОМПОНЕНТ 2

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ

Огляд потреб

Відновлення економіки: структура сукупних витрат на вирішення потреб	
	млн дол. США
Зайнятість населення	40.00
Подолання правових та інформаційних бар'єрів для підтримки осіб, які шукають роботу	1.28
Покращення підбору працівників на нових ринках праці, щоб підвищити можливості працевлаштування на нову роботу (відновлення на роботі)	1.92
Збільшення можливостей отримання доходів шляхом громадських і тимчасових робіт	30
Інвестування в можливості поліпшення людського капіталу для підвищення затребуваності на ринку праці	3.2
Пропонування інтеграційного та психологічного консультування і можливостей щодо переміщення населення	0.4
Розбудова спроможності Державної служби зайнятості та органів місцевого самоврядування для реалізації заходів з подолання кризових явищ	3.2
Виробничий потенціал і засоби до існування	33.0
Підтримка розробки і впровадження програм розвитку виробничого потенціалу	10.0
Розробка і впровадження програм забезпечення джерел засобів до існування	20.0
Розвиток мережі служб із розповсюдження сільськогосподарських знань	3.0
Економічне планування на місцевому рівні	7.5
Введення механізму ефективного економічного планування на місцевому рівні	7.5
Малі та середні підприємства (МСП) і приватний сектор	30.0
Розробка і впровадження програм підтримки МСП	25.0
Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва	5.0
Фінансові послуги	25.0
Позики для МСП та інші спеціалізовані програми надання позик	25.0
Усього	135.5

1. ВСТУП

Цілі, географічне охоплення і цільові групи. Компонент відновлення економіки в «Оцінці шляхів відновлення та розбудови миру в Україні» має на меті попередню оцінку впливу кризи на економіку вражених конфліктом районів, визначення пріоритетів для ефективного та сталого відновлення економіки та кількісне визначення необхідних витрат. Географічне охоплення – території Луганської та Донецької областей, які зараз перебувають під контролем Уряду України. Враховуючи масштабність наслідків конфлікту, розглядаються також потреби відновлення на прилеглих регіонах – Харківській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Основні цільові групи щодо розгляду зайнятості населення – це ВПО, які перебувають в Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Харківській і Запорізькій областях, та наявне до конфлікту населення у всіх п'яти зазначених областях, які мають подібні потреби і проблеми.

Методологія оцінки економічних наслідків конфлікту поєднує комплекс інструментів оцінки постконфліктних потреб і побудована на вивченні місцевих умов і національних системах. Застосовувалися якісні та кількісні методи дослідження. Цей процес охоплював: аналітичний огляд наявних первинних і вторинних офіційних даних; виїзди в постраждалих від конфлікту райони; інтерв'ю з особами в постраждалих від конфлікту районах і на центральному рівні; а також обговорення в фокус-групах із зацікавленими сторонами в постраждалих від конфлікту районах. Основні результати включають в себе: характеристику і кількісне визначення (де можливо) наслідків кризи для економічної діяльності; стратегії підсекторів на перехідний етап відновлення; кошторис витрат на стратегії відновлення і пов'язана з ними діяльність із моніторингу/оцінки впливу; інституційні механізми та механізми визначення ефективності діяльності.

Цей аналіз має обмеження, але дозволяє зробити попередні висновки, щоб сформувані основу для заходів «швидкого реагування». Незважаючи на те, що кілька кількісних показників були оновлені, за можливості, на початку лютого 2015 року, в інших випадках дані не є надійними, оскільки вони або застаріли, або неповні, або взагалі недостатні. В цих випадках аналітики застосовували замісні показники або робили висновки на основі достовірніших даних. З цієї причини, деякі результати та пов'язані з ними рекомендації щодо пріоритетних заходів додатково обговорювалися та коригувалися спільно з Урядом під час огляду ОВРМ у січні/лютому 2015 р. Попри низьку надійність даних, ця оцінка потреб служить основою і доказовою базою для розробки заходів «швидкого реагування», які могли б сприяти відновленню економіки постраждалих від конфлікту районів України. У свою чергу, комплекс пропонованих заходів і видів діяльності забезпечує основу для попередньої оцінки потрібних фінансових ресурсів.

Проте слід підкреслити, що перспективи відновлення на сході тісно пов'язані з більш широкими економічними проблемами, що постали перед Україною, і в свою чергу впливають на них. Зусилля з відновлення на сході потрібно розглядати крізь призму безпрецедентної економічної кризи в Україні; крім того, додаткові проблеми безпеки в цих регіонах ще більше підбивають довіру інвесторів і споживачів. Конкретніше, вкрай необхідно: відновити стабільність макроекономіки і банківського сектора; вирішити ширші структурні проблеми, в тому числі шляхом перетворення ділового середовища на

дружнє для інвесторів; побороти поширену корупцію, щоб комунальні послуги населенню надавалися ефективно і рентабельно; а також вирішити проблеми газового сектора. Ці заходи є передумовами відновлення на сході. Звичайно, це складне завдання, враховуючи, що проблеми на сході та загальні економічні проблеми тісно пов'язані між собою – це ланки одного ланцюга. Тим не менш, без макроекономічної стабілізації та структурних реформ буде важко говорити про відновлення на сході відокремлено. Інакше кажучи, якщо решта країни не буде розвиватися і створювати робочі місця, буде важко працевлаштувати переміщених людей на сході і мати фінансові можливості для сталого надання соціальної допомоги.

Рекомендації компонента 2 реалізовуватимуться в два етапи: першочергові заходи під час Фази 1, тобто протягом найближчих 24 місяців, і середньострокові/довгострокові заходи під час проміжної Фази 2. Отже, рекомендації наведені в послідовному порядку, який визначає пріоритети критично важливих і практичних заходів. Враховуючи ситуацію на сході, що швидко змінюється, а також різні часові рамки, необхідні для розподілу коштів, не всі запропоновані заходи, передбачені для Фази 1, можна почати негайно; потрібний гнучкіший підхід. Тим не менш, корисно скласти перелік пріоритетних проектів із тим, щоб вони були «готові до запуску», коли дозволять умови. Залежно від ситуації в постраждалих від конфлікту районах, а також уроки, отримані з заходів Фази 1, оцінюватимуться теми та цілі проектів на середньостроковий/довгостроковий період. На додаток до нових цілей, найбільш ефективні проекти Фази 1 будуть продовжені і розширені під час другого етапу ОВРМ.

Моніторинг, оцінка та оцінка впливу виконуватимуться регулярно відповідно до політик донорів. Ефективне спілкування між усіма зацікавленими сторонами та прозорий процес прийняття рішень сприятимуть коригуванню зусиль із відновлення з точки зору уваги, підходів, людських і фінансових ресурсів. Крім того, всі отримані уроки та ефективні підходи, пов'язані з відновленням економіки, будуть накопичені та розповсюджені.

2. ОГЛЯД

Безпрецедентні економічні проблеми України в 2014 р. відбуваються слідом за двома роками економічного застою, із зростанням ВВП в середньому на 0% в 2012-13 рр. Протягом років, що передували поточній кризі, економіка України була недостатньо ефективною. Економіка, яка характеризувалася системною слабкістю й неефективністю, не відновилася після глобальної економічної кризи 2008 р¹⁹. Слабка макроекономічна політика і відтерміновані структурні реформи призвели до збільшення дефіцитів державного бюджету та платіжного балансу. Уряд приступив до такого необхідного макроекономічного коригування на початку 2014 р. і почав заходи щодо зняття структурних обмежень, які стримують зростання, але ці плани були порушені через конфлікт на сході, який є індустріальним центром України.

Донецька і Луганська області економічно важливі для України; на них припадало 15,7% ВВП України в період до початку конфлікту і 12,5% населення. Видобуток вугілля, сталеливарна промисловість, нафтохімія та виробництво добрив – основні галузі в цих двох регіонах. Приблизно чверть промислової діяльності України і така сама відсоткова частка експорту припадали на ці регіони в 2013 році. Експорт металів був високим на рівні близько 60% регіонального експорту. У перші 11 місяців 2014 р. експорт скоротився майже на 30% із Донецької області і на 43% в Луганській області в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року²⁰. Завдяки географічному розташуванню Донецької і Луганської областей на східному кордоні, вони мають тісні економічні відносини з Росією. У січні-вересні 2014 р. експорт металів в Росію знизився на 28% в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, причому частка експорту до Росії знизилася до 10% від загального обсягу експорту металів з 14% в 2013 р. Внаслідок прямого і непрямого впливу малі та середні підприємства (МСП) зменшили економічну діяльність на 80-90%, що призвело до такого самого відсотка втрачених робочих місць.

У цьому компоненті звіту спершу розглядається макроекономічна ситуація. Наскрізні питання гендерної рівності, прав людини та розвитку спроможності інтегровані в ході всього аналізу, який складається з п'яти частин²¹:

- I. Фінансові послуги
- II. Зайнятість населення
- III. Виробничий потенціал та засоби до існування
- IV. Економічне планування на місцевому рівні
- V. Приватний сектор і МСП

---

19 "Україна: можливості та виклики для розвитку приватного сектора, Світовий банк", <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16711>

20 Державна служба статистики України http://ukrstat.org/en/operativ/operativ2014/zd/oet/oet_u/oet1114_u.htm

21 Звіт надає огляд підсекторів. Додаткові подробиці та конкретна інформація представлені в додатках до підсекторів.

3. ОЦІНКА ВПЛИВУ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ

Макроекономічний вплив

Україна охоплена серйозною макроекономічною кризою – поглиблення рецесії, зростання інфляції, потужний тиск на платіжний баланс і вразлива банківська система. Зіткнувшись з суттєвим зростанням дефіциту державного бюджету та платіжного балансу, влада приступила до масштабного макроекономічного коригування на початку 2014 р. за підтримки Угоди «стенд-бай» з МВФ. Суттєва девальвація національної валюти – після скасування фіксованого обмінного курсу в березні – в поєднанні з бюджетною консолідацією спричинила значне зниження споживання та інвестицій. Вплив заходів жорсткої економії і скорочення витрат посилюється ескалацією військового конфлікту, що призвело до серйозних економічних потрясінь на промислово розвиненому сході та підірвало довіру інвесторів і споживачів. Після падіння на 3,9% протягом перших трьох кварталів, реальний ВВП скоротився на 15,2% в четвертому кварталі в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, в результаті чого загальне падіння за рік становило приблизно 6,8% в 2014 р. Тим часом, різка девальвація та підвищення газових і комунальних тарифів призвели до інфляційного навантаження, причому індекс споживчих цін сягнув 24,9% в грудні в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Банківська система залишається під серйозним тиском через макроекономічну нестабільність і глибинні структурні недоліки. Потреби в зовнішньому фінансуванні і навантаження на платіжний баланс залишаються гострими, вони посилюються впливом капіталу, низькими ПІІ і затримками офіційного фінансування. Золотовалютні резерви скоротилися до 7,5 млрд дол. США на кінець року (коефіцієнт забезпечення імпорту країни валютними резервами

Таблиця 13. Внесок Донецької та Луганської областей в основні сектори, частка в відповідному показнику

	Донецька область	Луганська область	Разом
Населення	9.6%	5.0%	14.6%
Зайняте населення	7.5%	5.0%	12.5%
ВВП	11.7%	4.0%	15.7%
Промисловість	18.5%	6.1%	24.6%
Будівництво	9.5%	1.9%	11.4%
Торгівля	7.4%	2.9%	10.3%
Сільське господарство	4.9%	2.8%	7.7%
Експорт товарів	19.6%	5.6%	25.2%
Експорт металів	50.3%	9.5%	59.8%
Експорт послуг	4.3%	1.1%	5.4%
Доходи державного бюджету	4.6%	1.7%	6.3%
Пенсійний фонд	10.7%	4.7%	15.4%

Джерело: за даними Державної служби статистики України та Міністерства фінансів

Таблиця 14. Прямая частка втраченої економічної діяльності на непідконтрольних уряду районах у загальному ВВП

	Частка непідконтрольних уряду районів в відповідному секторі	Частка відповідного сектора в ВВП	Попередньо оцінена втрата ВВП
Промислове виробництво (включаючи видобуток і переробку)	14.4%	25.7%	3.7%
Сільськогосподарське виробництво сільськогосподарських підприємств	1.7%	8.0%	0.1%
Роздрібна торгівля	9.4%	18.0%	1.7%
Будівництво	11.6%	3.0%	0.3%
Усього			5.9%

Джерело: Державна служба статистики, оцінки співробітників Світового банку

на 1,4 місяця) і впали до 6,0 млрд дол. США на кінець січня. 13 лютого 2015 року МВФ досяг робочої домовленості замінити діючу Угоду «Стенд-бай» Програмою розширеного кредитування, яка, як очікується, розблокує необхідну зовнішню фінансову підтримку і зміцнить макроекономічну політику, закладаючи тим самим основу для стабілізації і відновлення.

Вражені конфліктом регіони важливі з економічної точки зору. Вони є великими промисловими виробниками (в тому числі вугілля та електроенергії) з потужними ланками виробничо-збутового ланцюга на решті території України. На їхню частку припадає 15,7% ВВП і майже чверть промислового виробництва та експорту товарів (таблиця 13). На непідконтрольні уряду райони, які є лише частиною Луганської та Донецької обласей, за оцінками, безпосередньо припадає близько 6% ВВП (див. Таблицю 14). Весь видобуток вугілля України надходить із цих двох регіонів – важливий внесок у сталеливарну промисловість та виробництво електроенергії. На Донецьку і Луганську області припадає майже 22% загальних державних доходів, хоча вони традиційно є нетто-отримувачами трансфертів державного бюджету.

Конфлікт значно ускладнює макроекономічні виклики. За попередніми оцінками, прямі та непрямі наслідки конфлікту становили близько 2-3 відсоткових пунктів у загальному зниженні ВВП в 2014 р. Економічна активність значно постраждала в результаті конфлікту. Виробничі потужності і економічна інфраструктура були зруйновані або серйозно пошкоджені (див. Таблицю 15). Велике переміщення з зони конфлікту порушує структуру ринку праці. Недоотримання доходів і витрати, пов'язані з безпекою, додаються до фіскального навантаження. Невизначеність ще більше підриває довіру поза межами районів, які безпосередньо постраждали від конфлікту, з негативними наслідками для інвестицій і споживчих витрат населення, яке вже постраждало від макроекономічної кризи, що продовжується.

- **Вплив на реальний сектор:** промислове виробництво в Луганській та Донецькій областях зменшилося приблизно на 42,0% і 31,5% в 2014 р. відповідно, в порівнянні з середнім падінням на 10,1% в Україні. Близько 78% промислового потенціалу (частка в промисловому виробництві в Донецькій області в 2013 р.) у цей час розташовано у районах, що знаходяться під контролем сепаратистів, частка працівників становить

66% (дані за 2013 р.). У Луганській області близько 84% промислового потенціалу у цей час розташовано у невідконтрольних уряді районах; частка працівників становить 81%. Враховуючи структуру регіональної економіки, найбільше постраждали вугільна, хімічна та машинобудівна галузі, падіння виробництва 2014 року становило 30,5%, 14,7% і 21,3% відповідно²².

- **Вплив на ринок праці:** фактичне різке падіння виробництва і випуску продукції призвело до втрати робочих місць. Попередні дані показують, що зниження сумарної зайнятості упродовж грудня 2013 року - грудня 2014 року становило близько 40% в Донецькій і 70% в Луганській областях. Це скорочення становить в цілому близько 800 тисяч робочих місць лише на Донбасі.
- **Вплив на торгівлю:** експорт із двох областей скоротився на 37% у порівнянні зі загальним зниженням у 13,5%. Враховуючи тісні торговельні зв'язки регіону з Росією, він найбільш постраждав від періодичних торговельних обмежень з боку Росії.
- **Вплив на державні фінанси:** на Донецьку та Луганську області припадає майже 22% загальних державних доходів, але ці області традиційно були нетто-отримувачами коштів у вигляді субсидій і трансфертів державного бюджету. Доходи бюджету (без урахування Пенсійного фонду) в Луганській і Донецькій областях зменшилися приблизно на 53% і 35% відповідно 2014 року, що створює додаткове навантаження на виконання державного бюджету. Водночас, державні видатки в двох областях виконувалися за планом до листопада, коли Кабінет Міністрів ухвалив наказ про призупинення розпорядження бюджетними коштами у невідконтрольних уряді районах, починаючи з грудня. В той же час, видатки на забезпечення безпеки майже подвоїлися в 2014 р. і досягли близько 2% ВВП у 2014 р., збільшуючи загальний дефіцит бюджету. Крім того, зростають видатки, необхідні для забезпечення потреб все більшої кількості ВПО.
- **Невизначеність:** невизначеність, яка виникла внаслідок конфлікту, впливає на довіру бізнесу і споживачів по всій країні, а також на сприйняття ризику країни інвесторами. Невизначеність особливо шкідлива, якщо враховувати вже дуже вразливе макроекономічне і слабе банківське середовище. Хоча дуже ймовірно, що конфлікт посилює відтік капіталу, включаючи відтік депозитів із банківського сектора, відлякує іноземні/місцеві інвестиції, і негативно впливає на споживчі витрати, ці непрямі наслідки невизначеності, спричиненої конфліктом, не можна кількісно визначити. Кредитні спреди за замовчуванням, які звичайно використовують для оцінки ризиків, були надзвичайно мінливі протягом останнього року.

Продовження конфлікту, якщо він не буде ефективно вирішений, ускладнить макроекономічну стабілізацію та перешкоджатиме відновленню економіки. Макроекономічні проблеми України не повністю спричинені конфліктом. Але конфлікт набагато ускладнює подолання цих проблем, вирішення проблеми нестабільності і повернення на шлях сталого зростання. У 2014 р. найбільш серйозні наслідки конфлікту матеріалізувалися тільки в другій половині року, коли почалася ескалація конфлікту. У 2015 р. прямий вплив втрати контролю над економічно значущими областями на виробництво продукції, податково-бюджетний баланс і торгівлю може бути більш серйозним. Крім того,

---

22 Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 15. Характеристика основних руйнувань унаслідок конфлікту у непідконтрольних уряду районах

Галузь	Характеристика ушкоджень
Вугільна промисловість	З 93 копалень в цілому, 12 зруйновано, а 55 не функціонують. Середньодобовий видобуток упав майже на 60%.
Виробництво металів	Два металургійних заводи у Донецьку припинили виробництво. Крім того, не функціонує Алчевський металургійний комбінат. Єнакіївський металургійний комбінат закритий..
Коксохімічна промисловість	Єнакіївський коксохімічний завод припинив виробництво через ушкодження виробничих потужностей і труднощі з постачанням вугілля. Макіївський коксохімічний завод частково пошкоджений (інфраструктура та виробничі потужності). Внаслідок цього компанія не працює на повну потужність.
Машинобудування	Виробничі потужності «Луганськтепловоз» (великий виробник локомотивів) також зруйновані.

Source: Ministry of Economic Development and Trade, different media sources, World Bank staff summary.

в той час як ці фактори, можливо, вже були враховані ринком в умовах невизначеності, інвестиції, що, як очікується, будуть важливою рушійною силою відновлення економіки, залишатимуться на низькому рівні, поки не відновиться впевненість у політичній стабільності в Україні. Якщо і коли відновиться стабільність, виробничий потенціал та інфраструктура потребуватимуть перебудови, що вимагатиме часу і фінансування, перш ніж економіки цих регіонів відновляться.

4. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

Банківський сектор у постраждалих від конфлікту районах страждає від багатьох наслідків і структурних недоліків, подібно до всієї банківської системи України²³ з великою кількістю неплатоспроможних банків, падінням депозитної бази і збільшенням обсягу негативно оцінених кредитів. Банки на сході мають додаткові проблеми з здійсненням діяльності через питання, пов'язані з безпекою. Особливу занепокоєність викликають потреби в банківських послугах для ВПО. Крім того, фізичне пошкодження, територіальні загрози та зниження верховенства права завдали великої шкоди на готовність підприємців і банків ризикувати на постраждалих від конфлікту районах. За наявності ризиків у сфері безпеки в районах, які раніше утримували сепаратисти, малоймовірно, що буде доступ до кредитів із використанням ринкових механізмів. Стабілізація банківського сектора на територіях, повернених під контроль української влади, вимагає двох найважливіших факторів: подолання банківської кризи в цілому в Україні та зниження сприйняття загроз безпеці.

Основні питання, які оцінювалися в цьому огляді: (А) доступ до базових фінансових послуг, банків, відділень та банкоматів (первинний наслідок); (В) вплив конфлікту на баланси банків (вторинний наслідок); (С) ситуація з ліквідністю в банківській системі України в цілому та наслідки конфлікту (вторинний наслідок).

Первинні наслідки:

На територіях, повернених під контроль України, фінансові послуги були призупинені на деякий час, але згодом відновлені. На територіях, повернених під контроль української влади, у банків немає головних офісів. В містах, які тимчасово перебували поза межами контролю України, фінансові послуги були призупинені, але потім відновилися (хоча деяка невизначеність залишається). Коли ці райони були поза межами контролю української влади, сепаратисти блокували нормальне функціонування майже всіх (за деякими винятками) філій банків, захоплювали активи та броньовані автомобілі. На території, повернені українською владою, щодо фінансових послуг, то філії, банкомати, термінали в торгових точках та платіжні термінали відновили свою діяльність. Банки повідомляють, що в цілому рівень злочинності, акти вандалізму і нападу на філії та банкомати помітно зменшилися з вигнанням сепаратистів. Банкомати, як повідомляється, працюють нормально, але ще існує високий попит на готівку, тому доводиться поповнювати їх частіше. Частково збільшення попиту на готівку також припадає на мешканців невідконтрольних уряду, де надання банківських послуг у філіях та банкоматах припинилося, і лише термінали в торгових точках продовжують приймати платежі. Обговорення з банкірами виявили подібну ситуація в Краматорську, Слов'янську, Добропіллі та Маріуполі. Соціальні виплати та виплати заробітної плати, як повідомляється, звичайно отримують на територіях, повернених під контроль української влади, і вони перераховуються

---

23 Більш комплексна оцінка структурної слабкості банківської системи України представлена в Програмному документі Світового банку «Позика на стратегію розвитку фінансового сектора України».

автоматично і безперервно Пенсійним фондом. Рішення припинити соціальні трансферти у неконтрольованих урядом районах створює навантаження на прикордонні території, тому що постраждали від конфлікту мешканці мають реєструватися на територіях, що підконтрольні владі, для отримання виплат; проте здається, що банківські установи готові обслуговувати цю додаткову клієнтську базу.

На інших територіях, що межують з непідконтрольними уряду районами, також спостерігається підвищений попит на банківські послуги. Наприклад, в Маріуполі в грудні спостерігачі зазначили збільшення навантаження на банки. Хоча банки зазначають, що філії та банкомати працюють нормально, у місті спостерігається «грошовий туризм» - громадяни приїжджають із районів, що знаходяться під контролем сепаратистів, щоб зняти кошти в банкоматах. Існує дефіцит ліквідності, частково спричинений постійним зняттям грошових коштів переміщеними особами. Інфраструктура платежів у цих областях, як видно, функціонує ефективно з невеликими перервами. Хоча важко оцінити, є неофіційні свідчення того, що домогосподарства і підприємства в цих прикордонних районах накопичують гроші, коштовності та інші цінні речі.

На територіях поза межами периметра конфлікту також спостерігається підвищення нервозності серед вкладників, на відміну від того, що відбувається на решті території України. Наприклад, у Харкові, банківська інфраструктура зараз зазнає навантаження через підвищений попит, спричинений внутрішньою міграцією та нервовими вкладниками. Повідомляється, що численні банки і банкомати в Харкові працюють нормально, проте сприйняття ризику скоєння злочинів є високим. В Харкові банки спостерігають попит на готівкові кошти, який перевищує нормальний, в основному через людей з непідконтрольних уряду районів.

Майбутнє банків, головні офіси яких розташовані на непідконтрольних уряду територіях, є невизначеним, а клієнти цих банків перебувають у підвішеному стані. Більшість банків, головні офіси яких розташовані в Донецькій області, була або визнана неплатоспроможною або перемістила своє головні офіси в Київ з початку конфлікту. Відповідно до бази даних НБУ, чотири ліцензовані банки залишаються зареєстрованими в Донецькій та Луганській областях. УкрСВІФТ, український оператор платежів, який використовує технологію СВІФТ, повідомляє, що не може встановити телефонний зв'язок із банками-членами у непідконтрольних уряду районах і відсутній будь-який інший зв'язок із цими банками. Коли влітку відбулася ескалація конфлікту, Національний банк України намагався знищити сховища з готівкою в зонах конфлікту, щоб запобігти розкраданню. У цей час банки, які входять до загальнонаціональних мереж, призупинили діяльність своїх терміналів у торгових точках, банкоматах і платіжних терміналах у непідконтрольних уряду районах Луганської та Донецької областей.

Не має даних про наявність проблем для людей, пов'язаних із доступом до їх банківських рахунків в будь-якій точці України, навіть якщо вони були відкриті у філіях у районах, непідконтрольних Україні. Це відноситься до здорових великих сучасних банків, які модернізували ІТ та структуру бізнесу до «єдиного балансу». Один банкір зазначає, що процес для більшості людей потребує кілька хвилин. Проте складніші банківські послуги - відкриття нових рахунків, отримання кредитів або кредитних карт - потребують перереєстрації особи на підконтрольній уряду території, що може бути проблематичним.

Юридичні особи, які переселяються з зони конфлікту, повідомляють про різний досвід доступу до своїх рахунків. Клієнти великих банків з розвинутою інфраструктурою ІТ

можуть отримати доступ до своїх рахунків за допомогою веб- або електронних банківських послуг, у той час як інші банківські та платіжні послуги можуть потребувати перереєстрації в іншій філії банку клієнта. Судячи з усього, труднощі цього процесу варіюються залежно від обставин – наприклад, у невеликих банках, які не мають уніфікованого обліку («єдиного балансу»), процес може бути набагато складнішим. У таких банках навіть для юридичних осіб, від власника може вимагатися надання важливої документації про бізнес-рахунки для доступу до поточних рахунків. Деякі повідомляють, що їх просили надати дозволи від їх попередньої філії з місця їх постійного проживання, що практично неможливо для ВПО. Банки спостерігали ряд підприємств, які не в змозі надати документацію, що була втрачена або знищена. Доступ до банківських кредитних ліній, як правило, вимагає перереєстрації бізнесу на територіях, на яких немає конфлікту.

Вторинні наслідки:

Невизначеність паралізувала діяльність підприємств і банків на значній частині України, особливо на сході. Значна частина банківських активів і депозитів знаходиться в Луганській (1% від загального обсягу активів і 2% фізичних осіб) та Донецькій (5% від загального обсягу активів і 8% депозитів фізичних осіб) областях, і конфлікт мав негативний вплив як на депозитні, так і кредитні аспекти балансів банків у постраждалих від конфлікту та сусідніх областях. Виявляється, що зальна впевненість вкладників продовжує падати на сході, але відновлюється в центрі і на заході.

Конфлікт розгортається на фоні загальної банківської кризи в країні, оскільки у 42 банках розпочато процес реструктуризації з початку 2014 р. Гривневі депозити приватних осіб зменшилися на 2,3% в порівнянні з попереднім місяцем у січні; відтік валютних депозитів приватних осіб становив 3,8% в порівнянні з попереднім місяцем (у доларовому еквіваленті). Середньозважений відтік валютних депозитів приватних осіб із банківської системи досяг 31 відсотків у 2014 р. і триває протягом усіх місяців, починаючи з січня, за винятком червня. У той же час, виявляється, що активна фаза військової операції є одним із основних чинників, що сприяють відтоку депозитів з урахуванням величезної різниці в відтоку вкладів у різних регіонах. Чим ближчий район до конфлікту, тим швидше депозити залишали банки, тобто відтік депозитів в Донецькій і Луганській областях протягом 2014 р. становив 62% і 69%, відповідно, в той час як він був 20% у Києві та Київській області і близько або трохи вище 20% у центральних та західних областях, що не межують із зоною конфлікту.

Нині ситуація з відтоком депозитів у районах, над якими уряд відновив контроль, стабілізувалася, але проблеми залишаються. Наприклад, банкіри в Краматорську і Харкові повідомляють, що відтік депозитів в цих містах відбувається нарівні з рештою території України. Навпаки в Маріуполі зняття депозитів описуються як більш панічне. Проте конфлікт не єдиний винуватець. Спостерігачі зазначають, що обмеження на зняття депозитів підриває довіру вкладників до системи. Внутрішня міграція і втрата засобів до існування також пояснюють збільшення зняття депозитів.

Кредитування зупинилося, оскільки скорочення і заморожування кредиту приватним підприємствам відбувається по всій країні, але ситуація гірша на сході. Корпоративні кредитні портфелі банків у гривнях зменшилися на 7,7% протягом 2014 р., в той час як валютний портфель корпоративних клієнтів зменшився на 21,5% протягом останнього року. Обсяги кредитів приватних осіб у місцевій валюті впали на 12%, тоді як портфель

валютних позик зменшився на 24,2%. Проте зібрані дані свідчать, що ситуація з доступом до кредитів навіть гірша у районах, постраждалих від конфлікту.

Незважаючи на те, що немає нормативних перешкод або обмежень для банків кредитувати у районах, що були повернуті під контроль уряду або, які межують із зоною конфлікту, загальна невизначеність і неприйняття ризику відображаються в підходах банків до кредитування на сході. За відсутності офіційної докладної регіональної кредитної статистики, згідно з неофіційними даними, багато банків вирішили не кредитувати у цих районах у зв'язку з невизначеністю і ризиками. Старі кредитні лінії і овердрафти сплачуються, коли настає строк погашення, але потім не продовжуються. Досвід показує, що банки неохоче приймають заставну нерухомість або активи, розташовані у зонах конфлікту, зокрема банки не приймають майбутній урожай у фермерів як заставу (багаторічна практика в Україні), що може серйозно перешкодити сільськогосподарському виробництву в 2015 р. Обговорення з керівником відділу кредитування малого та середнього підприємництва банку середнього розміру в Маріуполі виявило небажання надавати нові позики, оскільки ризики і вартість капіталу не можна належно оцінити, щоб установити ціну позики. Представники бізнес-асоціацій з територій, вражених конфліктом також повідомляють про де-факто нульову можливість отримати нову позику банку у цих районах.

Нині немає статистичних даних, щоб оцінити потенційну шкоду банківській заставі, завдану військовими діями, у зонах конфлікту, проте часткою цих потенційних збитків слід нехтувати в порівнянні із шкодою, завданою активам на непідконтрольних уряду територіях і загальними проблемами з якістю активів банків в Україні (якщо прийняти широке визначення, за попередніми оцінками, рівень негативно оцінених кредитів становить більше 35%). Зараз є неофіційні свідчення, що банки не контролюють заставне забезпечення кредитів, яке розташоване у районах, що знаходяться під контролем сепаратистів, плюс попередні оцінки дозволяють припустити, що від 10% до 20% загального житлового фонду було пошкоджено. Національний банк України опублікував спеціальні правила обліку списання активів на сході на нормативний капітал, що дає банкам, які повністю забезпечують такі активи, можливість тимчасово зменшити навантаження на капітал.

Криза позначилася також на стійкості банківського сектора. Економічна криза і криза безпеки призвели до відтоку депозитів і збільшення кількості банкрутств банків. За даними НБУ, банківська система України зафіксувала чистий збиток у 53 млрд грн. у 2014 році. 42 банків були оголошені неплатоспроможними і перебувають в процесі реструктуризації з початку 2014 р. Деякі банки продовжують стикатися з надзвичайним тиском нестачі ліквідності і повністю залежать від рефінансування НБУ.

Нестабільність гривні зросла і відображає, зокрема, відсутність довіри споживачів до валюти і банківської системи. Попит на іноземну валюту залишається високим в умовах економічної невизначеності та загрози безпеці, а експортери повідомляють про накопичення валютних надходжень. Неофіційно банки на територіях, повернених під контроль України, та територіях, що межують із зоною конфлікту, повідомляють, що домогосподарства закривають свої невеликі гривневі ощадні рахунки, щоб конвертувати їх в іноземну валюту, і за наявними даними більшість домогосподарств і підприємств накопичують гроші.

5. ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Вступна частина до ситуації із зайнятістю населення в регіоні, постраждалому від конфлікту

Кількість ВПО з цього регіону є великою і все ще збільшується. У січні 2015 р. за оцінками Міністерства соціальної політики України, кількість зареєстрованих ВПО становить 980 000 осіб²⁴, з яких 219 042 є працездатними (не діти, не пенсіонери або не хворі) і потенційно шукають роботу. Ця цифра може вирости, коли зареєструються нові особи, які змушені покинути місце свого проживання²⁵. Крім того, близько 600 000 українців шукають притулок або інші форми легального перебування в сусідніх країнах, зокрема Російській Федерації, а також Білорусі, Молдові, Польщі, Угорщині та Румунії з лютого 2014 р. В Україні ВПО в основному зосереджуються в Донбасі (в районах, віддалених від бойових дій), на території Донецької (334 618) та Луганської (111 977) областей під контролем Уряду, а решта ВПО осідає в сусідніх областях: Харківській (122 027), Запорізькій (69240) та Дніпропетровській (62433)²⁶. Значна кількість ВПО є в Києві та Київській області (101622) (див. мапу А.1 у Додатку).

Луганська і Донецька області - які також позначені в цьому документі як Донбас або області, постраждалі від конфлікту, - є суттєвими джерелами зайнятості. У промисловому виробництві, гірничодобувній промисловості і розробці кар'єрів працює 15,7% працездатного населення всієї України, що становить 3,2 мільйона осіб²⁷. Не можна переоцінити важливість гірничодобувної промисловості та промислового виробництва з точки зору зайнятості населення в Донбасі. В ньому зосереджено майже все виробництво вугілля в країні, в цьому постраждалому від конфлікту регіоні добувається більшість металів і виробляється електроенергія. На ці сектори припадає 31,3% працездатного населення в Донбасі, що еквівалентно майже 1 млн осіб. Обласні дані та дані на рівні районів про промислове виробництво, кількість промислових підприємств і виробництво свідчать, що більше ніж три чверті (в період до конфлікту) промислового виробництва походило з районів, які більше не перебувають під контролем Уряду. В результаті багато осіб залишили постраждалі від конфлікту райони, і багато мешканців, що залишаються у районах, контрольованих урядом, мають покладатися на сільське господарство і послуги, що надаються державою, а також соціальні трансферти для отримання засобів до існування.

Підрозділ «Зайнятість населення» має таку структуру. Перша частина підрозділу надає характеристику ринку праці в Донбасі та прилеглих регіонах до конфлікту. Друга частина пояснює ситуацію із зайнятістю населення, приділяючи особливу увагу Донбасу і прилеглим регіонам, де зосереджена значна частка ВПО, з оцінками величини втрати

24 Відповідає приблизно 1/5 загальної численності населення в Донбасі, яка становила 5,2 млн до конфлікту.

25 Неофіційні джерела повідомляють, що значна кількість осіб працездатного віку з постраждалих від кризи територій, не зареєстровані як ВПО, оскільки вони шукають роботу за кордоном; це може допомогти пояснити непропорційно великі цифри щодо ВПО – жінок, пенсіонерів та дітей, в порівнянні з середніми демографічними даними в Україні.

26 Оцінки надані Міністерством соціальної політики України.

27 «Обстеження робочої сили», 2013 р.

робочих місць. Третя частина містить огляд професійних і кваліфікаційних рівнів працездатного населення в Донбасі в порівнянні з прилеглими територіями та іншими регіонами України, надаючи чіткіше уявлення, чи існує потенціал, щоб поглинути таку кількість осіб в інших регіонах. Четверта частина підрозділу визначає короткострокові і середньострокові рекомендації, щоб допомогти людям стати економічно активними за допомогою доступу до різних типів економічних можливостей, таких як робота за наймом, самозайнятість або підтримка доходів (наприклад пенсії, соціальні трансферти).

Характеристики ринку праці у Східній Україні

Частка робочої сили, зайнятість і безробіття

Огляд ринків праці України допомагає узгодити діяльність з наявними обставинами і з'ясувати ситуацію на територіях, які постраждали від конфлікту, та в інших частинах країни, де ВПО, ймовірно, шукатимуть тимчасового притулку і роботи. У 2013 році частка робочої сили (ЧРС) в загальній чисельності людей віком 15 років і більше становила приблизно 65%. Це значення близьке до середньосвітового показника та показника інших країн Європи та Центральної Азії. У Донбасі ЧРС близька до значення, середнього по Україні, але у трьох областях, що оточують зону конфлікту, цей показник вищий (68%) (таблиця 16).

До конфлікту області, прилеглі до зони конфлікту, були економічно активнішими – з вищою часткою робочої сили, вищим рівнем зайнятості та нижчим рівнем безробіття – ніж у Донбасі. Частка зайнятих у загальній чисельності економічно активного населення²⁸ в Україні, за винятком Донбасу і областей, прилеглих до зони конфлікту, становила 62,8%. Таку саму оцінку було одержано для Донбасу і дещо вищу для областей, прилеглих до зони конфлікту (65%), де нині розміщується велика кількість внутрішньо переміщених осіб. Рівні безробіття у 2013 році у Донбасі і на решті території України також були однаковими і склали близько 7,3%. Для територій, прилеглих до зони конфлікту, оцінки були нижчими (6,5%). Ці три показники – частка робочої сили, рівні зайнятості та безробіття – слугують непрямими індикаторами рівня економічної активності ринку праці.

Регіон Донбасу характеризувався рівнем економічної активності, порівняним з рештою території, особливо в секторах металургії та енергетики, та був тісно пов'язаний з міжнародними ринками (головним чином завдяки експорту в Російську Федерацію). Згідно з останніми даними Державної служби статистики (за січень – вересень 2014 р.), рівень безробіття серед населення віком від 15 до 70 років, становив 10,2% і 10,4% для чоловіків і жінок, відповідно. Однак, зважаючи на складнощі зі збиранням інформації в частині Донбасу, ці цифри, ймовірно, потрібно буде переглянути (у бік збільшення).

Щодо зайнятості (і в короткостроковій перспективі), прилеглі до Донбасу економічно активні області та інші економічно активні регіони (як-от місто Київ) слугують певним буфером щодо тиску безробіття та складнощів з інтеграцією ринку праці. Однак з

---

²⁸ Частка зайнятих у загальній чисельності економічно активного населення обчислюється як загальна кількість зайнятих, поділена на загальну кількість економічно активного населення працездатного віку, який може бути віком від 15 років і вище, офіційно визнаним працездатним віком або міжнародно порівняним працездатним віком (15 – 64 рр.). У цій довідці деякі оцінки розраховані для осіб віком 15 років і більше, а не для діапазону 15-64. Чимало українців працюють після офіційного віку виходу на пенсію, а дехто працює, коли його вік значно перевищує 64 роки.

Таблиця 16. Характеристики робочої сили для України загалом та для її окремих територій до початку конфлікту, 2013 р.

Географічне охоплення	Показник	ЧРС(*)
Україна загалом*	Відношення кількості зайнятих до кількості економічно активного населення	62.8%
Населення віком від 15 до 64 років	Частка робочої сили	67.8%
	Рівень безробіття	7.4%
Україна загалом, крім зони конфлікту і прилеглих територій	Відношення кількості зайнятих до кількості економічно активного населення	62.2%
Населення віком від 15 до 64 років	Частка робочої сили	67.4%
	Рівень безробіття	7.6%
Три області, прилеглі до регіону конфлікту (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька)	Відношення кількості зайнятих до кількості економічно активного населення	64.8%
Населення віком від 15 до 64 років	Частка робочої сили	69.4%
	Рівень безробіття	6.5%
Дві області, в яких відбувається конфлікт (Донецька, Луганська)	Відношення кількості зайнятих до кількості економічно активного населення	62.9%
Населення віком від 15 до 64 років	Частка робочої сили	67.9%
	Рівень безробіття	7.3%

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням даних огляду ринку праці (ОРП) за 2013 р.,
*Примітка: якщо не зазначено інше, з усіх оцінок, наведених тут і в решті довідки, виключено Крим і Севастополь

Мапа 1. Відношення кількості працездатних зареєстрованих ВПО у 2014 р. до кількості економічно активного населення в громадах, які приймають переселенців (у 2013 р.)

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням даних ОРП за 2013 р. і кількість офіційно зареєстрованих ВПО, Міністерство соціальної політики України

наведеного далі аналізу впливає, що навички і знання багатьох потенційних ВПО навряд чи відповідатимуть потребам роботодавців в сусідніх областях та інших частинах України. Невизначеною є також готовність роботодавців пропонувати робочі місця потенційним тимчасовим працівникам, особливо в умовах загалом економіки, яка перебуває у стадії стагнації

Ще одним важливим чинником є те, чи ВПО зацікавлені або спроможні шукати нову роботу. До початку лютого 2015 року кількість ВПО, які заявили про потребу влаштуватися на роботу, складала близько 85 487 осіб²⁹. Ця оцінка є низькою, оскільки офіційна кількість працездатних ВПО, які живуть в різних регіонах України, наприкінці січня 2015 року становила 219 042 осіб. З мапи 1 видно, що працездатні ВПО оселилися в різних районах Донецької області, у сусідніх областях, а також там, де є порівняно великі ринки праці – зокрема, у Києві та Київській області, Одеській і Львівській областях. Відношення працездатних ВПО до економічно активного населення відображається поряд із назвою області. Число, що наведено нижче назви області (курсивом) - рівень безробіття для кожного з цих регіонів у 2013 році, тобто до початку конфлікту. Якщо дивитися лише на рівні безробіття у таких областях, як Полтавська чи Сумська, чи навіть сама Донецька область, то можна передбачити, що особам, які переселилися в ці області, знайти роботу буде складніше, ніж де-інде. А оскільки багато ВПО шукає притулку в цих областях (і районах Донецької області), то, ймовірно, спостерігатиметься підвищення рівнів безробіття.

Важливо також відзначити, що середній показник відсутності активності (загальна кількість людей працездатного віку, які не докладають активних зусиль, щоб працевлаштуватися) для чоловіків і жінок в Україні становить близько 32%, з аналогічними оцінками для Донбасу і трохи нижчими (30%) для областей, найближчих до зони конфлікту. Неактивне населення не є однорідним; воно охоплює осіб, які навчаються або проходять перепідготовку, займаються домашнім господарством, пенсіонерів та інвалідів. Показник відсутності активності жінок віком від 15 до 64 років становить приблизно 37% у зоні конфлікту та на прилеглих територіях. Значна частина цих жінок працездатна і могла б вийти на ринок праці у разі закінчення або припинення навчання або якщо вони втратять своє основне джерело доходу, що може статися внаслідок конфлікту. Інакше кажучи, близько 40% неактивних осіб є працездатними і не отримують пенсій, і можуть поповнити ряди тих, хто активно шукає роботу.

Зайнятість у різних секторах економіки

Конфлікт негативно вплинув на промисловий сектор. В аграрному секторі всієї України працювало понад 4 млн осіб (або 20%), у секторах оптової і роздрібною торгівлі та виробництва товарів, – близько 3,5 млн (або 17%) 2,5 млн (13%), відповідно³⁰. Конфлікт призвів до різкого погіршення показників роботи секторів оптової і роздрібною торгівлі та виробництва товарів на Донбасі. З малюнку 12 видно, що загалом промислове виробництво (включаючи гірничодобувну та обробну промисловість) та оборот роздрібною торгівлі в Україні зменшилися (якщо порівняти показники 2014 р. з відповідними показниками для такого самого періоду 2013 р.).

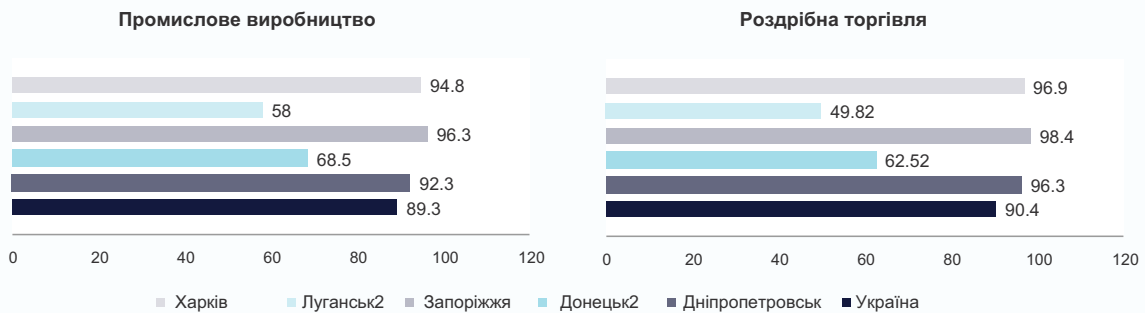
Скорочення промислового виробництва було істотним не лише в Луганській і Донецькій, а й у прилеглих до них областях. Обсяг промислового виробництва скоротився в Луганській області на 42%, а в Донецькій області – на 31% порівняно з попереднім роком. Хоча

---

29 На початку проведення оцінювання, у жовтні 2014 р. лише 21 741 ВПО звернулися до Державної служби зайнятості (ДСЗ) за різними видами допомоги. З них близько 40% були досі офіційно зареєстровані як працюючі на своїх колишніх підприємствах, а приблизно 10% взагалі не мали жодних документів. Хоча 10 445 осіб із загальної кількості ВПО заявили, що вони були безробітними, лише 4 829 особи були офіційно зареєстровані для отримання страхової виплати на випадок безробіття.

30 Ці оцінки включають Крим і Севастополь. Джерело даних – Огляд ринку праці, 2013 р.

Малюнок 13. Промислове виробництво та обсяг роздрібного товарообороту підприємств (січень – грудень 2013 та 2014 рр., у зівставних цінах), %

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням даних Державної служби статистики України

Малюнок 14. Рівень зайнятості в різних секторах економіки в зоні конфлікту, в прилеглих регіонах на решті території України (відсоток зайнятого населення, за видами економічної діяльності та регіонами, 2013 р.)

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням даних Огляду ринку праці (ОРП) за 2013 р.

значна частина промислового виробництва припадає на великі підприємства, в регіоні працюють також підприємства легкої промисловості та багато дрібних підприємств, які є постачальниками товарів і послуг на початкових або завершальних етапах виробничого ланцюжка. За оцінками, близько 78% промислового потенціалу Донецької області нині перебуває на непідконтрольних уряду районах; для Луганської області цей показник ще вищий (84%). Ці райони є епіцентром конфлікту, як наслідок, розташовані там підприємства зазнали найбільших руйнувань. Отож цілком імовірно, що погіршення показників діяльності, яке спостерігається в інших секторах, як-от у секторі роздрібно́ї торгівлі, значною мірою зумовлене різким спадом промислового виробництва. Багато малих і середніх підприємств і фізичних осіб-підприємців, ймовірно, надалі стикатимуться

зі зменшенням своїх доходів, оскільки конфлікт обмежує економічну діяльність.

Зниження економічної активності на території, що постраждала від конфлікту, істотно вплине на зайнятість. Важливість промислового сектору (включаючи гірничодобувну і обробну промисловість) та роздрібною торгівлі і проблем, що їх спричинює закриття підприємств і загальне погіршення показників діяльності зазначених секторів, показано на Малюнку 13. Економічні сектори представлено в порядку зменшення відсотка зайнятих у зоні конфлікту. До конфлікту найвищий рівень зайнятості на Донбасі був у секторі промислового виробництва; в ньому було зайнято більш, ніж 550 000 працівників. У сфері оптової та роздрібною торгівлі зайнято близько півмільйона осіб, а в секторі добувної промисловості, як-от гірничодобувна – 380 000 (або 13%). Сільське господарство є четвертим за значимістю сектором, в якому працюють близько 310 тисяч осіб (або 10%). Регіони поблизу районів, що постраждали від конфлікту, мають великий виробничий сектор, який можна порівняти з Донбасом за часткою (18,6%) зайнятих працездатних осіб, що складає майже 700 000 працівників. З другого боку, гірничодобувний сектор за межами Донбасу є меншим щодо чисельності робочої сили.

Наявні дані свідчать про те, що працівників з Донбасу, ймовірно, буде складно інтегрувати в інших регіонах, оскільки виробнича та гірничодобувна галузі мають різні підгалузі. Наприклад, гірничодобувна галузь на Донбасі значною мірою орієнтована на кам'яне та буре вугілля, а в сусідніх регіонах – здебільшого на металеву руду (Малюнок А1, Додаток 1). Промислове виробництво на Донбасі зосереджене переважно на виробництві металів, і в цій галузі працює близько 360 000 осіб, тоді як в інших частинах України таке виробництво менш розвинене. Великими (з погляду зайнятості) виробничими підгалузями в інших частинах України є виробництво продуктів харчування, одягу і швейних виробів, виробів з дерева, техніки та устаткування. Відмінності зумовлені, окрім інших чинників, умовами, необхідними для існування цих секторів; такими як наявність потрібних природних ресурсів, близькість до постачання і експортних ринків, необхідний рівень складності і спеціалізації. Такі відмінності, які доповнює економічна спроможність сектору прийняти більшу кількість працівників, ускладнюють інтеграцію працівників виробничої або гірничодобувної галузей з Донбасу в цих галузях в інших частинах України, принаймні, в короткостроковій перспективі і без інтенсивної перепідготовки.

Цікава картина спостерігається із співвідношенням між зайнятістю в державному і приватному секторах та з гендерним аспектом зайнятості. Більш ніж третина всіх економічно активних працівників на Донбасі працювали на державних підприємствах і в бюджетній сфері та майже половина – на приватних підприємствах (Таблиця А1, Додаток 1)³¹. Решта працює у приватному секторі. Розбиття даних за гендерною ознакою показує, що близько 42% жінок на Донбасі працюють у державному секторі і 42% – у приватному. У державному секторі жінки працюють здебільшого у сферах освіти (31%), охорони здоров'я (23%), державного управління (12%) та транспортних/поштових послуг (10%). Близько 8% жінок працюють у гірничодобувному секторі. Третина чоловіків працює в бюджетній сфері або на державних підприємствах; значна їх частина працює в гірничодобувному

---

31 Приватні підприємства, про які тут йдеться, охоплюють 2 типи підприємств: 1) акціонерне товариство; товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з повною, частковою або додатковою відповідальністю; асоціація, корпорація, концерн, консорціум; кооператив, колективне підприємство, і 2) приватне, орендне, сімейне підприємство, приватне підприємство (установа, організація), ферма, зареєстровані як юридична особа. Це два типи підприємств з чіткими відмінностями; на підприємствах першого типу зайнято близько 40% усіх працівників, а другого – лише 15%.

секторі (38%); істотна частка чоловіків припадає також на сферу державного управління та оборони (14%) і приблизно рівні частини – на сферу транспорту / складського господарства і поштових послуг. Жінки і чоловіки, які працюють на державних підприємствах і в бюджетній сфері мають різні рівні освіти – жінки мають істотно вищий рівень освіти, ніж чоловіки. Близько, 75% жінок і лише 46% чоловіків мають вищу або неповну вищу освіту.

Важливою особливістю Донбасу є значна кількість працівників, які залежать від зайнятості у державному секторі. У короткостроковій перспективі це може бути сприятливою обставиною, тому що багато хто з цих працівників матимуть доступ до допомоги з безробіття та інших пільг, які можуть допомогти їм впоратися з періодом безробіття. Проте на етапі відновлення для працівників, яких раніше працевлаштовувала держава, існує вища ймовірність того, що вони очікуватимуть на повторне працевлаштування.

Як зазначалося раніше, половина всіх робітників у Донбасі працює в приватному секторі (Малюнок А1, Додаток 1). Безумовно, найважливішим роботодавцем у приватному секторі для жінок (37%) і чоловіків (41%) у Донбасі є обробна промисловість. Чверть усіх жінок зайняті в оптовій і роздрібній торгівлі, а 18% чоловіків працюють на приватних підприємствах гірничодобувної галузі. Як і в бюджетній сфері, жінки, зайняті в приватному секторі, мають вищі рівні освіти, ніж чоловіки; близько 61% жінок (проти 46% чоловіків) мають вищу або неповну вищу освіту. Як повідомили офіційні урядові джерела, велику частину зареєстрованих ВПО складають жінки, і переважна більшість ВПО, які шукають роботу (станом на жовтень 2014 р.), мають певну форму професійно-технічної, середньої або вищої освіти. Лише невелика частина зареєстрованих ВПО мала нижчий рівень освіти, займалася некваліфікованою працею або не мала професійних навичок взагалі³².

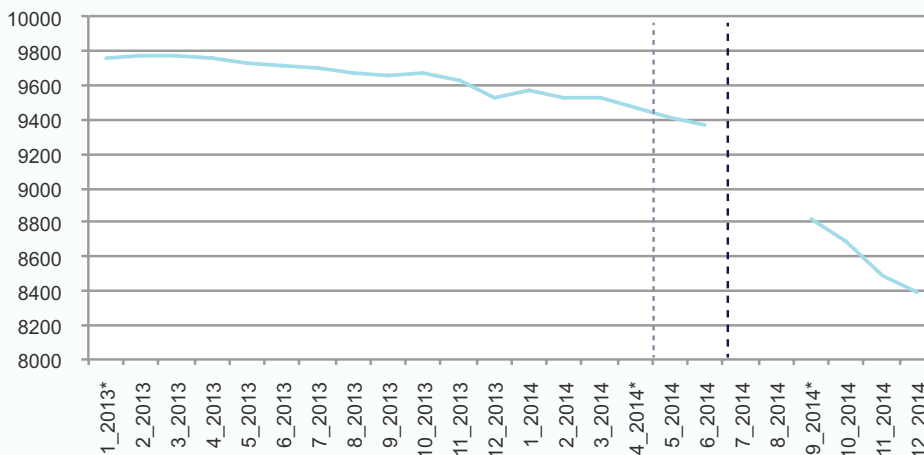
Ще однією цікавою особливістю Донбасу є висока концентрація (60%) працівників, зайнятих на порівняно великих (50 працівників і більше) підприємствах. Це справедливо як для чоловіків, так і для жінок у розквіті працездатного віку. Наприклад, 40% усіх працівників у цьому регіоні мають вік від 25 до 49 років і працюють на великих підприємствах (Рисунок А2, Додаток 1). Близько 95% і 87% працівників, зайнятих у гірничодобувній та обробній галузях, відповідно, працюють на великих підприємствах. Тільки працівники сфери оптової та роздрібної торгівлі й будівництва в основному працюють на малих підприємствах. Деякі повідомлення (здебільшого усного характеру) свідчать, що, незважаючи на те, що кілька підгалузей (і підприємств), скоротили свої виробництва внаслідок конфлікту, багато працівників залишаються прикріпленими до своїх робочих місць, а деякі продовжують отримувати зарплату. Це може бути пов'язане з тим, що велика кількість людей, зайнятих на порівняно великих (приватних) підприємствах гірничодобувної та обробної галузей, які використовують спеціалізовану робочу силу та прагнуть утримати досвідчених працівників, сподіваючись, що виробництво може відновитися, як тільки припиниться конфлікт.

Близько 40% ВПО, зареєстрованих у жовтні 2014 р., були досі офіційно зайнятими. Згідно з оцінками, значне число ВПО досі офіційно вважаються зайнятими у неконтрольованих Урядом регіонах. І хоча вони не отримують зарплати і не мають доступу до своїх попередніх робочих місць, вони мають формальний статус працевлаштованих. Конкретних даних

---

32 Державна служба зайнятості.

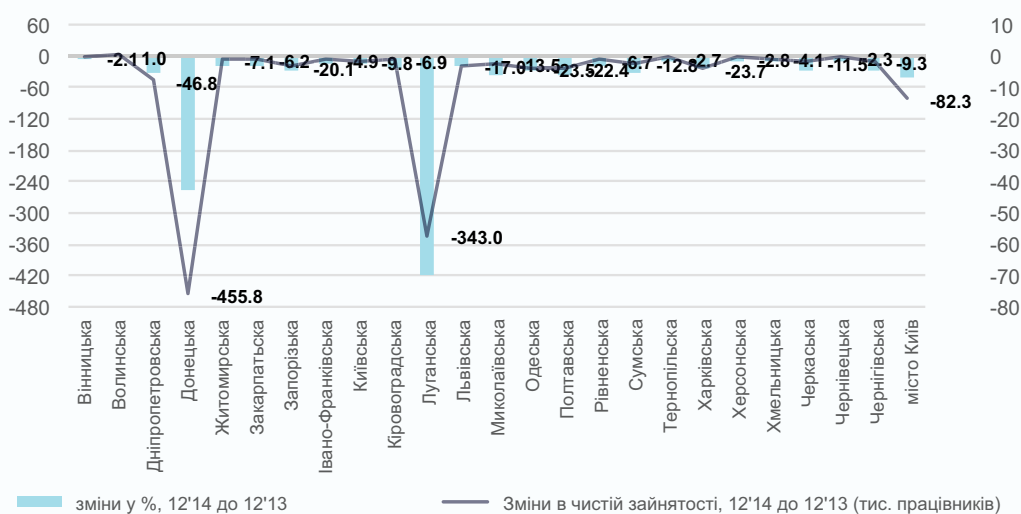
Малюнок 15. Тенденція зміни зайнятості в Україні, січень 2013 р. грудень 2014 р. (тис. осіб)

Джерело: обчислення автора з використанням офіційних даних на рівні підприємств, наданих Державною службою статистики України

щодо цієї групи немає, але дані про тих, хто нещодавно зареєструвався для отримання житлових субсидій через Міністерство соціальної політики, показують, що з 642 861 осіб, зареєстрованих як ВПО, 85 487 заявили, що їм «потрібна робота», незважаючи на їхній формальний статус працевлаштованих. А для тих, хто залишається прикріпленим до певного підприємства і далі отримує заробітну плату, незрозуміло, як довго їхні роботодавці зможуть утримувати цих працівників і платити їм зарплату, якщо виробництво не відновиться в повному обсязі. Отож багато працівників, які наразі можуть бути

Малюнок 16. Зміни в чистій зайнятості за областями, період від грудня 2013 р. до грудня 2014

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням офіційних даних на рівні підприємств, наданих Державною службою статистики

переселенцями, але не займаються активним пошуком роботи, з високою ймовірністю почнуть її шукати в найближчому майбутньому, якщо конфлікт триватиме, тому що їхні роботодавці більше не зможуть виконувати своїх зобов'язань щодо заробітної плати, а їхні заощадження / активи вичерпаються.

Ситуація із зайнятістю: зменшення попиту на робочу силу

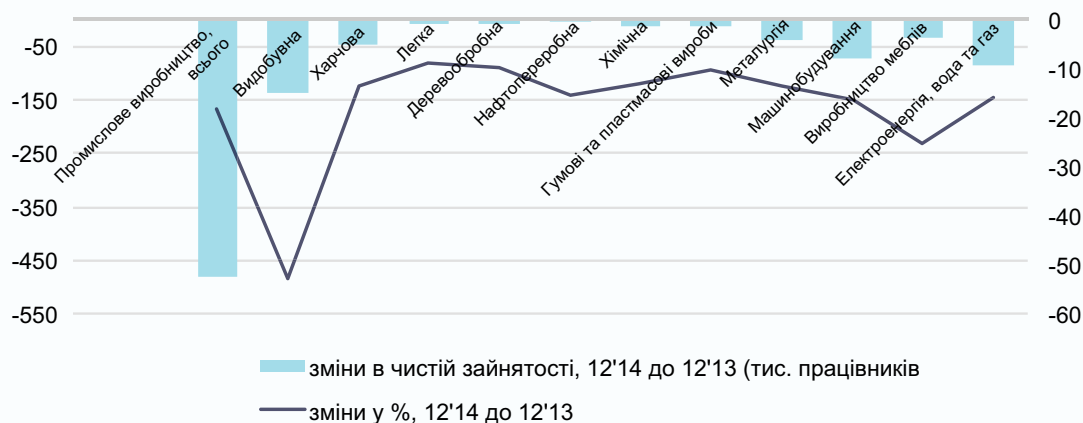
Ситуація із зайнятістю в Україні не була сприятливою впродовж декількох років, однак останнім часом відбулося різке скорочення кількості офіційно зайнятого населення. На Малюнку 14 показано кількість зайнятого населення у формальному секторі в Україні (за повідомленнями роботодавців Державній службі статистики України. Різке скорочення зайнятості у квітні 2014 р. (оранжева лінія) пояснюється виключенням з розгляду даних про зайнятість для Криму та Севастополя. Чорною пунктирною лінією показано найгостріший період конфлікту, коли на сході країни не було зібрано надійних даних; у вересні 2014 р. збирання даних відновилося (здебільшого з території, контрольованої українською владою), і різке зниження з того часу відповідає зміні в кількості зайнятого населення в Україні³³.

Як видно з наявних даних, конфлікт, окрім людських втрат, мав безпосередній негативний вплив на здатність ринку праці на Донбасі підтримувати існуючі робочі місця та створювати нові (Малюнок 15). Згубні наслідки конфлікту в поєднанні з іншими макроекономічними чинниками мали негативний вплив також на спроможність економіки загалом створювати нові робочі місця. Як і очікувалося, найбільше скорочення робочих місць спостерігається в регіонах, що постраждали від конфлікту. Попередні дані показують, що зменшення чистої зайнятості впродовж періоду з грудня 2013 р. до грудня 2014 р. становило близько 40% у Донецьку і 70% у Луганську (вісь координат справа показує зміни зайнятості у відсотках). Ці скорочення складають загалом близько 800 тисяч робочих місць лише в одному Донбасі (зелена лінія відповідає осі координат зліва, яка показує чисту кількість втрачених робочих місць). Три області на сході, прилеглі до зони конфлікту, також зазнали зменшення чистої зайнятості, що висвітлює можливі складнощі для ВПО з пошуком роботи в цих областях.

Як було показано на Малюнку 12, промислове виробництво в Україні різко скоротилося, і це скорочення значною мірою зумовлене зупинками промислового виробництва на Донбасі. З Рисунка 7 видно, як скорочення виробництва призводить до зменшення чистої зайнятості. Упродовж періоду з грудня 2013 р. до грудня 2014 р. чиста зайнятість у промисловості України зменшилася на 18%, що означає втрату приблизно 480 000 офіційних робочих місць. У сфері видобутку вугілля та лігніту, а також видобутку торфу – виробництва, яке майже повністю розташоване на Донбасі - відбулося скорочення кількості робочих місць на 52% (на 136 000 робочих місць). Такі цифри не дивують, оскільки згідно з оцінками, з 93 вугільних шахт Донбасу 12 зруйновано і 55 не працюють; як наслідок, середньодобовий видобуток вугілля зменшився майже на 60%. Підприємства з виробництва металів, продуктів харчування, машин і устаткування та хімікатів, на які припадає значна частина робочих місць у промисловості (окрім підприємств гірничодобувної галузі), зазнали істотного зменшення чистої зайнятості – загалом близько 172 000 працівників. Є повідомлення, що машинобудівний завод «Луганськтепловоз» (великий виробник

33 Дані для Донецької і Луганської областей є попередніми і потребують внесення змін (з вересня 2014 р.).

Малюнок 17. Зміни в чистій зайнятості за видами виробництва, період від грудня 2013 р. до грудня 2014 р^а

а Наведені дані для окремих видів виробництва є орієнтовними, тому що статистичні дані за січень 2013 р. охоплюють Крим, Севастополь і частину Донбасу, який зараз перебуває під контролем неурядових сил, тоді як оцінки за грудень 2014 р. не включають цих районів

Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням офіційних даних на рівні підприємств, наданих Державною службою статистики України

локомотивів) було зруйновано, два металургійні заводи в Донецьку зупинили роботу, також не працює Алчевський меткомбінат.

На заводи і підприємства, про закриття яких повідомляється в цьому розділі, припадає значна кількість працівників, які працюють на великих підприємствах формального сектору; однак загальне число працівників, що постраждали, невідоме. Точні оцінки навести складно, тому що багато працівників не зайнято на великих підприємствах і на них лише побічно впливає скорочення виробництва. У розвинутих країнах вважається, що кожне робоче місце в секторі, пов'язаному із зовнішньою торгівлею (промислового секторі), забезпечує створення 3 – 5 робочих місць у секторі, який не пов'язаний із зовнішньою торгівлею (це робочі місця в сферах оптової і роздрібної торгівлі, надання громадських і приватних послуг), для надання послуг працівникам промислового сектору і самим собі. Для України немає таких оцінок, і одною приблизною оцінкою для Донбасу є 3,5 – відношення кількості робочих місць у промисловому секторі до кількості робочих місць у непромисловому секторі в цьому регіоні. Однак використовуючи значно консервативнішу оцінку 2, можна спробувати оцінити потенційні втрати робочих місць внаслідок конфлікту. У 2013 році на Донбасі було більш ніж 930 тисяч працівників, зайнятих у промисловості – гірничодобувній і обробній. Більшість з цих галузей істотно скоротили свої виробництва³⁴; якщо припустити, що працюють у середньому 40% промислових підприємств (тобто 60% підприємств тимчасово або постійно закриті³⁵), то близько 560 тисяч робочих місць

34 За оцінками, 80% формального сектору економіки Донбасу не працює. Цифри за 4-й квартал 2014 р. показують спад промислового виробництва у річному вимірі на 60% у Донецькій і на 85% у Луганській області. Було повідомлено, що 19 з 23 найбільших підприємств Луганської області закрито, тоді як для половини підприємств у Донецькій області спостерігається скорочення робочих місць і переведення працівників на часткову зайнятність.

35 Оцінку 60%, яка використовується в розрахунку втрат робочих місць, було взято з оцінки для Донецької області.

в промисловому секторі буде тимчасово або назавжди втрачено. Якщо на кожне з цих робочих місць припадають два втрачені робочі місця в промисловому секторі, то загальна кількість втрачених робочих місць оцінюється в 1,68 мільйона. Ця значна цифра відповідає 56% (лише) зайнятого населення на Донбасі; однак вона не охоплює осіб, які вже були безробітними (231 тис.). Якщо припустити, що ці особи залишаються безробітними, загальна кількість непрацюючих зростає до 1,91 мільйона, або 59% економічно активної (зайнятих і безробітних) робочої сили³⁶.

Важливо зазначити, що з високою ймовірністю можна стверджувати, що значна частина працівників, які, схоже, втратили свої робочі місця, мають досвід роботи та навички, на які є попит в інших частинах України або за кордоном. За оцінками, дехто емігрував до Російської Федерації або інших сусідніх країн, таких як Білорусь, Молдова, Польща, Угорщина і Румунія, а інші, можливо, залишилися на місці та стали учасниками конфлікту. А дехто, можливо, переїхав у інші частини України і знайшов там роботу. Справді, за офіційними даними, станом на лютий 2015 р лише незначна частина з потенційно безробітних та переміщених осіб зареєструвалася в державних службах зайнятості. Усні повідомлення, одержані на основі опитувань внутрішньо переміщених осіб, свідчать, що для них існують деякі можливості знайти роботу на новому місці, хоча здебільшого вона не відповідає рівню знань і вмінь ВПО, а рівень її оплати нижчий, ніж він був на попередньому місці роботи. Це може бути результатом того, що порівняно кваліфікована і досвідчена група ВПО конкурує за обмежену кількість робочих місць.

Професії та навички економічно активного населення у Східній Україні

На основі аналізу економічних секторів, у яких були зайняті працівники в період до початку конфлікту, та з урахуванням втрат, завданих цим секторам, і робочих місць, які вони пропонують, було запропоновано оцінку (потенційної) зміни ситуації з робочими місцями в регіоні, що постраждав від конфлікту. У попередніх розділах було зроблено спроби дати кількісну оцінку потенційних втрат робочих місць і визначити сектори, які найбільше постраждали від негативних наслідків конфлікту. Увагу цього розділу зосереджено на з'ясуванні характеристик осіб, які можуть втратити свою роботу внаслідок конфлікту, і тих, хто був безробітним, та хто не зможе отримати доступ до роботи в нинішній ситуації.

Центр зайнятості в Запоріжжі здійснив невелике опитування ВПО, які реєструються в ньому, та надав інформацію щодо пропонованих робочих місць. Було проведено розбиття цих даних за основними професійними групами, і хоча одержані результати не можуть вважатися достатніми з огляду на кількість і якість даних, вони, принаймні, свідчать про певні тенденції. Можна спостерігати дві чіткі основні тенденції: (а) кількість осіб, які шукають роботу, що припадає на одну вакансію, зростає принаймні вдвічі за останні кілька місяців і (б) рівень заробітної плати відкритих вакансій впав до половини середньої зарплати найманого працівника в цьому регіоні в номінальному виразі.

Орієнтовні виробничі втрати в Луганській області набагато більші, але її робоча сила становить меншу частину (третину) загальної чисельності робочої сили в Донбасі. Це консервативна оцінка, і вона дає найменше значення.

³⁶ Якщо використовувати віковий діапазон 15 років і більше, то в 2013 р. на Донбасі було приблизно 2,9 млн зайнятих і 231 тис. безробітних. Загальна кількість становить 3,2 млн економічно активного населення.

Тенденції в Запоріжжі висвітлюють той факт, що значна частина ВПО може виходити на ринки праці, які вже й так напружені, і присутність ВПО – і конкуренція за робочі місця та тиск щодо зниження заробітної плати, – ймовірно, посилять потенційну напруженість відносин з місцевими громадами. За даними опитування, кількість робочих місць у сільськогосподарському секторі останнім часом зростає (хоча не ясно, як попит на робочу силу зміниться в зимовий час) і, схоже, що є також попит на некваліфікованих робітників.

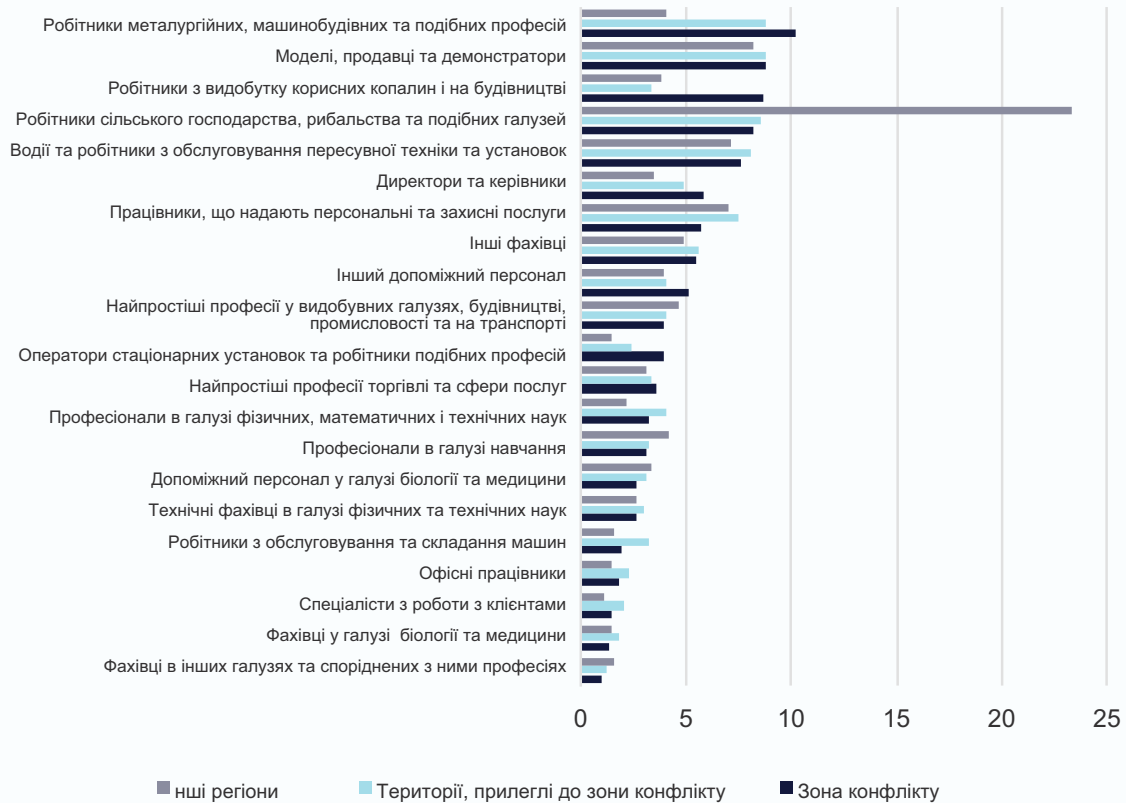
Категорії професійної діяльності та заробітна плата

З огляду на домінуюче становище промисловості і гірничодобувної галузі в регіоні, що постраждав від конфлікту, велика частина (30%) працівників у регіоні зайнята на робочих місцях, пов'язаних із робітничими професіями (т. зв. «сині комірці») у промисловості, гірничодобувній галузі та будівництві. Це робочі місця, на яких працевлаштовані, зокрема, робітники металургійних, машинобудівних та подібних професій, робітники з видобутку корисних копалин і на будівництві, шахтарі, будівельники, робітники на заводах і оператори на підприємствах з виробництва механізмів і транспортного устаткування. Ще одна значна частина (20%) працівників цього регіону, які, ймовірно, зазнали негативного впливу конфлікту, – це продавці, працівники сфери обслуговування, адміністратори в торговельних закладах і офісах. Діапазон наступної професійної категорії дуже широкий, оскільки вона охоплює багато різних видів професійної діяльності, і на неї припадає 19% працівників. Ця професійна категорія включає в себе вчителів і викладачів вишів, професіоналів у галузі фізичних, математичних і технічних наук, а також професіоналів у галузі біології та медицини. В категорії управлінців частка працівників, класифікованих як керівники, начальники, менеджери, фахівці з корпоративного управління, директори малих підприємств, становить 7% (Малюнок 17). Категорії професійної діяльності на цьому рисунку наведено в порядку зменшення зайнятості в регіоні, що постраждав від конфлікту.

Оцінка професії службовців (т. зв. «білих комірців»), включаючи торговельних та офісних працівників, у регіоні, що постраждав від конфлікту, узгоджується з оцінками, здійсненими для сусідніх регіонів, а також для решти України. Це порівняння не означає, що «білим комірцям» з Донбасу буде легко інтегруватися в інших регіонах України, якщо вони шукають роботу, але це означає, що їхній вид діяльності поширений в інших частинах України, що полегшує їм пошук подібної роботи, навіть якщо вона в іншій галузі. З другого боку, робітничі професії (близько 30%), поширені в Донбасі, є трохи менш поширеними в прилеглих областях, де лише 23% робочих місць класифіковано як робітничі професії, і набагато менш поширеними в решті областей України (18%). Одним з наслідків таких різких професійних відмінностей є те, що кваліфікованим робітникам з Донбасу, можливо, буде важче (ніж «білим комірцям») знайти аналогічну роботу в інших регіонах України; як наслідок, вони можуть бути більш уразливими до безробіття, шукати аналогічну роботу в інших країнах, де попит на робочу силу у видобувній та виробничій галузях набагато вищий. Більшість працівників робітничих професій, які залишаються в Україні, для того, щоб отримати роботу, ймовірно, потребуватимуть перепідготовки та перекваліфікації. І навіть тоді, коли конфлікт завершиться, сектори, в яких ці працівники були економічно активними до конфлікту, тобто гірничодобувна галузь, можуть не відновитися достатньою мірою, щоб їх повторно працевлаштувати.

У 2014 р. у рамках підготовки Огляду ринку праці від роботодавців було зібрано інформацію по всій території України (крім Криму, Севастополя та Донбасу) для чотирьох секторів, що

Малюнок 18. Працівники в зоні конфлікту, на прилеглих територіях і в решті регіонів України з розбиттям за їхніми основними категоріями професійної діяльності (у %, 2013 р.)

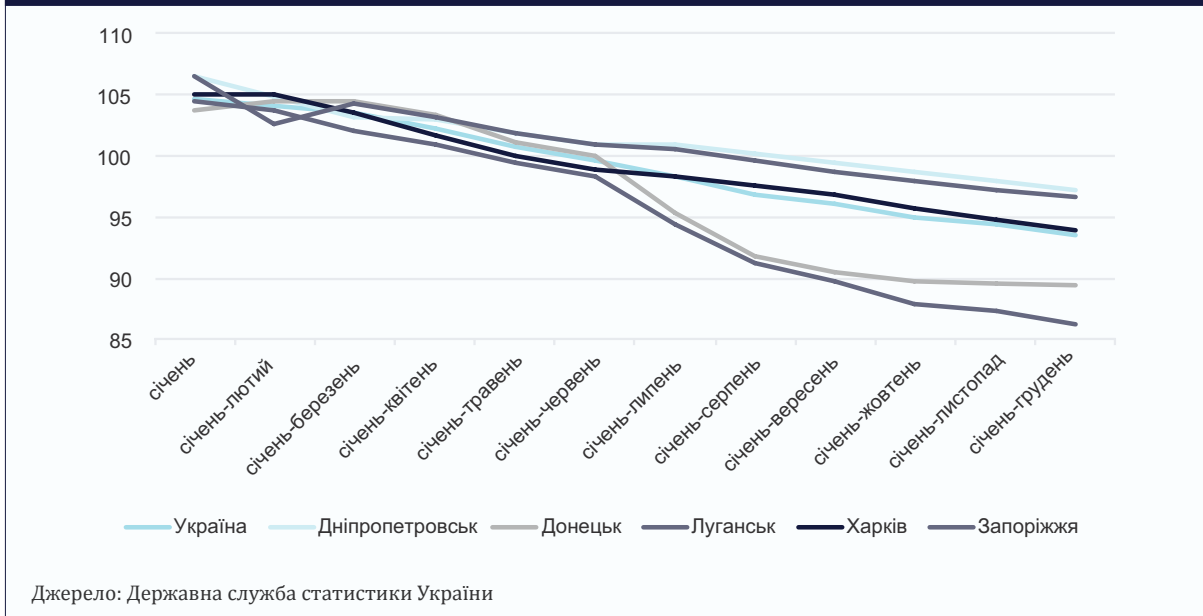
Джерело: обчислення працівників Світового банку з використанням даних Огляду ринку праці (ОРП) за 2013 р.

розвиваються: виробництва у сфері агробізнесу, агропромислових харчових підприємств, інформаційних технологій та відновлюваної енергетики.³⁷ Цим підприємствам ставилося запитання про ситуацію з найманням працівників останнім часом та про їхнє бажання наймати нових працівників. Малюнок А3 у Додатку 1 вказує на те, що в Києві та Київській області більшість нових працівників склали професіонали та технічний персонал у секторі інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ). Працівники робітничих професій не користувалися високим попитом.

Водночас, працівники робітничих професій користувалися найвищим попитом у сусідніх регіонах з регіонами, що постраждали від конфлікту, – Харківській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Працівники найпростіших професій, оператори обладнання та машин, а також працівники торгівлі користувались високим попитом у секторах агробізнесу та виробництва продовольчих товарів. Це вказує на те, що ВПО з досвідом

37 Використовуючи дані Огляду ринку праці, ми підраховали, що близько 165 000 осіб працювали у цій підгалузі на Донбасі до конфлікту, і значна кількість цих робочих місць, ймовірно, потребувала середньої та високої кваліфікації.

Малюнок 19. Зростання реальної заробітної плати у 2014 р., порівняно із зарплатами за той самий період 2013 р.

роботи в секторі харчової промисловості та агропромислового комплексу переважно можуть знайти можливості для працевлаштування у сусідніх регіонах. З другого боку, лише частина кваліфікованих професіоналів, особливо у секторі ІКТ, змогли найнятися на роботу у сусідніх регіонах, на відміну від ситуації з працевлаштуванням таких працівників, яка спостерігається у м. Києві та Київській області. Якщо переміщені працівники прагнуть залишатись за межами Донбасу, важливо допомогти їм визначити ринки праці, де їхні професійні характеристики збігалися б з потребою у робочій силі; це можна зробити шляхом надання їм доступу до інформації щодо попиту на ринку праці, такої, як представлено на цих таблицях, та забезпечення фінансової підтримки для тих, хто не може дозволити собі переїзд, проте виграв би від нього.

Конфлікт негативно вплинув практично на всі групи населення на Донбасі. Регіони, що постраждали від конфлікту, та деякі сусідні регіони зазнали різкого підвищення орендної плати, цін на продукти харчування та тарифів на комунальні послуги. Характерною особливістю регіонів, що постраждали від конфлікту, стали заборгованість заробітної плати та її скорочення, особливо в умовах, коли роботодавці не є виробниками. Нестача готівки через невилплату заробітних плат та трансфертів разом із перебоями у роботі банківської та фінансової систем Донбасу обмежують можливості домогосподарств купувати ті продукти, які є доступними. Опора на грошові перекази та натуральне сільське господарство, ведення якого в міських умовах Донбасу може бути досить проблематичним, зростає. У районах Донбасу та сусідніх областях, де зосереджені ВПО, місцеве населення звинувачує їх у зростанні цін, вартості оренди та рівня безробіття. Групам з підготовки ОБРМ неодноразово висловлювалися скарги на неспроможність органів влади захистити місцеве населення від цих економічних труднощів. На Малюнку 18 показано, що реальна заробітна плата в Україні в 2014 р. знизилася, як і очікувалося. Особливо різкого її зниження зазнали Луганська та Донецька області.

Мікро- і малі підприємства та підприємницька діяльність

З огляду на високу концентрацію великої промисловості в Донбасі, більшість мікро-, малих і середніх підприємств (або ММСП, які визначені тут як підприємства, на яких задіяно від 1 до 49 працівників), на Донбасі була заснована з розрахунком на участь у виробничому ланцюжку, пов'язаному з великими промисловими підприємствами. Близькість географічного положення до сільськогосподарських земель привела до того, що підприємства з переробки сільськогосподарської продукції та підприємства легкої промисловості відкривалися лише у невеликій кількості. Переважна більшість цих дрібніших підприємств надає послуги та бере участь у діяльності, пов'язаній з торгівлею. Близько 41% працівників повідомляють про свою зайнятість на підприємствах, на яких працює менш, ніж 50 працівників (Малюнок А2 у Додатку); проте в цю оцінку включено працівників таких установ, що надають послуги бюджетної сфери, як школи, лікарні та філії великих компаній.

Великі підприємства зазнали негативного впливу, по-перше, навесні від погіршення відносин з Російською Федерацією – основним експортним ринком, і по-друге, від військових дій на сході. Схоже, що багато мікро-, малих і середніх підприємств також знизили свою активність у районах, що постраждали від конфлікту, зважаючи на те, що їхня економічна активність напряму пов'язана з діяльністю великих підприємств, яка зазнала скорочення. Військовий конфлікт підсилив ці негативні тенденції, у тому числі за рахунок часткового або повного фізичного руйнування підприємств. Як наслідок вказаних вище прямих і непрямих впливів, очікується, що мікро- та МСП теж скоротять свою економічну діяльність за аналогією до великих компаній. Ці менші підприємства, ймовірно, потребуватимуть пакету заходів, спрямованих на надання доступу до капіталу для того, щоб знову відкритися, поповнити запаси та найняти робітників, а можливо навіть перебудуватися.

Крім малих підприємств, на Донбасі були також і приватні підприємці. Їх часто класифікують у загальнонаціональних репрезентативних даних як самозайнятих або роботодавців. У цьому розділі не розглядаються самозайняті (та неофіційно зайняті) особи, оскільки вони мають нижчий рівень освіти та обмежений вибір у можливостях найнятися на роботу. Аналіз охоплює лише тих, хто є самозайнятими і має вищий рівень освіти, а також тих, хто наймає інших. З малюнку А5 у Додатку 1 видно, що значна кількість людей (56 000) займається підприємницькою діяльністю у сферах оптової та роздрібною торгівлі, а також у ремонтному секторі. Решту можна поділити за видами діяльності, як працівників у сферах надання професійних послуг різних видів (22 000), будівництва (7000), меншою мірою будівництва та промислового виробництва.

Подібно до мікро-, малих і середніх підприємств, приватні підприємці, які були зареєстровані та припинили свою діяльність, очевидно, потребують підтримки для того, щоб на певний час (або назавжди) закрити свій бізнес, щоб їм не продовжували нараховувати витрати (наприклад, податки). Торгово-промислова палата випустила 1200 сертифікатів про форс-мажор (квітень - листопад 2014 р.) для підприємств середнього розміру, але багато малих підприємств та індивідуальних підприємців не зверталися з проханням про їх надання. Вони просто виїхали з районів конфлікту, а деякі з них повністю втратили всі свої бізнес-активи.

Підприємці та мікро-підприємства малого бізнесу, які хочуть продовжувати свою

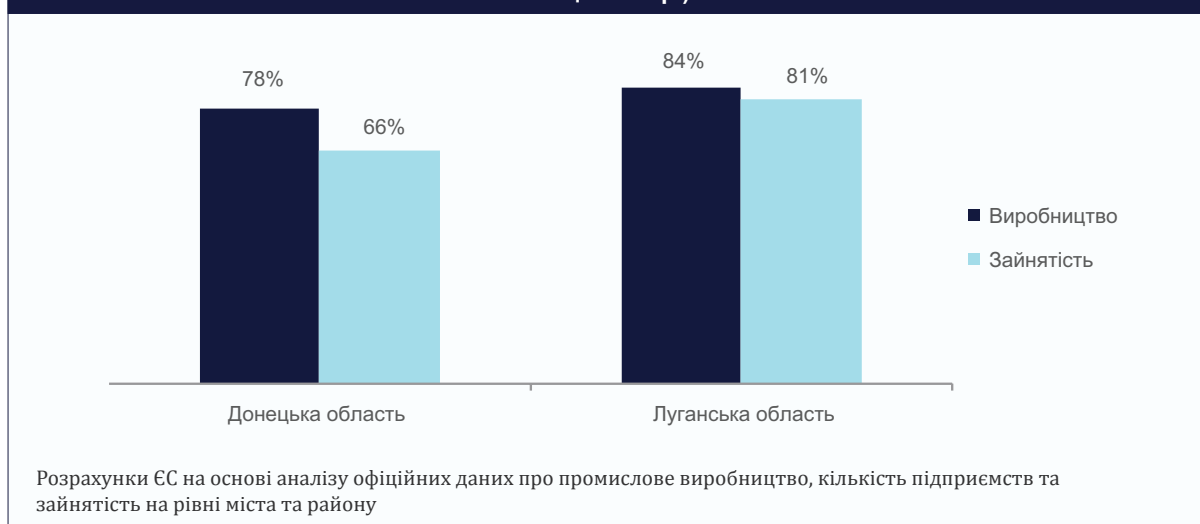
діяльність, не в змозі цього зробити, в основному через кредитні обмеження та відсутність надійних постачальників. Неофіційні дані вказують на те, що постачальники вимагають передоплати у розмірі 100% від вартості товарів, які поставляються, порівняно з 15% у період до початку конфлікту. Крім того, у цій місцевості є лише невелика кількість постачальників і багато хто зі старих постачальників більше не працює. Підприємці, які прагнуть повернутись до регіону, що постраждав від конфлікту, потребуватимуть допомоги так само як ММСП для того, щоб знову розпочати свою попередню економічну діяльність та розвивати свій бізнес.

Виробничий потенціал та засоби до існування

Усвідомлення тенденцій, сильних і слабких сторін, а також можливостей у цьому секторі, загалом є дуже важливим з точки зору розробки програм розвитку. Однак в умовах поточного конфлікту та після нього на перший план виходять критично важливі людські потреби. Пріоритетом є розробка програм щодо засобів до існування – своєчасне вжиття заходів для поліпшення добробуту тих, хто зазнав суттєвого впливу кризи, як з точки зору реалізації відповіді на нагальні потреби, так і щодо просування більш сталих рішень.

Промисловий потенціал зазнає впливу як через конфлікт, так і з огляду на макроекономічні проблеми. Припинення вогню, яке сталося наприкінці літа 2014 р., залишило переважну більшість промислового потенціалу Донбасу в руках сепаратистів. Отже, з точки зору засобів до існування, мешканці Донбасу, що залишаються на підконтрольній Уряду території із більшою ймовірністю будуть покладатися на сільське господарство та послуги (особливо ті, що надають державою), а також на соціальні трансферти. Промисловий потенціал регіону також зазнав удару у контексті тих макроекономічних проблем, що мають вплив на решту України, включно з нестабільністю валютного курсу, зростаючою інфляцією, зниженням рівня зайнятості, тупиковою ситуацією у банківській системі, а також перебоями у ланцюгах пропозиції та попиту (як на національному ринку, так і закордоном).

Малюнок 20. Частка непідконтрольних уряду районів (вимірюється на основі даних про виробництво і зайнятість у 2013 р.) у промисловому потенціалі Донбасу (станом на кінець 2014 р.)

Ці складнощі вплинули фактично на всі верстви населення у Донбасі. Місцевість, яка зазнає впливу конфлікту, також стикнулася зі стрімким зростанням орендної плати, цін на продукти харчування та тарифів на комунальні послуги, а також зі зменшенням зарплат. Можливості щодо отримання доходів, а також доступ до води, продуктів харчування, медицини, місць притулку та також інших базових товарів та послуг, суттєво обмежились. Докризові показники засвідчують, що на грошові трансферти (наприклад, пенсії, стипендії, соціальну допомогу) припадало 33% доходів домогосподарств як у Донецькій, так і в Луганській області. Однак нестача грошових коштів через несплачені зарплати та неперераховані трансферти, а також з огляду на колапс банківської та фінансових систем, обмежили здатність домогосподарств купувати навіть те, що є доступним. Збільшується залежність від грошових переказів та натурального сільського господарства, ведення якого може бути досить проблематичним в умовах урбанізованого Донбасу. У деяких громадах внутрішньо переміщених осіб звинувачували у тиску на ціни, орендні платежі та рівень безробіття у бік зростання. Команді ОБВРМ повсякчасно висловлювалось невдоволення щодо органів влади через їх нездатність захистити місцевих мешканців від такого економічного тягаря.

Первинні впливи

Слід звернути увагу на негативну тенденцію, яка мала місце ще до початку конфлікту. Підприємства у цьому регіоні страждають від тих же проблем, що й на решті України, та наразі стикаються ще й із додатковими викликами через проблеми, пов'язані з конфліктом, - це відсутність безпеки, перебої у ланцюгах постачання та ринку, складнощі з доставкою товарів через непідконтрольні уряду райони або небезпечну місцевість, складнощі у доступі до фінансів, а також скорочення експорту до Росії через сповільнення економіки всередині цієї країни та періодичні перебої на кордоні.

Гуманітарну ситуацію погіршують триваюча відсутність місць проживання, зимова пора року, а також послаблена економічна потуга населення на території конфлікту, внутрішньо переміщені особи та приймаючі громади. Постанова Кабінету Міністрів, ухвалена на початку листопада 2014 р., закрила усі державні установи у непідконтрольних Уряду

Малюнок 21: Динаміка промислового виробництва у 2014 р. (рік до року), %

районах та призупинила фінансування пенсій, лікарень, шкіл, пільг та інших державних послуг. Крім того, здатність до існування стикається з інфляцією та її негативним впливом на національну економіку, а також з нестачею енергетичних ресурсів.

Здатність до існування у сільській місцевості зазнає впливу аналогічних чинників. Рівень міграції серед сільського населення, згідно з оцінками, є нижчим порівняно з кількістю внутрішньо переміщених осіб із міської місцевості. Це до певної міри пояснюється наявністю у власності земельних ділянок, поголів'я худоби та меншою мобільністю через фактор віку. Як і в усіх інших частинах України, сільська місцевість на Донбасі страждала від обмежених можливостей працевлаштування та незадовільних умов ведення незалежних фермерських господарств, що навряд чи стимулювало людей молодого та середнього віку пов'язувати своє майбутнє зі власними селами. Ще до початку конфлікту внаслідок виїзної міграції, старіння та низької народжуваності чисельність працездатного населення постійно зменшувалась. У січні 2014 р. на сільське населення у Луганській і Донецькій областях припадало, відповідно, 13% та 9% від загальної кількості мешканців. У цьому контексті особливої значущості набуває підтримка здатності до існування громадян на сільській місцевості.³⁸

Вторинні впливи

З огляду на те, що цей регіон розташований на східному кордоні України, тісні економічні відносини з Росією залишалися важливими упродовж тривалого періоду часу, а їх нещодавнє погіршення суттєвим чином вплинуло на експорт. Конфлікт лише погіршив слабкість роботи промислового сектору. Скорочення промислового виробництва, спричинене поточними військовими операціями у регіоні, впливає на ситуацію із безробіттям та можливістю для отримання доходів як чоловіками, так і жінками цього регіону. На ситуацію із внутрішньо переміщеними особами має вплив не лише брак можливостей для працевлаштування, але й розбіжності між роботою, що пропонується на ринку праці, та навичками внутрішньо переміщених осіб (наприклад, низькокваліфікована робота для висококваліфікованих внутрішньо переміщених осіб або працевлаштування у сільському господарстві для працівників із заводів та шахт) та психологічні чинники. Так, робота на землі зазвичай сприймається шахтарями з погордою. Як би це анекдотично не виглядало, але, згідно зі свідченнями, внутрішньо переміщені особи молодого віку з освітою мають найменше проблем із працевлаштуванням та інтеграцією у приймаючі громади.

---

38 Сільське господарство детально не розглядається в цьому розділі ОВРМ. Повніший аналіз руйнівних наслідків військового конфлікту на Донбасі для сільського господарства наведений у звіті "Донецька та Луганська області: спільна швидка оцінка потреб (сільське господарство), станом на січень 2015 року, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН та Міністерство аграрної політики України.

6. ЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Зосередження уваги на зміцненні зв'язків між технічними та соціальними вимірами економічного планування на місцевому рівні у контексті після завершення конфлікту відображає переконання, згідно з яким за поточних обставин об'єднання місцевих ресурсів для реагування на впливи кризи є критично важливим та повинно підтримуватись. Відповідь на кризу на місцях була і є критично важливою з точки зору надання допомоги тим, хто її потребує, і країна є у великому боргу перед мешканцями громад, що приймають вимушених переселенців, а також перед співробітниками місцевих органів влади за їх самовіддане та оперативне реагування на страждання своїх співвітчизників. Однак, їх дії були спонтанними і цілком залежать від ініціативи та спроможності на місцях. Із системної точки зору, вплив конфлікту на планування на місцевому рівні стосується того, якою мірою вони можуть прискорювати, сприяти, підтримувати або сповільнювати процеси, у рамках яких можуть бути мобілізовані муніципалітети і громади у відповідь на виклики із відбудови та розвитку після конфлікту.

Первинний вплив

Первинний вплив кризи на цей сектор фактично був позитивним: місцеві органи влади, організації громадянського суспільства та громадяни мобілізувалися, самоорганізувалися та вжили заходів для реагування на нагальні потреби своїх громад. Однак ці спроможності є обмеженими, і за кілька місяців стійкість багатьох громад вичерпалася. Окрім цього, було складно організувати економічне планування на майбутнє у середовищі бюджетної непевності, неясності щодо майбутнього розвитку конфлікту та нерозуміння щодо кінцевої кількості внутрішньо переміщених осіб, які продовжують надходити з районів, охоплених конфліктом на сході. Навіть якби наразі і було можливим ефективно планування, має місце відсутність ефективних механізмів включення цих осіб у процеси економічного планування на місцевому рівні.

Місцевим органам влади бракує політичного мандату, юридичних повноважень, інституційної спроможності та ресурсів, необхідних для самостійного виконання функцій з планування місцевого розвитку. Також немає усталених партнерств із місцевими організаціями громадянського суспільства або неформальними представниками внутрішньо переміщених осіб, які могли б доцільно узагальнювати та формулювати потреби та пріоритети, починаючи з найнижчого рівня. Місцеві ініціативи виснажені, і на них більше не можна покладатися з точки зору надання додаткової допомоги у відбудові без зовнішньої підтримки.

Вторинний вплив

Конфлікт супроводжувався зростанням соціального та політичного активізму. До цієї діяльності на найнижчому рівні також належать заходи з примирення і, таким чином, вона дає певну надію з точки зору перспектив мобілізації місцевих громад довкола соціальних проектів задля примирення та відбудови. Однак, хоча завдяки подіям 2013-2014 років у межах деяких груп був створений певний «з'єднуючий/об'єднуючий соціальний капітал»,

цей період також збільшив розбіжності за низкою ліній роздробленості: політичною, етнічною та регіональною.³⁹ Це послабило об'єднуючий соціальний капітал і толерантність, які, передусім, потрібні для встановлення миру, примирення та відбудови. Це означатиме гірші перспективи з точки зору мобілізації місцевих громад довкола соціальних проектів з примирення та відбудови.

---

39 До цих ліній роздробленості належать, серед іншого, розбіжності за: (i) етнічними ознаками (наприклад, розподіл за російським/українським етнічним походженням); (ii) регіональними ознаками (Донбас на противагу решті України); (iii) політичні ознаки за такими питаннями, як бажаний обсяг та швидкість децентралізації. За цими лініями роздробленості криються нюанси, які необхідно з'ясувати, аби повністю зрозуміти їх значущість з точки зору перспектив відбудови після конфлікту.

7. ПРИВАТНИЙ СЕКТОР ТА МАЛІ І СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА

На додачу до описаних вище впливів на ринку праці розмаїті обмеження та бар'єри не дають розвитку потужному сектору малих і середніх підприємств в Україні. Це вже багато разів детально описувалося у різних звітах; однак, все ще може бути корисним знову наголосити на деяких із ключових з них відповідно до цього контексту:

- Широко розповсюджена корупція, а також довільне та фрагментарне застосування права, що робить ділове середовище непередбачуваним
- Плутанина та дублювання ролей та функцій державних інститутів і установ, до сфери компетенції яких належить підтримка розвитку бізнесу та інвестицій
- Брак скоординованої та раціоналізованої мережі організації підтримки бізнесу, яка б надавала високоякісні та належні послуги з підтримки бізнесу для малих і середніх підприємств
- Система професійно-технічної освіти, яка не може оцінити реальний попит та надати робітникам навички, необхідні у приватному секторі.

Первинні впливи

Конфлікт здійснив потужний вплив на великі підприємства, багато з яких розташовані у непідконтрольних уряду районах, і це спричинило зменшення обсягів діяльності МСП у Донецькій і Луганській областях. Великі підприємства зазнали негативного впливу, по-перше, через погіршення відносин з основним експортним партнером – Росією – і, по-друге, через військові дії на сході. Ввідповідно, МСП зменшили обсяги економічної діяльності та кількість робочих місць.

Більшість МСП не вжили жодних заходів для відновлення ділової активності на територіях постраждалих внаслідок конфлікту з огляду на безпекову ситуацію. Багато малих підприємств і приватних підприємців навіть не намагалися визнавати наявність форс-мажорних обставин. Вони просто полишали місцевість, що розглядається, а деякі з них зазнали повної втрати усіх активів свого бізнесу. Для тих підприємств, що залишилися, вичерпалися кредитні ресурси. Компанії роздрібної торгівлі повідомляють про те, що постачальники вимагають стовідсоткову передоплату товарів, що постачаються, порівняно з 15% до початку конфлікту. До того ж, вони стикаються з необхідністю часто шукати нових постачальників, оскільки старі зникають, а вартість ведення бізнесу постійно зростає.

Вторинні впливи

Скорочення обсягів діяльності приватного сектору означає суттєве зменшення доходів від податків і зборів на загальнодержавному та місцевому рівнях. Відбудова є під загрозою у зв'язку з проблемами на всіх етапах усього життєвого циклу компанії від реєстрації бізнесу до добровільної ліквідації, включно з поточним веденням справ. У короткостроковій перспективі цей негативний вплив на правове становище фірм та доступ до кредитних

ресурсів ставить під загрозу навіть їх виживання, а у середньо- та довгостроковій - ускладнює відновлення ділової активності.

Започаткування та перереєстрація бізнесу для тих, хто приїздить з непідконтрольних уряду районів, є надзвичайно складними. Відсутність документів, які вимагаються згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців», робить неможливим дотримання законодавства, адже у багатьох випадках ці підтвердуючі документи були втрачені. Поточна діяльність також наражається на загрозу через брак необхідної документації для отримання дозвільних документів, ліцензій, дозволів, сертифікатів тощо та через обмежену здатність виконувати зобов'язання за податками та звітністю, оскільки вимоги відповідних нормативно-правових актів застосовуються без жодних виключень, незважаючи на ситуацію після конфлікту у регіонах, що розглядаються. До того ж, добровільна ліквідація компаній підпадає під дію стандартних норм і вимог Податкового кодексу, Цивільного кодексу тощо. Це унеможлиблює переміщення для тих МСП, які воліють це зробити, а отже безпосередньо ускладнюється відбудова.

8. ЗАВДАННЯ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПОТРЕБИ ВІДБУДОВИ У КОРОТКОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ (24 МІСЯЦЯ)

У наведених нижче розділах викладені рекомендації за кожним з підсекторів, включно з інтервенціями, спрямованими на конкретні верстви населення та націленими на ширше застосування. Усі особи відчувають економічний вплив незалежно від демографічних характеристик, гендеру, віку або доходів, але важливо визнати, що конфлікт по-різному впливає на різні групи та різних громадян, і в певних випадках особливо вразливими з точки зору працевлаштування, засобів до існування та напрацювання доходу можуть бути літні люди, жінки, діти та особи з особливими потребами. Уразливі групи також ймовірно будуть меншою мірою здатні захищати справжню вартість своїх активів, особливо у випадку збереження високого рівня інфляції або його подальшого зростання.

У цьому розділі окреслюються рекомендації щодо пріоритезованих заходів, спрямованих на відбудову, на основі широкомасштабних досліджень, проведених на місцях трьома окремими командами з економічного оцінювання. Вони ґрунтувались на вивчених уроках і передовому досвіді, отриманому у рамках зусиль з економічної відбудови на територіях, постраждалих від конфлікту по всьому світу. Це матиме суттєве значення для реагування на критично важливі потреби та для підтримки переходу країни до повного економічного відновлення. При цьому слід усвідомлювати, що здійсненність деяких із запропонованих заходів залежить від поліпшення безпекового середовища та розв'язання самої кризи. Усі заходи слугують заходами швидкої відповіді та передбачені для реалізації упродовж 24 місяців. Більшість із запропонованих заходів ґрунтуються на потребах, що є документально зафіксованими, переданими через комунікацію та чітко визначеними. Деякі з них мають більш складну природу та вимагатимуть додаткової інформації та обговорення із Урядом у рамках поточного процесу огляду та оцінювання.

Працевлаштування: рекомендації та витрати

Завдання та ключові потреби:

Упродовж останнього року ситуація із зайнятістю погіршилася на теренах усієї України, що значною мірою спричинено конфліктом, і це погіршення було суттєвим у регіоні Донбасу. Навіть незважаючи на те, що виробництво на великих та менших фірмах призупинилося або значною мірою сповільнилося, і підприємці позакривали свій бізнес, пошкодження або знищення зазнали лише певна частина організацій - серед іншого, магазини, фабрики, шахти (див. розділ, присвячений із оцінюванням пошкодження інфраструктури). Значної шкоди було завдано постачанню енергоносіїв та інфраструктурі (в електроенергетиці, водопостачанні та на транспорті), і це не пов'язано із фізичною шкодою заводам. Масштаби заподіяної шкоди різняться залежно від конкретного району та за тим, чи контролює (або ні) уряд відповідну територію.

У районах, які були раніше захоплені сепаратистами, але згодом знову взяті під контроль Уряду України, вже розпочато (або завершено) відновлення шкоди інфраструктури. У деяких випадках виробництво відновилося, а економічна діяльність – відродилася. На економічну діяльність у регіоні і надалі впливають такі шість факторів занепокоєння:

(i) занепокоєння, пов'язані з безпекою; (ii) розриви у ланцюгах постачання та попиту; (iii) складнощі під час транспортування товарів через зону конфлікту; (iv) складнощі із доступом до фінансів; (v) сприйняття дуже високого ризику та негативний настрій інвесторів; а також (vi) скорочення попиту на експорт до Росії через сповільнення економіки всередині цієї країни, а також через періодичні зупинки експортних поставок.

Реагування на окреслені вище занепокоєння зараз та на етапі після відбудови будуть центральним елементом у рамках відродження економічної діяльності у регіоні Донбасу. Також будуть важливими заходи, спрямовані на підтримку економічної відбудови України загалом через стабілізацію економіки та реалізацію структурних реформ. Важливо розглядати відбудову регіонів, що зазнали впливу конфлікту, у більш широкому контексті відбудови України. У довгостроковій перспективі мають застосовуватися механізми, націлені на посилення повного відновлення регіону Донбасу, аби дозволити тим, хто поїхав, і тим, хто залишився, отримати доступ до економічних можливостей та бути в змозі ефективно працювати. У наведених нижче рекомендаціях увага зосереджується на реагуванні на короткострокові потреби через запропонований комплекс ініціатив, спрямованих на надання допомоги внутрішньо переміщеним особам і людям у громадах, що прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб.

Рішення:

Багато внутрішньо переміщених осіб, що потребують роботи, знайшли певну стратегію подолання труднощів – або самостійно за допомоги недержавних організацій з питань працевлаштування або завдяки власним соціальним зв'язкам. Проте багато внутрішньо переміщених осіб нагально потребують доходу (та працевлаштування), що вимагає більш комплексного підходу (здебільшого з боку Державної служби зайнятості) та фінансової допомоги з боку центрального Уряду та спільноти донорів. З огляду на масштаб потреб, які пов'язані не тільки з припливом внутрішньо переміщених осіб, але й з тим, що приймаючі громади стикаються з дедалі вищими показниками безробіття, доцільно рекомендувати розширення та реорганізацію Державної служби зайнятості. Обсяги цих потреб є особливо великими у тих населених пунктах, які приймають більшість працездатних внутрішньо переміщених осіб (див. мапу А.1 у додатку, на якій наводяться загальні показники, а також мапу 1, на якій наводиться співвідношення працездатних осіб до загальної чисельності працездатного населення).

Стале створення робочих місць та відновлення ринку праці можливе лише за умови політики зайнятості, яка враховує міжнародний досвід аналогічних ситуацій, та відповідним чином адаптує вивчені уроки до умов України. Належної адаптації можна досягнути завдяки використанню надійних джерел даних та широкому застосуванню знань на місцевому рівні. Запропоновані у цьому документі рекомендації взяті з уроків, отриманих в інших країнах (у Південній Африці, Південній Кореї, Латвії, Аргентині та Ель-Сальвадорі), але також враховують і місцевий контекст.

У короткостроковій перспективі, коли багато людей і надалі залишатимуться переміщеними та/ або безробітними, у центрі уваги має бути надання їм допомоги в успішній інтеграції у місці поточного проживання або у власній громаді після того, як вона стане безпечною. Уроком з міжнародного досвіду вирішення аналогічних ситуацій є те, що успішна інтеграція (або повторна інтеграція) значною мірою залежить від здатності покладатися на власні сили через зайнятість. Отже, у центрі уваги у короткостроковій перспективі має бути визначення стратегій полегшення доступу внутрішньо переміщених

Таблиця 17. Огляд запропонованого комплексного підходу до зайнятості та повторного працевлаштування			
Номер завдання	Завдання	Номер напрямку діяльності	Запропонований напрям діяльності
I	Подолання юридичних та інформаційних бар'єрів з метою надання підтримки тим, хто шукає роботу	1	Юридичні перешкоди: документи потрібні для того, щоб працювати, закрити бізнес, підтвердити наявну кваліфікацію
		2	Дані про зайнятість з акцентом на навичках і потребах внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад, а також інвентаризація місцевого попиту. а. Збір даних від внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад, що зазнали найбільшого впливу через внутрішньо переміщених осіб б. Збір інформації про вакансії на місцевому та загальнодержавному рівнях для сприяння пошуку роботи
II	Краща узгодженість між працівниками і новими ринками праці здала збільшення кількості можливих варіантів щодо (повторного) працевлаштування	3	Послуги, що забезпечують кращу узгодженість між працівниками і потребами ринку та послугами
		4	Ваучери на оплату переїзду для стимулювання міграції до більш сталих ринків праці
III	Розширення можливостей для отримання доходу через громадські і тимчасові роботи, а також сприяння доступу до мікrokредитування та грантів	5	Створення тимчасових робочих місць через тимчасові роботи а. Часткова компенсація зарплати (прямі пільги роботодавцям) б. Виключення, пов'язані із соціальним захистом (непрямі пільги роботодавцям)
		6	Заходи, пов'язані з громадськими роботами (або здійсненням оплати робіт), на допомогу доступу людей до грошей у короткостроковій перспективі а. Фізична праця (яка є більш працевісткою) б. Робота із широким застосуванням навичок (яка є менш працевісткою)
		7	Сприяння доступу до мікrokредитування задля просування підприємництва (та самостійного працевлаштування)*
IV	Надання можливостей для здійснення інвестицій у людський капітал задля посилення можливостей щодо працевлаштування	8	Програми із перепідготовки кадрів, які охоплюють навички і здібності, що узгоджуються з потребами ринку праці
		9	Відновлення отримання освіти для тих, хто цього хоче
		10	Навчання на робочому місці у зв'язці з громадськими і тимчасовими роботами

V	Пропонування інтеграції та психологічного консультування, а також можливостей для мобільності	11	Управління очікуваннями та психологічне консультування Ваучери на оплату переїзду для переміщення у більш прийнятну місцевість, включно із закордоном та регіонами поза межами Донбасу
		12	Заходи, орієнтовані на соціальну злагоду (пов'язані із заходами з розвитку під орудою громад)*
VI	Посилення спроможності Державної служби зайнятості керувати Програмою реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування та виконувати нові функції	13	Навчання з питань розбудови спроможностей з планування діяльності та управління ресурсами – для місцевих органів влади
		14	На національному рівні Державна служба зайнятості вирішує законодавчі питання, масштабує програму та залучає партнерів

Джерело: узагальнення автора на основі різних джерел. * Примітка. У цьому доробку не опрацьовувалось; див. інші розділи ОВРМ.

осіб до працевлаштування. Другий урок, вивчений на основі міжнародного досвіду, полягає у тому, що до програм, започаткованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб, слід залучати приймаючі громади. Критично важливим для представників громад, що зазнають найбільшого впливу від зростаючої конкуренції за робочі місця, зокрема для осіб, що наразі є непрацевлаштованими та працюють не на повну зайнятість, буде інклюзивний підхід, покликаний уникнути погіршення відносин між внутрішньо переміщеними особами і приймаючими громадами. У таблиці 17 окреслюються шість загальних завдань та пропонуються напрями діяльності, що рекомендуються у короткостроковій перспективі для сприяння інтеграції на ринку праці.

Напрями діяльності, що рекомендуються у короткостроковій перспективі, сконцентровані довкола таких двох сфер: 1) реагування на юридичні та інформаційні перешкоди для працевлаштування та 2) реформування наразі діючих програм на ринку праці (під орудою Державної служби зайнятості) з метою їх перетворення на робочу програму у відповідь на кризу, яка ефективно і результативно допомагає внутрішньо переміщеним особам та безробітним у приймаючих громадах.

Юридичні та інформаційні бар'єри

Внутрішньо переміщені особи стикаються з різноманітними юридичними бар'єрами, які заважають їм в отриманні доступу до послуг Державної служби зайнятості, роблять їх винними перед органами податкової або заважають започаткувати на новому місці нову справу. Одним з найбільш розповсюджених бар'єрів є перепона, пов'язана з неправильним юридичним статусом щодо зайнятості. Як би це не виглядало, але, згідно зі свідченнями, деякі робітники і надалі офіційно зареєстровані у якості працюючих на колишньому місці роботи, незважаючи на те що вони полишили її через конфлікт. Це не лише обмежує цих людей у доступі до пільг, пов'язаних із безробіттям, але й перешкоджає знаходженню ними нового місця роботи. Інше обмеження пов'язано з недостатністю документів для підтвердження попереднього досвіду роботи, освіти або атестації, чи навіть визначення особистості.

Переміщені особи, що опинилися на новому ринку праці та мають небагато соціальних та професійних зв'язків, стикаються з бар'єрами щодо інформації, пов'язаної з працевлаштуванням. Для вирішення цих питань рекомендується більш масштабно підтримувати пошук роботи через удосконалення системи інформації про ринок праці. Це вимагає зміцнення спроможностей Державної служби зайнятості (та заснування партнерств із різними юридичними особами, задіяними у наданні послуг із працевлаштування у регіонах) для поліпшення збирання та розповсюдження ними інформації. Таку реорганізовану систему слід створювати, перш за все, ґрунтуючись на наявній інформації, та підвищувати якість даних із плином часу. Це передбачає не тільки реорганізацію інформаційної системи задля надання нею актуальної інформації, пов'язаної із робочими місцями для всіх рівнів навичок, але й створення механізмів, що працюють на випередження та заохочують роботодавців (через податкові канікули, фінансові та інші стимули) розміщувати усі наявні вакансії у своїй реорганізованій системі інформації про ринок праці. На такий портал будуть спрямовуватися усі зареєстровані внутрішньо переміщені особи та активні шукачі роботи. При цьому в процесі здійснення пошуку внутрішньо переміщені особи будуть скеровуватися, аби мати можливість ознайомлюватися з потребами місцевого та інших ринків праці, де їх навички можуть бути більш затребуваними.

Інша інформаційна перешкода походить з обмеженої здатності Державної служби зайнятості регулярно збирати дані про ринок праці та проводити аналіз, який би поліпшував послуги цієї установи та підвищував ефективність роботи системи загалом. У короткостроковій перспективі Державній службі зайнятості слід надати допомогу у зборі інформації про внутрішньо переміщених осіб та робочу силу у громадах, що їх приймають, аби вона мала змогу краще здійснювати моніторинг кризової ситуації та більш адекватно планувати свої послуги. Такі дані також можна використовувати для удосконалення роботи місцевих центрів зайнятості, аби ті змінили зміст пропонованих курсів навчання та зробили їх більш відповідними потребам роботодавців. У середньостроковій перспективі слід запровадити систему збору даних, аби Державна служба зайнятості могла краще планувати та оперативніше реагувати на кризи, що можуть виникнути у майбутньому.

Програма реагування на кризові ситуації

Дані з інших країн свідчать про те, що програми з громадських та тимчасових робіт можуть бути ефективними заходами відповіді на кризу, адже вони спрямовані на подолання економічних складнощів у коротко- і середньостроковій перспективах, а також сприяють зайнятості у довгостроковій вимірі. Ці програми є інструментами соціального захисту, що використовуються у відповідь на різноманітні обставини задля створення тимчасових робочих місць. Кінцевим продуктом програм з громадських робіт є подвійним: тимчасові робочі місця забезпечують зарплатний дохід для зайнятих на них, що поєднується зі створенням відповідних суспільних благ. Громадські роботи зазвичай фінансуються та/або реалізуються органами влади на загальнодержавному чи регіональному рівні, або ж установою-донором. Тимчасові роботи здійснюють приватні роботодавці, які отримують допомогу від державних служб, відповідальних за питання зайнятості: робочу силу, що надається (та інші форм допомоги, див. нижче).

Державна служба зайнятості України має дві механізми діяльності – громадські роботи та тимчасові роботи. Наразі вони слугують каналом працевлаштування, хоча здебільшого воно є тимчасовим та передбачає низький рівень навичок. На сьогодні ціль цих програм

полягає у забезпеченні короткострокової зайнятості для осіб без роботи. Однак, діюча зараз програма має деякі обмеження, яких необхідно буде позбутися для забезпечення ефективності у якості заходу реагування на кризу. Одне з цих обмежень полягає у тому, що законодавство вимагає від місцевих органів влади співфінансувати програму. Такий інструмент співфінансування має щонайменше два недоліки. По-перше, це дестимулює деякі органи місцевої влади взагалі займатися працевлаштуванням на основі громадських або тимчасових робіт, а натомість спонукає вдаватися до них для дуже короткострокових проектів, що обмежує зайнятість на громадських або тимчасових роботах у середньому одним-двома тижнями. По-друге, співфінансування стримує громадські роботи у бідніших громадах, що мають менше ресурсів для їх проведення та є найбільш уразливими до шоків. Таким чином, наявна зараз система обмежує використання громадських робіт у якості інструменту надання допомоги уразливим особам тоді, коли це є найбільш необхідним.

Запропоновані реформи мають на меті розбудову спроможності Державної служби зайнятості відповідати потребам усіх внутрішньо переміщених осіб, що шукають роботу, та представників приймаючих громад, а також заохочення роботодавців до наймання робітників у рамках механізмів тимчасової зайнятості ДСЗ. Програма реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування складається з кількох компонентів, що взаємно посилюють одне одного. Вона має на меті охопити широке коло бенефіціарів з усіма рівнями навичок. До них належать незайняті та зайняті не на повний робочий день внутрішньо переміщені особи, а також ті, хто працюють у тіньовій економіці, у рамках приймаючих громад. У короткостроковій перспективі є дві основні категорії дій: (1) реформа політики та ініціатив з удосконалення результативності та ефективності діяльності органів державної влади, а також реформи, що заохочуватимуть залучення роботодавців; (2) програми з громадських робіт та робіт, що також забезпечать інтеграцію різних служб, як-от навчання, психологічне консультування, та надання допомоги з мобільності та розміщення.

Програма розпочнеться з реорганізації двох поточних механізмів працевлаштування, що діють у Державній службі зайнятості, шляхом усунення зазначених обмежень. Наприклад, буде необхідно змінити законодавство, аби органи місцевої влади не стикалися з обмеженнями, пов'язаними із зобов'язанням забезпечувати співфінансування, та могли вільно пропонувати внутрішньо переміщеним особам та місцевим безробітним механізми зайнятості на основі громадських та тимчасових робіт протягом більш тривалого проміжку часу (до 180 днів – відповідно до законодавчо встановленого обмеження) там, де є найбільш потужною присутність внутрішньо переміщених осіб та рясніє тиск з боку ринку праці. Як вже зазначалося вище та відповідно до незліченної кількості фактичних даних про переміщених осіб та біженців, успішність інтеграції переміщених осіб та забезпечення соціальної згоди – між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами – стає можливим виключно за умови, якщо всі місцеві мешканці, що можуть виїхати від програми, мають право брати участь в ній.

Для поліпшення здатності ДСЗ впоратися з великою кількістю тих, хто потребує її послуг, буде важливо перетворити існуючу систему реєстрації, у рамках якої вже збираються дані про шукачів роботи, на більш функціональну систему, яка визначатиме профілі пошуку, аби ті, хто потребують послуг ДСЗ, належним чином «сортувалися» за допомогою вже зібраних даних ще до моменту їх віднесення до певного комплексу послуг. Як вже зазначалося, в основі цієї системи лежать дані, що наразі вже збираються, і треба буде лише переформатувати процес, аби була змога краще використовувати зібрану інформацію для визначення найкращого зіставлення з точки зору працевлаштування кожної особи.

Якщо реформування системи реєстрації не є здійсненим в найближчому майбутньому, його слід реалізувати у відрізок коротко-середньострокової перспективи, аби ДСЗ могла і надалі розширювати охоплення бенефіціарів, збільшувати кількість осіб, що шукають активної роботи, та зменшувати кількість тих, хто отримує соціальну допомогу.

Для заохочення роботодавців до найму на тимчасові роботи працівників із системи ДСЗ ми рекомендуємо розширити виключення з оподаткування на сферу соціального захисту. Такі виключення з оподаткування могли б бути дійсними при наймі щонайменше на 2 тижні для усіх робітників, переміщених осіб, а також тих, хто потребує послуг ДСЗ, у приймаючій громаді. Однак, як ми з'ясували у рамках консультацій із Державною службою зайнятості, є місцевості, де роботодавці не повною мірою реагують на стимули з виключення з оподаткування у контексті залучення внутрішньо переміщених осіб або непрацюючих робітників до тимчасових робіт. Це містить у собі потенційний ризик з точки зору збільшення зайнятості внутрішньо переміщених та інших осіб у місцевостях, які стикаються з посиленням тиску з боку ринку праці. На такий ризик можна відповісти через надання додаткових стимулів роботодавцям у місцевостях, де внутрішньо переміщені особи представлені якнайширше, а можливості ринку праці є обмеженими. Додатковими стимулами можуть бути часткове відшкодування зарплати робітників, що опинилися в найбільш уразливих ситуаціях (відсоток компенсації слід визначати на основі різних вхідних даних); до таких робітників можуть належати внутрішньо переміщені особи, новачки на ринку праці та особи із тривалим стажем безробіття у приймаючих громадах. З огляду на потенційно можливий фінансовий тягар цього аспекту програми, критично важливим буде запровадження чітких критеріїв правових умов участі в ній: правомочними для участі у цій ініціативі мають бути уразливі особи з конкретних місцевостей. Також бути значущим окреслення чітких критеріїв щодо часу завершення терміну дії такої програми стимулювання, пов'язаного із зарплатами, аби було цілком зрозуміло, що це є заходом у відповідь на кризу, і не слід очікувати його присутності упродовж багатьох років.

Якщо говорити про механізм організації громадських робіт, то ціль полягає у тому, щоб перетворити його на активний інструмент реагування на кризу, який може допомогти працездатному населенню із засобами до існування (забезпеченням доходу) і, водночас, поліпшити суспільні блага та збільшити пристосованість населення до умов ринку праці. Програма також забезпечить наявність можливостей для навчання поза межами кваліфікації, здобутої на робочому місці, аби підготувати до можливого працевлаштування на тривалий період, самозайнятості або подальшого навчання та/або тренінгу. Наприклад, молодим людям, що працевлаштовані як робітники ручної праці у рамках працевісного проекту дорожнього будівництва, можна пропонувати навчання зі здобуттям таких будівельних навичок, як укладка цегли, яка з високою ймовірністю буде користуватися попитом у регіоні Донбасу на етапі його відбудови. Наприкінці навчання може видаватися акредитований сертифікат певної форми, який може використовуватись для пошуку місць довготривалої зайнятості в іншій місцевості.

Зважаючи на те, що українці загалом та багато внутрішньо переміщених осіб зокрема мають відносно високий рівень освіти, буде важливо пропонувати види громадських робіт, що охоплюють усі рівні кваліфікації. Фактично, поточна програма не була привабливою для багато кваліфікованих або напівкваліфікованих робітників, оскільки усе зводилось здебільшого до роботи, яка вимагає низької кваліфікації. Отже, важливо буде використати досвід розвинутих країн, що реалізовували аналогічні програми у часи кризи. У таблиці А.4 додатку наводиться перелік пропонуванних видів громадських робіт, що задовільняють вимоги щодо створення суспільного блага і, водночас, забезпечують ширше коло

можливостей для зайнятості на громадських роботах більшої кількості осіб (потенційне розширення охоплення). За допомогою інструментів сортування шукачі роботи будуть розподілятися за видами діяльності відповідно до професійного досвіду та освіти. Система також може допомагати центрам зайнятості на місцях у визначенні пріоритетів щодо груп, які якнайбільше потребують допомоги. З огляду на те, що за планування проектів із залученням громадських робіт відповідають місцеві органи влади, а процес підготовки вимагає розробки детального плану заходів, буде важливим враховувати (з точки зору часу підготовки та витрат) проведення навчання з розбудови організаційних спроможностей серед представників місцевих органів влади, аби розбудувати їхню спроможність та уможливити розширення спектру їхньої діяльності. Цією частиною процесу необхідно буде займатися у найближчому майбутньому, аби забезпечити узгодженість переліку видів діяльності із різними рівнями кваліфікації та досвіду у відповідних осіб.

Важливим буде врахувати заходи, націлені на працездатних жінок. Це є особливо значущим, адже велика кількість внутрішньо переміщених осіб, що реєструються у якості незайнятих, є жінками. До програми з громадських робіт можна включити такі заходи, як догляд за дитиною у денний час, або ж можна обговорити поширення послуг із піклування про дитину на нову місцевість, аби працюючі матері змогли отримати доступ до них.

Зрештою, ДСЗ повинна не лише сприяти доступу до інформації про ринок праці на теренах усієї країни для усіх шукачів роботи, але й стимулювати людей, особливо внутрішньо переміщених осіб, пересуватися на ті ринки праці, де попит на робочу силу є більшим, через надання фінансової допомоги задля активної мобільності. У цілях сприяння мобільності в бік ринків праці, що є більш прийнятними для внутрішньо переміщених осіб, (з огляду на фінансові витрати на реалізацію такого стимулу, цю частину програми можна буде пропонувати лише внутрішньо переміщеним особам і тим, хто вже тривалий час є безробітним) слід розглянути фінансове стимулювання переселення. Такі заходи фінансової підтримки здебільшого матимуть на меті уникнення появи кластерів незайнятих осіб у тих місцевостях, де можливості для працевлаштування є обмеженими. Це можна робити через ваучери на оплату переїзду, які, таким чином, будуть реалізовувати фінансові стимули для тих, хто хоче і може переселитися на територію, де є можливості для працевлаштування на більш тривалий період. Це також можна поєднувати і узгоджувати із можливостями для навчання у новій місцевості, аби громадяни мали більше можливостей ознайомитися із умовами і потребами на місцевому ринку праці.

Деякі з напрямів діяльності, включених до цих рекомендацій, як-от субсидування тимчасової зайнятості, є тимчасовими заходами, спрямованими на те, щоб допомогти людям одержати доступ до доходу у кризовий період. Вони мають таку позитивну рису, як надання можливості тим, хто найбільшою мірою зазнав впливу кризи, бути економічно активними, заробляти і одержувати дохід, а також накопичувати досвід роботи на нових ринках праці. Недоліком є те, що вони не обов'язково стануть шляхом до постійної зайнятості або довготермінової інтеграції на ринку праці. Це твердження також є справедливим для робочих місць у рамках громадських робіт. Вони є найбільш корисними з точки зору надання грошових коштів найбільш уразливим особам і тим, хто вже довгий час є безробітним, із одночасним сприянням побудові (чи відбудові) пошкодженої інфраструктури та власності. Разом з тим, вони характеризуються часовими обмеженнями та не можуть пропонуватися одним і тим же особам упродовж багатьох років поспіль. З огляду на ці міркування, у рамках короткострокового підходу наголос робиться на інвестиціях у напрями діяльності, які тягнуть за собою більш довготривалий вплив, як-от поліпшення збору даних, ваучери на оплату переїзду та перепідготовки кадрів, а також

у заходи, націлені на підвищення ефективності надання державних послуг.

Оцінка витрат на реалізацію запропонованих короткострокових рекомендацій:

Вартість реалізації напрямів діяльності, запропонованих у рамках попереднього розділу, згідно з оцінками, становитиме від 40 до 60 млн дол. США. Було розроблено три сценарії розвитку подій; головна відмінність між ними полягає у кількості осіб, яким будуть пропонуватися відповідні послуги. За першим, другим і третім сценарієм вартість складає 40, 50 та 60 млн дол. США, відповідно. Є також й інші чинники, що матимуть вплив на фактичну вартість реалізації субкомпоненту зайнятості, а саме: 1) інтенсивність заходів з точки зору кількості послуг, що будуть надаватися, а також тривалості того періоду, протягом якого будуть сплачуватися пільги; 2) кількість населених пунктів, в яких буде

Таблиця 18. Оціночні витрати за трьома основними сценаріями

Номер завдання	Завдання	Оціночні витрати		
		Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3
I	Подолання юридичних та інформаційних бар'єрів з метою надання підтримки тим, хто шукає роботу	1,280,000	1,600,000	1,920,000
II	Краща узгодженість між працівниками і новими ринками праці задля збільшення кількості можливих варіантів щодо (повторного) працевлаштування	1,920,000	2,400,000	2,880,000
III	Розширення можливостей для отримання доходу через громадські і тимчасові роботи, а також сприяння доступу до мікрокредитування та грантів	30,000,000	37,500,000	45,000,000
IV	Надання можливостей для здійснення інвестицій у людський капітал задля посилення можливостей щодо працевлаштування	3,200,000	4,000,000	4,800,000
V	Пропонування інтеграції та психологічного консультування, а також можливостей для мобільності	400,000	500,000	600,000
VI	Посилення спроможності Державної служби зайнятості керувати Програмою реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування та виконувати нові функції	3,200,000	4,000,000	4,800,000
	Оціночна сума у дол. США	40,000,000	50,000,000	60,000,000
	Кількість осіб	1.4 млн	1.8 млн	1.6 млн

Джерело: розрахунки співробітників Світового банку

пропонуватися програма; 3) суми, що будуть спрямовуватися на кожну пільгу, (наприклад, на ваучери на оплату переїзду, ваучери на навчання, підтримку зарплат, підтримувані типи громадських робіт); та 4) обсяг ресурсів, що будуть витратитися на навчання з розбудови спроможності місцевих органів влади і співробітників Державної служби зайнятості. У таблиці 18 представлена оціночна вартість за трьома основними сценаріями. За першим сценарієм припускається, що допомога надаватиметься 1,4 млн шукачів роботи; за другим сценарієм робиться припущення про 1,6 млн осіб; за третім сценарієм передбачається 1,8 млн шукачів роботи. У рамках всіх без винятку сценаріїв передбачається охоплення внутрішньо переміщених осіб та шукачів роботи з місцевих громад.

Аби оцінити кількість осіб, що можуть скористатися реалізацією кожного зі сценаріїв, ми використали підхід на основі трьох кроків. По-перше, була підсумована кількість безробітних у зоні, що зазнає впливу конфлікту, на дотичних територіях, у Київській області та в місті Києві до початку конфлікту. Як очікується, за послугами до Державної служби зайнятості звернеться 60 відсотків шукачів роботи, які раніше не були зайняті. Така оцінка використання послуг перевищує фактичні показники, з якими останнім часом стикається ДСЗ. Проте оскільки конфлікт продовжується, а економіка і надалі занепадає, з поліпшенням послуг можна очікувати на звернення за ними більшої кількості громадян. Рівень використання послуг на рівні 60% від загальної кількості безробітних у вищезазначених регіонах означає 366 000 осіб.

По-друге, згідно з оцінками, наведеними у попередньому розділі цього документу, вважається, що приблизно 1,6 млн раніше незайнятих осіб з регіону Донбасу стикаються із ризиком втрати роботи та безробіття. За першим сценарієм робиться припущення, що 30% від загальної кількості цих осіб звернуться за послугами до державних центрів зайнятості. За другим і третім сценаріями передбачається 40% та 50%, відповідно.

І по-третє, з огляду на умови ринку праці, що погіршуються у країні загалом, та силу тиску, який внутрішньо переміщені особи можуть спричиняти у приймаючих громадах, ймовірно, деякі сегменти приймаючого населення (новачки на ринку праці та менш досвідчені особи, низькокваліфіковані робітники, робітники старшого віку, а також жінки з малими дітьми) стануть більш уразливими з точки зору втрати роботи. Відповідно, ми припускаємо, що із безробіттям стикнуться та звертатимуться за послугами 10% від раніше зайнятого населення; ми додаємо цю цифру до загального числа потенційних внутрішньо переміщених осіб та безробітних і, таким чином, отримуємо загальну кількість число тих, хто може шукати роботу або стати учасником Програми реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування.

На завершення зауважимо, що не всі ті, хто звертатиметься за послугами ДСЗ, та не всі учасники Програми реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування вимагатимуть однакової інтенсивності зусиль, що докладаються. Наприклад, деякі шукачі роботи, яким легше працевлаштуватися, можуть потребувати лише мінімального набору послуг, як-от навчання та доступу до пошуку вакансій, чи-то ваучеру на оплату переїзду. З іншого боку, особа, яка вже тривалий час є безробітною, може потребувати ширшого кола послуг. Задля підвищення ймовірності успіху кожного, хто звертається за відповідними послугами, внутрішньо переміщених осіб та представників приймаючої громади, а також для забезпечення фінансової життєздатності програми, буде використовуватися механізм сортування. Це забезпечить надання кожній особі належного набору послуг.

Виробничі потужності та засоби існування

Завдання: підтримка розвитку виробничих потужностей та надання допомоги цільовим групам у задоволенні їх нагальних потреб за допомогою програм забезпечення засобів існування. У цьому контексті «засоби існування» передбачають поліпшення добробуту тих, хто зазнав негативного впливу кризи, через надання їм можливостей брати участь у виробничо-економічній діяльності. Ця діяльність вирішуватиме їхні нагальні потреби та уможливить більш сталі рішення.

Основні потреби:

В результаті конфлікту зарплати більше не сплачуються, і багато людей не можуть знайти стабільні робочі місця. Конкретний основний наслідок даної ситуації полягає в тому, що дуже значна кількість осіб не мають прожиткового мінімуму як серед внутрішньо переміщених осіб, так і серед місцевого населення. Хоча наявні дані не дозволяють назвати їх конкретну кількість, очевидно, що вона є великою і дедалі зростає.

Крім того, погіршення економіки вплинуло на всі верстви населення і мало безпосередній вплив на різні аспекти засобів існування, включно з доступом до питної води, продуктів харчування, кормів для худоби, базових послуг (як-от медицина і освіта), житла та інші основні потреби. Оскільки безробіття в регіонах значно зросло, надзвичайно важко знайти будь-яку роботу, набагато менше тих, хто отримують роботу на повний робочий день, із попереднім рівнем винагороди, відповідним професійному досвіду і досвіду роботи багатьох, хто шукають роботу, адже надлишок робочої сили спричинив зниження заробітної плати та структура наявних робочих місць за їх типами змістилася у бік позицій з нижчим рівнем оплати.

Рішення:

- Навчання навичкам діяльності, що приносить дохід, включно з бізнесом за межами фермерства, та підтримка мікро- і колективного бізнесу, включно зі сприянням створенню споживчих кооперативів та об'єднань з надання послуг, сільських кредитних спілок тощо.
- Розвиток або створення мереж послуг з розширення діяльності на селі, завдяки яким виграють як ВПО, що перемістилися у сільську місцевість, так і місцеві сільські мешканці, для надання широкого кола дорадчих та навчальних послуг для надання підтримки людям під час відкриття або ведення мікро- або малого бізнесу через уможливлення використання ними широкого кола ринкових можливостей. Згідно з даними опитування, проведеного у рамках проекту ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», у сільській місцевості Костянтинівського району Донецької області, прибудинкове господарство є єдиним засобом існування для 50% місцевих мешканців. Сільському населенню бракує навичок, ресурсів та фінансів для оптимізації сільськогосподарського виробництва⁴⁰. Базове навчання з ділових

---

⁴⁰ Крім термінових потреб у кормах, насінні та добривах вартістю близько 13,4 млн дол. США, що включені у Гуманітарному плані реагування щодо східної України (УКГП Україна, січень 2015), потреби у відновленні Донбасу упродовж 24 місяців, що не були оцінені, становлять: сільськогосподарське обладнання, агропродукція для ВПО, саджанці фруктових дерев, покращені технології для великих фермерських господарств, доступ до страхування, ініціатив щодо зменшення ризику катастрофічних явищ (Звіт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН та Міністерства аграрної політики України, с 80).

навичок та фінансової грамотності, підтримуване доступом до мікрокредитів, було б особливо цінним для жінок та менш освічених громадян, а також для усього сільського населення загалом.

- З огляду на зростаючу кількість дітей, осіб старшого віку та людей з особливими потребами в областях, що зазнали відповідного впливу, можливістю для заробітку може бути надання послуг догляду за дітьми, піклування про осіб старшого покоління, надання медичної допомоги, освіти та психологічної допомоги.
- Там, де це тільки можливо, слід інтегрувати у процес відбудови та встановлення миру осіб старшого віку. Це допоможе їм впоратися із психологічною травмою, спричиненою конфліктом, та послабити тиск на служби соціального захисту. Так, у Донецькій області спостерігалися випадки того, що жінки старшого віку реєстрували внутрішньо переміщених осіб, видавали їм пакети гуманітарної допомоги тощо навіть на засадах волонтерства. На пенсіонерів припадає більше 26% населення України, але це одна з найбільш «забутих» груп населення. Потрібні спеціальні програми надання допомоги для осіб старшого віку (включно з внутрішньо переміщеними особами).
- Сприяння створенню доданої вартості в сільському господарстві через забезпечення малої та середньої переробки, удосконалення ланцюгів постачання, маркетинг і продажі. Новий сервісний центр АПК у Луганській області (на базі Луганського національного аграрного університету) може надавати консалтингові послуги для підприємств, пов'язаних із сільським господарством, щоб максимізувати їхні шанси на успіх у складних умовах, одночасно стимулюючи зростання.
- Забезпечити навчання з психологічної реабілітації та навичок самостійності, щоб відновити (соціальну) стійкість окремих громадян і громад. Оскільки все перевернулося «з ніг на голову», багато хто вважає, що їхні життя зруйновані, а мешканці приймаючих міст також стикаються з невизначеністю і страхом за своє майбутнє. Такий умонастрій є руйнівним і може зірвати відновлення миру. У рамках серії семінарів внутрішньо переміщені особи зможуть змінити спосіб мислення, що допоможе кожному розвинути навички, необхідні для збереження позитивного ставлення і ведення продуктивного життя в дуже важких умовах. Можливість проходження навчання та розвитку навичок має бути доступною для всіх людей, незалежно від віку та гендеру. Таким досвідом є фінансоване Німеччиною місце розселення 544 внутрішньо переміщених осіб в Запорізькій області.

Економічне планування на місцевому рівні

Завдання:

Завдання полягає у тому, щоб допомогти мобілізувати місцеві ресурси задля продуктивної та інклюзивної відбудови через розробку і реалізацію ініціатив місцевого самоврядування, які можуть задовольнити нагальні потреби громад із використанням наявних місцевих ресурсів та завдяки удосконаленим процесам планування місцевого розвитку.

Основні потреби:

Здатність Уряду України вирішувати питання місцевого самоврядування у регіонах, що розглядаються, і підтримувати швидко появу більш ефективних і підзвітних державних установ є необхідною умовою для досягнення міцного миру. Голоси всіх громадян повинні бути представлені в процесі прийняття рішень. Інклюзивний процес планування із залученням усіх зацікавлених груп ефективно, гнучко, раціонально та швидко

враховуватиме життєво важливі потреби на територіях, що зазнали впливу конфлікту.

Учасники процесу консультування засвідчили наявність низки перешкод і проблем в цьому відношенні⁴¹. Групам спільнот і НУО потрібна більша досвідченість у роботі з органами влади (наприклад, надання запитів щодо розкриття інформації, адвокації, зв'язки з громадськістю), тоді як місцеві органи влади мають бути краще підготовленими для керівництва інтенсивними і комплексними ініціативами з планування. На даний час, усім не вистачає необхідних знань і навичок, зокрема щодо державно-приватного партнерства, стратегічного і поточного планування, підходів на основі реалізації проектів тощо.

Важливо забезпечити, щоб більша кількість жінок брала безпосередню участь в управлінні бюджетом і економічному плануванні на рівні районної, міської та сільської адміністрації. Рекомендується, щоб місцеві НУО жінок посіли чільне місце у процесі економічного планування, оскільки їх діяльність, як правило, не стосується економічних питань.

Органам місцевої влади необхідно більше повноважень задля забезпечення більш ефективного управління бюджетними ресурсами і кращого реагування на соціально-економічні потреби. Наприклад, є анекдотичні свідчення про ефективний розподіл коштів місцевого бюджету у відповідь на проблеми напливу внутрішньо переміщених осіб. Однак через відсутність відповідних юридичних норм з питань управління фінансовими ресурсами та відсутність делегування повноважень з ухвалення відповідних рішень на місцях, місцеві органи влади брали на себе ініціативу із допомоги внутрішньо переміщеним особам на власний ризик.

Наплив внутрішньо переміщених осіб до областей, що розглядаються, посилив тиск на систему надання соціальних послуг, робоче навантаження на державних службовців, задіяних у медицині та соціальній сфері, освіті, центрах зайнятості тощо (зазвичай на цих посадах переважають жінки) та, відповідно, розподіл місцевих бюджетів. Цю проблему слід вирішувати шляхом застосування принципів гендерного бюджетування на рівнях держави, області та району, аби кращим чином реагувати на потреби різних груп населення.

Рішення:

Короткострокове рішення передбачає запровадження ефективних та демократичних форм, методів та принципів у процесі планування у спільнотах та адміністративних одиницях регіонів, що розглядаються. Усе це забезпечить впровадження конкретних, дієвих заходів, спрямованих на вирішення широкого спектра найважливіших потреб у місцевості, що зазнала впливу конфлікту. Такий підхід до цих процесів також буде корисним для України загалом.

- Розвиток спроможності місцевих органів влади, НУО та інших зацікавлених сторін щодо застосування на практиці сучасних методів та інструментів економічного планування.
- Створення механізму надання малих грантів, щоб (а) допомоги розпочати заходи з вирішення пріоритетних задач за погодженням із громадою, і, що дуже важливо, (б) затвердити цей процес і підтримувати роботу групи з питань місцевого планування.

---

41 Анна Матвєєва «Відновлення миру і примирення в Донбасі: відображення ролі та потреб громадянського суспільства» (проект), ПРООН в Україні, Київ, жовтень 2014 року.

- Визначення «економічних одиниць»: економічна активність рідко співпадає з адміністративними кордонами. В Україні економічні зони часто перетинають межі районів, незважаючи на те, що вони навряд чи або майже не відповідають питанням обласного рівня.
- Навчений персонал місцевих адміністрацій сформує робочу групу для кожного економічної одиниці, ці групи проведуть громаду через процес стратегічного планування. Робоча група встановить місію, визначить потреби в інформації, встановить пріоритети і виробить життєздатний і затверджений план місцевого економічного відновлення. Додаткові грантові кошти будуть отримання на узгоджений пріоритет, який буде спрямовуватись на реалізацію ініціативи, запланованої громадою.
- Запровадження на рівні області та району планування та бюджетування з урахуванням гендерних аспектів; проведення аналізу публічних видатків з урахуванням гендерних аспектів на рівні області та району, проведення навчання з питань бюджетування з урахуванням гендерних аспектів (концепції, аналіз та впровадження) для органів місцевої влади та активістів громадянського суспільства.

Приватний сектор та МСП

Завдання:

Створення середовища, яке сприяє розвитку бізнесу, для забезпечення доходів, утворення робочих місць, заснування нової справи та зростання існуючого бізнесу.

Ключові потреби:

Надходження зовнішніх інвестицій в райони, що зазнали впливу конфлікту, та у дотичній області є дуже мало ймовірним, а державні ресурси для інвестицій характеризуються відсутністю або обмеженістю. Приватні підприємства стикаються з серйозними перешкодами в несприятливому бізнес-середовищі в Україні, а сегмент тіншової економіки все ще залишається великим. Структуру підприємств можна відбудувати з покращенням та удосконаленням, зокрема, шляхом сприяння галузевій диверсифікації та появі більшої кількості малих і середніх підприємств та індивідуальних підприємців.

Розвиток бізнес-середовища означає розвиток малих і середніх підприємств

“Державні та місцеві органи влади мають розробити ефективну політику та інструменти для підтримки малих і середніх підприємств у регіоні. Ці типи компаній легше переорієнтувати на новий бізнес, тому можна краще диверсифікувати ризики.”

~Банкір з Краматорська

Рішення:

Надати додатковий стимул місцевим підприємствам. У запропонованому на найближчу перспективу рішенні визнається, що зовнішні інвестиції на територіях, що зазнали впливу конфлікту, мало ймовірні, тому відновлення економіки має проводитися підприємствами, які вже існують в області. Щодо довгострокового зростання, така стратегія продовжується в стратегії динамічного економічного розвитку на місцевому рівні, що має на меті зростання економіки в цілому.

- Впровадження цілеспрямованої і гнучкої стратегії відновлення для підтримки наявних

підприємств в постраждалих від конфлікту районах. Підприємства, які вже мають справу з ризиком і швидко реагують на зміну умов, є єдиними ймовірними механізмами відновлення і зростання; ці підприємства збережуться і створять величезні можливості для продуктивної зайнятості в районах конфлікту на довгі роки. Їм слід надати адресну підтримку, яка відповідатиме їхнім потребам у ланцюгу постачання, матеріально-технічному забезпеченні, інфраструктурі, людському капіталі, доступі до ринків, а також широкому спектрі подібних оперативних проблем.

- Прийняття надзвичайної системи, яка передбачає сприятливий податковий режим і додаткове пом'якшення регуляторних вимог. Це життєво важливо для ефективної діяльності МСП в майже хаотичному комерційному середовищі постраждалих від конфлікту районах Донецької та Луганської областей і суміжних областей. Необхідно застосувати часткову відміну нормативних актів, залежно від потреб бізнесу, життєвого циклу компаній разом із сприятливим законодавством, щоб місцеві органи влади були в змозі належно запровадити зміни. Положення про «закінчення строку дії» може завершити цей особливий період, коли конфлікт послабиться.
- Сприяння подальшій розбудові інфраструктури підтримки бізнесу з метою надання послуг з консультування та навчання для тих, хто започатковує та розвиває власну справу, із особливим акцентом на просуванні експорту, енергетичній ефективності, інноваціях та жінках у бізнесі. Слід розробити розмаїті позикові програми для заохочення до заснування нової справи та розвитку вже існуючого бізнесу.
- Використання цього періоду для збору та аналізу актуальних даних, що стануть інформаційною основою обговорень політики для більш широкого поліпшення сприятливого середовища для бізнесу.

Угода про асоціацію (УА) з Європейським Союзом може стати важливим якорем для реформ. Упровадження УА разом із Угодою про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі може принести Україні суттєві вигоди через сприяння розвитку, зокрема, сектору МСП. Шлях приєднання до ЄС вже мав такий же вплив на нових членів ЄС серед країн Центральної та Східної Європи, які скористалися з більших тісних зв'язків з Європейським Союзом для збільшення обсягу експорту, залучення прямих іноземних інвестицій та посилення конкурентоспроможності. Повноцінне набуття чинності зазначених угод із Європейським Союзом може створити аналогічні можливості для України щодо більш ефективної підтримки розвитку приватного сектору та малого і середнього бізнесу.

Фінансові послуги

Завдання:

Сприяння забезпеченню доступу до основних фінансових послуг, запровадження програм позик для МСП та підтримка у відкритті кооперативів із заощадження та кредитів у якості коруючого заходу для стабілізації ситуації із наданням фінансових послуг та підтримки розвитку МСП.

Потреби:

Банківський сектор на територіях, що зазнали впливу конфлікту, страждає від багатьох наслідків і структурних недоліків, подібно до всієї української банківської системи з великою кількістю неплатоспроможних банків, падінням депозитної бази і збільшенням обсягу поганих кредитів. Ці питання необхідно вирішити. Крім того, фізичне ушкодження,

територіальні загрози і послаблення верховенства закону завдали великої шкоди і економічній інфраструктурі, і готовності підприємців і банків ризикувати. За наявності безпекових ризиків розширення доступу до кредитів у районах, що були повернуті під контроль уряду, із використанням тільки ринкових сил виглядає малоімовірним; воно може потребувати креативних рішень за підтримки донорів. Особливо значення мають потреби в банківських послугах з боку нової ніші ринку ВПО і довгострокових витрат на відновлення та реконструкцію.

Рішення:

Проблеми в цьому секторі глибші і системніші, ніж в інших галузях, а отже рішення вимагатиме скоординованих дій на найвищому рівні. Це не той вид заходів, які можна реалізувати за допомогою окремих проектів, характерних для більшості зусиль у сфері розвитку, що фінансуються міжнародним коштом.

- Стабілізація фінансового сектору. Стабілізація фінансового сектору у районах, що знаходяться під контролем уряду, вимагає двох найважливіших чинників – подолання банківської кризи в Україні загалом та зниження сприйняття безпекових загроз. Підтримка з боку МФІ, як-от гарантії від Групи Світового банку або ЄБРР (використання грантів від двосторонніх донорів, які перекривають перші збитки для зниження ризиків), може допомогти стимулювати постконфліктне кредитування шляхом розподілу ризиків із банками, що працюють в постраждалих від конфлікту місцевостях.

Стратегія реалізації у перехідний період

Відновлення економіки залежить від надання основних соціальних, адміністративних і комунальних послуг; соціальної згуртованості та зміцнення миру і примирення на рівні громад; залучення всіх громадян до процесу прийняття рішень. Як впливає із цього документа, відновлення економіки і поліпшення життя людей, постраждалих від конфлікту, краще, швидше і більш стало досягається за допомогою адресних місцевих рішень, що складаються в єдине ціле. Підтримка розвитку місцевого самоврядування згадується у всьому документі і конкретно зазначається в багатьох запропонованих рішеннях.

Інституційні механізми, керівництво і спроможність до впровадження

Державний центр зайнятості та Міністерство економічного розвитку і торгівлі відіграли важливу роль у підготовці цього звіту разом із представниками органів влади Луганської та Донецької областей, які чітко засвідчили здатність реагувати. Загрозу становлять і масштаб кризи і поточні проблеми поступу країни. На додаток до конкретних рекомендацій щодо розбудови спроможності на основі пропонуваніх рішень, першорядне значення має значне поліпшення інституційних механізмів і управління щодо взаємовідносин держави з економікою та економічними суб'єктами, в тому числі за допомогою тимчасових нормативно-правових актів.

Розбудова спроможностей буде стосуватися здатності виконувати запропоновані заходи. Крім того, «проекти», запропоновані в цьому документі, будуть завершені так, як це заплановано. Водночас реальний успіх буде залежати тільки від керівництва. Влада взяла на себе зобов'язання здійснити зміни і готова до значної децентралізації, а також є відкритою для роботи на рівні регіонів. Така відкритість має спричинити узгодження, а згодом - реалізацію ефективного та результативного розподілу праці, що знайде своє відображення у розподілі фінансових повноважень і пропорційному фінансуванні.

ДОДАТОК 1. ДОДАТКОВА ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗАЙНЯТІСТЬ

Рисунок 1. Структура виробництва, гірничодобувної промисловості у регіоні, охопленому конфліктом, сусідніх регіонах та на решті території України (тис.), 2013 р.

Джерело: розрахунки співробітників Світового банку на основі даних дослідження робочої сили від 2013 р.

Таблиця 2. Характеристика зайнятості у бюджетній сфері та у фірмах приватного сектору у регіоні Донбасу (відсоток від загального числа у відповідній групі), 2013 р

Разом, усі	Державні підприємства та бюджетна сфера		Приватний сектор ^а	
	35.1%		48.2%	
	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
Сільське господарство, лісництво	0.3%	0.6%	3.9%	5.9%
Добувна промисловість та розробка кар'єрів	7.9%	38.2%	7.0%	18.0%
Обробна та виробнича промисловість	0.9%	1.4%	37.0%	41.1%
Електро-, газо- та паропостачання, а також кондиціонування повітря	2.8%	3.8%	3.6%	3.1%
Водопостачання, водовідведення та каналізація	2.9%	3.5%	0.6%	0.8%
Будівництво	0.5%	2.1%	3.3%	7.0%
Гуртова та роздрібна торгівля; автотранспорт	0.6%	0.0%	26.2%	10.1%
Транспортування, зберігання, поштовий зв'язок	9.9%	15.0%	2.1%	5.5%
Тимчасове проживання та розміщення	0.3%	0.1%	3.4%	1.4%
Інформація та телекомунікації	0.2%	1.0%	1.4%	1.2%
Фінансові і страхові послуги	0.8%	0.1%	2.9%	1.1%
Операції із нерухомим майном	0.9%	1.1%	1.0%	0.4%
Професійна діяльність у сфері науки та технологій	1.5%	1.3%	1.8%	1.4%
Діяльність у сфері адміністрування	1.4%	1.7%	1.8%	1.5%
Державне управління та оборона	12.4%	14.2%	0.1%	0.1%
Освіта	31.3%	7.6%	0.4%	0.2%
Охорона здоров'я та соціальний захист	23.3%	7.4%	0.9%	0.2%
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2.0%	0.8%	0.3%	0.2%
Надання інших типів послуг	0.1%	0.0%	2.3%	0.7%

^а Згідно з визначенням, до приватного сектору належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з повною, частковою або додатковою відповідальністю; асоціації, корпорації, концерни, консорціуми, колективні підприємства та приватні, орендні, сімейні підприємства, приватні компанії (установи, заклади), ферми, зареєстровані як юридичні особи. Із нього виключаються інші види діяльності у приватному секторі, як-от ті, що є суб'єктами підприємницької діяльності з або без реєстрації своєї діяльності у якості фізичних осіб-підприємців, або найняті на роботу у приватних домогосподарствах, чи найняті на роботу на фізичних осіб чи підприємств. Також виключаються самозайнятість у сільському господарстві та зайнятість у міжнародних та неурядових організаціях.

Джерело: розрахунки співробітників Світового банку на основі даних дослідження робочої сили від 2013 р.

Рисунок 4. Частка робітників у Донбасі за розміром компаній та сектором економіки, 2013 р.

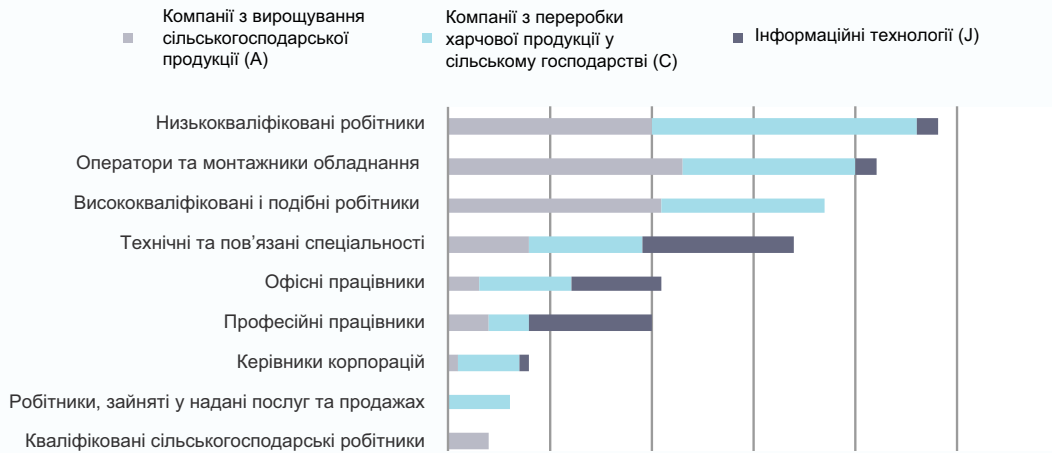
Джерело: розрахунки співробітників Світового банку на основі даних дослідження робочої сили від 2013 р.

Рисунок 5. Частка компаній (у 3 галузях), розташованих у Києві та Київській області, які робили спроби винайняти працівників будь-якої із цих професій у 2013-14 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних опитування роботодавців, проведеного Світовим банком за методологією STEP у 2014 році

Рисунок 7. Частка компаній (з 3 галузей економіки), розташованих у трьох областях поруч із Донбасом, які робили спроби винайняти працівників будь-якої із цих професій у 2013-14 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних опитування роботодавців, проведеного Світовим банком за методологією STEP у 2014 році

Рисунок 12. Кількість осіб (тис.), зайнятих підприємницькою діяльністю у Донбасі у 2013 році

Джерело: розрахунки співробітників Світового банку на основі даних дослідження робочої сили від 2013 р

Компонент 2. Таблиця стратегічних результатів

СТРАТЕГІЧНА МЕТА 2: СПРИЯННЯ ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННЮ

Сектор: працевлаштування							
ПРИОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета 1: подолання правових та інформаційних бар'єрів для підтримки осіб, які шукають роботу							
Юридичні обмеження: юридичні документи для роботи, припинення підприємницької діяльності, перевірка існуючих кваліфікацій	Кількість людей, що мають юридичні проблеми, які обмежують їх можливість щодо працевлаштування або відкриття бізнесу	Кількість вирішених випадків Кількість людей здатних працювати	50%	80%	100%	Державні центри зайнятості	
Збір даних про зайнятість для кращого розуміння навичок і потреб ВПО та місцевих громад	Оцінка поточних даних;	Огляд завершений Дані проаналізовані Уроки впроваджені у практичну діяльність	50%	70%	100%	Державні центри зайнятості	
Збір інформації про вакантні робочі місця на місцевому та національному рівні для полегшення пошуку роботи. Крім того, вдосконалення механізму пошуку роботи шляхом зміцнення служб зайнятості з метою пропонування індивідуальних послуг ВПО та особам, які шукають роботу у приймаючих громадах	Кількість розміщених повідомлень про поточні вакансії; Кількість розміщених повідомлень про вакансії для осіб з низьким, середнім та високим рівнем кваліфікації; Кількість існуючих кандидатів на посади, які відповідають необхідним вимогам; Поточний рівень задоволеності механізмом пошуку роботи	Кількість розміщених повідомлень про вакансії Різноманітність (за рівнями кваліфікації) розміщених вакансій Кількість осіб, які знайшли прийнятну роботу для продовження діяльності Задоволеність механізмом пошуку роботи	50%	70%	90%	100%	Державні центри зайнятості

Мета 2: поліпшення відповідності працівників вимогам нових ринків праці з метою збільшення кількості варіантів працевлаштування						
Послуги щодо кращої відповідності працівників потребам ринку праці та інші послуги	Кількість ВПО та заяв	Кількість задоволених заяв	20%	40%	60%	100%
	Кількість ВПО та заяв	Кількість задоволених заяв	50%	100%		
Підтримка мобільності осіб, які шукають роботу, шляхом надання фінансових стимулів та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення працевлаштування, навіть якщо йдеться про переїзд до інших регіонів країни	Кількість заяв від тривало безробітних	Кількість задоволених заяв від тривало безробітних	20%	40%	60%	100%
Мета 3: збільшення можливостей отримання доходів за рахунок державних і тимчасових робіт						
Створення тимчасових робочих місць за допомогою тимчасових робіт, в тому числі: а) часткова підтримка заробітної плати, та б) соціальні пільги	Кількість роботодавців, які звертаються до Державної служби з надзвичайних ситуацій в пошуку працівників	Кількість роботодавців, які звертаються до Державної служби з надзвичайних ситуацій в пошуку працівників	40%	60%	80%	100%
	Кількість тижнів зайнятості	Кількість тижнів зайнятості				
Громадські роботи (або «гроші в обмін на працю») охоплюють діяльність, яка допомагає людям отримати доступ до грошових коштів в короткостроковій перспективі, в тому	Кількість місцевих органів самоврядування, які започаткували ГР;	Кількість місцевих органів самоврядування, які започаткували ГР	40%	60%	80%	100%
	Кількість тижнів зайнятості; Кількість людей, які мають низьку кваліфікацію, готових і здатних до роботи і активно шукають роботу	Кількість тижнів зайнятості; Кількість осіб, які виконують				
						Державні центри зайнятості

числі: а) ручну працю (більш трудомістку) та б) діяльність, пов'язану зі спеціалізованими знаннями та навичками (менш трудомістку)	Кількість людей, які мають середній рівень кваліфікації, готових і здатних до роботи і активно шукають роботу	громадські роботи Кількість осіб, які мають середній та високий рівень кваліфікації і виконують громадські роботи								
Мета: інвестиції в можливість поліпшення людського капіталу з метою підвищення рівня зайнятості										
Програми передпідготовки з приведення навичок і знань у відповідність до потреб ринку праці, включаючи мову	Кількість пропонувананих на цей час курсів і тренінгів Кількість безробітних, які бажають брати участь в тренінгах	Кількість пропонувананих курсів і тренінгів Кількість безробітних, які пройшли навчання Кількість учасників навчання, які отримали роботу	40%	80%	90%	100%	Державні центри зайнятості та Міністерство освіти			
Поновлення навчання для людей, які бажають поновити навчання	Кількість людей, які припинили свою освіту через конфлікт	Кількість людей, які поновили своє навчання	50%	80%	100%	100%	Міністерство освіти			
Професійна підготовка на робочому місці, пов'язана з громадськими та тимчасовими роботами		Кількість пропонувананих практичних тренінгів Кількість учасників громадських та тимчасових робіт, які пройшли навчання	40%	60%	80%	100%	Державні центри зайнятості			
Мета: пропозиції щодо інтеграційного і психологічного консультування та варіантів мобільності										
Управління очікуваннями та психологічне консультування		Кількість ВПО, які користуються консультаційними послугами	50%	80%	100%	100%	Державні центри зайнятості та Міністерство охорони здоров'я			
Ваучери на переїзд для працевлаштування у більш прийнятних місцях, у тому числі за кордоном або повернення на Донбас	Кількість ВПО та заяв	Кількість задоволених заяв	50%	80%	100%	100%	Міністерство соціальної політики			

Мета: розбудова спроможності державних центрів зайнятості та органів місцевого самоврядування у сфері управління програмами реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування та нові функції										
Навчання у сфері розбудови спроможності для місцевих органів самоврядування з метою планування діяльності та управління ресурсами	Кількість запланованих поточних програм працевлаштування	Кількість запропонованих тренінгів	Кількість запланованих поточних програм працевлаштування	30%	60%	80%	100%	Державний центр зайнятості та донори		
Державному центру зайнятості забезпечити вирішення питань законодавства, розробку масштабної програми та залучення партнерів	Кількість зареєстрованих осіб, які шукають роботу	До законодавства внесено зміни	Надаються послуги особам, які шукають роботу	50%	70%	80%	100%			
Сектор: виробничий потенціал та джерела засобів до існування										
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)			ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)			ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)			Відповідаєльна установа
	6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців						
Мета 1: підтримка розробки і впровадження програм розвитку виробничого потенціалу										
Сприяння розвитку потенціалу шляхом надання послуг з навчання та консультацій з питань отримання доходів, створення і розвитку нових підприємств, придбання нових професійних навичок відповідно до потреб ринку праці	Окремі показники з офіційних статистичних даних та показники діяльності постачальників послуг з підтримки бізнесу у відповідних регіонах на дату офіційного започаткування програм	В кожному з п'яти відповідних регіонів розроблено і впроваджено принаймні одну програму	Кількість наданих тренінгів та консультативних курсів з питань бізнесу	40%	80%	90%	100%	Донорське агентство (агентства), яке надає фінансову допомогу, регіональні органи відповідних областей в якості основних бенефіціарів		
	Економічні показники окремих підприємств малого і середнього бізнесу	Кількість людей, що пройшли підготовку; кількість нових зареєстрованих підприємств								

Мета: підтримка джерел засобів до існування						
Розробка та підтримка впровадження програм джерел засобів до існування, спрямованих на сприяння започаткуванню та розвитку діяльності, пов'язаної з отриманням доходів, сільськогосподарських та фермерських підприємств в сільській місцевості, широке запровадження підходу до задоволення потреб розвитку громади з урахуванням її потреб, підтримку створення обслуговуючих кооперативів, сільських кредитних спілок, переробних потужностей, що забезпечують додану вартість, на місцевому рівні, просування місцевих брендів, ефективного маркетингу і продажів	Окремі показники з офіційної статистики і показники ефективності підприємств з надання послуг агробізнесу та інших постачальників послуг з підтримки бізнесу у відповідних регіонах на дату офіційного започаткування програм Статистика домогосподарств	40%	80%	90%	100%	Донорське агентство (агентства), яке надає фінансову допомогу, Міністерство регіонального розвитку, регіональні органи відповідних областей в якості основних бенефіціарів
Розроблено і впроваджено принаймні одну програму підтримки джерел засобів до існування в кожному з п'яти відповідних регіонів Кількість нових підприємств Кількість проектів розвитку, ініційованих та реалізованих місцевими громадами Вдосконалена статистика домогосподарств Кількість обслуговуючих кооперативів, сільських кредитних спілок та інших підприємств колективних форм власності						
Мета: розвиток послуг агробізнесу в сільських районах						
Покращення доступу сільського населення до консультативних, навчальних та інформаційних послуг для підтримки розвитку діяльності, пов'язаної з отриманням доходу, створенням та розвитку сільськогосподарських та фермерських підприємств	Кількість постачальників послуг агробізнесу у відповідних регіонах та їх корпоративна статистика за основними показниками діяльності на дату започаткування проекту	50%	75%	90%	100%	Донорське агентство, яке надає фінансову допомогу, сільськогосподарські університети у відповідних регіонах, Національна асоціація сільськогосподарських консультативних курси тощо) Кількість клієнтів Кількість позитивних відгуків за результатами опитувань стосовно рівня задоволеності клієнтів

Сектор: планування місцевого економічного розвитку							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: запровадження ефективного механізму економічного планування на місцевому рівні							
Розбудова спроможності потребує оцінки та надання відповідних навчальних курсів для органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших учасників практичного застосування сучасних методів та інструментів економічного планування	Нуль	Проведений Аналіз потреб в навчанні, визначені тренери, навчальні курси розроблені з урахуванням потреб учасників, визначені учасники і здійснені заходи з розбудови спроможності	50%	100%			Донорське агентство, яке надає фінансову допомогу, у партнерстві з Міністерством регіонального розвитку та обласними адміністраціями
Створення «робочих груп» з питань економічного планування на місцевому рівні з метою ознайомлення зацікавлених сторін з процесом економічного планування на місцевому рівні за допомогою українського консультанта для розробки плану заходів з відновлення	Нуль	Робочі групи з питань економічного планування на місцевому рівні створено в кожному місті і районах 5 відповідних областей	50%	100%			Обласні, міські та районні адміністрації
Створення фонду малих грантів для (а) підтримки початкових заходів щодо реалізації пріоритетних завдань за погодженням з громадою, і, що дуже важливо, (б) для перевірки процесу та підтримки роботи групи планування на місцевому рівні	Нуль	Фонд створено і введено в дію	100%				Донорське агентство, яке надає фінансову допомогу, у партнерстві з Міністерством регіонального розвитку

Сектор: приватний сектор та підприємства малого і середнього бізнесу							
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідаюча установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: стимулювання відновлення та розвитку приватного сектору							
Розробка і впровадження високо адресної і гнучкої стратегії відновлення та розробка відповідного плану дій для підтримки існуючих підприємств у відповідних регіонах У пов'язаному зі стратегію плані дій необхідно передбачити прийняття надзвичайної набору спеціальних податків для ТОВ і розглянути додаткові пільги, якщо для цього є відповідні підстави. Прийняти законодавство, яке дозволяє місцевим органам влади належним чином впроваджувати зміни. Можна передбачити спеціальне "застереження" для закінчення цього періоду з врегулюванням конфлікту	н/д	Стратегії і плани дій розроблені і прийняті в кожній відповідній області; Визначено інституційний потенціал, людські та фінансові ресурси. Здійснюється реалізація стратегії/ схвалено прогрес і для ознайомлення доступні фінансові звіти Існують звіти з моніторингу, оцінки та оцінки наслідків	50%	100%	100%	100%	Донорське агентство (агентства), яке надає фінансову допомогу, Міністерство економічного розвитку, обласні адміністрації, окремі банки, організації з підтримки бізнесу, широкі ділові кола
Сприяння подальшому розвитку інфраструктури підтримки підприємництва для надання консультативних та тренінгових послуг з питань фінансування створення і розвитку нових підприємств з особливим акцентом на стимулюванні експорту, енергоефективності, інноваціях та долученні жінок до бізнесу. Для заохочення заснування нових підприємств та розвитку вже створених повинні бути розроблені різні програми	Кількість постачальників бізнес-послуг у відповідних регіонах на дату започаткування проекту Кількість навчальних та консультативних послуг, наданих на дату започаткування проекту Кількість програм фінансування підприємств малого і середнього бізнесу на дату започаткування проекту Кількість позик, наданих підприємствам малого і середнього бізнесу на дату започаткування проекту	Кількість постачальників бізнес-послуг у відповідних регіонах Кількість наданих навчальних та консультативних послуг Кількість програм фінансування малого і середнього бізнесу Кількість позик, наданих підприємствам малого і середнього бізнесу	30%	60%	90%	100%	Донорське агентство (агентства), яке надає фінансову допомогу, Міністерство регіонального розвитку, обласні адміністрації, організації з підтримки бізнесу

Сектор: фінансові послуги s		ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)					Відповідальна установа
ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: розвиток небанківських фінансових послуг							
Залучення приватного капіталу шляхом випуску після завершення конфлікту «національних ощадних облігацій на цілі розвитку»: ці «національні ощадні облігації на цілі розвитку» розроблено за принципом облігацій військового займу Великобританії, американських «облігацій свободи» та французьких облігацій державної скарбниці. Метою їх випуску є залучення заощаджень українських компаній та громадян, що зберігаються «під матрацом», для реконструкції та розвитку шляхом залучення наявних заощаджень. У якості прикладу може розглядатися установа KfW, що стала потужним німецьким банком розвитку і який було започатковано за кошти, отримані в результаті реалізації американського Плану Маршалла.	Кількість ощадних кооперативів, кредитних спілок, страхових, лізингових компаній, фондів розвитку та інших організацій, що надають фінансові послуги у відповідних регіонах на дату започаткування програми	Кількість ощадних кооперативів, кредитних спілок, лізингових компаній, фондів розвитку та інших організацій, що надають фінансові послуги у відповідних регіонах Окремі показники діяльності установ, що надають фінансові послуги	10%	30%	100%	100%	Донорське агентство, яке надає фінансову допомогу, Міністерство економічного розвитку, Міністерство фінансів, Національний банк України, регіональні адміністрації
Мета: банківські позики для підприємств малого і середнього бізнесу та інші спеціальні програми позик							
Заохочення банківських установ до розробки кредитних програм для підприємств малого і середнього бізнесу, цільових довгострокових програм або програм з низькими процентними ставками за кредитом для задоволення соціальних потреб (освіта, індивідуальне будівництво, створення нових підприємств, споживчі кредити тощо); прінаймні, одна програма на всі п'ять областей	Кількість банків, що надають позики підприємствам малого і середнього бізнесу та спеціальних споживчих кредитів на дату започаткування програми Кількість пов'язаних позик, наданих на дату започаткування програми	Кількість банків, що надають позики підприємствам малого і середнього бізнесу та спеціальні споживчі кредити на дату започаткування програми Кількість пов'язаних позик, наданих на дату започаткування національну програму ощадних облігацій введено в дію	20%	60%	100%	100%	Донорське агентство, яке надає фінансову допомогу, Міністерство фінансів, НБУ, зацікавлені банки

КОМПОНЕНТ 3

СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ, РОЗБУДОВА МИРУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Огляд потреб

Відновлення соціальної стійкості, розбудова миру та громадської безпеки: структура загальних потреб	
	млн дол. США
Відновлення соціальної згуртованості та зміцнення стійкості	33.67
Покращення розуміння вразливості, ризиків та проблем соціальної згуртованості	2.55
Відновлення довіри та зміцнення соціальної згуртованості	19.68
Просування культури толерантності через діалог та участь громадян	11.44
Захист груп населення, постраждалих внаслідок конфлікту	20.46
Забезпечення доступу постраждалих внаслідок конфлікту груп населення до соціальної підтримки	5.76
Поліпшення доступу громадян до правосуддя	8.10
Надання юридичної допомоги	6.60
Психосоціальна підтримка постраждалих внаслідок конфлікту груп населення	28.40
Значне зміцнення потенціалу психосоціальної підтримки та охорони психічного здоров'я тих, хто страждає на психічні розлади і психологічні травми, включаючи посттравматичні стресові розлади (ПТСР)	28.40
Відновлення громадської безпеки	44.30
Відновлення безпеки на рівні громад (створення системи раннього попередження на базі громад та механізмів відстеження, знешкодження статичних мін та боєприпасів, що невибухнули)	23.88
Підготовка до роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР) ^a	20.42
Всього	126.839^b

a У випадку, якщо політичне врегулювання буде досягнуто протягом дворічного періоду, передбаченого в ОВРМ, необхідно буде розробити та ініціювати всебічний процес РДР. Це потребуватиме істотного перегляду калькуляції цих витрат, а також реалізації у рамках загального процесу реформи сектору безпеки.

b Ця сума не охоплює 329,4 млн дол. США, призначених для соціального захисту постраждалих від конфлікту громад (безумовні грошові трансфери на житло та допомогу по безробіттю), оцінка якої була здійснена у рамках компонента 1. Тим не менш, необхідно визнати важливість надання послуг соціального захисту, як найважливішого елемента відновлення соціальної згуртованості. Відновлення основних соціальних послуг та підтримка джерел засобів до існування не тільки відповідає основоположним потребам постраждалого внаслідок конфлікту населення, але також виконує важливу функцію пом'якшення конфлікту шляхом зменшення конкуренції за обмежені ресурси та сприяє ряду процесів миробудівництва, зокрема, діалогу та примиренню

1. ОГЛЯД

Компонент соціальної стійкості, відновлення миру та громадської безпеки Оцінки відновлення і розбудови миру (ОВРМ) охоплює питання, пов'язані з відновленням соціальної структури суспільства, яка є важливою основою для будь-якого ефективного і сталого процесу відновлення, включаючи підтримку на ранніх етапах відновлення постраждалого внаслідок конфлікту населення, в тому числі переміщених осіб, приймаючих та інших місцевих громад, волонтерів і колишніх учасників збройного протистояння, а також жертв конфлікту шляхом підтримки джерел засобів до існування, забезпечення захисту та сприяння примиренню, відновленню миру і доступу до правосуддя. Наскрізні питання гендерної рівності, прав людини і розбудови спроможності інтегровані в загальний аналіз загалом і відображені в рекомендаціях, що стосуються цього компонента зокрема.

Метою цього компонента є визначення основних наслідків кризи для постраждалих внаслідок конфлікту груп населення у контексті питань соціальної згуртованості, відновлення миру та громадської безпеки. У звіті викладені рекомендації щодо сприяння відновленню шляхом підтримки реінтеграції переміщеного населення та колишніх учасників збройного протистояння, зміцнення приймаючих громад, інвестицій у заходи з відновлення та зміцнення систем правосуддя і безпеки громадян.

Ці питання є фундаментальним аспектом сталої відбудови та відновлення миру – вони створюють основу для ефективної реалізації інших аспектів відновлення, зокрема, відновлення інфраструктури, соціальних послуг та активізації економічної діяльності. Особливе значення має аспект створення довіри та примирення: об'єднання різних груп для подолання розбіжностей і конфліктів шляхом налагодження діалогу. Це важкий і чутливий процес, але перші кроки мають бути зроблені негайно. Без примирення – між різними членами громади, між різними громадами та між громадянами і органами влади – досягнення міцного миру і відновлення малоімовірно.

В той час, як соціальна згуртованість продовжує послаблюватись і погіршення соціально-економічних умов спричиняє подальшу напруженість, важливо, щоб заходи, пов'язані з примиренням і зменшенням конфлікту почались якнайшвидше, незалежно від припинення або продовження збройного конфлікту. У той час як більш експліцитні заходи з відновлення миру, зокрема, великомасштабні процеси реінтеграції, вимагають закінчення відкритого конфлікту, подальше послаблення соціальної згуртованості вимагає негайних дій. Ефективні заходи реагування повинні охоплювати діяльність, пов'язану з вбудуванням аспектів соціальної згуртованості та примирення у практичні матеріальні зусилля, спрямовані на відновлення на місцевому рівні, в тому числі відновлення послуг та об'єктів громадської інфраструктури (як детально визначено в компоненті 1) та відновлення економіки, включаючи підтримку джерел засобів до існування та отримання доходів (як детально визначено в компоненті 2).

Географічне охоплення. Існує значне дублювання потреб різних груп, постраждалих внаслідок конфлікту (приймаючих/місцевих громад, осіб, які повертаються на постійні

місця проживання, ВПО, колишніх учасників збройного протистояння). Тому важливо забезпечити підтримку та сприяння конкретним місцевим ініціативам у рамках загальнонаціональної політики і реформ. Таким чином, хоча цей компонент в першу чергу спрямований на відновлення підконтрольних Уряду районів Донбасу та прилеглих областей, ефективність і сталість пропонуванних заходів зумовлюється необхідністю їх розробки та реалізації у ширших рамках реформи системи управління та діалогу в масштабах країни. Наприклад, деякі заходи, рекомендовані у цьому звіті, мають бути підтримані національною інформаційною кампанією і стратегічними заходами у галузі комунікаційної кампанії задля інформування щодо намірів і стратегій Уряду широким верствам населення, щоб надати право “голосу” громадам меншин і створити форум на низовому рівні та умови для діалогу на вищому рівні з критично важливих питань для майбутнього країни.

Часові рамки. Визнаючи, що планування переселення або повернення, інтеграції або реінтеграції та примирення є особливо складним завданням в умовах відсутності політичного врегулювання, рекомендовані напрями діяльності представлені у порядку пріоритетності найважливіших практичних заходів. Разом з тим, важливо визнати, що навіть там, де заходи неможливо розпочати негайно, їх планування і розробка має розпочатися якомога швидше, щоб забезпечити ефективну реалізацію, як тільки і коли це дозволять умови. Хоча на першу фазу оцінки відведено короткостроковий термін (24 місяці), значущість і сталість процесів примирення і відновлення миру вимагають довшого періоду реалізації. Таким чином, заходи, рекомендовані у цьому документі, є відправною точкою і потребують продовження і розширення після встановленого 24-місячного терміну, тобто діалог і заходи з примирення повинні бути ініційовані якнайшвидше, щоб запобігти подальшому послабленню соціальної згуртованості і створити основу для більш системних програм відновлення миру, коли це дозволять умови.

Методологія. Методологія оцінки цього компонента складається з аналізу документації, яка містить існуючі первинні і вторинні дані, та напівструктурованих інтерв'ю і фокус-груп з ключовими інформантами у постраждалих областях Східної України і Києві та з партнерами в центральних органах влади, в тому числі в Міністерстві соціальної політики, Міністерстві оборони, Міністерстві юстиції та Представництві Уповноваженого з прав людини. Польові групи відвідали місцеві органи влади в Донецькій, Харківській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Під час цих візитів вони провели формальні і неформальні зустрічі з широким колом постраждалих внаслідок конфлікту осіб і груп, включаючи державних службовців, місцевих органів влади, місцевих служб і підрозділів (у тому числі персоналу служб з надзвичайних ситуацій, соціального захисту, пенсій, міграції, зайнятості, освіти, охорони здоров'я, планування, капітального будівництва, юстиції, прокуратури і міліції), представників військового командування, ВПО, працівників центрів ВПО, організацій громадянського суспільства, волонтерських груп і членів приймаючих громад. Рекомендації, наведені в цьому розділі, спираються на дані цього якісного дослідження та уроки з міжнародного досвіду. Зокрема, в цьому розділі докладно розглянуті уроки з досвіду подібних конфліктних і кризових ситуацій, які наочно продемонстрували важливість вирішення питань примирення, миру та зміцнення толерантності, доступу до правосуддя, безпеки громадян та психосоціальної реабілітації як основоположних складових процесу сталого відновлення.

Обмеження. Один з ключових висновків цієї оцінки полягає в тому, що існує помітна відсутність базових даних про показники соціальної стійкості. У зв'язку з терміновим

характером цієї оцінки та необхідністю мати ширші часові рамки для збору репрезентативних даних про соціальну динаміку, достатні кількісні дані (з таких питань як соціальна згуртованість, справедливість, поважання прав і безпека) не можуть бути зібрані протягом цього першого етапу оцінки. Тим не менш, ці дані матимуть вирішальне значення для забезпечення актуальності і доцільності рекомендованої стратегії розробки з часом програми відновлення, а також для визначення відносної ефективності та результативності різних заходів. Подальша робота включатиме надійну систему збору якісних і кількісних даних з питань примирення, відновлення миру та громадської безпеки. Важливо також зазначити, що багато питань, порушених у цьому звіті, та рекомендовані ініціативи є відносно новими для України, і, отже, відповідні дані систематично не збирались навіть до кризи. У зв'язку з цим необхідно буде створити нові системи збору та аналізу відповідних даних для розробки та коригування програм як в районах, постраждалих від конфлікту, так і на національному рівні. Такі системи даних мають бути дезагреговані за гендерними ознаками, щоб забезпечити кращий аналіз і, отже, підвищення адресності заходів.

2. ОЦІНКА ВПЛИВУ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ

Поточний конфлікт у Східній Україні мав прямий дуже негативний вплив на соціальну згуртованість, стійкість, джерела засобів до існування, громадську безпеку та верховенство права. Переміщення, страх і зменшення рівня довіри є гострими соціальними проблемами, а пов'язаний з конфліктом стрес має широкомасштабний характер. У той час як соціальна фрагментарність, упередження, регіональні відмінності та низький рівень довіри до місцевої влади та установ існували до кризи, вони посилились внаслідок конфлікту, зокрема, на Донбасі⁴². У багатьох аспектах конфлікт і, як наслідок, переміщення населення з Донецької та Луганської областей загострили нестабільність в Україні, яка існувала до конфлікту. Зі збільшенням кількості і тривалості перебування переміщених осіб у приймаючих громадах збільшується тиск на місцеві ресурси, надання послуг, джерела засобів до існування та систему управління.

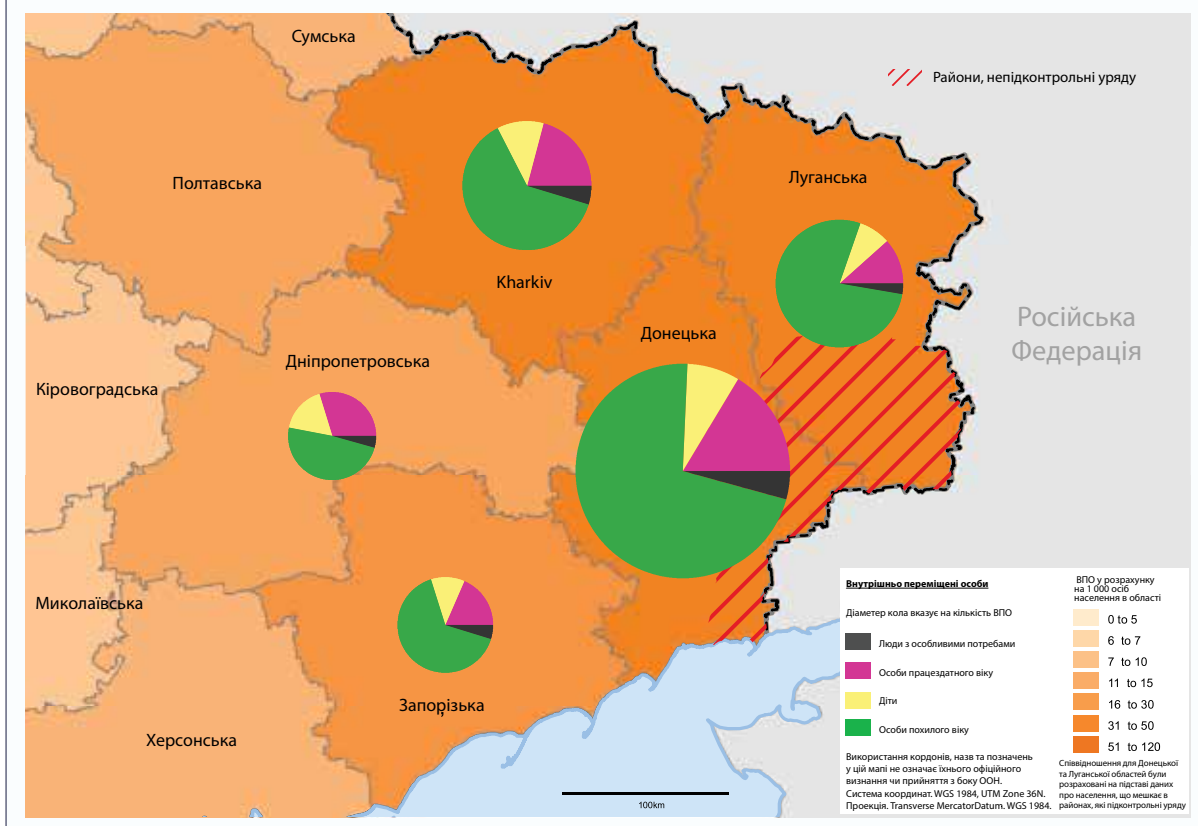
Постраждале населення

Постраждале населення охоплює всіх мешканців потерпілих внаслідок конфлікту районів, включаючи переміщених осіб; приймаючі та інші місцеві громади; громади в областях, прилеглих до постраждалих від конфлікту районів, які зазнали економічних втрат унаслідок конфлікту; учасників збройних сил, добровольчих батальйонів і членів їх сімей; волонтерів з числа представників громадянського суспільства; і в тій чи іншій мірі усіх українських громадян. Незважаючи на вплив кризи на населення в цілому, наслідки конфлікту для різних груп та чоловіків, жінок і дітей є неоднозначними. Переміщені особи похилого віку, жінки (в якості єдиних годувальниць або вагітні), діти (зокрема, ті, хто лишився без піклування батьків або законних опікунів) та особи з обмеженими можливостями розглядаються як особливо уразливі сегменти населення у контексті доступу до соціальних послуг, робочих місць та джерел засобів до існування. Дорослі та діти, які утримуються у спеціалізованих установах у постраждалих районах, знаходяться під загрозою зриву надання їм допомоги. Чоловіки призовного віку є уразливими до мобілізації у збройні групи або до примусової праці, а чоловіки з числа ВПО піддаються високому ризику соціального відчуження і стигматизації як представники або прихильники сепаратистів; їх доступ до послуг та підтримки може бути серйозно обмежений цими стереотипами і пов'язаними з ними ризиками і сприяє їх небажанню реєструватися для підтримки в якості ВПО з цих причин. Жінки наражаються на очевидний ризик торгівлі людьми та примусової проституції. Зрештою, економічний стан багатьох вразливих сімей у Східній Україні погіршився ще більше, вкидаючи багато сімей у злидні і створюючи умови для збільшення соціальної напруженості. У той час як найвищий прояв духу громадянської активності та волонтерства місцевих громад (і справжнього українського суспільства) заслуговує найвищої оцінки, у тому числі підтримка та піклування про велику кількість

---

42 Опитування громадської думки, проведене НУО Фонд «Демократичні ініціативи» в грудні 2014 року (у рамках проекту АМР США «Українська ініціатива з підвищення впевненості»), виявило 47% респондентів у Слов'янську і 52% респонденти в Краматорську, які мали негативну думку про діяльність місцевих та національних органів влади.

Карта 2. Переміщення населення станом на 6 лютого 2015 року

жінок ВПО в умовах відсутності добре організованих та широкомасштабних дій у відповідь з боку влади, без термінової допомоги ця позитивна динаміка може втратити свою силу в умовах зростаючої втоми і збільшення образ.

Станом на цей час в Україні налічується близько 1 мільйона ВПО (з них дві третини складають жінки і діти, в тому числі 19400 з Криму). Крім того, згідно з оцінками налічується 650 тисяч біженців за межами України. Більшість ВПО (75%) знаходиться в п'яти східних областях - Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, Луганській та Запорізькій, при цьому майже половина всіх вимушених переселенців, які залишилися на Донбасі в районах, підконтрольних Уряду, збільшує населення постраждалих від конфлікту громад, наближених до районів бойових дій⁴³. Ситуація залишається дуже нестабільною, і нові хвилі вимушених переселенців, ймовірно, будуть особливо вразливими і вимагатимуть більш термінової та/або додаткової допомоги.

Свідчення постраждалих людей

«Переміщені потребують негайної допомоги одразу після приїзду. Вони повинні бути зареєстровані, знайти тимчасовий притулок, отримати медичну допомогу, психологічну допомогу та допомогу в пошуку роботи. Але державні системи не готові надати це швидко.

43 Статистика надала Державною службою з надзвичайних ситуацій та Міністерством соціальної політики.

У більшості випадків уся ця робота здійснюється волонтерами. Але ми не можемо замінити Уряд. Ми можемо тільки доповнити те, що повинна зробити держава».

~ Член волонтерської організації, Харків, лютий 2015 року

Наслідки послаблення соціальної стійкості особливо гостро відчуваються у п'яти вищезгаданих областях. Як показує наведена нижче карта 2 переміщення ВПО, концентрації ВПО є найбільшими в районах саме цих областей. Тим не менш, місцеві потреби також можуть бути значними в опосередковано постраждалих внаслідок конфлікту районах, які приймають великі громади ВПО, в тому числі в частинах країни, географічно віддалених від епіцентру конфлікту. Враховуючи, що присутність ВПО і походження складу збройних сил і працівників служб безпеки, які працюють на добровільній основі, тою чи іншою мірою, є загальнонаціональним чинником, негативні наслідки конфлікту для соціальної згуртованості присутні на всій території країни.

Соціальна згуртованість

Очевидно, що конфлікт сприяв зростанню напруженості і скоєнню жорстоких злочинів за межами зони активної фази конфлікту. Насильницькі злочини, пов'язані з використанням особистих даних, становлять зростаючу частку у загальній структурі злочинності. Зміна напрямку цієї тенденції на зворотний потребує складного комплексу інструментів, за допомогою яких можна відновити толерантність, повагу, різноманітність і плюралізм думок. В українському контексті ця проблема ґрунтується на відмінностях, пов'язаних з мовою, релігією, культурними особливостями, регіональною ідентичністю та політичними поглядами. У нинішніх умовах, самоідентифікація і сприйняття ідентичності стали чинником поділу мешканців різних частин Донбасу або громадян на всій території України, які дотримуються різних соціально-політичних поглядів. Довіра між громадами є слабкою не тільки в районах, безпосередньо постраждалих від конфлікту, але також і в інших районах з високим рівнем неоднорідності. Як наслідок - відсутність почуття причетності та небажання участі в житті громадянського суспільства - умови, які загострюються як економічними, так і політичними кризами. Взаємодія стає все більш запеклою і конфронтаційною, особливо щодо чоловіків зі сходу, яких можуть запідозрити в антиурядових симпатіях. Підводні течії «схід проти заходу» і «ми та вони» поширюються за своїми масштабами та інтенсивністю, зокрема, в таких містах, як Харків і Дніпропетровськ, і досить часто у великих приймаючих містах, у тому числі в Києві, можна почути, що «люди зі сходу мають різні цінності», «не є українцями у своєму мисленні» або «мають інший менталітет»⁴⁴.

Свідчення постраждалих людей

«Я поїхав до Карлівки, коли Україна взяла її під свій контроль, і там Україна говорить, щоб я йшов і боровся за батьківщину. Але я ні за тих, ні за інших, я не хочу битися, я не розумію цю війну. І коли я повернувся назад до ДНР, вони змушують мене воювати на їхньому боці»

~ Фокус-група ВПО-чоловіків у Слов'янську, жовтень 2014 року

---

⁴⁴ Цитати з інтерв'ю з мешканцями Києва, Харкова та Дніпропетровська, а також обговорень з представниками трьох різних центрів стратегічних досліджень в Києві в листопаді 2014 року.

«Ми були в Запорізькій області, потім у Дніпропетровську. Тоді ми зрозуміли, що ми різні. Вони думають, що всі ми тут, у Слов'янську, сепаратисти і терористи...»

~ Фокус-група молодих жінок, які повернулися до Слов'янська, жовтень 2014 року

Загалом зростає напруженість між ВПО і приймаючими громадами, в тому числі у контексті дедалі більш обмеженого доступу до можливостей отримання доходів та основних послуг. Сукупний вплив збройного конфлікту та потрясінь, які переживає національна економіка, спричинив додаткову напруженість всередині громад, створюючи потенціал для активізації бойових дій внаслідок зменшення ресурсів приймаючих громад. З появою нових хвиль ВПО умови життя в деяких багатоквартирних будинках і житлових кварталах погіршилися як для мешканців, так і для переміщених осіб. Великий попит на оренду житла спричинив збільшення вартості брокерських послуг та орендної плати, негайно позначившись на місцевих мешканцях, в тому числі тих, хто дотримується діючих договорів оренди. Наявність ВПО також сприяла зростанню цін на продовольство (особливо на м'ясо, фрукти, пшеницю і борошно). Хоча, загалом, такі підвищення цін пов'язані з економічними умовами так само, як з наслідками переміщення, багато місцевих мешканців пов'язують економічні викривлення саме з припливом ВПО та «співчуваючих сепаратистам». Наявність ВПО також спричинила знижувальний тиск на заробітну плату та можливості працевлаштування, що викликає подальше обурення приймаючих громад, яке поєднується з втратою довіри до влади за неспроможність захистити місцевих мешканців від цих економічних тягарів. У той же час багато ВПО стикаються з дискримінацією у сфері оренди житла та ринків праці і були мішенню шахрайських операцій.

Свідчення постраждалих людей

«Люди, які були в Новоазовську Першотравневого району, виїхали звідти в пошуках оренди квартири, але вони не мають грошей, щоб заплатити орендну плату. Спочатку люди платили за оренду 50 грн. в день, а тепер вони мусять платити 200 грн.»

~ Фокус-група молодих жінок, які повертаються до Слов'янська, жовтень 2014 року

ВПО-чоловіки знаходяться в групі особливо високого ризику соціального відчуження і стигматизації як посібники або прихильники сепаратистів; їх доступ до послуг та підтримки може серйозно обмежуватись цими стереотипами та пов'язаними з ними ризиками. Це спричинило до небажання більшості чоловіків реєструватися для підтримки як ВПО. Крім того, оскільки людські втрати дедалі більше впливають на приймаючі громади, невдоволення ВПО, ймовірно, також поширюється на жінок (дві третини ВПО). Соціально-економічні негаразди поглиблюються через поєднання трьох елементів - сприйняття загрозливої за своєю внутрішньою сутністю «іншої» ідентичності, опозиційних політичних поглядів та посиленої конкуренції за ресурси, що вичерпуються.

Свідчення постраждалих людей

«Є люди, які не зареєструвались. Є такі, що не хочуть реєструватися через страх. Одна родина прийшла реєструватись, тому що вони мають новонароджену дитину, але вони були дуже обережні: "будь ласка, не пишіть це", "будь ласка, не вказуйте, що..." , "де ви зареєстрували моїх дітей?" ... Вони бояться, що їх чоловіки будуть мобілізовані для відправлення в зону АТО (тобто у складі урядових військ)».

~ Фокус-група соціальних працівників, Львів, жовтень 2014 року

«Ми приймаємо біженців, але неохоче приймаємо чоловіків. Наші хлопці їдуть туди воювати, а їх чоловіки приїжджають сюди ховатись...».

~ Фокус-група місцевих активістів, Львів, жовтень 2014 року

Найбільш ефективний підхід до інтеграції та соціалізації ВПО полягає в тому, щоб ставитися до них як до рівних партнерів поряд з місцевим населенням з урахуванням їх навичок та інших наявних ресурсів для вирішення спільних проблем. ВПО складаються з різноманітної групи спеціалістів, у тому числі вчених, інженерів і кваліфікованих робітників, фермерів, керівників, викладачів, лікарів і багатьох інших фахівців. Багато ВПО є потенційними партнерами, які роблять важливий внесок у місцеву економіку, і творчі проекти розвитку громад можуть бути гарною відправною точкою для узгодження потреб з навичками і ресурсами як постійних, так і тимчасових мешканців.

Таким чином, гендерно-орієнтована стабілізація джерел засобів до існування та заходи з відновлення місцевої економіки є важливими елементами відновлення соціальної згуртованості, оскільки вони: i) полегшують негайну напруженість, що виникає у зв'язку з доступом до зайнятості між постраждалими громадами, громадянами приймаючих громад та переміщеними особами; ii) підтримують ВПО у сфері покриття зростаючих витрат на проживання; iii) забезпечують негайні видимі вигоди для громади завдяки відновленню об'єктів соціально-економічної громадської інфраструктури; iv) підвищують купівельну спроможність і відроджують місцеві ринки в приймаючих громадах, збільшуючи загальний обсяг економічного освоєння коштів і стійкість приймаючих громад для підтримки напливів ВПО; та v) підтримують більш диверсифіковані можливості джерел засобів до існування, відновлення підприємств та розвиток навичок найбільш уразливіших груп у громадах.

Захист постраждалого від конфлікту населення

Свідчення постраждалих людей

«Я намагався отримати тут допомогу на дитину, але вони сказали, що чекають на відповідь з Луганська. Я запитав їх, чи не могли б вони просто перевірити інформацію в Києві (оскільки банківська система не функціонує в Луганську і там отримати допомогу неможливо), щоб мені не довелося чекати протягом чотирьох місяців? Я розмовляв з ними у відділі соціального забезпечення, пояснюючи, що я дуже розраховую на цю тисячу, що мені дуже потрібні ці гроші. Я розумію, що вона просто службовець. Вона сидить і говорить мені, що нічого не може зробити».

~ Фокус-група ВПО-жінок у Львові, жовтень 2014 рік

«Крім ВПО, у нас є багато інших категорій клієнтів. Ми починаємо начебто забувати про них, але вони також потребують допомоги. Вони не менш нужденні. По суті, останнім часом, ми не звертаємо на них увагу».

~ Фокус-група соціальних працівників, Львів, жовтень 2014 року

Хоча такі тенденції, як регіональні відмінності та низький рівень довіри до органів та інститутів влади існували до кризи, внаслідок конфлікту більшість з них загострилась. У громадах, постраждалих внаслідок конфлікту, правоохоронні органи, служби безпеки та органи правосуддя не мають достатніх можливостей для забезпечення поваги до прав і верховенства закону для врегулювання розбіжностей і напруженості та боротьби із

злочинністю і насильством. Поточні військові дії, пов'язані з насильством на рівні громади та хибна інформація сприяють упередженості, поляризації та поглибленню розбіжностей. Проблеми відновлення стають більш відчутними з посиленням нестабільності і розколу.

Наслідки цих процесів є особливо гострими на територіях з великою часткою ВПО в порівнянні з населенням приймаючих громад, зокрема, в Костянтинівському та Мар'їнському районах Донецької області, Борівському районі Харківської області, Бердянському та Запорізькому районах Запорізької області. Ці та інші райони, до яких із великою ймовірністю повертатимуться колишні учасники збройного протистояння та/або переміщені особи у постконфліктний період, повинні стати пріоритетними з точки зору концентрації підтримки, спрямованої на відновлення та розбудову миру. При цьому не можна забувати й про потреби опосередковано постраждалих районів, у яких розміщено велику кількість ВПО, включаючи райони, географічно віддалені від епіцентру конфлікту, з орієнтацією на ВПО та бідних й уразливих членів приймаючих громад.

Свідчення постраждалих людей

«Переміщені жінки часто зазнають насильства. Є багато випадків образ та насильства. Дуже часто вони бояться подати офіційні скарги через негативне ставлення до переміщених».

~ Член міської НУО, Харків, лютий 2015 року

Особливе занепокоєння викликає сексуальне та гендерно обумовлене насильство (СГН). Хоча у рамках цієї оцінки було неможливо отримати доступ до даних про вплив кризи на таке насильство на сході України, непідтверджені дані та міжнародний досвід свідчать про те, що поточний контекст конфлікту, у поєднанні з поширеними соціально-економічними негараздами, може викликати збільшення кількості випадків побутового насильства. Відсутність даних про СГН, швидше за все, спричинено поєднанням наступних чинників: (i) жертви часто не повідомляють про насильство через страх стигматизації або переслідування, або вважають повідомлення марними; (ii) існує брак адекватних або безпечних систем інформування⁴⁵; та (iii) відповідно до законодавства України, судові експерти можуть повідомити про СГН тільки після подання жертвою офіційної скарги до правоохоронних структур, що неможливо в районах, непідконтрольних Уряду в нинішніх умовах⁴⁶. Враховуючи, що до початку конфлікту 75% жертв СГН ніколи не звертались за допомогою та не повідомляли про випадки насильства⁴⁷, доцільно припустити, що станом на цей час випадки СГН надто занижені. Їх кількість також ймовірно збільшиться після повернення колишніх учасників збройного протистояння в їх рідні громади, якщо вони не отримають належної підтримки у вигляді спеціалізованої психологічної допомоги та допомоги в реінтеграції.

---

45 Проект Ради Європи «Про попередження і припинення насильства щодо жінок та побутового насильства в Україні», який підкреслив необхідність збору загальних категорій даних про насильство щодо жінок та побутове насильство в країні, спрямований на розбудову спроможності відповідних органів влади в Україні щодо збору та аналізу даних про гендерно обумовлене насильство. (<http://www.coe.int/en/web/kyiv/preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-in-ukraine>)

46 Центр «La Strada Ukraine», інтерв'ю: <http://povaha.org.ua/problemy-dobrovolysts-pereselenok-zhinok-v-zoni-vijskovoho-konfliktu-obhovoryuyut-doslidzhuyut-i-namahayutsya-vyrishyty/>

47 Поширеність насильства в українських сім'ях: Обстеження, проведене у рамках Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні http://www.undp.org.ua/files/en_5843415_JAN_violence_prez_fin_UKR.pdf

У районах, постраждалих від конфлікту, потенціал місцевих органів влади та громадянського суспільства істотно вичерпано і, у контексті підвищеного ризику СГН, врахування гендерних аспектів у заходах з відновлення та розбудови миру на місцевому рівні є важливим, але стає все важчим внаслідок зруйнування або закриття багатьох жіночих центрів та організацій в зонах конфлікту. Жінки становлять тільки 4% від загальної кількості високопосадовців в органах місцевого самоврядування, тому треба буде докласти особливих зусиль для сприяння участі жінок у всіх аспектах ініціатив з відновлення, рекомендованих у цьому компоненті (див. план, що складається з семи пунктів, Генерального Секретаря ООН з гендерно обумовленого відновлення миру^{48, 49}).

Питання психічного здоров'я

Через вплив насильства, пов'язаного з конфліктом, серед внутрішньо переміщених осіб, населення у зоні конфлікту та учасників бойових дій поширені проблеми психічного здоров'я, спричинені бойовими та кризовими умовами, такі як горе, розпач, травма, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Хоча точно визначити масштаб проблеми неможливо, методика ВООЗ⁵⁰ дозволяє припустити, що до 4% постраждалого дорослого населення страждає на серйозні психічні порушення, які безпосередньо спричинені кризою та потребують негайного лікування. Ще 15-20%, згідно з оцінками, страждають на помірні психічні порушення, в тому числі ПТСР, через які вони також потребують спеціалізованої допомоги. Міністерство соціальної політики наголошує на суттєвій необхідності розробки загальної програми реабілітації та адаптації, включно з новими закладами, впровадженням сучасних технологій та практик реабілітації, навчанням спеціалістів, а також на істотних додаткових потребах щодо протезування та ортопедії.⁵¹

Точка зору постраждалих

«[...] вчителька сказала, що діти поводять себе прекрасно, поки вона знаходиться в класі, але вона не може вийти з кімнати. Вони починають плакати, біжать за нею. Вони бояться, що їх матері не зможуть дістатися до школи і забрати їх додому, якщо почнеться обстріл».

~ Фокус-група серед молодих жінок, що повернулися до Слов'янську, жовтень 2014 р.

«Надзвичайно важливо надавати психологічну допомогу як військовим, так і ВПО. Люди проходять через справжнє потрясіння, їм надзвичайно важко повернутися до нормального життя. У госпіталях та центрах для ВПО працюють тільки психологи-волонтери. Щоб упоратися із цією проблемою, необхідна добре організована система та установи, що підтримуються державою».

~ Круглий стіл з представниками НУО, м. Харків, 2015 р.

---

48 Доповідь Генерального секретаря ООН щодо участі жінок у процесі миробудівництва (A/65/354-S/2010/466), http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/seven_point_action_plan.pdf

49 Для підтримки реалізації ОБРМ існує значний міжнародний досвід у сфері розробки програм відновлення з урахуванням гендерних аспектів, включаючи резолюцію №1325 Ради Безпеки ООН щодо жінок, миру та безпеки.

50 Оцінка психічного здоров'я та психосоціальних потреб та ресурсів. Посібник для випадків гуманітарних ситуацій. Женева: ВООЗ, 2012. /Assessing Mental Health and Psychosocial Needs and resources: Toolkit for humanitarian settings. Geneva: WHO, 2012

51 Інформація була надана міністерством у процесі створення ОБРМ, включаючи письмові подання від 19 лютого 2015 р.

Оскільки потреба у психосоціальній допомозі швидко збільшується, офіційна система психологічної допомоги не готова належним чином до того, щоб задовольняти зростаючі потреби у послугах, зокрема стосовно травми. Система психічного здоров'я здебільшого спирається на державну психіатричну службу, що характеризується високим рівнем медикалізації, а також на приватних консультантів та приватні клініки, які не підпадають під регулювання з боку державних систем забезпечення психічного здоров'я та охорони здоров'я. Наразі більшу частину потреб у психосоціальній допомозі забезпечують волонтери та громадські організації. Однак більшість консультантів з-поміж волонтерів або не проходили спеціальну підготовку, або навчалися за різними програмами, і нерідко вони не мають спеціалізованої кваліфікації для роботи з травмами, включаючи ПТСР. Багато з них не можуть впоратися із завеликою кількістю людей, що потребують допомоги. У цій ситуації вже стає очевидною вторинна травма серед психологів-консультантів та допоміжного персоналу (тобто, вторинна травма через роботу з військовими спогадами пацієнтів), а також вигоряння.⁵² Більше того, надзвичайно високий відсоток вигоряння та ПТСР серед волонтерів, які надають підтримку ВПО та учасникам бойових дій, що пов'язано із постійними поїздками в зону бойових дій, хронічною втомою через брак ресурсів та персоналу і нехтуванням власними потребами через психологічну зосередженість на служінні іншим. Це робить волонтерів групою високого ризику відносно психосоціальних проблем. Ситуація ще більше погіршується тим, що на початку 2014 року фінансування соціальних робітників було перекладене з Міністерства соціальної політики на місцеві адміністрації, через що кількість соціальних робітників скоротилася майже на 12 000 осіб, а отже послабилася і здатність держави ефективно реагувати на потреби у наданні психосоціальної допомоги, зокрема, вразливим групам.

Громадська безпека

Внаслідок конфлікту значно погіршилася особиста безпека та вразливість цивільного населення Східної України з точки зору насильства. Уразливість населення підвищується також через поширену мобілізацію та зміст телевізійних програм. Збільшення кількості зброї та боєприпасів в незаконному обігу спричинили озброєння осіб, що не працюють в органах безпеки та перебувають поза межами зони конфлікту. Це викликає занепокоєння не тільки з точки зору безпеки цивільного населення на територіях, що зазнають впливу конфлікту, але також може мати потенційні довгострокові наслідки з точки зору насильства, злочинності та порушення верховенства права в інших регіонах країни. У короткостроковій перспективі необхідним є створення громадських груп та систем повідомлення про правопорушення на основі інноваційних технологічних рішень, які могли б стати важливими механізмами раннього попередження та відстеження, а також сприяли б визначенню першочергових проблем та потреб силами громадськості. Такі системи були впроваджені у країнах із подібними умовами після конфліктів (наприклад, у Грузії, на Кіпрі та у Кенії) і з самого початку сприяли підвищенню рівня громадської безпеки завдяки поліпшенню комунікації як всередині самої постраждалої громади, так і між громадами та органами безпеки. У довгостроковій перспективі такі системи дозволяють відстежувати та генерувати аналітичні дані для визначення індикаторів

---

52 В003, січень 2015 р.

соціальної згуртованості та громадської безпеки.⁵³

Іншими загрозами для громадської безпеки є боєприпаси, що невибухнули, доступність нелегальної зброї, а також роззброєння, демобілізація та реінтеграція (РДР) колишніх учасників бойових дій, що триватимуть навіть після закінчення збройного конфлікту і охоплюватимуть більший горизонт часу, ніж передбачено цією оцінкою. Важливо забезпечити своєчасну та достатню увагу початковому плануванню заходів протидії цим загрозам. У цій оцінці були окреслені необхідні ініціативи, але повний їх кошторис не наводиться (за винятком окремих інтервенцій для поточного контексту, як-от демобілізації першої хвили військовослужбовців, запланованої на квітень 2015 року). Однак вже можна розпочати попереднє планування цих середньострокових інтервенцій, для цього навіть передбачене певне обмежене фінансування.

---

53 Приклад такої громадської ініціативи з технологічної підтримкою: http://www.cy.undp.org/content/cyprus/en/home/operations/projects/action_for_cooperation_and_trust/mahallae/ або <http://www.ae.undp.org/content/georgia/en/home/our-work/crisispreventionandrecovery/successstories/mobiletechnology.html>

3. ОГЛЯД РЕКОМЕНДОВАНИХ КОРОТКОСТРОКОВИХ ІНІЦІАТИВ (НА 24 МІСЯЦІ)

На основі наведеної вище оцінки впливу кризи та потреб у цьому розділі визначені програмні заходи реагування. Вони можуть стати основою для зміцнення соціальної стійкості та довіри громадськості, які необхідні для переходу від кризи до відновлення. Як зазначено вище, через швидкість оцінки та недостатність кількісних даних у рамках цього звіту не можливо провести детальний аналіз ситуації за кожним районом або надати відповідні рекомендації. У ньому викладаються загальні рекомендації для громад, що зазнали впливу конфлікту, та, в окремих випадках, для країни загалом, але з особливою увагою до п'яти східних областей, що розташовані найближче до зони конфлікту та приймають найближчу кількість внутрішньо переміщених осіб. Початковий комплекс рекомендацій може бути доповнений списком більш детальних та цільових інтервенцій, розроблених на основі подальшого поглибленого аналізу (включно з кількісним аналізом). Може застосовуватися цільовий аналіз як за географічним розташуванням, так і за групами населення.

Метою цих рекомендацій є зміцнення стійкості всіх громад, що зазнали впливу конфлікту, перш за все переміщених осіб та громад, що їх приймають; поліпшення захисту соціально вразливих груп; сприяння примиренню та соціальній згуртованості; зміцнення громадської безпеки та доступу до правосуддя, якщо це дозволяють місцеві умови.

Підхід на основі соціальної згуртованості ґрунтується на тому принципі, що потреби вразливих груп, внутрішньо переміщених осіб та представників громад, що зазнали впливу конфлікту, є ключовими для будь-яких заходів з відновлення. Уся ця допомога повинна спрямовуватися на сприяння співпраці та взаєморозумінню цільових спільнот у тих контекстах, де посилюються соціальні, економічні та політичні розбіжності. Спеціальні заходи, спрямовані на побудову впевненості та довіри, можуть бути безпосередньо пов'язані із залученням громад до роботи з відновлення, як зазначається у компонентах 1 і 2 цієї оцінки. Ці принципи треба брати до уваги при проведенні взаємопов'язаних фаз раннього, гуманітарного відновлення та підтримки розвитку.

Визначено багато пріоритетних інтервенцій, реалізація яких має розпочатися у 2015 та 2016 роках. Рекомендації також відображають міжнародний досвід, який засвідчує, що без вивчення та вирішення вимог та основоположних причин конфлікту із залученням всіх постраждалих груп неможливо досягти якогось значущого чи тривалого миру або відновлення. І ці заходи неможливо провести без розробки загальнонаціональної політики, що є джерелом регіональних та локальних інтервенцій.

Представлені рекомендації стосуються конкретного набору питань, але, разом з тим, вони тісно пов'язані між собою за пріоритетами і часовими рамками. У процесі впровадження важливою є гнучкість реагування як на зміну обставин, так і на масштаб проблеми. Хоча для розробки цільової програми з чіткою розбивкою за окремими питаннями потрібен поглиблений аналіз, це не повинно сповільнювати реагування; такий аналіз має бути першим етапом впровадження.

Краще розуміння вразливості, ризиків та соціальної згуртованості

Завдання: необхідно визначити базові показники, щоб краще зрозуміти вразливість, ризики та соціальну згуртованість.

Подібні заходи дозволять правильно визначити напрямки діяльності та забезпечить гнучкість у випадку зміни обставин. Упровадження численних індикаторів та інструментів може забезпечити більш чітке та динамічне розуміння потреб. Виміряти соціальну згуртованість та стійкість надзвичайно важко, потрібні значні інвестиції в інструменти (опитування, фокус-групи), за допомогою яких можна відстежувати індикатори, необхідні для визначення того, чи стають громади більше або менше згуртованими. Цей тип відстеження та аналізу даних надає необхідну інформацію та полегшує визначення пріоритетних напрямків інвестицій у відновлення, в тому числі у відбудову та надання послуг, а також у засоби до існування. Він також може визначати тенденції, можливості, потенційні завдання для ініціатив силами громадськості, а також існуючі та нові «спускові механізми» конфлікту. Це допоможе дізнатися про те, який час, місце та тип заходів зі зміцнення соціальної згуртованості будуть найбільш ефективними. Рекомендується створювати такі системи у першочерговому порядку. Потрібно ретельно розробити сувору структуру та методологію дослідження із врахуванням специфічних змінних, наприклад, впливу на аналіз даних щодо мобільних груп населення (наприклад, ВПО, що бажають осісти чи переїхати у пошуку можливостей для працевлаштування, безпечнішого оточення чи зі страху бути мобілізованими), а також небажання осіб чи груп відповідати на запитання через побоювання, що їх переслідуватимуть за висловлення поглядів або позиції.

До ключових індикаторів має увійти: ступінь залучення у соціальне та політичне життя; постійні зміни демографії; рівний доступ до освіти, навчання, житла, соціальних послуг та засобів до існування; частоту злочинів на ґрунті ідентичності (приналежності до певної групи) або дискримінації; національну політику, що відображає повагу до культурного різноманіття; довіру між громадськістю та органами безпеки; почуття ідентичності та приналежності до обох цільових громад на національному рівні. Крім того, опитування можуть відображати точки зору та ставлення загального населення стосовно доступу до джерел прибутку, а також до державних послуг, які можна порівняти з цими ж показниками у громадах, постраждалих від конфлікту. Вимірювання таких індикаторів треба прив'язати до національних заходів із донесення адвокаційних закликів до найвищих щаблів влади.

Заходи:

- Оцінка/індекс вразливості та соціальної згуртованості: моніторинг та відстеження рівнів соціальної згуртованості та ризиків повторного виникнення конфлікту.
- Опитування сприйняття: опитування сприйняття/оцінки ризиків з метою моніторингу динаміки соціальної та економічної вразливості та політичної нестійкості. Це має відображати поведінку, точки зору та настрої населення України щодо доступу до джерел прибутку, даних про витрати родин, доступ до державних послуг та інші індикатори. Зміцнення аналітичних навичок місцевих організацій щодо розбудови спроможності та експертних груп для моніторингу ситуації і надання рекомендацій для прийняття рішень на національному та регіональному рівнях повинне бути пов'язане з цією ініціативою.

- Упровадження збору та аналізу даних з розбивкою за гендером у державних системах, спочатку там, де це більш за все стосується конфлікту та розбудови миру.

Сприяння соціальній згуртованості та відновлення довіри:

Завдання: Сприяння побудові та відновленню відносин і довіри у громадах, що безпосередньо (внутрішньо переміщені особи, громади, що їх приймають, та місцеві жителі, громади з великою кількістю колишніх учасників бойових дій) або опосередковано зазнали впливу конфлікту (території, де відчувається розрив ланцюгів постачань чи недостатня пропозиція державних послуг).

Ймовірним є виникнення суттєвої соціальної напруги серед постійного населення певних районів, що піддавалося впливу насильства, громадських заворушень чи телебачення, які викликають поляризацію політичних поглядів. Необхідно підтримувати примирення як всередині громад, так і між ними, включно з заходами на національному рівні. Також важливо зміцнювати потенціал суб'єктів, що знаходяться в авангарді подій, в тому числі громадських організацій, місцевих органів влади, надавачів послуг та громадських волонтерів, залучаючи їх до програм сприяння примиренню.

Діяльність:

- Розробка національних інформаційно-комунікаційних кампаній з урахуванням особливостей конфлікту у співпраці з місцевими та регіональними органами влади та представниками громадянського суспільства. Кампанії будуть спрямовані на підтримку позитивної комунікації щодо толерантності, примирення та відновлення, а також сприятимуть участі широких верств у процесі діалогу та консультацій на рівні держави та громад. Необхідним є стратегічне використання різних форматів, включно з новими соціальними зв'язками, на додачу до газет, радіо, телебачення та інших засобів з метою охоплення як широких верств населення, так і специфічних груп, як-от ВПО, та донесення до них цільових послань.
- Проекти економічного розвитку постраждалих громад, спрямовані на забезпечення нових засобів до існування для переміщених осіб, громад, що їх приймають, та осілого населення у зонах, що зазнали впливу конфлікту. Ця рекомендація ґрунтується на міжнародних дослідженнях, які засвідчують, що економічні негаразди, у тому числі бідність, безробіття та нерівність доходів, є рушійними факторами конфлікту,⁵⁴ і що конфлікт та насильство пов'язані з відставанням заходів зі зменшення бідності. Ці економічні проекти необхідно визначити за допомогою описаних вище процесів консультацій та адаптувати до специфічних місцевих потреб і можливостей, а також провести їхню зовнішню/експертну оцінку в рамках заходів, зазначених у п. 3А вище. Необхідно передбачити та впровадити цільові стратегії охоплення внутрішньо переміщених осіб, які не ізолюватимуть їх і не викликатимуть суперництва із приймаючим населенням. Спеціальні рекомендації щодо засобів до існування також містяться у компоненті 2.
- Заходи сприяння толерантності через виконання проектів силами громад (відновлення соціальної, економічної та культурної інфраструктури) та заходів (спортивних,

---

54 World Development Report 2011, Conflict Security and Development.

культурних, навчальних та ін.) на користь громадам Східної України, що зазнали впливу конфлікту. Такі проекти необхідно визначати шляхом інклюзивних та відкритих до участі процесів консультацій, що допомагають відновити як інфраструктуру, так і соціальну згуртованість. Такі проекти, виконувані за сприяння місцевих органів влади та за допомогою громадських груп та спеціально навчених фасилітаторів діалогу, допоможуть створити можливості для тимчасового працевлаштування внутрішньо переміщених осіб і тих, хто повертається на постійні місця проживання, наголошуючи на їхньому внескові. Конкретні заходи повинні здійснюватися громадами у відповідь на узгоджені місцеві потреби, у тому числі за повної участі жінок, молоді та інших відчужених груп і меншин. Найбільш вразливим громадам, в тому числі з високою часткою внутрішньо переміщених осіб, пріоритет надається в першу чергу. Конкретні рекомендації щодо відновлення закладів інфраструктури містяться у компоненті 1.

- Підтримка діалогу щодо миру на рівні спільнот та на державному рівні, а також створення спільного, загальнонаціонального бачення, починаючи з підтримки планування та впровадження процесу продуктивного та щирого діалогу - тобто, діалогу, учасники якого розмовляють одне з одним, а не обмовляють одне одного. Для планування процесу діалогу необхідно виділити багато часу та ресурсів, користуючись міжнародним технічним досвідом та найкращими практиками, а також залучаючи різних партнерів та точки зору ще до початку впровадження. Заходи в рамках такого діалогу можуть включати таке:
- Організація навчання з питань сприяння та розробки ефективного діалогу з місцевими лідерами (вчителями, журналістами, місцевими посадовцями, суддями, релігійними та молодіжними лідерами) з особливим акцентом на жінках і жіночих групах (жіночі НУО є неоціненним джерелом мотивованих та кваліфікованих кадрів для цих цілей).
- Підтримка планування та впровадження процесів діалогу громад за участі фасилітаторів з питань толерантності та соціальної згуртованості, приділяючи особливу увагу пошуку середовища, вільного від упереджень.
- Зміцнення довіри між державою та громадами, що зазнали впливу конфлікту, шляхом посилення колегіальних, інклюзивних та підзвітних процесів управління. Надання консультативної та фінансової підтримки місцевим органам влади та НУО для зміцнення заходів колегіального управління, як-от громадських рад (що працюють при місцевих радах і вже передбачені законом, проте не впроваджуються достатньою мірою), з наданням можливості для довгострокового залучення суспільства у планування та впровадження заходів з відновлення. До складу цих громадських рад мають належати представників як внутрішньо переміщених осіб, так і громад, що їх приймають. Оскільки розбудова довіри між державою та суспільством значною мірою залежить від того, наскільки перша вмотивована бути підзвітною другому, необхідно підтримувати пілотні ініціативи з соціальної підзвітності щодо надання послуг та використання коштів, виділених для відновлення.
- Відновлення функцій управління у районах, що зазнали впливу конфлікту, має відбуватися в контексті комплексних трансформацій структури та функцій всієї системи державного управління, як на центральному, так і на місцевому рівні, а також комплексної реформи із децентралізації. Остання передбачає, зокрема, глибинні зміни сфери територіального, адміністративного, бюджетного, податкового та місцевого управління. Отже, необхідно, щоб місцеві органи влади, громадські організації та

приватний сектор мали можливість одержати консультації щодо того, які запобіжні заходи передбачені в цих процесах з урахуванням особливостей конфлікту.

Сприяння культурі толерантності шляхом діалогу та участі громадськості:

Завдання: Забезпечення підтримки балансованого, об'єктивного та неупередженого діалогу та участі громадськості.

Враховуючи поляризацію, що є характерною для більшості публічних дискусій в Україні, очевидною є необхідність більш збалансованого, об'єктивного та неупередженого діалогу та участі громадськості, адже тільки це дозволить громадськості вийти за межі дискурсу взаємних обвинувачень. Інклюзивний діалог підвищуватиме рівень визнання відмінностей та толерантності в українському суспільстві та допоможе послабити напруженість між громадами на Донбасі та по всій Україні. Заохочення та підтримка політично нейтрального громадського дискурсу щодо питань, які є важливими для всіх. До них належать громадянство, економіка та навіть спільне бачення майбутнього, і це також допоможе подолати постійне зниження довіри між громадянами та державними інституціями, особливо у зонах, що зазнали впливу конфлікту.

Заходи:

- Розробка та підтримка програми національного діалогу із загальних проблем країни, наприклад, стереотипів, неефективного управління, хронічної корупції, слабкої економіки та низької якості надання соціальних послуг - будувати мости між усіма частинами країни і зменшувати національні суперечності у процесі спільного розгляду проблем та визначення можливих рішень спільних проблем громадянами.
- Підтримка університетів та НУО для сприяння структурованому діалогу на укріплення толерантності між інтелігенцією, молоддю, жіночими групами та профспілками.
- Підтримка молодіжних та жіночих груп в цілях культурного обміну в Україні та за її межами і руйнування нездорових стереотипів. Для цих ініціатив можна залучати видатних особистостей чи позитивні рольові моделі (наприклад, зірок спорту або музики) та забезпечувати потужний компонент підтримки у соціальних мережах. Можлива підтримка поїздок молоді в інші регіони чи країни за обміном.
- Навчання ЗМІ щодо висвітлення питань, пов'язаних з конфліктом, має бути спрямоване на підвищення стандартів серед ключової групи журналістів з постраждалих регіонів таким чином, щоб їхні професійні навички відповідали вимогам до роботи у зоні конфлікту. Гідні довіри незалежні сторони повинні здійснювати моніторинг риторики ненависті.
- Сприяти залученню молоді та жінок до суспільного життя за допомогою програм, що наголошують на їхній ролі як будівників миру, – в тому числі до підтримки розвитку лідерських здібностей молоді, освіти з питань громадської діяльності, навчання у сфері прав людини, розвитку програм толерантності та миру для шкіл та університетів.

Забезпечення соціального захисту для населення, постраждалого від конфлікту

Завдання: Зміцнення здатності Уряду надавати послуги з соціального захисту та забезпечувати стале надання соціальної допомоги вразливим представникам громад у

зоні конфлікту.⁵⁵

Як очікується, реципієнтами регулярних програм соціальної допомоги, що діють в Україні, стане значний відсоток ВПО, а отже зросте загальна кількість одержувачів програми гарантованого мінімального доходу та допомоги з непрацевдатності.⁵⁶ На додачу до соціальної допомоги необхідно також передбачити збільшення потреби у забезпеченні переміщених осіб житлом.

Заходи:

- Поліпшення інформування з питань соціальної допомоги у громадах, що зазнали впливу конфлікту, перш за все для внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад:
  - створення веб-порталу з інформацією про програми відновлення;
  - створення «гарячих ліній» на центральному рівні та в найбільш постраждалих регіонах;
  - виготовлення та розповсюдження на місцях брошур/інструкцій щодо процесу реєстрації ВПО та механізмів оформлення соціальної допомоги для використання ВПО, місцевими органами влади та надавачами послуг.
  - створення адміністративних служб «єдиного вікна» з метою надання підтримки та перенаправлення для населення, постраждалого від конфлікту. Спочатку цю роль можуть виконувати як волонтерські центри, так і місцеві адміністрації, але всі вони потребують розбудови спроможності.
- Удосконалення процедур надання базових соціальних послуг та допомоги населенню, що зазнало впливу конфлікту, перш за все ВПО, а надто таких:
  - комунальні витрати, наприклад, поліпшення інформування ВПО про ухвалене Кабінетом Міністрів рішення, яке дозволяє зареєстрованим ВПО із банківськими рахунками одержувати протягом шести місяців безумовні готівкові перекази для оплати житлово-комунальних послуг у сумі щонайбільше 2400 грн. на родину на місяць;
  - допомога за безробіттям, зокрема в областях, що приймають велику кількість ВПО (Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька та Дніпропетровська);
  - пенсії: у зв'язку із масовим переїздом пенсіонерів до Харківської, Запорізької та Дніпропетровської області, на які припадають 26,5%, 24,4% та 15% усіх нових заяв на отримання пенсій відповідно. Також є заяви про переведення пенсій в Донецькій та Луганській областях. Необхідно невідкладно скоригувати перерозподіл між областями ресурсів, а також адміністративних потужностей для забезпечення переведень та перереєстрації.

---

55 Потреби та оцінювана вартість ремонту об'єктів фізичної інфраструктури, пов'язаних із наданням та розподілом соціального забезпечення, наведені у Компоненті 1. Державні виплати (пенсія, стипендія та соціальна допомога) становили 33% грошових прибутків домогосподарств у Донецькій та Луганській області як у докризовий період (Економічна експрес-оцінка ПРООН, грудень 2014).

56 Очікується взаємозалік цієї суми із сумою, що виділялася на соціальне забезпечення для Криму, яке більше не сплачується.

Сприяння доступу до правосуддя

Завдання: Розширення та зміцнення доступу громадян до правосуддя шляхом розбудови спроможності, легітимності та підзвітності органів правопорядку і правосуддя.

До очікуваних результатів належить підвищення громадської безпеки та доступу до правосуддя, а також розбудови спроможності, легітимності і підзвітності органів правопорядку та правосуддя з метою реагування на проблеми, спричинені конфліктом.

Заходи:

- Розробка безпечних та ефективних механізмів офіційного повідомлення громадянами про злочини та насильство під час конфлікту, включно з насильством на гендерній основі, та надання юридичної допомоги у контексті такого повідомлення. Це включає коригування в системі стимулів, яка сьогодні знеохочує міліцію у приймаючих громадах реєструвати та розслідувати злочини і пов'язані з ними скарги в зонах конфлікту. Необхідно розробити заходи щодо забезпечення захисту співробітників органів безпеки та правосуддя, які проводять розслідування в небезпечних зонах. Необхідною є розробка механізмів захисту для співробітників правоохоронних органів та служби безпеки, що проводять розслідування в небезпечних зонах. Зміцнення спроможності органів правопорядку та національної безпеки (включно з відповідними співробітниками Міністерства юстиції, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ і військової прокуратури) для забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права та зобов'язань щодо прав людини при реагуванні на злочинність та насильство, пов'язані із конфліктом. Основні сфери діяльності охоплюють таке: розширення можливостей слідчого апарату, а також навичок, необхідних для розгляду випадків сексуального насильства, насильства в сім'ї та випадків з участю дітей, а також навчання з питань нових моделей злочинності та насильства, що поглиблюються в умовах конфлікту, як-от незаконний обіг зброї та міжособистісне насильство.
- Створення зрозумілої і прозорої системи розслідування усіх повідомлень про насильство і порушення прав цивільних осіб збройними силами і групами. Забезпечити наявність чітких повноважень, достатніх фінансових та технічних ресурсів і баз для сприяння своєчасному розслідуванню і судовому переслідуванню у рамках систем.
- Моніторинг та підтримка запобігання насильству всередині сім'ї та насильству на гендерній основі у районах, що зазнали впливу конфлікту, та в усій країні, зокрема, в умовах збільшення стресового навантаження на сім'ю.
- Продовження моніторингу усіх місць позбавлення волі у районах, що зазнали впливу конфлікту та є підконтрольними Уряду, за допомогою національного превентивного механізму (НПМ)⁵⁷.
- Розширення доступності первинної правової допомоги як через Міністерство юстиції, так і через Бюро підтримки громадян та адміністративні служби «єдиного вікна» місцевих адміністрацій.

---

⁵⁷ Національний превентивний механізм (НПМ), започаткований в офісі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, розроблений з метою забезпечення доступу, візитів та повідомлення про ситуацію в місцях несвободи для попередження та повідомлення випадків жорстокого поводження, включаючи тортури, а також втручання у справи (згідно із зобов'язаннями держави за Факультативним протоколом до Конвенції проти катувань). НПМ уповноважений здійснювати регулярні візити до всіх місць несвободи для забезпечення захисту ув'язнених.

- Розвиток мережі Служби Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та зміцнення її спроможності для розгляду звернень громадян.
- Підтримка партнерства між представниками Служби Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та суспільними і громадськими організаціями.

Надання правової допомоги

Завдання: Забезпечення доступу населення, що зазнало впливу конфлікту, до необхідної правової допомоги та адміністративної підтримки.

Діапазон пріоритетних потреб щодо правової допомоги серед внутрішньо переміщених осіб включає відновлення юридичних документів, доступ до соціальних послуг та працевлаштування, встановлення та забезпечення права власності, підтримку при поточних судових провадженнях та щодо фінансових зобов'язань, як-от кредитів чи іпотеки у місцях їхнього попереднього проживання, а також відшкодування (наприклад, реєстрація заяв на відшкодування майнових збитків) та інші цивільні та адміністративні питання. Міністерство юстиції, за необхідності, відповідає за систему вторинної безкоштовної правової допомоги.

Заходи:

- Програма правової допомоги потерпілим від злочинів, пов'язаних з конфліктом.
- Підвищення обізнаності з метою заохочення потерпілих повідомляти про злочини та звертатися за правосуддям.
- Підтримка у вирішенні спорів стосовно права власності, володіння та доступу, у випадку ведення формального судового провадження.
- Залучення додаткових юридичних спеціалістів на місцевому рівні та навчання юристів і суддівського персоналу зі специфічних правових питань, пов'язаних із конфліктом.

Психосоціальна підтримка населення, постраждалого від конфлікту

Завдання: Задоволення психосоціальних потреб груп, що зазнали впливу конфлікту, наприклад, учасників бойових дій і цивільних жертв конфлікту, дітей і жертв насильства на гендерній основі (НГО), ВПО, осіб, які повертаються на постійні місця проживання, та постачальників послуг.

На цей час існує недостатній рівень спроможності для задоволення зростаючих потреб у психосоціальних послугах цих категорій уражених осіб.⁵⁸ Пріоритетним є найм та навчання додаткових соціальних робітників та психологів для надання спеціалізованої підтримки пацієнтів з ПТСР та травмою. Багато практикуючих психологів потребують додаткового навчання з питань лікування травм. Згідно з оцінками, аби забезпечити допомогу зростаючій кількості пацієнтів, необхідно найняти щонайменше 500 нових спеціалістів тільки у Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях⁵⁹.

⁵⁸ Інфраструктурні потреби у сфері охорони здоров'я наведені у розділі Компоненту 1. Цей розділ присвячений виключно потребам щодо надання послуг з психічного здоров'я/психосоціальної підтримки/лікування травм.

⁵⁹ Обговорення з персоналом ВООЗ та психологами, які працюють з особами, постраждалими від конфлікту, проведені у Києві в лютому 2015 р.

Також є потреба в додатковому навченому персоналі в інших містах чи областях, що приймають великі групи ВПО та/або надають лікування пораненим учасникам бойових дій, зокрема, у Києві та Одесі.

Заходи:

- Психосоціальна підтримка:
  - Розробка на базі громад психосоціальної підтримки та консультаційних мереж шляхом визначення, мобілізації, навчання і нагляду у сфері місцевої психосоціальної допомоги постраждалому населенню, включно із соціальними працівниками та громадськими групами, особливо в ізольованих і невеликих громадах.
  - Зміцнення програм психосоціальної підтримки для персоналу ДСНС, збройних сил, співробітників служб безпеки і добровольців, а також членів їхніх сімей.
  - Мобілізація спільнот для самопомоги, соціальної підтримки та створення безпечного оточення у школах.
- Психічне здоров'я:
  - Додаткове навчання наявних місцевих фахівців з питань психічного здоров'я і медиків, а також мобілізація додаткових фахівців із державних закладів надання послуг та громадянського суспільства.
  - Діагностика та лікування травми/ПТСР для ВПО/осіб, що повертаються на постійне місце проживання, а також родин учасників бойових дій.
  - Допомога з питань психічного здоров'я жертвам насильства на гендерній основі.
  - Реабілітація для колишніх учасників бойових дій.
  - Лікування супутніх патологій (травми та зловживання алкоголем чи наркотичними речовинами).
  - Діагностування/попередження симптомів виснаження для спеціалістів з психічного здоров'я.
- Надання можливості надавачам соціальних послуг на базі громад працювати із вразливими дітьми та їхніми родинами в ситуації високого стресу.
- Зміцнення системи:
  - Зміцнення спроможності служб психосоціальної підтримки шляхом інтеграції служб психічного здоров'я у структуру первинної медичної допомоги.
  - Налагодження координації між системами психічного здоров'я та іншими секторами для забезпечення зміцнення спроможності відповідних установ (Міністерства охорони здоров'я, Міністерства соціальної політики, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Міністерства освіти і науки тощо)
  - Розбудова більш адаптованої системи управління кадрами шляхом внесення змін до навчальних програм з психічного здоров'я та забезпечення узгодженості роботи всіх відповідних державних органів.
  - Розробка цільових програм для уразливих груп, включно з дітьми, особами літнього віку, людьми із особливими потребами, жертвами насильства на гендерній основі, а також протидія торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації та примусової

праці. Розробка і реалізація програм повинні здійснюватися під керівництвом відповідних міністерств у співпраці з місцевими спеціалістами з питань психічного здоров'я, медиками та надавачами послуг психосоціальної підтримки на базі громад.

- Заохочення жіночих НУО до створення системи перенаправлення та підтримки для жертв насильства на гендерній основі та інших злочинів, пов'язаних із конфліктом.

Відновлення громадської безпеки

Завдання: Усунення ризиків для громадської безпеки, включно з фізичними загрозами, як-от нерухомі міни, невибухлі боєприпаси, що не вибухнули, та поширеність незаконної зброї, а також знизити рівень невпевненості та занепокоєння, спричинені фізичною небезпекою.

Низка заходів, спрямованих на забезпечення громадської безпеки, як-от розмінування на Донбасі, є необхідною запорукою реалізації діяльності, передбаченої у Компонентах 1 і 2 для відбудови інфраструктури, відновлення послуг та економічного відродження. Для відновлення місцевої безпеки необхідні всеосяжні заходи у сфері безпеки з активним залученням органів влади та громад. На рівні громад їх має доповнювати велика кількість «планів підвищення безпеки громади», які підтримують на загальні модернованих форумах за участі небайдужих громадян та представників влади, які вживають дієвих заходів на місцевому рівні для вирішення проблем безпеки: від розмінування до відновлення вуличного освітлення. Ці потреби необхідно визначити за допомогою серії базових оцінок за участі громадян.

Заходи:

- Розробка механізмів раннього попередження на базі громад⁶⁰, які можна також використовувати для аналізу тенденцій соціальної згуртованості. За можливості, вони мають поєднувати мережу місцевих громадських груп та мереж комунікацій на основі недорогих та простих у користуванні технологічних платформ управління інформацією. Такі інноваційні рішення успішно впроваджувалися в аналогічних ситуаціях після конфлікту, наприклад, на Кіпрі, в Грузії, в Кенії, як це зазначається нижче.
- Створення місцевих консультативних рад з громадської безпеки для зміцнення відносин між місцевими органами влади та їхніми територіальними громадами. Вони формально залучають представників громади до процесу ухвалення рішень на місцевому рівні, сприяючи співпраці для вирішення місцевих проблем безпеки. До складу консультативних рад будуть входити представники всіх верств громадськості, в тому числі жіночі групи, внутрішньо переміщені особи, молодь та інші маргіналізовані чи вразливі групи.
- Видалення статичних мін та боєприпасів, що не вибухнули. Ця робота буде проводитися відповідно до встановлених Міжнародних стандартів протимінної діяльності (МСПМД).⁶¹ Вона повинна охоплювати процес зміцнення спроможності місцевих експертів і може здійснюватися у поєднанні з роботою над розвитком територій.

60 Див.: www.elva.org або www.wanepnigeria.org/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=36.

61 Див.: <http://www.mineactionstandards.org/>.

Діяльність з розмінування коридорів і маршрутів, які будуть використовуватися внутрішньо переміщеними особами для виходу і повернення на рідні території, має бути пріоритетною.

Підготовка до роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР) колишніх учасників бойових дій, що повертаються з місць їх ведення

Завдання: і) Надання підтримки Уряду у розробці Національного плану та механізму роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР), та ii) Підтримка реінтеграції учасників бойових дій у світлі оголошеної Урядом перспективи можливої першої хвилі демобілізації вже у квітні 2015 року.

Для підготовки до майбутнього повернення бійців добровольчих батальйонів та інших військових підрозділів до їхніх територіальних громад запропоновано багато заходів, що передуватимуть національній програмі з РДР, для забезпечення ефективної соціально-економічної реінтеграції колишніх учасників бойових дій у цивільне суспільство.⁶² Рекомендується розпочати первинне планування негайно, щоб якомога скоріше запустити програму реінтеграції на базі громад з широкою підтримкою від партнерів, чіткою інституційною та законодавчою системою, відповідними механізмами впровадження та достатніми фінансовими і технічними ресурсами. Вартість впровадження програми РДР не включена в ОВРМ, оскільки ще не зрозуміло, коли розпочнеться повномасштабна програма РДР.

Заходи:

- Технічна підтримка партнерам з державного сектору у розробці програми з РДР. Розробка Національного механізму РДР необхідна для забезпечення широкомасштабного процесу демобілізації та реінтеграції у майбутньому. Багато учасників бойових дій в Україні є волонтерами, тоді як інші належать до військових формувань, підпорядкованих різним міністерствам чи органам, включно з Міністерством оборони, Міністерством внутрішніх справ, а також Національною гвардією. Необхідно розробити надійну оцінку чисельності учасників бойових дій, включаючи бійців добровольчих батальйонів. У рамках Національного механізму РДР має також бути встановлений чіткий адміністративний нагляд за виконанням РДР. Необхідно інформувати про чітко визначені та добре порівнювані можливості для реінтеграції всіх учасників бойових дій, щоб не створювати напругу між різними групами; також необхідно намагатися забезпечити відповідність пільг учасників АТО пільгам ветеранів інших конфліктів.
- Визначення соціально-економічних можливостей. Міжнародний досвід програм реінтеграції вказує на важливість оцінки потенційних соціально-економічних можливостей та ресурсів для колишніх учасників бойових дій, так само, як і профілювання їхніх навичок та досвіду у цивільних видах діяльності. Це допоможе визначити можливості для працевлаштування та альтернативні можливості одержання засобів для існування.
- Визначення підтримки соціально-економічної інтеграції на базі громад: визначення

---

⁶² Оскільки учасники бойових дій (в тому числі бійці добровольчих батальйонів) походять з різних регіонів країни, рекомендується почати їх профілювання та оцінку їхніх потреб при демобілізації, інакше це буде складніше зробити після їх повернення до громад постійного проживання.

першочергових можливостей одержання підтримки колишніми учасниками бойових дій для мирного повернення у свої громади. Сюди належить підтримка соціальної реінтеграції, в тому числі возз'єднання сімей, консультування, а також медична допомога у зв'язку зі спричиненими конфліктом проблемами зі здоров'ям, включно з протезуванням та спеціалізованим тривалим лікуванням. Також сюди належать можливості одержання засобів до існування та навичок одержання доходу, адаптованих до індивідуальних здібностей та потреб, наприклад, програми професійної перепідготовки, програми працевлаштування та перенаправлення, підтримка можливостей для самозайнятості через малі гранти для мікро- та малих підприємств, навчання життєвим навичкам. Можливості надання підтримки повинні враховувати спеціалізовану допомогу для задоволення потреб жінок-учасників бойових дій та дітей, пов'язаних зі збройними силами, та інших уразливих підгруп колишніх учасників бойових дій.

- Розробка програм та оцінка потреб у психосоціальній підтримці колишніх учасників бойових дій: багато з них страждають на різні форми травми, пов'язаної з конфліктом, включно з тривогою, хронічною депресією, розладами сну, проблемами зі стримуванням гніву та зловживанням алкоголем чи наркотичними речовинами. Варто починати перевірку колишніх учасників бойових дій на посттравматичний стресовий розлад та надання відповідних послуг під час процесу демобілізації, а також забезпечити подальшу доступність таких послуг для всіх ветеранів після повернення додому, оскільки багато симптомів та проблем можуть проявитися лише з плином часу. Необхідна підготовча робота для забезпечення: i) визначення потреб (включно з особливими потребами жінок та дітей, втягнутих у конфлікт); ii) наявності спеціалістів з психічного здоров'я та соціальних робітників на місцях (див. вище розділ, присвячений питанням психосоціальної підтримки) та iii) розробки програм.
- Підтримка соціально-економічної реінтеграції колишніх учасників бойових дій у найближчому майбутньому. Ця програма повинна увібрати в себе підтримку реінтеграції, в тому числі реабілітацію, допомогу з пошуком засобів до існування, психосоціальну підтримку та іншу медичну допомогу в рамках невідкладної та узгодженої співпраці між усіма відповідними міністерствами та відомствами.

4. СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД

Розбудова миру та забезпечення значущої і сталої соціальної стійкості повинні бути сконцентровані на двох основних напрямках: і) на діяльності, безпосередньо пов'язаною із територіями, що зазнали впливу конфлікту, та ii) діяльності, яка разом з тим проводиться на загальнонаціональному рівні. Хоча пріоритет варто надавати першому напрямку діяльності, необхідна узгодженість підходів та змістовне наповнення обох напрямків. Такі теми, як реінтеграція переміщених осіб, соціальна згуртованість, толерантність та розбудова довіри і доступ до правосуддя та безпеки необхідно висвітлювати як на регіональному, так і на національному рівні. Наприклад, впровадження соціально-економічних проектів на рівні громад для сприяння соціальній згуртованості буде пріоритетним на територіях, що зазнали впливу конфлікту, де ВПО та місцеві громади живуть в умовах високого стресу та навантаження, тоді як рекомендації щодо правової допомоги потерпілим від злочинів, пов'язаних з конфліктом, та від порушень прав людини повинні бути розроблені та впроваджені по всій країні. Те ж саме стосується форумів для місцевого діалогу, обміну між групами населення та розробки програми РДР. Справжнє та змістовне примирення як між різними громадами, групами та органами влади, так і всередині них, може запобігти повторному виникненню передумов конфлікту, який потенційно може зашкодити заходам з відновлення та зруйнувати необхідні підвалини сталого та мирного розвитку.

Рекомендації подаються у вигляді інтегрованого пакету та повинні впроваджуватися паралельно, залежно від наявності ресурсів та місцевих потреб. Необхідно почати їх виконання якомога скоріше; багато з них триватимуть до 2016 року і довше. Деякі рекомендації можна ввести в дію негайно, як-от створення закладів з правової допомоги, проведення кампаній за мир і толерантність та реалізація діяльності з примирення на рівні громад, особливо якщо вона пов'язана з невідкладними заходами з відбудови. Інші рекомендації, наприклад ті, що вимагають навчання та зміцнення спроможності нових спеціалістів або розвитку нових правових чи інституційних механізмів, можуть потребувати 6-12 місяців для проведення підготовчої роботи. Часові рамки впровадження багатьох заходів, як-от проектів примирення на базі громад, інвестицій в економічний розвиток та моніторинг конфлікту, найвірогідніше, охоплюватимуть 3-5 років чи більше. Пріоритетними повинні бути райони східних областей, що зазнали найпотужнішого впливу від переміщення населення та найбільшої шкоди від конфлікту.

Заходи можна адаптувати та розділити на етапи, враховуючи зміни контексту безпеки в країні. Варто незабаром починати планування та розробку концепції деяких середньострокових заходів. Аналогічним чином, хоча деякі заходи очевидно належатимуть до сфери повноважень певного єдиного державного органу, для інших перед початком впровадження необхідно визначити інституційні механізми взаємодії між багатьма національними та регіональними органами. В ідеалі загальне керівництво та координацію має взяти на себе відповідний орган найвищого політичного рівня, наприклад, апарат Прем'єр-міністра України.

У наступні 24 місяці багато внутрішньо переміщених осіб та біженців можуть повертатися

в місця постійного проживання, якщо поточний рівень насильства зменшиться або якщо політичні угоди зможуть забезпечити переконливе врегулювання конфлікту. Повернення здійснюється на основі індивідуальних суджень, що поєднують незалежне ухвалення раціональних рішень про своє майбутнє та майбутнє своєї родини із цінностями, досвідом та можливостями, здобутими під час переміщення. Можуть спостерігатися маятникові міграції до великих міст, де є кращі умови для пошуку засобів до існування чи проживання, або до міст, розташованих недалеко від рідної місцевості; також переміщені особи можуть вирішити залишитися у місцях теперішнього перебування, поки не відчують, що готові повернутися. Кількість та стабільність випадків повернення залежать, серед іншого, від міркувань щодо розвитку, наприклад, наявності засобів до існування, допомога у відбудові, управління та доступ до правосуддя і механізмів вирішення судових спорів. Повернення – не одноразова подія. Це початок процесу, за якого переміщені особи постійно зважують та оцінюють можливість життя в поточних обставинах та можуть знову виїхати, якщо умови в рідних містах виявляються непридатними. Важливим є зменшення напруги між ВПО та громадами, що їх приймають, тобто, надання засобів до існування, державних послуг, розгляд скарг та психосоціальна підтримка. Двома виключно важливими сферами для осіб, що повертаються у місця постійного проживання, є допомога у відбудові житла та правова допомога у випадку виникнення спорів щодо доступу до нього. Відповідно, якщо велика кількість осіб почне повертатися до місць постійного проживання, необхідно пріоритизувати райони майбутнього повернення з точки зору допомоги у відновленні та розбудові миру, так само як наразі треба надавати пріоритет районам, що зазнали впливу від конфлікту.

Рекомендації, що містяться в цьому компоненті, надають Уряду та його партнерам значні можливості для гнучкого підходу. Існує діапазон різних методів впровадження, від безпосереднього надання послуг на місцях через надавачів державних послуг до ініціатив за підтримки громадянського суспільства або донорів, а також інформаційно-комунікаційних кампаній у національних засобах масової інформації. Впровадження цього пакету рекомендацій потребує тісної співпраці між національними, регіональними та місцевими суб'єктами, а також потужних процесів, що здійснюються силами спільнот та за участі постраждалого населення.

5. ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ, УПРАВЛІННЯ І СПРОМОЖНІСТЬ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ

Стратегії соціальної згуртованості, розбудови миру та громадської безпеки мають ретельно координуватися на загальнодержавному рівні. Однак керування місцевими заходами покладається на обласні та місцеві ради та адміністрації, в тому числі визначення пріоритетних заходів, механізмів реалізації, схем моніторингу та можливостей залучення громадянського суспільства за детальних консультацій з НУО та цільовими спільнотами. Отже, центральні органи влади повинні розробити план стратегічних комунікацій та ознайомити з ним місцеві органи влади, обласні та районні ради для забезпечення єдності та узгодженості у баченні та підході. Це вимагатиме додаткової спроможності до реалізації на обласному та районному рівні, включно з кадровими та бюджетними ресурсами. Такі механізми мають працювати як канали двостороннього обміну інформацією, коли персонал на районному та обласному рівні повідомлятиме про пріоритетні проблеми та потреби центральним органам влади та виконуватиме роль системи раннього попередження про проблеми, що виникають, або механізми, що можуть спричинити повторний спалах конфлікту чи перешкодити здійсненню заходів з відновлення.

Серед більш конкретних інституційних рекомендацій, що є важливими для здійснення заходів із забезпечення соціальної стійкості, розбудови миру та громадської безпеки, можна навести такі:

- На національному рівні органи влади мають створити сприятливе середовище, в тому числі шляхом підтримки та агітації за мир та примирення у публічних заявах та через національні ЗМІ. Водночас, місцеві органи влади та інші суб'єкти, як-от суспільні та громадські організації, потребують надання їм можливостей впроваджувати відповідні заходи на місцях. Для цього можуть знадобитися нові чи змінені політичні та/або правові схеми, а також спеціально виділені фінансові та кадрові ресурси.
- З огляду на наскрізний характер стратегій соціальної стійкості та розбудови миру, важливо забезпечити координацію між різними міністерствами (Міністерством соціальної політики, Державною службою з надзвичайних ситуацій, Міністерством юстиції, Міністерством оборони, Міністерством внутрішніх справ та ін.), а також між цими міністерствами та виконавчими і законодавчими органами вищого рівня. Для вирішення певних проблем може знадобитися зовнішній технічний досвід (найкращі міжнародні практики). Служба Уповноваженого Верховної Ради з прав людини відіграє виключно важливу роль у підтримці соціальної стійкості: з її унікальними повноваженнями вона має можливості створити механізм розгляду та задоволення скарг для забезпечення одержання постраждалим від конфлікту групами послуг, яких вони потребують. Необхідно зміцнити представництво Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у Запоріжжі та створити мережу додаткових представництв на територіях, що зазнають впливу конфлікту, та у прилеглих районах.
- На регіональному та місцевому рівні необхідне потужне лідерство для забезпечення узгодженого впровадження стратегії. Потрібно негайно розглянути питання фінансового становища місцевих органів влади – багато з місцевих бюджетів понесли

додаткові витрати на відновлення місцевої інфраструктури та надання послуг внутрішньо переміщеним особам, в той час як доходи місцевих бюджетів зменшилися через негативний вплив конфлікту. Утома серед громад, що приймають внутрішньо переміщених осіб, громадських організацій та волонтерів у поєднанні з виснаженням ресурсів також означає, що знижується спроможність громадянського суспільства заповнювати прогалини в роботі вже перевантажених місцевих адміністрацій. Треба приділити особливу увагу місцевим радам. Як безпосередньо обрані органи, місцеві ради вважаються такими, що прямо представляють місцеве населення та підзвітні йому. Їх участь у плануванні, впровадженні, агітації та нагляді за виконанням заходів є надзвичайно важливою. Безумовно, заохочення обласних та місцевих рад та адміністрацій брати на себе управління діяльністю з відновлення є першочерговим завданням. Сюди належить надання їм можливостей управляти всезагальними та інклюзивними процесами визначення пріоритетних заходів, способів впровадження та схем моніторингу. Необхідно нарощувати спеціальний потенціал місцевих та обласних адміністрацій у сфері примирення та розбудови миру, що дозволить їм відстежувати динаміку соціальної згуртованості та ефективно співпрацювати з лідерами громад та місцевими суб'єктами громадянського суспільства.

- Громадські та індивідуальні волонтери відігравали ключову роль у реагуванні на кризу, а отже їхня подальша потужна участь є необхідною. Вони мають належні здібності з впровадження таких важливих заходів, як орієнтування внутрішньо переміщених осіб та надання інформації, програми реінтеграції, розгляд скарг, обмін інформацією між переміщеним та приймаючим населенням, агітація за розбудову миру і толерантність серед дітей та молоді, а також перенаправлення за правовою допомогою. Вони також можуть відігравати допоміжну роль у проведенні місцевих громадських консультацій та розробці механізмів для процесів участі, в моніторингу надання державних послуг для забезпечення рівності та реагування на потреби місцевого населення, у забезпеченні адвокати від імені вразливих груп та збору даних про соціальну згуртованість і розбудову миру.
- Громади є кінцевими бенефіціарами цих процесів, а отже їхня участь у плануванні, реалізації та оцінці всіх заходів є надзвичайно важливою. Безпосередня участь населення, в тому числі вразливих груп, також допоможе підвищити довіру громадськості до державних органів та посилити загальні заходи з відновлення завдяки згуртованості зусиль на місцевому рівні, а також допоможе забезпечити поєднання відбудову інфраструктури та надання послуг, з одного боку, та зміцнення структури суспільства – з іншого.

Застосування представлення даних за гендерною ознакою у статистичних системах з метою підвищення ефективності індикаторів та повноцінного використання відповідних даних під час аналізу та моніторингу.

Компонент 3 Таблиця стратегічних результатів

СТРАТЕГІЧНА МЕТА 3: ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТЬКОСТІ, РОЗБУДОВА МИРУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ (діяльність)	БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (результати)	ІНДИКАТОРИ (у розрізі заходів)	ОЧІКУВАНИЙ ГРАФІК РЕАЛІЗАЦІЇ (у % виконання/у грошовому вираженні)				Відповідальна установа
			6 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяців	
Мета: покращення рівня доступності до інформації про вразливість, ризики та проблеми, пов'язані із соціальною згуртованістю							
Контроль і відстеження рівня соціальної згуртованості та ризиків поновлення конфліктів; Проведення оглядів громадської думки щодо соціальної та економічної вразливості і політичної нестабільності; Запровадження дезагрованої за гендерними ознаками збору та аналізу даних в системах управління	Відсутність вихідних даних про вплив конфлікту на соціальну згуртованість, економічну вразливість та політичну нестабільність Політики не мають доступу до всебічних, дезагрованих за гендерними ознаками даних та аналізу	Дані про соціальну згуртованість зібрані з усіх східних областей складені квартальні звіти з відстеження соціальної згуртованості перевірка звітів ключовими зацікавленими сторонами, включаючи громадянське суспільство оцінка/перелік показників вразливості та соціальної згуртованості наявність дезагрованих за гендерними ознаками офіційних даних, пов'язаних з конфліктом та розбудовою миру і толерантності кількість тренінгів місцевих ОГС та аналітичних центрів з моніторингу ситуації та надання рекомендацій для прийняття рішень як на національному, так і на регіональному рівнях	10%	50%	75%	100%	Офіс Прем'єр-міністра та Міністерство регіонального розвитку, Державна служба статистики та інші відповідні зацікавлені особи
Мета: підвищення рівня довіри та зміцнення соціальної згуртованості у постраждалих внаслідок конфлікту громадах							
Національні інформаційно-комунікаційні кампанії, які освітлюють чутливі проблеми, пов'язані з конфліктом Толерантність шляхом ініційованих громадською організацією проєктів (відновлення об'єктів соціальної, економічної та культурної і	Високі рівні недовіри та невпевненості у постраждалих внаслідок конфлікту громадах Поляризовані позиції щодо конфлікту і соціальної напруженості Розшарування у суспільних відносинах, відсутність довіри	Години трансляції програм, спрямованих на досягнення миру і толерантності, на національному рівні % населення, охопленого публічними інформаційними кампаніями, спрямованими на досягнення миру і толерантності кількість журналістів та представників ЗМІ, які пройшли навчання з питань досягнення миру і толерантності	30%	60%	80%	100%	Офіс Прем'єр-міністра, Міністерство регіонального розвитку та інші відповідні зацікавлені сторони

<p>нфраструктури) та заходів (культурних, спортивних, навчальних тощо);</p> <p>Діалог на рівні громади та на національному рівні з питань миру та формування концепції країни</p> <p>Зміцнення довіри між державою і громадами</p> <p>Відновлення функцій управління в районах, постраждалих внаслідок конфлікту</p> <p>Нові можливості джерел засобів до існування для переміщених осіб, приймаючих громад та мешканців постраждалих внаслідок конфлікту районів</p>	<p>між державою і постраждалими внаслідок конфлікту громадами та різними частинами країни;</p> <p>кількість підтримуваних пілотних ініціатив у контексті соціальної відповідальності та належного управління щодо надання послуг та використання коштів, призначених для відновлення</p> <p>-% постраждалих внаслідок конфлікту громад, які є бенефіціарами проектів відновлення</p> <p>-% ВПО та місцевих громад, які беруть участь у процесі прийняття рішень щодо проектів відновлення</p> <p>-% жінок, долучених до процесів прийняття рішень</p> <p>-% постраждалих внаслідок конфлікту чоловіків і жінок, які користуються можливостями тимчасового працевлаштування (дезагрованих за гендерними ознаками)</p>	<p>кількість тренінгів для поважних організаторів/координаторів з питань розробки та сприяння ефективному проведенню діалогів (вчителі, журналісти, релігійні лідери, місцеві посадовці, місцеві органи влади, молодіжні лідери) з особливим акцентом на жінках і жіночих групах (жіночі ОГС створюють безцінне джерело вмотивованих і кваліфікованих людей для цих ролей)</p>		
---	--	--	--	--

Зміцнення спроможності місцевих органів влади та громадянського суспільства щодо забезпечення ефективних програм відновлення і розбудови миру з урахуванням потреб на основі гендерно обумовленого підходу ^a	Спроможність місцевої влади обмежений внаслідок зруйнованої інфраструктури та/або перевантаженості або необхідністю вирішення проблем, пов'язаних з новими викликами Гендерні питання не розглядаються в якості пріоритетних, спричиняючи гендерні розриви і диспропорції та дискримінацію Немає досвіду щодо постконфліктного відновлення і розбудови миру;	Кількість фахівців з гендерних питань в обласних адміністраціях та в цільових районних органах влади, які отримують навчання у сфері гендерно-орієнтованої політики в усіх секторах відновлення та розбудови миру і толерантності % місцевих державних службовців і кількість активістів громадянського суспільства, які пройшли навчання у сфері гендерно-орієнтованої постконфліктної політики (гендерно дезагровані дані, оцінка гендерно орієнтованих потреб, планування, бюджетування та моніторингу) кількість переглянутих галузевих і регіональних нормативних документів з урахуванням гендерних аспектів кількість НУО, які беруть участь у навчанні фахівців з вищезгаданих тем кількість розроблених і розповсюджених інструкцій з вищезгаданих тем кількість державних службовців та активістів громадянського суспільства, які беруть участь у міжрегіональних і міжнародних обговореннях з обміну досвідом та передової практики кількість пілотних проектів у цільових районах, спрямованих на впровадження гендерного планування і бюджетування в окремих галузях кількість курсів підвищення кваліфікації з питань гендерного планування і бюджетування для державних службовців та активістів громадянського суспільства	25%	50%	75%	100%	Місцеві органи влади і відповідні зацікавлені сторони

^a Аналіз впливів, пов'язаних з гендерними аспектами, та наслідків конфлікту наведений в розділі, присвяченому наскрізним темам звіту.

Мета: зміцнення культури толерантності по всій країні							
<p>Діалог з питань миру і толерантності на рівні громади і на національному рівні</p>	<p>Дуже поляризовані позиції щодо конфлікту та щодо інших проблем і критика, пов'язана з національною програмою реформ</p>	<p>- кількість діалогів, підтриманих по всій країні - % східних районів, які беруть участь у діалогах - % населених пунктів з координаторами діалогу, які пройшли навчання, у тому числі % координаторів-жінок, які пройшли навчання</p>	<p>25%</p>	<p>50%</p>	<p>75%</p>	<p>100%</p>	<p>Офіс Прем'єр-міністра та Міністерство регіонального розвитку</p>
<p>Навчання працівників ЗМІ з питань причин конфліктів та їх врегулювання Підтримка ВНЗ і організацій громадянського суспільства у сфері сприяння структурованим діалогам між представниками інтелігенції, молоддю, жіночими групами та професійними асоціаціями з питань заохочення толерантності</p>	<p>Слабкі навички на місцевому рівні (засоби масової інформації, місцеві органи влади та організації громадянського суспільства) щодо сприяння досягненню миру і толерантності та виявлення й усунення потенційних джерел напруженості</p>	<p>- кількість представників ЗМІ, ОГС, які отримують навчання з питань розбудови миру і толерантності - % постраждалих внаслідок конфлікту громад, в яких проводиться навчання з питань примирення та підготовки керівних кадрів для жінок, молоді та ВПО - % населених пунктів з організаціями, які беруть участь в мережах Уповноваженого з прав людини</p>	<p>15%</p>	<p>40%</p>	<p>70%</p>	<p>100%</p>	<p>Міністерство регіонального розвитку та місцеві адміністрації і відповідні зацікавлені сторони</p>
<p>Підтримка молодіжних і жіночих груп у сфері обмінів в Україні та за її межами; Підтримка розвитку у молоді навичок управлінської діяльності, громадянської освіти, професійної підготовки в галузі прав людини та розробки навчальних програм розбудови миру і толерантності для шкіл і внз</p>	<p>Мало можливостей для налагодження взаємовідносин між громадами в різних частинах країни; Відсутність довгострокової стратегії розбудови миру і толерантності</p>	<p>- кількість міжрегіональних обмінів та навчальних заходів для місцевих фахівців у галузі охорони здоров'я та освіти - кількість міжрегіональних та міжетнічних культурних обмінів для жінок - кількість міжрегіональних заходів з обміну для дітей - % національних молодіжних заходів за участю молодих людей з усіх областей - кількість жіночих ОГС, долучених до розробки програми миру і толерантності та врегулювання конфліктів - наявність навчальних програм з урахуванням потреб миру і толерантності</p>	<p>10%</p>	<p>25%</p>	<p>80%</p>	<p>100%</p>	<p>Офіс Прем'єр-міністра, відповідні зацікавлені сторони</p>

<p>Розширення прав і можливостей жінок і жіночих організацій громадянського суспільства (зокрема, переміщених жінок) з метою участі у прийнятті рішень та реалізації діяльності з відновлення і розбудови миру (оцінка потреб, планування, бюджетування, реалізація та моніторинг)</p>	<p>Збройний конфлікт поглибив гендерні розриви в усіх секторах: участь у політичному, економічному та соціальному житті; доступ до соціальних послуг, зайнятості та ресурсів</p> <p>Громадянське суспільство є слабо розвиненим на Донбасі, особливо в цільових районах;</p> <p>Жінки становлять більшість вразливого населення у постраждалих районах</p>	<p>% жінок (переміщених і місцевих), лідерів громад, лідерів жіночих НУО, які беруть участь в громадських радах, місцевих органах влади, місцевих радах</p> <p>кількість жіночих НУО, долучених до заходів з відновлення, діалогу та примирення;</p> <p>кількість жіночих НУО, які отримали навчання у сфері розбудови спроможності</p> <p>кількість жіночих НУО, які беруть участь в локальній мережі громадянського суспільства</p> <p>кількість спільних консультацій і зустрічей представників місцевих органів влади та громадянського суспільства з оцінки потреб, планування, бюджетування, моніторингу та координації діяльності, пов'язаних з відновленням, миром та толерантністю</p> <p>кількість жінок -активісток, які беруть участь в міжрегіональних та міжнародних освітніх поїздках</p>	<p>30%</p> <p>60%</p> <p>80%</p> <p>100%</p>	<p>Міністерство соціальної політики та місцеві органи влади; жіночі НУО</p>
<p>Підвищення ефективності підтримки вразливих жінок та їх участі (в усіх секторах) (зокрема, ВПО)</p>	<p>Жінки становлять більшість постраждалих вразливих верств населення;</p> <p>Вразливі жінки (зокрема, ВПО) стикаються з подвійною дискримінацією та стигматизацією</p> <p>Збільшився рівень гендерного насильства та відсутності безпеки</p>	<p>Кількість центрів «Жінка для жінки» в рамках місцевих адміністрацій або комунальних організацій</p> <p>кількість жінок-активісток, які проходять навчання з оцінки постконфліктних потреб з урахуванням гендерних аспектів, планування та бюджетування, надання допомоги</p> <p>кількість гендерно-орієнтованих програм, розроблених і наданих в усіх секторах (зайнятості і малий бізнес, правова та психологічна допомога і реабілітація тощо)</p>	<p>30%</p> <p>60%</p> <p>80%</p> <p>100%</p>	

	<p>Організації громадянського суспільства (в основному жінки) були мобілізовані, але їхні людські та фінансові ресурси виснажуються</p>	<p>функціонування мережі центрів «Жінка для жінки», створених для обміну інформацією, досвідом і передовою практикою</p> <p>кількість інформаційно-просвітницьких кампаній з прав та можливостей жінок;</p> <p>% жінок, які отримали допомогу і навчання в Центрах;</p> <p>кількість спільних заходів щодо створення діалогу і примирення ВПО та місцевих громад</p> <p>кількість заходів для дітей та молоді;</p> <p>кількість жінок-активісток, які беруть участь в міжрегіональних і міжнародних навчальних поїздках</p>					
<p>Мета: розширення доступу населення, постраждалого внаслідок конфлікту, до соціальної підтримки</p>							
<p>Поліпшення інформації та засобів зв'язку для здійснення соціальних виплат постражданим від конфлікту громадам</p> <p>Вдосконалені процедури надання основних соціальних послуг</p> <p>постраждалому внаслідок конфлікту населенню</p>	<p>Відсутність серед ВПО і приймаючих громад чіткого уявлення про планування відновлення, житлові субсидії та покриття витрат на проживання, розпоряджень, програм допомоги тощо;</p> <p>Неефективне адміністрування соціальних послуг та пільг населенню, постраждалому внаслідок конфлікту</p>	<p>створено веб-портал для ВПО для розміщення інформації з питань відновлення</p> <p>створено телефонну «гарячу лінію»</p> <p>Доступні для озноблення бюлетені/інструкції з процедур реєстрації ВПО</p> <p>% постраждалого населення, охопленого цільовими інформаційними кампаніями</p> <p>створено адміністративне єдине вікно</p>	40%	80%	90%	100%	Міністерство регіонального розвитку

Мета: поліпшення доступу громадян до правосуддя шляхом зміцнення спроможності, легітимності та підзвітності правоохоронних органів та органів правосуддя у контексті конфлікту						
Розвиток спроможності правоохоронних органів і сил безпеки у сфері забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права і зобов'язань у галузі прав людини у відповідь на злочини і насильство, пов'язані з конфліктом	Відсутність спеціального досвіду і ресурсів для розслідування та судового розгляду у сферах, що стосуються, зокрема, розгляду випадків сексуального насильства, побутового насильства та справ, що стосуються дітей; незаконного обігу зброї та міжособистісного насильства	% цивільних та військових прокурорів та суддів, які пройшли навчання з питань попередження насильства та захисту населення в рамках міжнародного гуманітарного права та кримінального права	10%	25%	75%	100%
Створення чіткої та прозорої системи розслідування повідомлень про насильство і порушення прав цивільних осіб збройними силами та групами	Недостатній рівень довіри населення, постраждалого внаслідок конфлікту, до органів правосуддя	підвищення рівня довіри до органів правосуддя	10%	30%	75%	100%
Підтримка попередження насильства в сім'ї та СГН і контроль в районах, постраждалих внаслідок конфлікту, і в національному масштабі	Високий ризик насильства для громадян	% міліцейських діяльниць, що реєструють випадки жертв злочинів та насильства;	10%	30%	75%	100%
Постійний моніторинг всіх центрів утримання під вартою в районах, постраждалих внаслідок конфлікту, що перебувають під контролем Уряду, використовуючи національний превентивний механізм (НПМ)	Заниження даних про злочинність та насильство, пов'язані з конфліктом	збільшення кількості жінок, залучених до роботи в міліції і роботи з постраждалими	10%	30%	75%	100%
Розширення мережі представництв Уповноваженого з прав людини (УПЛ) і розбудова їх спроможності у сфері задоволення скарг громадян	Представництва УПЛ не представлені в усіх постраждалих внаслідок конфлікту областях, і відсутність структур для задоволення додаткових	регіональні представництва УПЛ створені в усіх прилеглих областях, постраждалих внаслідок конфлікту	30%	60%	90%	100%
		кількість випадків, зареєстрованих та розглянутих в мережі УПЛ				00

<p>Підтримка партнерських відносин між представниками Уповноваженого з прав людини і громадянським суспільством та громадськими організаціями</p> <p>Розробка безпечних та ефективних механізмів для офіційного повідомлення громадянами про пов'язану з конфліктом злочинність/насилення, зокрема СГН, та отримання юридичної допомоги щодо таких повідомлень;</p> <p>Забезпечення безпеки і справедливості щодо розслідування в небезпечних зонах;</p> <p>Розширення доступності безоплатної первинної правової допомоги</p>	<p>потреб, пов'язаних з конфліктом</p> <p>Високий ризик насильства для громадян</p> <p>Заниження даних про злочинність та насильство, пов'язані з конфліктом</p>	<p>кількість міліцейських дільниць, які реєструють випадки жертв злочинів і насильства, пов'язані з конфліктом; -% повідомлень і скарг, які активно розслідуються та/або задовольняються;</p> <p>процедури реєстрації випадків злочинності і насильства, пов'язаних з конфліктом створені і діють в усіх міліцейських дільницях, включаючи спеціальні процедури боротьби з СГН</p>			
<p>Мета: доступ постраждалого внаслідок конфлікту населення та ВПО до правової інформації та допомоги (безоплатної початкової і вторинної правової допомоги)</p>					
<p>Програма надання правової допомоги жертвам злочинів, пов'язаних з конфліктом</p> <p>Підвищення обізнаності громадян з метою заохочення жертв повідомляти про злочини та вимагати відшкодування збитків</p> <p>Підтримка вирішення спорів щодо прав власності, майна та доступу у рамках формальних судових процедур;</p>	<p>Відсутність дієвої та ефективної системи надання юридичної допомоги та задоволення потреб в інформації з широкого кола питань постраждалих внаслідок конфлікту груп населення</p>	<p>% населення, постраждалого внаслідок конфлікту, що має доступ до правової допомоги</p> <p>кількість тренінгів для юристів і фахівців судових органів з конкретних правових питань, пов'язаних з конфліктом</p>	<p>40%</p>	<p>60%</p>	<p>80%</p>

<p>Мобілізація додаткової правової експертизи на місцевому рівні, а також навчання для юристів і фахівців судових органів у сфері конкретних правових питань, пов'язаних з конфліктом</p>						
<p>Мета: задоволення психосоціальних потреб та потреб у галузі психічного здоров'я різних постраждалих внаслідок конфлікту груп (цивільні жертви конфлікту, діти і жертви СГН, що залишилися в живих, ВПО, поверненці, постачальники збройного протистояння)</p> <p>РПсихосоціальна підтримка:</p> <ul style="list-style-type: none"> Розробка на базі громад мереж психосоціальної підтримки та консультативної допомоги Зміцнення програм психосоціальної підтримки для персоналу аварійно-рятувальних служб, збройних сил, співробітників служб безпеки, волонтерів та членів їх сімей Мобілізація спільноти для самопомоги, соціальної підтримки та безпечного шкільного середовища. <p>Психічне здоров'я:</p> <ul style="list-style-type: none"> Додаткове навчання для існуючих місцевих спеціалістів у галузі охорони психічного здоров'я і медичних працівників та мобілізація додаткових фахівців державного сектору та громадянського суспільства Діагностика та лікування 	<p>Недостатня спроможність служб психосоціальної підтримки та допомоги у сфері психічного здоров'я для постраждалого внаслідок конфлікту населення, включаючи ВПО і громади, прилеглі до районів конфлікту, учасників збройного протистояння тощо на національному та місцевому рівнях;</p> <p>Відсутність єдиного методологічного підходу до задоволення потреб у галузі психічного здоров'я</p> <p>Відсутність координації заходів політики між різними зацікавленими сторонами у галузі надання психосоціальних послуг</p>	<p>% постраждалих внаслідок конфлікту громад, в яких надається кваліфікована психосоціальна підтримка</p> <p>% існуючих медичних і соціальних фахівців, що проходять навчання з травматичного впливу конфліктів</p> <p>% учасників збройного протистояння, ВПО/поверненців, що мають доступ до спеціалізованих постачальників психосоціальних послуг та реабілітаційних послуг для жінок</p> <p>кількість консультативних послуг та участі у формуванні підтримки та консультативних мереж</p> <p>створення консультативних служб для жертв СГН</p> <p>переглянуті навчальні програми з проблем психічного здоров'я</p> <p>кількість тренінгів та заходів з розбудови спроможності для спеціалістів з охорони психічного здоров'я та медичних працівників</p> <p>розроблена державна політика орієнтації на вразливих і найбільш схильних до ризику груп населення у сфері психосоціальної підтримки</p>	<p>30%</p> <p>50%</p> <p>90%</p> <p>100%</p>	<p>Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Державна служба з питань надзвичайних ситуацій, Міністерство освіти та інші зацікавлені сторони</p>		

<ul style="list-style-type: none"> • травм/ПТСР у ВПО/поверненців та сімей учасників збройного протистояння • Підтримка психічного здоров'я жертв СГН • Реабілітаційні послуги для колишніх учасників збройного протистояння • Лікування супутніх захворювань (травми і зловживання психотропними речовинами) • Контроль/запобігання нервового виснаження спеціалістів і середнього медичного персоналу у сфері охорони психічного здоров'я. <p>Зміцнення системи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зміцнення послуг психосоціальної підтримки на місцевому рівні • Координація дій між системами охорони психічного здоров'я та іншими галузями • Побудова більш адаптованої системи людських ресурсів • Розробка цільових програм для уразливих та найбільш уразливих до ризику груп населення, включаючи дітей, літніх людей, інвалідів та жертв СГН, що залишилися в живих, а також для припинення сексуальної торгівлі людьми та примусової праці 					
---	--	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> Залучення відповідних міністерств і місцевих спеціалістів у галузі психічного здоров'я і медичних працівників та постачальників психосоціальної допомоги на базі громад до розробки і впровадження програм Заочечення жіночих НУО створювати системи консультативної підтримки та допомоги для жертв СГН та інших злочинів, пов'язаних з конфліктом 							
<p>Мета: впровадження заходів з відновлення громадської безпеки</p>							
<p>Реалізація програми розмінування для знешкодження статичних мін, невибухлих боєприпасів і залишків летального військового спорядження, включючи пов'язані інформаційно-просвітницькі кампанії відповідно до встановлених міжнародних стандартів (IMAS – Міжнародні стандарти протимінної діяльності)</p>	<p>Ризик летальних випадків у постконфліктний період через залишки летального військового спорядження</p> <p>Невідомі показники забруднення та поінформованості місцевого населення щодо боєприпасів у зоні конфлікту</p>	<p>Кількість встановлених в районах систем відстеження інцидентів</p> <p>Кількість знешкоджених мін/НБП/ВПВ (вибухонебезпечних елементів)</p> <p>Гектари забруднених земель, які визано безпечними та передано місцевому населенню для продуктивного використання</p>	н/д	н/д	н/д	н/д	Державна служба з питань надзвичайних ситуацій, Міністерство оборони
<p>Створення місцевих консультативних груп з питань громадської безпеки</p>	<p>Довіра між місцевими органами влади та їх громадами була підірвана</p>	<p>-% східних районів з місцевими консультативними групами</p>	30%	50%	90%	100%	Місцеві органи влади, Міністерство регіонального розвитку
<p>Розробка на базі громад механізмів раннього попередження^b</p>	<p>Немає розроблених на базі громад механізмів раннього попередження та відстеження</p>	<p>Кількість місцевих громадських референтних груп</p>	30%	50%	90%	100%	Місцеві органи влади, Міністерство регіонального розвитку
<p>^b Приклади див. на веб-сайті www.elva.org та веб-сайті www.wanepnigeria.org/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=36.</p>							

Мета: запровадження процесу роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР)							
<p>Технічна підтримка Уряду у сфері розробки національного плану РДР, який може бути реалізований в постконфліктних умовах для охоплення громадської соціально-економічної реінтеграції різних груп колишніх учасників збройного протистояння, включаючи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • схему соціально-економічних можливостей • оцінку потреб для надання психосоціальної підтримки 	<p>Відсутність національного плану управління економічними, соціальними та психосоціальними потребами реінтеграції колишніх учасників збройного протистояння</p> <p>Нааявність обмежених базових даних про масштаби і потреби колишніх учасників збройного протистояння, наявні економічні можливості в районах повернення та навички колишніх учасників збройного протистояння</p> <p>Нааявність обмежених точних даних про конкретні психічні та психосоціальні потреби учасників збройного протистояння</p>	<p>Національний план РДР розроблений, включаючи бюджет та механізми реалізації</p> <p>Національний план РДР охоплює різні групи збройних сил, національну гвардію і добровольчі батальйони з урахуванням гендерних чинників (тобто передбачає конкретні потреби жінок-учасниць збройного протистояння)</p> <p>створені чіткі механізми і процеси для започаткування плану</p>	10%	50%	75%	100%	<p>Офіс Прем'єр-міністра, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство соціальної політики</p>
<p>Підтримка соціально-економічної реінтеграції учасників збройного протистояння, які повертаються до мирного життя</p>	<p>Не існує планів демобілізації та реінтеграції колишніх учасників збройного протистояння</p> <p>Невелика кількість колишніх учасників збройного протистояння нині одержує підтримку у сфері фізичної реабілітації</p>	<p>Кількість чоловіків і жінок серед учасників збройного протистояння, які скористались альтернативними джерелами засобів до існування</p> <p>Кількість членів громад, які отримали соціально-економічну підтримку</p> <p>Кількість чоловіків і жінок, які отримали психосоціальну підтримку або підтримку у сфері охорони психічного здоров'я</p>	10%	25%	65%	100%	<p>Офіс Прем'єр-міністра, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство соціальної політики</p>

Представництво Європейського Союзу в Україні

вул. Володимирська 101

Київ 01033, Україна

Тел.: +380 (44) 390 8010

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

Представництво Організації Об'єднаних Націй в Україні

Кловський узвіз, 1

Київ 01021, Україна

Тел.: +380 (44) 253 9363

<http://www.un.org.ua/ua/>

Група Світового банку

Дніпровський узвіз, 1, 2 поверх

Київ 01010, Україна

Тел.: +380 (44) 490 6671

<http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

